

SOU  
1967: A

STATENS ÖFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967:62

*Inrikesdepartementet*



---

**STÖDFORMER FÖR ARBETSLÖSA  
ÄLDRE ARBETSTAGARE**

DEL BETÄNKANDE

AVGIVET AV KSA-UTREDNINGEN

---

*Stockholm 1967*

# STATENS

## OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967

### Kronologisk förteckning

1. Kommunal bostadsförmedling. Hæggström. I.
2. Allmänna arvsfonden. Esselte. Ju.
3. Utsökningsrätt VI. Esselte. Ju.
4. Ny domkretsindelning för underrätterna. Esselte. Ju.
5. Statlig publicering. Norstedt & Söner. FI.
6. Finansiella långtidsperspektiv. Esselte. FI.
7. Den framtida jordbrukspolitiken. Svenska Reproduktions AB. Jo.
8. Barnstugor. Barnavårdsmanenskap. Barnolycksfall. Kihlström. S.
9. Rikskonserter. Esselte. E.
10. Linköpings högskola. Del I. Victor Petterson. E.
11. Programbudgetering. Del I. Esselte. FI.
12. Programbudgetering. Del II. — Studier och försök. Esselte. FI.
13. Programbudgetering. Del III. — En sammanfattning. Esselte. FI.
14. Skolans arbetstider. Esselte. E.
15. Tjänstefällning inom krigsmakten. Esselte. Fö.
16. 1958 års utredning kyrka—stat. VII. Folkbokföringen. Beckman. E.
17. 1958 års utredning kyrka—stat. VIII. De teologiska fakulteterna. Almqvist & Wiksell, Uppsala E.
18. Invandringen. Esselte. I.
19. Statens söd till ungdomsverksamhet. Esselte. E.
20. Den statliga länsförvaltningen. I. Norstedt & Söner. K.
21. Den statliga länsförvaltningen. II. Bilagor. Norstedt & Söner. K.
22. Skatteförvaltningen. Norstedt & Söner. K.
23. Länsindenningsutredningen. Victor Petterson. K.
24. Lag om ikatterätt. Hæggström. FI.
25. Narkotikaproblemet. Del I. Hæggström. S.
26. Partiell författningsreform. Esselte. Ju.
27. Förtidsröstning och gemensamma tvådagarsval. Esselte. Ju.
28. Tryckfrihet och upphovsrätt. Berlingska boktryckeriet, Lund. Ju.
29. Transportkostnaderna i Gotlandstrafiken. Esselte. K.
30. Höga eller låga hus? Esselte. I.
31. Filmens nflytande på sin publik. Hæggström. E.
32. Vänerne och Vätterns förbindelse med västerhavet. Esselte. K.
33. Vänerne och Vätterns förbindelse med västerhavet. Blagor. Esselte. K.
34. Kompensation i vissa fall för bensinskatt som utgår vid användande av motorsåg och snöskoter. Berlingska boktryckeriet, Lund. FI.
35. Firmaskydd. Esselte. Ju.
36. Nykterhetsvårdens läge. Del I. Esselte. S.
37. Nykterhetsvårdens läge. Del II. Bilagor. Esselte. S.
38. Skoglig yrkesutbildning. II. Esselte. Jo.
39. Samhällets barn tillsyn, barnstugor och familjedaghem. Esselte. S.
40. Företagareforeningarnas framtida organisation och verksamhet. Kihlström. I.
41. Narkotikaproblemet. Del II. Hæggström. S.
42. Utsädesbetningens effekter. Isaac Marcus. Jo.
43. Miljövärdhetsforskning. Del I. Forskningsområdet. Kihlström. Jo.
44. Miljövärdhetsforskning. Del II. Organisation och resurser. Kihlström. Jo.
45. 1958 års utredning kyrka—stat. IX. Kyrklig organisation och förvaltning. Beckman. E.
46. 1958 års utredning kyrka—stat. X. Kyrklig egenom. Skattefrågor. Prästerskapets privilegier. Esselte. E.
47. Lärarutbildning för folkhögskolan. Esselte. E.
48. Yrkesutbildningen. III. Hæggström. E.
49. Förslag till lag om skyldighet att föra räkenskaper, m. m. Norstedt & Söner. Ju.
50. Kommunala befogenheter inom turistväsendet. Esselte. K.
51. Läkarens grundutbildning och vidareutbildning. Esselte. S.
52. Barnbidrag och familjetillägg. Esselte. S.
53. Kommunerna och den sociala omvårdnaden. Esselte. S.
54. Fasta förbindelser över Öresund. Esselte. K.
55. Linköpings högskola. Del II. Esselte. E.
56. Svenska Institutet. Esselte. U.
57. Adoption av utländska barn. Victor Petterson. S.
58. Enhetlig kommuntyp. Städernas auktionsmonopol m. m. Beckman. K.
59. Förundersökning. Beckman. Ju.
60. Bättre hjälpmedel för handikappade. Esselte. S.
61. Semesterspridning. Esselte. S.
62. Stödformer för arbetslösa äldre arbetstagare. Kihlström. I.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967: 62

*Inrikesdepartementet*



STÖDFORMER FÖR ARBETSLÖSA  
ÄLDRE ARBETSTAGARE

DEL BETÄNKANDE

AVGIVET AV KSA-UTREDNINGEN

EMIL KIHLSSTRÖMS TRYCKERI AKTIEBOLAG  
STOCKHOLM 1967



## Innehåll

Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl Inrikesdepartementet . . .	5
Direktiven . . . . .	7
<b>Kapitel 1</b> <i>Befolknings- och arbetskraftsförändringar samt uppgifter om arbetslöshetsrisker i olika åldrar</i> . . . . .	11
1.1 Inledning . . . . .	11
1.2 Befolkningsförändringarna 1965—1980 . . . . .	11
1.2.1 Den totala folkmängden och dess åldersfördelning . . . . .	11
1.2.2 Vissa regionala aspekter på befolkningsutvecklingen . . . . .	15
1.3 Arbetskraftens åldersstruktur . . . . .	19
1.3.1 Antalet anställda i olika åldersklasser . . . . .	19
1.3.2 Arbetslösheten i olika åldrar enligt arbetsförmedlingsstatistiken (de arbetslöshetsförsäkrades arbetslöshet) . . . . .	22
1.3.3 Vissa resultat från en undersökning över sysselsättning och arbetslöshet under 1966 . . . . .	30
1.3.4 Redogörelse för källmaterial och skattningsmetoder för beräkning av antalet anställda i olika åldrar 1960 och 1966 . . . . .	39
<b>Kapitel 2</b> <i>Arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att främja sysselsättningen av äldre arbetstagare</i> . . . . .	44
<b>Kapitel 3</b> <i>Allmän motivering till förslag om stödformer för äldre arbetstagare som träffas av särskilda omställningssvårigheter på arbetsmarknaden</i> . . . . .	50
Målsättning och bakgrund . . . . .	50
Några tidigare undersökningar om äldre arbetstagare . . . . .	51
Utredningens allmänna överväganden . . . . .	60
<b>Kapitel 4</b> <i>Förslag och specialmotiveringar</i> . . . . .	71
Särskild dagpenning . . . . .	72
Omställningsbidrag . . . . .	79

Kapitel 5	<i>Särskilda undersökningar för belysning av omställningsproblem, arbetslöshet och nuvarande stödformer</i> . . . . .	90
5.1	I maj 1967 arbetslösa personer som efter år 1965 mist stadigvarande anställning genom företagsnedläggning, driftsinskränkning eller annan driftsomläggning . . . . .	90
5.2	Vissa resultat från en påbörjad uppföljning av arbetslöshet bland arbetstagare som varit anställda vid arbetsställen där driften nedlagts under åren 1966—1967 . . . . .	97
5.3	Utbildning av arbetslösa . . . . .	104
5.3.1	Nuvarande omfattning av yrkesutbildning för arbetslösa	104
5.3.2	Utbildning av arbetsvårdssökande . . . . .	105
5.3.3	Undersökning rörande äldre personer (45 år och däröver) som under mars och april 1963 slutade utbildning vid KÖY:s (numera skolöverstyrelsens) omskolningskurser för arbetslösa m fl . . . . .	108
5.4	Flyttningshjälp till arbetslösa under år 1966 . . . . .	110
5.5	Kommunala kontantunderstöd . . . . .	112
5.6	Antalet utförsäkrade i de erkända arbetslöshetskassorna . . . . .	119
Kapitel 6	<i>Kostnadsberäkningar och finansieringsförslag</i> . . . . .	121
	Kostnadsberäkningar . . . . .	121
	Underlag för kostnadsberäkningar . . . . .	122
	Kostnader för utgående ersättning . . . . .	123
	Förvaltningskostnader för utgivande av ersättning . . . . .	126
	Finansieringsförslag . . . . .	127
	Omställningsbidrag . . . . .	127
	Särskild dagpenning . . . . .	127
	<i>Författningsförslag angående</i>	
	Ändring i arbetsmarknadskungörelsen . . . . .	130
	Ändring i förordningen om erkända arbetslöshetskassor . . . . .	133
	Ändring i förordningen om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor . . . . .	138
	<i>Sammanfattning</i> . . . . .	139
	<i>Reservation och särskilt yttrande</i> . . . . .	147
	Bilaga till kap 1: Statistiken över arbetslösa — en jämförelse mellan olika statistikkällor . . . . .	149

*Till*

*Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Inrikesdepartementet*

Genom beslut den 4.3 1966 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för inrikesdepartementet att tillkalla högst elva utredningsmän med uppgift att utreda frågor rörande kontant stöd vid arbetslöshet. Med stöd av detta bemyndigande tillkallades den 3.6 1966 såsom utredningsmän ledamoten av riksdagens andra kammare Ingemund Bengtsson, ordförande, ledamoten av riksdagens första kammare Erik Filip Petersson, Alvesta, ledamöterna av riksdagens andra kammare Hans Nordgren, Claes Elmstedt och Viola Sandell, utredningssekreteraren i Tjänstemännens Centralorganisation Annika Baude, kassaföreståndaren i Metallarbetarnas erkända arbetslöshetskassa Karl-Axel Bäck, kassaföreståndaren i Byggnadsarbetarnas erkända arbetslöshetskassa Algot Elf, borgarrådet Sören Carlson, kanslirådet i inrikesdepartementet Olof Petersson och direktörsassistenten i Svenska Arbetsgivareföreningen Inge Svensson. Till sekreterare utsågs den 30.8 1966 byrådirektören Eyvind Harland.

Utredningsmännen antog vid sitt första sammanträde den 15.9 1966 benämningen utredningen om kontant stöd vid arbetslöshet (KSA-utredningen).

För att såsom experter biträda utredningen tillkallades den 16.9 1966 byråcheferna hos arbetsmarknadsstyrelsen Bernt Erici och Ove Jönsson samt tf byråchefen hos riksförsäkringsverket Kurt Ljungholm och den 2.12 1966 byrådirektören hos statistiska centralbyrån Margit Strandberg.

Till biträdande sekreterare åt utredningen utsågs den 25.7 1967 tf förste byråinspektören hos arbetsmarknadsstyrelsen Bernt Hedin.

För att beaktas vid fullgörandet av utredningens uppdrag överlämnade Kungl. Maj:t den 9.12 1966 riksdagsmotionerna I: 141 och II: 190 samt I: 227 och II: 206 och därjämte andra lagutskottets utlåtande nr 70 år 1966.

Efter särskilda remisser har utredningen under sitt arbete avgivit följande utlåtanden till Kungl. Maj:t.

3.3 1967 över framställning från arbetsmarknadsstyrelsen om höjning av maximibelopp för kommunala kontantunderstöd och bemyndigande att jämka statsbidrag till sådan understödsverksamhet.

25.8 1967 över förslag från Landsorganisationen till arbetsmarknadspolitiskt handlingsprogram.

8.9 1967 över framställning från arbetsmarknadsstyrelsen om ändringar

av 28 § och 31 § i förordningen om erkända arbetslöshetskassor samt av 3 § i förordningen om statsbidrag till dessa kassor.

8.9 1967 över framställning från De erkända arbetslöshetskassornas samorganisation om ändring av vissa bestämmelser för den erkända arbetslöshetsförsäkringen.

Kungl. Maj:t uppdrog den 7.4. 1967 åt utredningen att med förtur utforma och framlägga förslag till stödformer för äldre arbetstagare som träffas av särskilda omställningssvårigheter på arbetsmarknaden. Denna del av utredningsuppdraget har nu slutförts och utredningen får härmed vördsamt överlämna betänkande rörande den delen av uppdraget.

Bilagan till kapitel 1 av betänkandet, Statistiken över arbetslösa — en jämförelse mellan olika statistikkällor, har jämte kapitlet utarbetats av byrådirektör Strandberg.

Reservation har avgivits av ledamoten Svensson.

Särskilt yttrande har avgivits av ledamöterna Erik Filip Peterson, Nordgren och Elmstedt.

Stockholm i september 1967.

*Ingemund Bengtsson*

*Erik F. Petersson*

*Hans Nordgren*

*Claes Elmstedt*

*Viola Sandell*

*Annika Baude*

*Karl-Axel Bäck*

*Algot Elf*

*Sören Carlson*

*Olof Petersson*

*Inge Svensson*

*/ Eyvind Harland*

## Direktiven

Direktiven för utredningen framgår av anföranden av chefen för inrikesdepartementet till statsrådsprotokoll den 4.3 1966 och den 7.4 1967.

Det förstnämnda anförandet hade följande lydelse.

Den svenska arbetslöshetsförsäkringen är frivillig. Den handhas av arbetslöshetskassor, som i allmänhet är organiserade av de försäkrades fackliga organisationer på olika yrkesområden. Kassorna är i föreningsrättsligt hänseende understödsföreningar. De är erkända av arbetsmarknadsstyrelsen, som är statlig tillsynsmyndighet. Arbetslöshetsförsäkringen finansieras med medlemsavgifter till omkring 50 %, med statsbidrag till omkring 40 % och med fondavkastning till omkring 10 %. Statsbidraget är konstruerat så att det täcker en större del av kostnaderna när arbetslösheten ökar. Till medlem i erkänd arbetslöshetskassa utgår dagpenning, vars belopp kassorna själva bestämmer upp till ett maximibelopp av 40 kr. Ersättning utgår endast till arbetslös kassamedlem som är arbetsför och oförhindrad att åta sig arbete och som också söker arbete genom den offentliga arbetsförmedlingen. Medlem måste vidare bl. a. ha kvalificerat sig för ersättning genom avgiftsbetalning till kassan baserad på arbete under viss tid före arbetslöshetens inträde.

I direktiven till 1960 års arbetslöshetsförsäkringsutredning uttalades att det trots arbetslöshetsförsäkringens betydande omfattning alltjämt fanns grupper med inte ringa arbetslöshetsrisk som stod utanför försäkringen. Denna borde såvitt möjligt omfatta alla grupper med arbetslöshetsrisk. Utredningen (SOU 1963: 40) undersökte vilka grupper som fortfarande stod utanför försäkringen och kom fram till att de oförsäkrade utgjorde omkring 1,4 mil., att hälften av dem hade möjlighet att bli medlemmar i befintliga kassor men inte begagnat sig härav samt att visst begränsat behov av arbetslöshetsförsäkring fanns bland de övriga. I prop. 1964: 115 angående ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen konstaterade jag att många arbetstagare saknade ett för dem behövt försäkringskydd och underströk att alla som blir arbetslösa bör få sin försörjning tryggad på ett tillfredsställande sätt. Eftersom svårigheter att få och behålla ett arbete beror på många olika faktorer, ansåg jag det nödvändigt att undersöka arbetslöshetens orsaker innan man tog ställning till hur tryggheten borde ordnas. Jag framhöll också att försäkringen bara är en av många åtgärder i samband med arbetslöshet. Särskilt pekade jag på det framträdande behovet av åtgärder vid arbetslöshet i glesbygdernas avfolkningsområden. Jag förordade i detta sammanhang att resultaten av de allmänna arbetsmarknadspolitiska åtgärder, som kunde komma att bli aktuella inom den närmaste framtiden, skulle avvaktas innan ytterligare utredning om arbetslöshetsförsäkringen företogs.

I samband med nämnda proposition väcktes flera motioner (I: 37, 596 och 739 samt II: 51, 724, 908 och 957) i vilka begärdes utredning om allmän arbetslöshets-

försäkring. Riksdagen ansåg (L2U 48, rskr 310) att en sådan utredning borde tillsättas sedan resultatet av 1960 års arbetsmarknadsutrednings arbete hade framlagts.

Vad gäller kommunala kontantunderstöd fann arbetslöshetsförsäkringsutredningen att behovet av hjälp åt arbetslösa i sådan form skulle komma att föreligga även i framtiden. Villkoren för dessa understöd är — med undantag för avgiftsbetalningen — i stort desamma som för ersättning enligt arbetslöshetsförsäkringen men ersättningsbeloppen är lägre. 1960 års arbetsmarknadsutredning (SOU 1965: 9) ansåg likaså att kontantunderstöden alltjämt behövs som ett komplement till övriga arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Sistnämnda utredning föreslog att frågorna om bättre försäkringsskydd, om förtidspensionering av äldre ortsbundna arbetslösa i glesbygderna och om samordningen av dessa båda stödformer skulle utredas särskilt.

Under arbetet med den proposition om riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken m. m. som förelagts riksdagen har den kommunala kontantunderstödsverksamheten varit föremål för övervägande. Sambandet med arbetslöshetsförsäkringen och med andra hjälpformer vid arbetslöshet är emellertid så starkt att någon isolerad lösning inte bör ske.

Jag föreslår därför att den av riksdagen begärda utredningen nu kommer till stånd.

Som tidigare nämnts saknar vissa grupper av yrkesutövare, som kan bedömas löpa risk att bli arbetslösa, ekonomisk trygghet vid arbetslöshet. Framst gäller detta vissa småföretagare, jordbrukare och hemarbetare. Det gemensamma för dessa grupper är att de i regel inte haft någon anställning. Bland dem som saknar skydd mot arbetslöshet finns också en betydande grupp sådana som temporärt har anställningar hos olika arbetsgivare och som därför löper särskild risk att bli arbetslösa. Särskilda problem föreligger beträffande utformningen av ett arbetslöshetsskydd för sådana grupper av arbetssökande som inte tidigare har haft förvärvsarbete.

Ett av syftena med de förslag som framlagts i propositionen om arbetsmarknadspolitiken är att minska riskerna för arbetslöshet och mildra arbetslöshetens verkningar. Fortfarande finns emellertid enligt min mening i vissa situationer behov av kontant stöd åt dem som blivit arbetslösa. För att det skall vara möjligt att i det enskilda fallet sätta in den arbetsmarknadspolitiska åtgärd som är lämpligast på lång sikt behöver arbetsmarknadsmyndigheterna liksom den arbetslöse rådrum för undersökningar och överväganden. Den arbetslöse behöver därför beredas kontant stöd under en övergångstid. Tidigare utredningar visar att den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen f. n. inte fullt ut tillgodoser detta behov.

Som lösningar på det föreliggande problemet har föreslagits dels obligatorisk arbetslöshetsförsäkring eventuellt kompletterad med frivillig tilläggförsäkring, dels bibehållande av den frivilliga försäkringen men med ökad kommunal kontantunderstödsverksamhet. Obligatorisk försäkring torde utesluta kontantunderstödsverksamhet i dess nuvarande form. Däremot kan ökad kommunal kontantunderstödsverksamhet i och för sig kombineras med den frivilliga försäkringen. En sådan ordning torde komma att påverka de frivilliga arbetslöshetskassornas betingelser.

I betydande utsträckning sammanhänger svårigheterna att bereda vissa grupper skydd vid arbetslöshet med de ofullständiga sysselsättningsmöjligheterna i glesbygderna. Detta spörsmål övervägs i samband med den undersökning om glesbygdproblemen som f. n. pågår i anslutning till de lokaliseringspolitiska arbetet. I viss mån likartade frågor kommer också att behandlas av den nyligen tillkallade

utredningen om låginkomstgruppernas problem. Dess uppgift är att kartlägga nämnda gruppers geografiska och yrkesmässiga fördelning och bl. a. därigenom ge ökad klarhet om varför många medborgare i den fulla sysselsättningens samhälle inte har kunnat komma bort från mindre givande eller ostadig sysselsättning till mera fördelaktig sådan. Det material som sålunda kan komma att stå till buds bör beaktas vid den utredning om kontant stöd vid arbetslöshet som jag förordar.

Utredningen bör vara förutsättningslös. Den bör undersöka och föreslå de former för kontant stöd vid arbetslöshet som kan finnas lämpligast med hänsyn till övriga arbetsmarknadspolitiska åtgärder och de nämnda gruppernas särskilda förhållanden.

Stor vikt måste läggas vid de erfarenheter, som de nuvarande arbetslöshetskassornas verksamhet har givit. Dessa frivilligt organiserade kassor har gjort synnerligen värdefulla insatser. Genom att de försäkrade själva har haft inflytande i kassorna har det varit möjligt att i stort sett utan friktioner lösa många känsliga problem. Det måste därför enligt min mening kunna företas starka skäl om ett försäkringssystem som har visat sig vara så värdefullt helt skall överges.

Skulle utredningen finna att någon form av obligatorisk arbetslöshetsförsäkring behövs, bör möjligheterna att samordna den med den nuvarande frivilliga försäkringen undersökas. Är detta inte möjligt bör också andra lösningar prövas. Självfallet måste också undersökas vilka finansieringsformer som är lämpligast vid olika försäkringssystem. En obligatorisk försäkring kommer att medföra en rad problem av försäkringsteknisk natur, vilka måste klarläggas. Som exempel må nämnas frågorna hur ersättningens storlek skall bestämmas för arbetssökande som inte tidigare har haft någon inkomst av anställning samt hur kvalifikationssystemet skall ordnas för dem som under lång tid har saknat arbete och inte genast efter ansökan kan beredas arbete. Samordningen med andra socialförsäkringar bör också undersökas liksom de administrativa frågorna.

Obligatorisk arbetslöshetsförsäkring finns i Norge sedan år 1939. Utredningen bör tillgodogöra sig erfarenheterna av denna försäkring.

Utredningen bör överväga vilka ändringar i den nuvarande frivilliga försäkringen som kan bli erforderliga om den kommunala kontantunderstödsverksamheten vid arbetslöshet föreslås reformerad. Det bör uppmärksammas att en översyn pågår av lagen om understödsföreningar och att i detta sammanhang prövas om arbetslöshetskassorna fortfarande bör betraktas som sådana föreningar.

För de förslag utredningen lägger fram bör den ange hur kostnaderna fördelar sig på olika berörda parter.

Till statsrådsprotokollet den 7.4 1967 anförde chefen för inrikesdepartementet följande.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 4 mars 1966 tillkallade jag sakkunniga för utredning om kontant stöd vid arbetslöshet. I direktiven för utredningen framhöll jag bl. a. att vissa grupper av yrkesutövare, som kan bedömas löpa risk att bli arbetslösa, saknar ekonomisk trygghet vid arbetslöshet. Utredningen borde pröva olika vägar för att avhjälpa denna brist. Skulle utredningen finna att någon form av obligatorisk arbetslöshetsförsäkring behövs, borde möjligheterna att samordna den med den nuvarande frivilliga försäkringen undersökas. Visade sig detta inte möjligt borde också andra lösningar prövas. Självfallet skulle också undersökas vilka finansieringsformer som är lämpligast vid olika försäkringssystem.

Utredningen, som arbetar under benämningen utredningen om kontant stöd vid arbetslöshet (KSA-utredningen), har i september 1966 överlämnat en arbetsplan

till mig. Som första punkt på denna arbetsplan har upptagits kartläggning och analys av kontantstödsbehov hos vissa befolkningsgrupper, bl. a. sådana som har blivit arbetslösa till följd av strukturomvandlingen inom näringslivet.

Den allt snabbare strukturomvandlingen i form av driftsförändringar och företagsnedläggningar, särskilt inom industri och handel, har medfört svåra påfrestningar för den därav berörda arbetskraften. I synnerhet har det visat sig vara svårt att finna lämplig ny anställning för äldre arbetstagare. Med hänsyn till denna utveckling synes det mig angeläget att spörsmålet om lämpliga former för stöd åt dessa arbetstagare övervägs snarast möjligt. Utredningen bör därför behandla denna fråga med förtur och utforma förslag till lämpliga stödformer.

Nuvarande arbetslöshetsförsäkring ger skydd i högst 150 dagar under ett försäkringsår. Utredningen bör med förtur undersöka möjligheterna att komplettera detta försäkringsskydd i syfte att täcka försäkringsbehovet för tiden efter utförsäkring enligt nu gällande regler. Detta nya försäkringsskydd bör omfatta arbetstagare som inom de närmaste åren uppnår pensionsåldern.

Då alla inte är arbetslöshetsförsäkrade i arbetslöshetskassorna torde även i fortsättningen erfordras kontantbidrag för att lösa problem i samband med friställningar av äldre arbetskraft. Utredningen bör därför undersöka hur nuvarande former för kontantstöd fungerar och föreslå erforderliga åtgärder för att effektivisera dem.

Jag vill erinra om att på utredningen ankommer att i sin översyn av arbetslöshetsförsäkringens omfattning och utformning även lösa finansieringsfrågorna. F. n. svarar de försäkrade själva och staten gemensamt för kostnaderna. Arbetsgivarparten deltar inte i finansieringen. Utredningen bör överväga alternativa finansieringsformer och komma med förslag. I avvaktan på detta bör förslag till en temporär lösning av finansieringsfrågorna läggas fram för det här avsedda kompletterande trygghetsskyddet. Detta bör övergångsvis kunna finansieras i hudsak efter nu gällande finansieringsprinciper.

Det är angeläget att karaktären av arbetsmarknadspolitiskt betingat bidrag klart kommer till uttryck. I princip bör därför samma krav på att stå till arbetsmarknadens förfogande gälla som för dem vilka i vanlig ordning erhåller stöd vid arbetslöshet. Det innebär självfallet också att samhällets åtgärder liksom tidigare i första hand skall inriktas på att anskaffa arbete även för äldre arbetstagare.

## KAPITEL 1

# Befolknings- och arbetskraftsförändring samt uppgifter om arbetslöshet och arbetslöshetsrisker i olika åldrar

### *1.1 Inledning*

Som en allmän bakgrund till de i det följande föreslagna stödformerna för äldre arbetstagare och som ett underlag för beräkning av de kostnader dessa stödåtgärder kan komma att medföra ges i detta kapitel en allmän information dels om befolkningsförändringarna dels om arbetskraften och arbetslösheten.

### *1.2 Befolkningsförändringarna 1965 — 1980*

#### **1.2.1. Den totala folkmängden och dess åldersfördelning**

Sveriges befolkning uppgick i slutet av 1965 till 7,8 milj. personer, och enligt den senast gjorda befolkningsframskrivningen skulle tillväxten bli nära 1 milj. personer fram till 1980. (Se tabell 1.1.) Befolkningsframskrivningen gjordes 1965 och bygger på vissa antaganden för fruktsamhetens, dödlighetens och nettoimmigrationens utveckling i framtiden. Det alternativ som valts här innebär följande. Fruktsamheten ligger under hela framskrivningsperioden på den nivå som observerade 1964, dödligheten antas sjunka något utom för män över 65 år och kvinnor över 80 år där dödligheten antas förbli konstant och nettoimmigrationen antas årligen uppgå till 10 000 personer. Som kommentar till dessa antaganden kan nämnas att fruktsamheten åren omkring 1964 var osedvanligt hög jämfört med tidigare år och att den nu är i avtagande. Dödlighetsutvecklingen har under senare tid uppvisat en stagnation, varför de använda dödlighetsantagandena kan leda till någon överskattning av de äldre i den framtida befolkningen. Slutligen kan om nettoimmigrationen nämnas att den under 1964, 1965 och 1966 var 23 000, 34 000 respektive 27 000, således avsevärt större än antagandet, men det material som finns tillgängligt för 1967 pekar på att nettoimmigrationen detta år blir mycket låg. De här anförda avvikelserna ifrån de i framskrivningen använda antagandena innebär inte att denna nu inte skulle kunna användas för att belysa vilka förändringar som är att vänta i den framtida befolkningens sammansättning. För utredningen är det ju främst av värde att se hur för det första den s. k. aktiva befolkningens andel kan förväntas förändras i jämförelse med den totala befolkningen och för

Tabell 1.1. Folkmängd efter kön och ålder 1965, 1970, 1975 och 1980

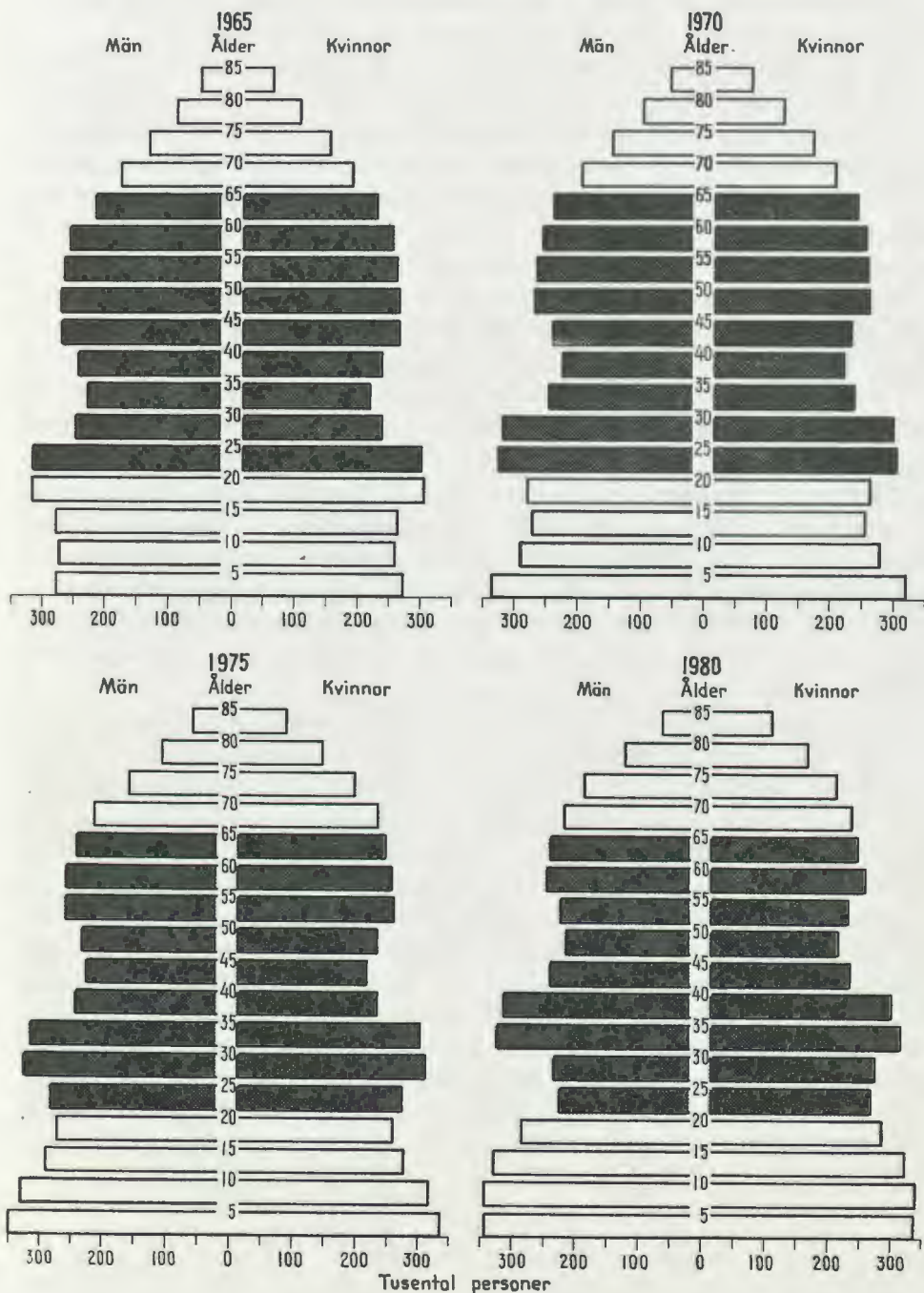
Ålder	1965		Summa	%	1970		Summa	%
	Män	Kvinnor			Män	Kvinnor		
— 4 .....	290 766	275 461	566 227	7,3	332 000	314 500	646 500	8,0
5— 9 .....	269 305	254 435	523 740	6,7	287 400	272 700	560 100	6,9
10—14 .....	275 455	260 789	536 244	6,9	268 900	254 300	523 200	6,5
15—19 .....	316 106	302 447	618 553	8,0	276 300	262 700	539 000	6,7
20—24 .....	316 396	298 637	615 033	7,9	320 000	307 000	627 000	7,8
25—29 .....	247 835	234 061	481 896	6,2	315 700	298 900	614 600	7,6
30—34 .....	223 894	216 986	440 880	5,7	244 500	233 200	477 700	5,9
35—39 .....	237 042	234 292	471 334	6,1	222 000	216 500	438 500	5,4
40—44 .....	267 375	264 042	531 417	6,8	235 000	232 900	468 000	5,8
45—49 .....	267 150	263 505	530 655	6,8	264 300	261 800	526 000	6,5
50—54 .....	262 566	260 846	523 412	6,7	263 000	259 900	523 000	6,5
55—59 .....	250 536	254 168	504 704	6,5	254 700	255 300	510 000	6,3
60—64 .....	210 320	225 611	435 931	5,6	237 000	245 400	482 400	6,0
65—69 .....	169 415	190 953	360 368	4,6	190 500	212 400	402 900	5,0
70—74 .....	125 131	151 938	277 069	3,6	143 100	171 400	314 400	3,9
75—79 .....	83 664	107 499	191 163	2,5	94 200	124 600	218 800	2,7
80—84 .....	45 905	60 975	106 880	1,4	51 500	73 700	125 200	1,6
85— .....	23 612	33 388	57 000	0,7	26 500	40 400	66 900	0,8
Summa	3 882 473	3 890 033	7 772 506	100,0	4 026 700	4 037 500	8 064 200	99,9
därav —19	1 151 632	1 093 132	2 244 764	28,9	1 164 600	1 104 200	2 268 800	28,1
20—66	2 355 581	2 333 091	4 688 672	60,3	2 437 400	2 399 700	4 837 100	60,0
67—	375 260	463 810	839 070	10,8	424 700	533 600	958 300	11,9

Ålder	1975		Summa	%	1980		Summa	%
	Män	Kvinnor			Män	Kvinnor		
— 4 .....	350 400	331 900	682 300	8,1	347 700	329 200	676 800	7,8
5— 9 .....	332 000	315 000	647 000	7,7	350 600	332 500	683 100	7,8
10—14 .....	288 200	273 600	561 800	6,7	332 800	315 900	648 700	7,5
15—19 .....	270 600	256 900	527 500	6,3	289 900	276 300	566 200	6,5
20—24 .....	282 700	269 300	552 000	6,6	277 100	263 700	540 800	6,2
25—29 .....	325 800	309 200	634 900	7,6	288 700	271 600	560 300	6,4
30—34 .....	317 300	299 600	616 900	7,4	327 400	310 000	637 400	7,3
35—39 .....	244 900	233 600	478 400	5,7	317 400	299 900	617 300	7,1
40—44 .....	221 400	216 000	437 400	5,2	244 300	233 100	477 400	5,5
45—49 .....	233 100	231 600	464 700	5,5	219 900	214 900	434 800	5,0
50—54 .....	259 900	258 800	518 700	6,2	229 800	229 300	459 000	5,3
55—59 .....	255 600	255 100	510 700	6,1	253 300	254 400	507 600	5,8
60—64 .....	241 400	247 300	488 700	5,8	243 000	248 000	491 000	5,6
65—69 .....	214 500	232 300	446 800	5,3	219 400	235 400	454 800	5,2
70—74 .....	159 900	192 400	352 300	4,2	183 500	212 500	396 000	4,6
75—79 .....	106 700	143 200	249 900	3,0	122 200	163 600	285 900	3,3
80—84 .....	57 600	86 600	144 200	1,7	66 800	103 200	170 000	2,0
85— .....	29 400	48 500	77 900	0,9	34 500	61 900	96 400	1,1
Summa	4 191 300	4 200 800	8 392 000	100,0	4 348 000	4 355 400	8 703 400	100,0
därav —19	1 241 100	1 177 500	2 418 600	28,8	1 320 900	1 253 900	2 574 800	29,6
20—66	2 473 900	2 417 100	4 891 000	58,3	2 490 000	2 419 700	4 909 700	58,4
67—	476 200	606 200	1 082 400	12,9	537 100	681 800	1 218 900	14,0

Källor: SOS, Folkmängdens förändringar 1965, Befolkningsframräkning för riket 1963 — 2000 SM B 1965:8 (SCB).

Diagram 1. Befolkningens ålders- och könsfördelning 1965—1980

(Källor: se tabell 1)



det andra hur andelen äldre i de aktiva åldrarna relativt den totala aktiva befolkningen kan komma att utvecklas. De justeringar som kan erfordras av antagandena i en ny befolkningsframskrivning, är troligen inte av den storleksordningen att detta skulle komma att ge en annorlunda bild av dessa förändringar än den nu föreliggande framskrivningen.

De åldersgrupper vartill större delen av arbetskraften hör ligger i intervallet 20—66 år. Bland de åldersgrupper som är yngre beräknas andelen studerande öka relativt starkt. Detta och de yngre människors värnplikts-tid motiverar att 20-årsåldern kan anses som en relevant åldersgräns vid framtidsbedömningar. Ålderspyramiderna i diagram 1 bygger på jämna femårsgrupper varför de två äldsta åldersklasserna, 65- och 66-åringarna, där av tekniska skäl hänförts till den inaktiva befolkningen.

Befolkningsframskrivningen visar att den aktiva delen av befolkningen kan förväntas öka relativt svagt, från 1965 fram till 1980 med endast 5 %, mot 12 % för hela befolkningen. Detta innebär att denna grupp kommer att få en lägre andel av den totala befolkningen. År 1965 var andelen 60 %, och 1980 skulle andelen vara 56 %. Antalet personer under 20 år ökar med 11 % och antalet över 66 år med 45 %. Det anmärktes tidigare att det gjorda fruktsamhetsantagandet kan innebära en överskattning. Tillväxten av de yngre skulle därmed inte bli fullt så stark, men den stagnation i dödligheten som inträtt under senare år och som kan föranleda antaganden om en något högre dödlighet för framtiden än denna befolkningsframskrivning bygger på torde inte ge ett större utslag än att den förväntade tillväxten i den äldre befolkningen kommer att ligga endast några procentenheter under 45 %.

Utvecklingen av de äldre åldersgrupperna av den aktiva befolkningen påverkas i huvudsak av de variationer som finns i åldersklassernas storlek i den nutida befolkningen. Som framgår av diagram 1 är den äldsta gruppen (60—64) av den aktiva befolkningen år 1965 mindre än den närmast följande yngre och de fyra femårsgrupperna i intervallet 40—59 år är i de närmaste lika stora. Av tabell 1.2 där utvecklingen av antalet 55—59-åringar och 60—66-åringar beskrivits framgår också att antalet 55—59-åringar kommer att förändras mycket obetydligt, medan den äldre gruppen ökar med ca 10 procent mellan 1965 och 1970, för att därefter endast öka svagt fram till 1975 och därefter stagnera eller minska. Dessa två äldsta åldersgruppers andel (%) av hela den aktiva befolkningen, som den avgränsats här, kan beräknas uppgå till följande under perioden 1965—1980.

Även sett ur denna aspekt är förändringarna för de äldres del mycket små efter 1970 och fram till 1980.

	1965	1970	1975	1980
55—59 år	10,8 %	10,5 %	10,4 %	10,3 %
60—66 år	12,6 %	13,5 %	13,8 %	13,7 %

Tabell 1.2. Befolkningen i vissa åldersklasser 1960—1980

	Män		Kvinnor	
	55—59 år	60—66 år	55—59 år	60—66 år
<b>Antal</b>				
1960 .....	225 736	255 716	234 935	278 613
1965 .....	250 536	282 785	254 168	306 554
1970 .....	254 700	318 100	255 300	334 300
1975 .....	255 600	333 300	255 100	344 300
1980 .....	253 300	332 300	254 400	342 300
<b>Procentuell förändring</b>				
1960/65 .....	11,0	10,6	8,2	10,0
1965/70 .....	1,7	12,5	0,4	9,0
1970/75 .....	0,3	4,8	-0,1	2,9
1975/80 .....	-0,9	-0,3	-0,3	-0,5

Källor: Befolkningsrörelsen 1960 (SOS), i övrigt se tabell 1.1.

Den aktiva befolkningen kommer således att fram mot 1970 och under hela 70-talet växa mycket svagt relativt hela befolkningen så att dess andel minskar. Även de äldre inom den aktiva befolkningen, åldrarna 55—66 år, förväntas förändras obetydligt. De uppgår 1970 till ca 1/4 av hela den aktiva befolkningen, en andel som sedan bibehålles under hela 70-talet.

### 1.2.2. Vissa regionala aspekter på befolkningsutvecklingen

Den pågående förskjutningen av Sveriges befolkning från glesbygden till tätorterna sker inte likformigt över alla åldrar. (Jfr. tabell 1.3 och diagram 2.) Mellan 1960 och 1965 minskade glesbygdsbefolkningens andel av den totala befolkningen från 27,2 % till 22,6 %. I åldersgruppen 20—29 år var emellertid minskningen kraftigare, likaså för de två yngsta åldersgrupperna. De yngstas kraftigare minskning står i samband med 20—29 åringarnas utflyttning från glesbygden, då 20—29-årsåldern hör till kvinnans fruktsammaste period, och de yngsta barnens mödrar är koncentrerade till denna ålder. Denna utvecklingstendens kommer således att leda till en kraftigare »förgubbning» av glesbygden än av tätorterna. Professor Sven Godlund har för länsindelingsutredningen gjort en befolkningsframskrivning med en fördelning av befolkningen på glesbygd och tätorter i vissa grövre åldersgrupper för 1980.<sup>1</sup> Dessa beräkningar visar att 1980 skulle glesbygdsbefolkningens andel ha sjunkit till 17 % och relationerna mellan åldersgrupperna skulle vara följande år 1980:

	Tätorter	Glesbygd	Hela riket
0—14 år	23 %	18 %	22 %
15—39 år	36 %	28 %	34 %
40—64 år	27 %	31 %	29 %
65— år	15 %	24 %	16 %

<sup>1</sup> Ny länsindelning, SOU 1967:23, sid 184 f.

Skillnaden i den aktiva befolkningens andel (här 15—64 år) av den totala befolkningen i tätorter respektive i glesbygd skulle inte bli så stor, men fördelningen mellan äldre och yngre inom denna grupp visar på en högre medelålder bland dessa i glesbygden, och framför allt är skillnaden i befolkningsandel för grupperna över 64 år mycket stor.

För att belysa utvecklingen av de äldre åldersgrupperna av den aktiva befolkningen inom olika delar av landet har för samtliga A-regioner (kommunblocksanpassade) beräknats hur stor förändringen i antalet 55—64 åringar kan beräknas bli under perioderna 1965—1970 och 1970—1975. Som jämförelse med dessa kommande perioder lämnas även uppgifter om förändringen 1960—1965. Utgångspunkten för dessa beräkningar har varit dels ett material från arbetsmarknadsstyrelsens utredningsbyrå, dels en framskrivning av befolkningen i kommunblocken år 1965, som dock inte innehåller några antaganden om flyttning, varken inrikes omflyttning eller nettoinvandring. Denna framskrivning har ställts till utredningens förfogande av inrikesdepartementet, som för länsplanerarnas räkning uppdragit åt SCB att göra denna. Att här har valts att studera åldersgruppen 55—64 år beror på att delar av grundmaterialet är byggt på denna åldersindelning. Resultatet av beräkningarna redovisas i tabell 1.4.

De mest extrema förändringarna när det gäller tillväxten av antalet 55—64-åringar skulle enligt dessa beräkningar komma att inträffa i Karlskoga, Västerås och Kiruna/Gällivare-regionerna. För de båda förstnämnda kan dock den framtida tillväxten beräknas bli mindre än den varit under perioden 1960—1965. De mest extrema i negativ riktning är Uddevalla, Arvika och Härnösand/Kramfors-regionerna, minskningen syns dock för dessa komma att dämpas under den senare av de studerade perioderna.

Som nämnts i det föregående innehåller beräkningarna inga antaganden om den framtida omflyttningen, men de åldersgrupper som nu studeras torde inte komma att beröras i någon mer betydande grad av flyttningar, då flyttningarna i huvudsak berör åldersgrupperna under 40 år. Däremot kan man säga att de skiljaktliga utvecklingstendenserna som förändringen av dessa äldre åldersgrupper visar i olika regioner sinsemellan och relativt hela rikets avslöjar tidigare perioders flyttningsrörelser.

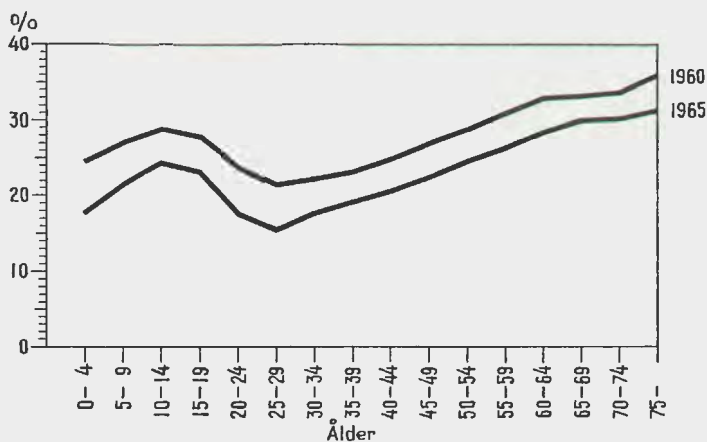
De regioner som omfattar de större städerna uppvisar i allmänhet en hög tillväxt av de äldre. Med dessa undantag kan för hela Götaland och framför allt de västra delarna av Svealand förväntas en minskning eller en tillväxt som är lägre än för hela riket i antalet 55—64 åringar. Vid sidan av de större städerna och industriregionerna i övrigt är det framför allt i de övre delarna av Norrland man finner regioner med en tillväxt som är lika hög eller högre än hela rikets, dock utgör Haparanda/Kalix ett undantag härifrån. De södra och mellersta delarna av Norrland skulle i allmänhet få en

<sup>1</sup> AMS, Meddelande från utredningsbyrån, 1967:17.

Tabell 1.3. Glesbygdsbefolkningens andel (%) av den totala befolkningen i olika åldrar enligt folkräkningarna 1960 och 1965

Alder	1960	1965
0—4 .....	24,4	17,9
5—9 .....	27,0	21,5
10—14 .....	28,6	24,3
15—19 .....	27,7	23,2
20—24 .....	23,8	17,6
25—29 .....	21,5	15,4
30—34 .....	22,0	17,5
35—39 .....	22,9	19,2
40—44 .....	24,6	20,6
45—49 .....	26,7	22,4
50—54 .....	28,5	24,5
55—59 .....	30,9	26,3
60—64 .....	33,0	28,5
65—69 .....	33,3	30,1
70—74 .....	33,8	30,2
75— .....	36,0	31,3
Totalt	27,2	22,6

Diagram 2. Glesbygdsbefolkningens andel av den totala befolkningen i olika åldrar enligt folkräkningarna 1960 och 1965



Tabell 1.4. Den procentuella förändringen i antalet 55—64-åringar under skilda perioder i A-regionerna

Region	1960—1965	1965—1970	1970—1975
Hela riket	9,6	4,9	0,2
01 Stockholm/Södertälje ...	15,1 h+	9,5 h+	3,5 h
02 Norrtälje .....	-0,2 l-----	-2,9 l-----	-5,0 l--
03 Enköping .....	4,5 l--	4,6 ±	1,3 ±
04 Uppsala .....	7,5 l	0,5 l	1,0 ±
05 Nyköping .....	14,6 h+	8,9 h	4,2 h
06 Katrineholm .....	6,9 l	0,7 l	-5,7 l--
07 Eskilstuna .....	9,0 ±	4,8 ±	0,7 ±
08 Mjölby/Motala .....	7,0 l	1,2 l	-2,9 l
09 Linköping .....	12,8 h	6,5 h	3,1 h
10 Norrköping .....	6,5 l	-0,3 l--	-1,8 l
11 Jönköping .....	12,8 h	8,2 h	1,7 ±
12 Tranås .....	5,4 l	-0,5 l--	-3,1 l
13 Eksjö/Nässjö/Vetlanda	4,4 l--	1,2 l	0,6 ±
14 Värnamo .....	12,4 h	9,5 h+	2,9 h
15 Ljungby .....	5,0 l--	3,4 ±	-2,2 l
16 Växjö .....	5,7 l	0,4 l	-2,8 l
17 Västervik .....	9,7 ±	-2,9 l--	-7,2 l--
18 Hultsfred/Vimmerby ...	7,4 l	-0,3 l--	-6,3 l--
19 Oskarshamn .....	7,5 l	2,7 l	-2,6 l
20 Kalmar/Nybro .....	9,0 ±	1,0 l	-5,3 l--
21 Visby .....	6,8 l	0,6 l	-4,5 l--
22 Karlskrona .....	7,7 l	2,1 l	-3,4 l
23 Karlshamn .....	7,7 l	2,5 l	-3,1 l
24 Kristianstad .....	7,9 l	5,1 ±	-1,6 l
25 Hässleholm .....	11,4 h	6,8 h	0,8 ±
26 Ängelholm .....	11,5 h	5,4 ±	-2,2 l
27 Hälsingborg/Landskrona	10,3 ±	2,6 l	-1,3 ±
28 Malmö/Lund/Trelleborg	16,1 h+	6,8 h	±0,0 ±
29 Ystad/Simrishamn ...	3,4 l--	-1,7 l--	-5,9 l--
30 Eslöv .....	5,0 l	-1,2 l--	-7,3 l--
31 Halmstad .....	10,8 ±	2,0 l	-2,8 l
32 Falkenberg/Varberg ...	8,5 ±	2,1 l	-1,2 ±
33 Göteborg .....	13,4 h	10,9 h+	3,2 h
34 Uddevalla .....	5,3 l	-6,4 l-----	-5,9 l--
35 Trollhättan/Borås .....	7,1 l	7,7 h	0,8 ±
36 Borås .....	10,5 ±	4,6 ±	-2,8 l
37 Lidköping/Skara .....	4,2 l--	-0,3 l--	-2,1 l
38 Falköping .....	0,8 l--	-0,2 l--	-1,8 l
39 Skövde .....	7,8 l	6,1 ±	4,4 h
40 Mariestad .....	2,8 l--	-0,8 l--	-3,0 l
41 Kristinehamn .....	8,7 ±	2,4 l	1,3 ±
42 Karlstad .....	6,7 l	1,2 l	-2,2 l
43 Säffle/Amål .....	3,6 l--	-1,6 l--	-5,5 l--
44 Arvika .....	-1,3 l-----	-3,1 l-----	-4,3 l
45 Örebro .....	5,3 l	1,9 l	0,0 ±
46 Karlskoga .....	27,5 h++++	19,5 h++++	6,7 h+
47 Lindesberg .....	5,7 l	0,8 l	-4,1 l
48 Västerås .....	20,6 h+++	14,0 h++	9,1 h++
49 Köping .....	13,9 h	8,4 h	3,2 h
50 Fagersta .....	14,6 h+	10,0 h+	-1,1 ±
51 Sala .....	-3,4 l-----	-1,3 l--	-0,1 ±

Tabell 1.4. Forts.

Region	1960—1965	1965—1970	1970—1975
52 Borlänge/Falun .....	10,1 ±	2,8 l—	—1,8 l
53 Avesta/Hedemora .....	13,1 h	5,1 ±	—0,1 ±
54 Ludvika .....	5,5 l	2,9 l	2,0 h
55 Mora .....	4,5 l—	1,6 l	0,5 ±
56 Gävle/Sandviken .....	8,3 ±	1,5 l	—1,5 l
57 Bollnäs/Söderhamn ...	2,6 l—	—3,0 l—	—5,0 l—
58 Hudiksvall/Ljusdal ...	3,0 l—	0,0 l—	—2,8 l
59 Sundsvall .....	6,2 l	2,3 l	0,2 ±
60 Härnösand/Kramfors	7,2 l	—2,7 l—	—8,9 l—
61 Sollefteå .....	3,2 l—	1,6 l	—1,9 l
62 Örnsköldsvik .....	13,6 h	4,3 ±	—3,8 l
63 Östersund .....	2,5 l—	2,3 l	1,4 ±
64 Umeå .....	9,9 ±	4,4 ±	2,9 h
65 Skellefteå .....	7,8 l	4,6 ±	3,7 h
66 Lycksele .....	7,5 l	7,9 h	2,8 h
67 Piteå .....	12,1 h	7,1 h	—1,4 l
68 Luleå/Boden .....	17,9 h++	10,9 h+	6,0 h+
69 Haparanda/Kalix .....	7,5 l	5,7 ±	—0,8 ±
70 Kiruna/Gällivare .....	14,1 h	13,2 h++	3,4 h

Anm. Bokstavsbezeichnungarna h och l visar om blockets procentuella förändring är högre respektive lägre än hela rikets. Beteckningen ± visar om blockets förändring är i stort sett parallell med hela rikets inom ett intervall av ± 1,5 procentenheter. Avvikelsen från hela riket har vidare graderats med ett antal + eller — tecken.

tillväxt som är lägre än hela rikets eller en minskning av dessa åldersgrupper.

### 1.3 Arbetskraftens åldersstruktur

Genom att sammanställa material av olika slag har det varit möjligt att få en bild av de äldre arbetstagarnas andel av arbetskraften och deras arbetslöshetsrisker gentemot de yngres, som kan anses svara mot de krav på precision som kan ställas i detta sammanhang.

Då det material som finns för närvarande, är mindre utförligt och tillförligt när det gäller nuläget, och vissa skattningar av överslagsmässig karaktär måste göras, medtas i dessa beräkningar material som även belyser situationen omkring 1960.

#### 1.3.1. Antalet anställda i olika åldersklasser

Utredningen är i detta sammanhang närmast intresserad av arbetstagarna, dvs. de anställda. I arbetskraftsundersökningar och folkräkningar fördelas arbetskraften på tre kategorier som belyser yrkesställningen: egna företagare, anställda och medhjälpande familjemedlemmar.

För att få antalet anställda i de åldersgrupper som är relevanta i detta sammanhang har på några punkter detta antal erhållits genom överslagsmässiga kalkyler. En redogörelse för de erforderliga skattningarna och de metoder som använts härvid lämnas i det sista avsnittet (1.3.4) av detta

Tabell 1.5. Antal anställda i olika åldrar år 1960 och 1966

Ålder	1960						1966					
	Män Antal	%	Kvinnor Antal	%	Samtliga Antal	%	Män Antal	%	Kvinnor Antal	%	Samtliga Antal	%
—24	304 921	16,8	260 825	29,5	565 746	20,9	327 900	17	274 400	27	602 300	20
25—34	380 836	20,9	164 880	18,7	545 716	20,2	405 000	21	171 300	17	576 300	20
35—44	425 895	23,4	172 923	19,6	598 818	22,2	410 800	22	212 200	20	623 000	21
45—54	385 307	21,2	168 330	19,1	553 637	20,5	398 400	21	220 200	21	618 600	21
55—59	152 370	8,4	64 728	7,3	217 098	8,0	177 500	9	86 400	8	263 900	9
60—66	137 611	7,5	44 575	5,0	182 186	6,7	161 100	8	60 400	6	221 500	8
67—	31 181	1,7	7 407	0,8	38 588	1,4	26 500	1	8 400	1	34 900	1
Summa	1 818 121	99,9	883 668	100,0	2 701 789	99,9	1 907 100	99	1 033 200	100	2 940 400	100

Källor: Folkräkningen 1960, del IX, samt råtabeller.

Den utökade arbetskraftsundersökningen hösten 1966. Resultat anpassade till i folk- och bostadsräkningen 1965 använda begrepp. Statistiska meddelanden (SM) V 1967:5.

Anm.: Antalet anställda har skattats överslagsmässigt i vissa åldersklasser, för beskrivning av metoder m. m. se avsnitt 1.3.4.

kapitel. Angående dessa skattningar kan här nämnas att för 1960 har antalet medhjälpande familjemedlemmar och företagarna bland männen respektive kvinnorna skattats i åldrarna 65—66 och 67—69 år för att erhålla de här önskade åldersklasserna. Totalantalet förvärvsarbete finns dock i folkräkningen 1960 med fördelning på ettårsklasser. Uppgifterna för 1966 (hösten) inrymmer något mer av beräkningar. Utgångsmaterialet har här varit den särskilda bearbetning av arbetskraftsundersökningen hösten 1966, vari arbetskraften avgränsats enligt den definition som används i folkräkningarna. För att erhålla en uppskattning av antalet anställda med fördelning på män och kvinnor måste först en beräkning göras av könsfördelningen för företagarna i olika åldersklasser. Totalantalet förvärvsarbete samt de medhjälpande familjemedlemmarna anges dock med fördelning på kön. Resultatet av de gjorda skattningarna anges i tabell 1.5. Angående tillförlitligheten i uppgifterna för 1966 kan sägas att de troligen innehåller felskattningar, men att dessa eventuella fel är relativt små, då gruppen anställda är den helt dominerande bland de förvärvsarbete.

För männens del har det inte skett någon förändring i de anställdas åldersfördelning, medan det för kvinnorna har blivit en viss förskjutning mot högre åldrar. Som framgår av tabell 1.6 hänger denna åldersförskjutning samman med den relativt kraftiga ökning av kvinnornas förvärvsintensitet från 35 år och uppåt som skett mellan 1960 och 1966.<sup>1</sup>

Ökningen i absoluta tal av antalet manliga anställda i åldersgrupperna 55—59 år respektive 60—66 år är huvudsakligast ett resultat av en ökning av befolkningen i dessa åldrar under perioden (jfr tabell 1.2), men det har

<sup>1</sup> Andelen förvärvsarbetade har i tabell 1.6 beräknats exklusive de gifta medhjälpande familjemedlemmarna, då denna grupp kraftigt underskattats i folkräkningen 1960.

Tabell 1.6. Andelen (%) förvärvsarbetande (exklusive gifta medhjälpande familjemedlemmar) i skilda köns- och åldersklasser 1960 och 1966

Ålder	Män		Kvinnor	
	1960	1966	1960	1966
—24 .....	57,4	52,4	50,2	45,5
25—34 .....	92,2	92,6	37,5	39,0
35—44 .....	95,7	95,6	34,3	44,6
45—54 .....	95,0	93,9	34,7	44,5
55—59 .....	91,7	89,1	30,5	36,8
60—66 .....	77,8	76,5	18,7	22,8

Källa: Folkräkningen 1960, del IX. SM V 1967:5.

även skett en omfördelning av yrkesställningskategorierna. Andelen anställda har ökat medan andelen företagare minskat. För de kvinnliga anställda är ökningen också ett resultat av befolkningsökningen men därtill kommer den höjda förvärvsintensiteten.

Antalet anställda i de två högsta åldersklasserna som för närvarande har beräknats uppgå till ca 180 000 män och 90 000 kvinnor i åldern 55—59 år och 160 000 män respektive 60 000 kvinnor i åldern 60—66 år kan beräknas förändras enligt följande.

För männens del är det rimligt att räkna med en parallellitet i befolknings- och arbetskraftsutvecklingen, men för kvinnornas del är en ytterligare ökning i deras förvärvsintensitet troligen att vänta. Som framgår av tabell 1.6 sjunker kvinnornas förvärvsintensitet i de högre åldrarna. Ökningen för grupperna över 55 år har under perioden 1960—1966 inte heller varit så stark som för grupperna i åldern 35—54 år. Huruvida den mindre markerade ökningen främst beror på att de äldre kvinnorna inte önskat söka sig ut på arbetsmarknaden i samma utsträckning som de yngre gjort, eller om den främsta orsaken skulle vara att de som äldre mött hinder av olika slag kan inte avgöras utifrån detta material. Om dock de kvinnor som i nuläget är i 35—54 årsåldern kvarstannar på arbetsmarknaden kan man för framtiden räkna med ytterligare ökningsar av de äldre kvinnornas förvärvsintensitet. För männen kan visserligen en sänkning av förvärvsintensiteten i synnerhet för åldergruppen 60—66 år förväntas, då en allt större andel kommer att tillhöra de grupper av anställda som pensioneras vid 65 års ålder, men andelen anställda ökar successivt medan andelen företagare minskar och därmed skulle antalet anställda kunna beräknas förändras i takt med befolkningen (se tabell 1.2). Åldersgruppen 60—66 år skulle därmed under perioden 1966—70 öka med 13 000 personer, och under perioden 1970—75 med ca 7 000 för att därefter stagnera. Åldersgruppen 55—59 år skulle däremot inte undergå några större förändringar fram till 1980.

För kvinnornas del har emellertid ökningen av antalet anställda varit mer än dubbelt så hög som befolkningsökningen. I de beräkningar över de

Tabell 1.7. Antalet anställda i vissa åldersklasser 1966 samt antaganden om förändring i detta antal under olika perioder

	Män		Kvinnor	
	55—59 år	60—66 år	55—59 år	60—66 år
Antal anställda 1966 .....	180 000	160 000	90 000	60 000
Förändring 1966/70, antal .....	0	13 000	9 000	9 000
% .....		8	10	15
Förändring 1970/75, antal .....	0	7 000	5 000	3 000
% .....		4	5	5
Förändring 1975/80, antal .....	0	0	0	0
% .....				

framtida arbetskraftstillgångarna som gjordes till 1965 års långtidsutredning<sup>1</sup> finns vissa antaganden om utvecklingen av kvinnornas förvärvsintensiteter. Dessa beräkningar inkluderar dock även de medhjälpande familjemedlemmarna samt även i ett av alternativen en ökning av de deltid-arbetande. För att överslagsmässigt göra en kalkyl av förändringen i antalet anställda kvinnor i de två äldsta åldersgrupperna antas här en mera moderat ökning än som gjordes i de anförda arbetskraftsberäkningarna. En redovisning av de gjorda antagandena över förändringen i antalet anställda finns i tabell 1.7.

En beräkning av dessa åldersgruppers andel av hela antalet anställda i framtiden fordrar en noggrannare kalkyl. För närvarande finns det emellertid inte underlag för en sådan. Beräkningarna över de framtida arbetskraftstillgångarna till 1965 års långtidsutredning behöver nämligen först revideras något. Ett arbete som skall påbörjas inom SCBs prognosinstitut när de härför erforderliga resultaten ifrån 1965 års folk- och bostadsräkning föreligger.

### 1.3.2. Arbetslösheten i olika åldrar enligt arbetsförmedlingens arbetslöshetsstatistik

För att studera arbetslösheten i olika åldrar kommer här analysen att koncentreras till de arbetslöshetsförsäkrades arbetslöshet. I en särskild bilaga till detta kapitel diskuteras de två huvudkällor som finns för en statistisk belysning av arbetslösheten: arbetskraftsundersökningarna och arbetsförmedlingens arbetslöshetsstatistik. Skillnaderna och likheterna dessa två källor emellan analyseras och bl. a. kan som en slutsats konstateras att en god överensstämmelse källorna emellan föreligger vad avser de försäkrade arbetslösa. Därtill kan konstateras att antalet icke försäkrade arbetslösa som sökt arbete genom arbetsförmedlingen genomgående är 6 à 7 gånger större i arbetskraftsundersökningarna än i arbetsförmedlingsstatistiken, vilket måste tolkas så att de icke försäkrade ej besöker arbetsförmedlingen lika regelbundet som de försäkrade. Vidare fångar arbetskraftsundersök-

<sup>1</sup> SOU 1966:8.

ningarna en relativt stor grupp, under den studerade perioden genomsnittligt 41 % av totalantalet arbetslösa, som inte sökt arbete genom förmedlingen.

Det kan emellertid antas att en mycket stor del av dem som är arbetslösa enligt arbetskraftsundersökningarna är personer som från studier, militärtjänst, hemarbete eller annan sysselsättning är på väg ut mot arbetsmarknaden. Denna slutsats kan man dra då arbetslösheten är särskilt stor dels bland ungdomarna, dels bland de gifta kvinnorna i arbetskraftsundersökningarna.

Arbetskraftsundersökningarnas uppgifter om de arbetslösa omfattar således både den arbetslöshet som drabbar dem som är fast etablerade på arbetsmarknaden och dem som söker ett första arbete eller håller på att återvända till arbetsmarknaden. Utan specialundersökningar finns det ingen möjlighet att särskilja dessa två kategorier.

De icke försäkrade arbetslösa enligt arbetsförmedlingsstatistiken innehåller också till en mycket stor del grupper som söker sig ut på arbetsmarknaden för första gången. Detta framgår av deras åldersfördelning. Under 1966 var genomsnittligt 40,7 % av männen i denna arbetslöshetskategori under 22 år och 54,8 % av kvinnorna.<sup>1</sup>

Då utredningen för denna del av sitt uppdrag skall framlägga förslag om åtgärder för dem som drabbats av arbetslöshet som orsakats av omställningar i näringslivet, är det i första hand de som är relativt fast etablerade på arbetsmarknaden och deras arbetslöshetsrisker som bör analyseras, och till denna grupp hör de arbetslöshetsförsäkrade.

Genom en undersökning som gjordes under 1959 kan det beräknas hur stor andel av de anställda som då hörde till de försäkrade. Vid dessa beräkningar görs här jämförelserna mellan de försäkrade 1959 och de anställda enligt folkräkningen 1960 utan någon korrigerings för den förändring som kan ha inträffat mellan dessa år.

Vidare pågår en bearbetning av vissa tilläggsfrågor som gjordes i samband med AK-undersökningen i februari 1967 för en kartläggning av sysselsättningen under hela året 1966, då man även frågade om intervjupersonen tillhörde arbetslöshetskassa. Från denna undersökning har emellertid ännu inte samtliga tabeller framställts. För närvarande föreligger emellertid uppgifter om kön och ålder för dem som svarat att de tillhör arbetslöshetskassa. Vidare finns en del material om arbetslösheten som kommer att redovisas i det följande. Utredningen avser att fullständigare redovisa det material som framkommer genom denna undersökning i sitt huvudbetänkande.

För 1960 och 1966 finns det alltså möjlighet att beräkna andelen arbetslöshetsförsäkrade av de anställda, men beräkningarna som presenteras i

<sup>1</sup> Arbetmarknadsstatistik Nr 8 B, 1967 (AMS), tab. 17.

Tabell 1.8. De försäkrades andel (%) av totalantalet anställda i olika åldrar omkring 1960 samt 1966

Ålder	1960			1966		
	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt
—24 .....	55,2	24,1	40,8	57,4	38,5	48,8
25—34 .....	59,9	28,9	50,5	68,3	55,4	64,5
35—44 .....	57,9	31,4	50,3	63,9	44,0	57,1
45—54 .....	61,6	30,1	52,0	65,9	46,7	59,1
55—59 .....	60,1	25,2	49,7	}71,5	44,7	63,4
60—66 .....	56,5	22,8	48,2			
Totalt	59,6	27,6	49,1	65,7	45,0	58,4

Källa: Antal anställda se tabell 1.5.

Antalet medlemmar i arbetslöshetskassor i slutet av 50-talet. Arbetsmarknadsstatistik Nr 4 1960 (AMS).

Antalet medlemmar i arbetslöshetskassor 1966, råtabeller till specialundersökning i samband med AKU febr. 1967. (Utredningsinstitutet, SCB).

tabell 1.8 fordrar vissa kommentarer och måste analyseras med en viss försiktighet.

Den refererade undersökningen av arbetslöshetskassornas medlemmar i slutet av 1950-talet redovisar totalt 1 327 825 försäkrade. I slutet av 1960 hade dock antalet ökat något och uppgick då till 1 361 603, vilket utgör 50,4 % av totalantalet anställda enligt folkräkningen 1960 i stället för 49,1 % enligt tabell 1.8. För 1960 jämförs två populationer som inte avser samma år, men uppgifterna kan ändå sägas ge en värdefull information. De manliga anställda var således i avsevärt större utsträckning arbetslöshetsförsäkrade än de kvinnliga. Man finner även en viss variation med åldern. De mindre avvikelser som finns mellan vissa åldersgrupper kan dock eventuellt ligga inom de felmarginaler som skillnaden i jämförelseår betingar.

De uppgifter om de försäkrades köns- och åldersfördelning som erhållits för 1966 har som redovisats ovan erhållits i samband med en arbetskraftsundersökning. Uppgifterna baseras således på ett urval, varför dessa är behäftade ved vissa slumpfel. Totalantalet försäkrade uppgick i denna undersökning till 1 717 300 personer, varav 1 252 800 män och 464 600 kvinnor. Detta antal överstiger emellertid det som kassorna redovisat till AMS i slutet av december 1966 med ca 75 000 eller med 4,5 %. I tabell 1.8 anges de försäkrades andel av totalantalet anställda 1966 uppgå till 58,4 %, beräknat på uppgifterna från kassorna skulle andelen vara 55,8 %. I och för sig kunde man i stället ha förväntat sig en underskattning av antalet försäkrade i denna intervjuundersökning, då man skulle kunnat anta att många som inte varit arbetslösa och ej fått någon ersättning från sin kassa inte så noga tänkt på om de varit anslutna.

Att förändringen gått i den riktningen att ökningen är avsevärt större

för kvinnorna än för männen torde dock vara en korrekt bild av verkligheten. Bl. a. har industritjänstemännens kassa ökat med ca 75 000 under perioden. Kommunalarbetarnas kassa har tillkommit, vilken torde ha en stor andel kvinnor. Den hade 120 000 medlemmar i slutet av 1966. De mest uppseendeväckande förändringarna kan nog sägas vara de äldre männens mycket kraftiga ökning. Tyvärr har materialet för 1966 ej bearbetats med åldersfördelningen 55—59 år och 60—66 år, så här får hela gruppen 55—66 år betraktas. Det finns kanske anledning att tro att den överskattning av totalantalet försäkrade som undersökningsresultatet visar inte är jämnt fördelat över alla åldrar utan har fått en viss koncentration till de äldre männen. Någon plausibel förklaring till en sådan slutsats kan inte presenteras. Den starka ökningen verkar dock förvånande.

Analysen av de arbetslösa kommer som nämndes inledningsvis att koncentreras till de försäkrade arbetslösa. Det genomsnittliga antalet försäkrade arbetslösa och deras åldersfördelning varje år under perioden 1960—66 finns i tabell 1.9. Variationerna i åldersfördelningen hos de arbetslösa är inte särskilt stora, men åldersgruppen 60—66 år för männen kan nog sägas vara den som har den mest markerade trenden, vilken pekar mot en ökning. Enligt beräkningarna i tabell 1.5 har däremot åldersfördelningen för de anställda männen inte undergått någon förändring, men å andra sidan skulle ökningen av de försäkrade äldre männen ha varit särskilt stor enligt tabell 1.8.

Arbetslöshetsriskerna i olika åldrar 1960 och 1966 kan studeras på följande sätt. Genom att jämföra de försäkrade arbetslösas åldersfördelning med de anställdas eller eventuellt endast de försäkrades kan på ett relativt enkelt sätt avläsas hur arbetslöshetsrisken varierar med åldern. I tabell 1.10 lämnas materialet till en sådan analys. Där finns också de arbetslösa i procent av kassornas medlemsantal i olika åldrar.

Som en första kommentar till tabellen kan nämnas att den relativa arbetslösheten för samtliga män, mätt i andelen arbetslösa bland kassamedlemmarna, skulle ha varit densamma 1960 och 1966. Den skulle däremot ha varit 0,5 procentenheter lägre för den äldsta gruppen och även varierat något för de yngre. Som redan påpekats visar det använda materialet att de äldre männens anslutning till kassorna skulle ha ökat mycket kraftigt under perioden, men denna ökning borde nog undersökas närmare innan man drar för stora slutsatser av förändringen i andelen arbetslösa. Utan någon korrektion antyder siffrorna att det skulle ha varit stora grupper av anställda med relativt sett lägre arbetslöshetsrisker som skulle ha tillförts försäkringen under perioden. För kvinnorna visar andelen arbetslösa genomgående en minskning, utom för de yngsta. Att tillskottet av kvinnliga försäkringstagare kommit från grupper med relativt låga arbetslöshetsrisker genom den ökade anslutningen av tjänstemannagrupperna torde kunna antas utan några ingående undersökningar.

Tabell 1.9. Genomsnittligt antal arbetslösa arbetslöshetsförsäkrade 1960—1966 med fördelning på ålder och kön

Ålder	1960		1961		1962		1963		1964		1965		1966	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
<i>Män</i>	1 082	6,7	921	6,4	1 199	7,4	1 465	8,1	1 042	7,2	937	6,6	1 550	8,3
—24 .....	1 940	12,0	1 551	10,8	1 828	11,2	2 021	10,6	1 405	9,7	1 348	9,6	1 989	11,1
25—34 .....	2 656	16,4	2 222	15,4	2 528	15,5	2 897	14,5	2 074	14,2	1 953	13,9	2 630	14,2
35—44 .....	3 662	22,6	3 102	21,6	3 438	21,2	3 655	19,4	2 847	19,6	2 792	19,8	3 811	20,5
45—54 .....	1 974	12,2	1 761	12,2	1 883	11,6	1 992	10,8	1 734	11,9	1 796	12,8	2 454	13,2
55—59 .....	3 542	21,8	3 421	23,8	3 737	23,0	4 048	26,6	3 852	26,5	3 891	27,7	4 747	25,6
60—66 .....	1 363	8,4	1 408	9,8	1 633	10,1	1 555	9,9	1 581	10,9	1 349	9,6	1 380	7,4
67— .....														
Summa	16 220	100,0	14 386	100,0	16 248	100,0	17 532	100,0	14 535	100,0	14 067	100,0	18 561	100,0
<i>Kvinnor</i>	278	10,5	232	10,4	281	11,7	333	13,4	320	13,0	327	12,8	435	11,9
—24 .....	314	11,8	260	11,6	277	11,6	282	11,2	264	10,7	260	10,2	365	10,1
25—34 .....	584	21,9	476	21,3	515	21,5	525	20,5	507	20,6	505	19,8	730	20,1
35—44 .....	744	27,9	609	27,3	636	26,5	662	25,8	641	26,0	681	26,7	1 003	27,6
45—54 .....	921	12,1	264	11,8	275	11,5	304	12,0	306	12,4	330	12,9	493	13,6
55—59 .....	361	13,6	336	15,0	348	14,5	364	14,8	367	14,9	397	15,5	550	15,2
60—66 .....	63	2,4	56	2,5	64	2,7	57	2,2	60	2,4	54	2,1	54	1,5
67— .....														
Summa	2 664	100,0	2 233	100,0	2 397	100,0	2 528	100,0	2 465	100,0	2 552	100,0	3 630	100,0
Arbetslösa i % av medlemsan- talet, totalt ...	1,4		1,2		1,3		1,4		1,1		1,1		1,4	
Industriarbe- tare .....	0,9		0,8		0,8		0,9		0,7		0,7		1,0	

Källa: Arbetsmarknadsstatistik (AMS).



Att arbetslöshetsrisken stiger kraftigt med åldern framgår tydligt. Stegningen sker successivt, men accentueras kraftigt efter 60-årsåldern. Kolumnerna 5 respektive 10 i tabell 1.10 anger arbetslöshetsriskerna i olika åldrar för hela antalet anställda 1960 respektive 1966, där dock endast de försäkrades arbetslöshet beaktats. Huruvida dessa risktal är representativa för samtliga anställda beror inte på om de icke försäkrades arbetslöshet är mindre eller större än de försäkrades utan endast på om de arbetslösa bland icke försäkrade har en annan åldersfördelning än de försäkrade arbetslösa har.

Skillnaderna i männens respektive kvinnornas arbetslöshetsrisker kan även kommenteras. Männen har en högre relativ arbetslöshet, mätt i andelen arbetslösa bland de försäkrade, men kvinnornas risktal överstiger männens i åldrarna från 35 och upp emot 60, för att bland de äldsta ligga under, när arbetslösheten bland samtliga anställda betraktas. För kvinnorna skulle således arbetslösheten inte uppvisa samma koncentration till de högre åldrarna som för männen. 1960 uppvisar å andra sidan den äldsta kvinnogruppen bland de försäkrade en högre arbetslöshetsrisk än de äldsta männen. Vid bedömningen av skillnaden mellan männens och kvinnornas arbetslöshet bör man även beakta att det troligen finns en avsevärt större tendens bland kvinnorna att, då en anställning upphör och i synnerhet efter en långvarig arbetslöshet, helt utträda ur arbetskraften än bland männen.

Förutom att den relativa arbetslösheten är högre i de äldre åldersgrupperna visar det tillgängliga materialet också en relativt tydlig samvariation mellan ålder och arbetslöshetstidens längd. Då medlemmarnas åldersfördelning i de olika kassorna saknas för senare år, har här valts att studera hur stor andel av de arbetslösa i olika åldrar, som varit arbetslösa mer än 2 månader. Det har ansetts vara av intresse att studera arbetslöshetstidens längd i några olika kassor, och vill man då även hålla åldern konstant kommer man ned i fördelningar med ett ganska litet antal observationer, varför om en längre arbetslöshetsperiod valts, risken för rent tillfälliga variationer kan bli ganska stor. Den statistik som finns över den längre arbetslösheten — över 6 månaders arbetslöshet — får troligen även anses ge underskattade siffror, då en så lång arbetslöshet för de flesta leder till utförsäkring och därigenom minskar incitamentet till regelbundna besök vid arbetsförmedlingen. Den registrerade arbetslösheten som varat mer än 6 månader är också mycket låg. Enligt arbetsförmedlingarnas mittmånadsstatistik i mars 1966 respektive 1967 hade 3,7 % respektive 4,4 % av de försäkrade arbetslösa männen och 10,7 % respektive 15,2 % av de arbetslösa kvinnorna varit arbetslösa mer än 6 månader. Motsvarande procentandelar för några olika åldersgrupper lämnas i nedanstående tablå.

	Män		Kvinnor	
	1966	1967	1966	1967
—44 år	1,2 %	1,7 %	8,0 %	11,1 %
45—54 år	2,7 %	3,8 %	7,0 %	12,0 %
55—59 år	3,5 %	4,2 %	12,2 %	16,9 %
60—66 år	8,3 %	9,1 %	23,7 %	29,4 %

Av denna tablå och även av tabell 1.11, där den arbetslöshet som varat mer än 2 månader beräknats, framgår att kvinnorna som regel har längre arbetslöshetsperioder än männen, men både för män och kvinnor stiger andelen arbetslösa med längre arbetslöshetsperioder relativt markant i den äldsta åldersklassen relativt den näst äldsta, även om denna stegring är något mindre markerad hos kvinnorna.

När man emellertid studerar arbetslöshetstidens längd för olika kassor framkommer i många fall inte så tydliga skillnader mellan olika åldersgrupper. I industriarbetarkassorna t. ex. har för mars månad under den studerade perioden i regel mellan 40 % och 50 % av de arbetslösa varit arbetslösa mer än 2 månader, i beklädnads- och textilarbetarnas kassor registrerades dock i mars 1967 62 % ha haft en arbetslöshet som varat mer än 2 månader. I de enskilda industriarbetarkassor som studerats (beklädnads- och textilarbetarnas, fabriksarbetarnas, metallarbetarnas och träindustriarbetarnas) är skillnaden i arbetslöshetstidens längd mellan samtliga de tre äldsta åldersgrupperna, 45—54, 55—59 och 60—66 år i allmänhet inte särskilt stor. I metallarbetarnas kassa är andelen arbetslösa med en arbetslöshetsperiod över två månader för den äldsta åldersgruppen i samtliga observationer utom en t. o. m. lägre än för den näst äldsta. Observera dock att om andelen arbetslösa mänt i relation till medlemsantalet skulle ha kunnat studerats torde den äldsta åldersgruppen ha uppvisat en avsevärt högre relativ arbetslöshet. Detta framkommer av den höga andelen äldre utgör av totalantalet arbetslösa. För de separat studerade industriarbetarkassorna tyder materialet således på att de äldre har en hög relativ arbetslöshet, men inte nödvändigtvis en avsevärt längre varande arbetslöshet än något längre ned i åldrarna. Detta syns även gälla de handelsanställda. För tjänstemännen finns det en något klarare tendens till längre arbetslöshetsperioder i den högsta åldersgruppen, ävenså för byggnadsarbetarna (inklusive målarna), skogsarbetarna och gruppen övriga försäkrade. Denna grupp är emellertid mycket heterogent sammansatt (se tabell 1.11).

Den skillnad i arbetslöshetstidens längd för män och kvinnor som berördes tidigare, dvs. en för kvinnorna inte så markerad höjning i de äldsta åldersgrupperna, kan således hänga samman med att arbetslösheten i allmänhet är längre för industriarbetare och tjänstemän, där de största grupperna av försäkrade kvinnor återfinns, medan sådana grupper som byggnadsarbetare och skogsarbetare med en hög relativ arbetslöshet som regel

har kortare arbetslöshetsperioder och dominerar i statistiken över de arbetslösa männen.

### 1.3.3. Vissa resultat från en undersökning över sysselsättning och arbetslöshet under 1966

Det nämndes i det föregående att en specialundersökning av sysselsättningen under hela 1966 har gjorts i samband med arbetskraftsundersökningen i februari 1967. Intervjupersonerna fick då ett antal tilläggsfrågor som skulle belysa hur länge de haft förvärsarbete under 1966. De som ej haft förvärsarbete alls eller endast arbetat en del av året tillfrågades om de sökt arbete någon gång och under hur lång tid de varit arbetsökande.

Enligt denna undersökning hade 4,4 milj. personer förvärsarbetat någon gång under 1966. Som jämförelse kan nämnas att 3,8 milj. av dessa tillhörde arbetskraften i februari 1966. De arbetsökande eller i analogi med de definitioner och begrepp som används i arbetskraftsundersökningarna (se bilaga till kapitel 1), de arbetslösa, uppgår till 376 000 personer. Dessa har således varit arbetslösa någon gång under 1966. Ställda i relation till hela arbetskraften har således 8,6 % varit arbetslösa någon gång under året. Det bör observeras att detta sätt att mäta arbetslösheten är annorlunda än det gängse, då man mäter arbetslösheten vid ett visst tillfälle, eller under en vecka som i arbetskraftsundersökningarna. Under 1966 var enligt arbetskraftsundersökningarna i genomsnitt 61 000 personer arbetslösa under mätveckan. I medeltal hade för dessa arbetslösheten varat i 7,3 veckor.

För att få en bedömning huruvida antalet arbetslösa enligt specialunder-

#### Anmärkningar till tabell 1.11

Källmaterialet till uppgifterna i tabellen är hämtade ur råtabeller till arbetsmarknadsstyrelsens serie »Arbetsmarknadsstatistik».

Till de i tabellerna sammanslagna grupperna har till respektive grupp följande kassor hänförts.

*Övriga industriarbetare:* bokbinderiarbetarnas, försvarsverkens civila personals, gruv- och industrarbetarnas, litografernas, livsmedelsarbetarnas, pappersindustriarbetarnas, sko- och läderarbetarnas, stenindustriarbetarnas, typografernas.

*Tjänstemän:* arbetsledarnas, fartygsbefällets, grafiska tjänstemännens, handelsresandenas, handelstjänstemännens, industritjänstemännens, journalisternas (tillkommit fr. o. m. 1965), kooperativa tjänstemännens, maskinbefälens, stewardarnas, teateranställdas.

*Övriga försäkrade:* bleck- och plåtslagarnas, bryggeriarbetarnas (upphört fr. o. m. 1965), elektrikernas fastighetsanställdas, frisörernas, gjuteriarbetarnas (upphört fr. o. m. 1964), hotell-, kafé- och restauranganställdas, hotell- och restaurangtjänstemännens (upphört fr. o. m. 1963), järnvägsmännens, kemisk-tekniska industriarbetarnas (upphört fr. o. m. 1962), kommunalarbetarnas (tillkommit fr. o. m. 1964), lantarbetarnas, lantbrukstjänstemännens (tillkommit fr. o. m. 1964), musikernas, sjöfolkets, Sveriges arbetares, Sveriges fiskares (tillkommit fr. o. m. 1963), tobaksarbetarnas (upphört fr. o. m. 1963), transportarbetarnas, vägarbetarnas.

En del av de kassor som upphört, eller egentligen uppgått i andra kassor, under den studerade perioden borde logiskt sett ha hänförts till »övriga industriarbetare» men har av arbetstekniska skäl samlats till gruppen »övriga försäkrade».

Tabell 1.11. Vissa uppgifter om de försäkrade arbetslösa för mars månad 1961—67

	De arbetslösas åldersfördelning (%)						Andel (%) av de arbetslösa som varit arbetslösa mer än 2 månader							
	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967
	<i>Män</i>													
—24 .....	5,9	6,3	8,0	7,4	6,4	7,8	11,1	15,5	17,3	22,0	17,7	17,9	21,9	26,6
25—34 .....	11,3	10,8	11,8	10,0	9,8	11,2	12,2	21,0	20,7	22,8	20,4	20,4	22,5	28,5
35—44 .....	15,5	16,4	15,0	14,2	14,1	14,6	13,9	25,1	23,0	26,4	23,2	26,5	27,5	32,4
—44 .....	32,7	33,5	34,8	31,6	30,3	33,6	37,3	22,0	21,1	24,2	21,1	22,7	24,6	29,4
45—54 .....	22,6	23,3	20,6	20,0	21,4	19,3	19,3	29,1	26,0	29,4	26,3	30,5	32,0	37,5
55—59 .....	12,1	12,7	11,9	12,1	13,9	13,9	12,4	35,0	32,0	35,6	31,9	36,3	38,5	40,9
60—66 .....	21,4	20,2	21,2	23,2	24,8	22,9	23,0	48,4	44,7	46,2	44,8	47,8	49,6	52,7
Ant arbetslösa, totalt	18 077	24 828	24 404	18 912	20 707	27 638	30 553	35,0	32,3	35,4	34,4	36,4	37,1	40,4
<i>Kvinnor</i>														
—24 .....	9,2	10,4	13,5	11,7	12,6	10,9	12,9	41,4	35,9	30,0	37,0	40,3	37,2	38,6
25—34 .....	11,3	11,7	10,5	10,9	10,5	9,5	10,2	40,8	42,2	39,2	50,3	48,2	44,9	49,4
35—44 .....	22,6	21,6	21,2	20,2	19,8	19,6	17,7	42,7	37,0	36,4	54,6	45,2	45,4	48,3
—44 .....	43,1	43,7	45,2	42,8	42,9	40,0	40,8	41,9	38,1	35,2	44,6	44,5	42,9	45,5
45—54 .....	27,7	28,8	27,8	26,9	26,6	28,6	28,1	43,4	41,5	39,0	39,6	44,8	46,3	53,9
55—59 .....	11,5	11,9	12,6	13,1	12,3	13,9	13,7	42,8	44,0	41,3	45,4	49,8	51,0	58,6
60—66 .....	14,6	12,6	12,1	14,3	15,4	15,3	16,0	59,0	55,7	46,4	63,7	59,2	61,4	66,0
Ant arbetslösa, totalt	2 641	2 864	3 200	3 008	3 066	4 007	5 518	45,7	42,9	39,2	45,2	48,1	48,3	53,5
<i>Beklädnads- o textil- arbetare</i>														
—44 .....	28,1	30,6	28,0	28,9	27,3	32,5	26,6	40,8	40,5	35,0	35,0	42,9	40,4	46,8
45—54 .....	20,9	21,6	21,2	17,9	18,0	21,9	22,5	50,3	50,0	48,1	35,6	54,2	39,5	56,5
55—59 .....	11,2	10,8	10,6	12,8	10,4	12,6	15,3	50,7	53,5	50,0	53,2	60,4	41,8	70,7
60—66 .....	24,8	21,8	22,2	24,3	25,6	22,5	30,0	50,0	51,8	47,8	56,8	58,5	51,9	74,8
Ant arbetslösa, totalt	636	638	510	485	461	914	1 362	50,8	50,0	48,7	46,5	54,6	45,9	62,0
% arbetslösa .....	0,9	0,9	0,7	0,7	0,7	1,4	2,3							

Tabell 1.11. Forts.

	De arbetslösas åldersfördelning (%)							Andel (%) av de arbetslösa som varit arbetslösa mer än 2 månader
	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	
<i>Fabriksarbetare</i>								
—44 .....	26,6	26,8	29,2	24,5	22,4	27,9	29,2	
45—54 .....	22,7	19,6	18,9	18,0	18,3	19,6	17,5	37,9
55—59 .....	12,5	13,5	12,7	11,4	11,7	14,9	11,0	42,8
60—66 .....	23,5	24,4	23,5	26,0	29,0	26,5	30,7	56,5
Ant arbetslösa, totalt	995	1 134	1 182	800	785	1 370	1 466	48,4
% arbetslösa .....	1,6	1,7	1,6	1,1	1,0	1,8	1,9	
<i>Metallindustriarbetare</i>								
—44 .....	31,4	33,2	41,0	31,3	27,8	33,4	46,9	33,9
45—54 .....	13,2	13,6	13,1	12,4	11,9	12,2	14,5	47,4
55—59 .....	7,2	6,5	5,9	6,4	7,1	6,9	6,7	46,0
60—66 .....	20,2	18,7	15,9	20,5	27,4	23,4	18,0	47,5
Ant arbetslösa, totalt	1 565	1 939	2 842	2 207	1 866	2 082	4 633	42,5
% arbetslösa .....	0,6	0,7	0,9	0,7	0,6	0,7	1,4	
<i>Träindustriarbetare</i>								
—44 .....	30,8	29,9	24,6	21,4	19,5	28,3	31,1	36,5
45—54 .....	15,7	17,2	15,0	14,3	13,9	16,7	17,7	48,0
55—59 .....	10,1	12,6	11,8	11,7	8,8	11,7	8,5	54,2
60—66 .....	26,9	25,5	31,0	30,6	32,3	28,4	28,4	56,7
Ant arbetslösa, totalt	998	1 096	1 043	729	589	933	1 253	48,9
% arbetslösa .....	1,6	1,7	1,7	1,2	1,0	1,5	2,1	

	De arbetslösas åldersfördelning (%)						Andel (%) av de arbetslösa som varit arbetslösa mer än 2 månader							
	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967
	<i>Övriga industriarbetare</i>													
—44 .....	26,3	27,4	27,4	22,7	21,6	24,3	28,6	36,9	34,0	25,5	32,0	38,3	34,2	44,5
45—54 .....	17,6	18,6	17,7	15,6	14,9	16,9	16,2	43,2	37,3	29,8	34,9	38,5	47,5	53,3
55—59 .....	11,8	11,1	11,1	9,5	9,3	11,0	10,6	42,9	41,7	40,6	27,3	35,5	50,9	55,9
60—66 .....	30,6	28,5	30,4	34,7	38,5	34,1	32,5	63,7	53,5	51,3	53,1	58,6	62,9	65,4
<b>Ant arbetslösa, totalt</b>	<b>1 459</b>	<b>1 876</b>	<b>1 976</b>	<b>1 576</b>	<b>1 642</b>	<b>1 945</b>	<b>2 487</b>	<b>50,4</b>	<b>45,6</b>	<b>40,8</b>	<b>45,8</b>	<b>49,4</b>	<b>52,0</b>	<b>56,8</b>
% arbetslösa .....	0,9	1,2	1,2	0,9	0,9	1,1	1,5							
<i>Tjänstemän</i>														
—44 .....	26,8	33,3	38,3	36,3	37,8	39,4	47,0	51,1	43,9	41,4	43,6	44,3	42,6	42,7
45—54 .....	15,2	17,9	18,9	17,7	20,5	23,7	21,9	51,9	42,3	50,8	43,2	53,2	43,3	56,3
55—59 .....	9,3	7,2	9,9	10,6	11,8	9,8	10,6	62,5	59,0	34,9	53,1	49,2	62,0	59,6
60—66 .....	40,5	34,4	24,7	27,3	25,0	22,6	17,4	70,6	68,2	67,3	65,0	64,2	64,4	63,3
<b>Ant arbetslösa, totalt</b>	<b>519</b>	<b>541</b>	<b>668</b>	<b>586</b>	<b>604</b>	<b>721</b>	<b>1 377</b>	<b>61,7</b>	<b>54,3</b>	<b>51,5</b>	<b>53,0</b>	<b>52,6</b>	<b>50,4</b>	<b>51,5</b>
% arbetslösa .....	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,5							
<i>Byggnadsarb o mdlare</i>														
—44 .....	34,9	35,7	34,7	32,3	32,2	35,1	36,6	17,0	17,1	23,0	17,6	18,8	23,7	26,7
45—54 .....	27,7	28,0	25,4	25,4	23,5	24,3	22,4	23,2	21,8	26,5	22,5	25,5	29,7	32,7
55—59 .....	13,4	14,1	13,8	14,5	16,4	15,7	15,3	27,7	26,8	32,8	27,1	32,2	36,6	35,6
60—66 .....	17,0	16,2	18,0	19,1	20,5	19,5	20,6	36,9	35,5	38,4	35,3	39,6	46,9	46,6
<b>Ant arbetslösa, totalt</b>	<b>9 346</b>	<b>14 390</b>	<b>11 865</b>	<b>9 683</b>	<b>10 846</b>	<b>15 027</b>	<b>14 891</b>	<b>25,7</b>	<b>24,8</b>	<b>30,4</b>	<b>26,7</b>	<b>29,5</b>	<b>33,8</b>	<b>35,2</b>
% arbetslösa .....	5,4	8,4	6,8	5,3	5,9	8,2	8,2							

Tabell 1.11. Forts.

	De arbetslösas åldersfördelning (%)							Andel (%) av de arbetslösa som varit arbetslösa mer än 2 månader						
	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967
<i>Skogsarbetare</i>														
—44 .....	41,6	38,6	45,8	42,0	32,4	30,3	31,7	24,4	26,1	22,5	25,3	29,8	21,0	36,8
45—54 .....	27,2	24,3	21,6	25,1	24,6	27,3	25,9	33,6	34,9	27,6	28,6	47,6	33,5	49,4
55—59 .....	14,0	14,9	12,8	11,5	17,6	16,8	14,8	41,9	42,4	40,4	45,9	54,0	40,3	55,4
60—66 .....	15,5	18,6	16,7	17,6	22,8	26,3	24,6	57,3	58,3	60,4	62,8	62,7	53,9	69,6
Ant arbetslösa, totalt	1 197	965	1 060	948	1 232	1 814	1 440	Samtl arbetslösa						
% arbetslösa .....	3,8	3,0	3,5	3,2	4,4	6,8	5,6							
<i>Handelsanställda</i>														
—44 .....	47,7	49,2	55,5	54,0	50,4	51,1	47,8	43,4	42,7	35,4	44,6	39,6	40,9	38,5
45—54 .....	24,2	23,7	18,2	17,9	19,2	18,9	22,4	48,4	50,2	45,0	44,4	45,3	39,9	49,5
55—59 .....	8,2	8,1	8,7	8,0	10,8	10,9	11,4	44,7	44,3	49,0	51,9	52,5	58,2	50,7
60—66 .....	12,2	11,3	11,7	14,0	13,8	13,1	15,1	60,3	54,0	48,1	55,1	62,3	58,6	56,0
Ant arbetslösa, totalt	682	755	1 100	993	939	942	1 266	Samtl arbetslösa						
% arbetslösa .....	0,7	0,8	1,1	1,0	0,9	0,9	1,2							
<i>Övriga försäkrade</i>														
—44 .....	35,8	36,4	38,2	36,8	35,0	37,0	41,0	25,1	24,1	23,6	23,0	26,9	28,0	29,7
45—54 .....	20,6	21,0	21,0	19,2	21,7	23,0	22,3	35,7	32,0	28,7	32,2	34,4	37,0	41,7
55—59 .....	12,0	11,8	12,2	12,5	12,7	13,0	12,2	39,1	36,6	30,6	33,0	38,9	39,8	44,4
60—66 .....	22,7	22,8	22,0	24,3	23,9	22,1	19,9	52,9	50,3	50,0	52,6	52,6	51,6	56,1
Ant arbetslösa, totalt	3 321	4 358	5 358	3 914	4 809	5 897	5 896	Samtl arbetslösa						
% arbetslösa .....	1,4	1,8	2,5	1,8	1,5	1,9	1,6							

sökningen har en rimlig storleksordning, kan man göra det antagandet att arbetslösheten ligger på nivån 61 000 personer varje vecka under året. Om

varje person är arbetslös endast en gång skulle därmed  $\frac{52}{7,3} \cdot 61\,000 =$

434 300 personer varit arbetslösa. Därmed har således erhållits ett tal som överstiger antalet i specialundersökningen, men tar man även hänsyn till att en person kan ha varit arbetslös flera gånger under året kan det omdömet ges att undersökningens resultat, att 376 000 personer varit arbetslösa någon gång, dvs. en eller fler gånger under året, verkar rimligt. När det gäller totalantalet arbetslösa skulle undersökningen således ha givit ett rimligt resultat. När materialet sedan brytes ned på mindre grupper med fördelning på kön, ålder m. m. måste resultaten tolkas med yttersta försiktighet, då uppgifterna är baserade på ett urval av 12 000 personer. Det torde finnas möjligheter att på vissa punkter pröva de uppgifter som undersökningen givit mot andra källor, men av tidsskäl kan en sådan mer i detalj gående analys inte göras i detta sammanhang. Materialet från undersökningen kommer att presenteras av arbetsmarknadsstyrelsen, som beställt denna undersökning, i vilken utredningen fick tillfälle att tillfoga några frågor om medlemskap i arbetslöshetskassor och om ersättning från arbetslöshetskassa utgått. En mer ingående analys och diskussion av de resultat som är av intresse för utredningen kommer att göras i huvudbetänkandet.

I tabell 1.12 redovisas antalet personer som varit arbetslösa någon gång under året med fördelning på kön och ålder. De arbetslösa har också **satts** i relation till totalantalet personer i respektive grupp, som någon gång under året varit i arbetskraften som förvärvsarbetande eller som arbetsökande. De yngre har här en högre relativ arbetslöshet än de äldre, men det är osäkert om de skillnader som för vissa åldersgrupper syns föreligga mellan könen är statistiskt säkerställda.

De arbetslösa har i denna undersökning uppdelats på tre kategorier, som ej bearbetats likformigt. *Den första* är de som förvärvsarbetat minst en vecka och högst 49 veckor, *den andra* är de som ej haft något förvärvsarbete under 1966 och *den tredje* de som arbetat i 50—52 veckor men som gått miste om någon vecka på grund av permittering eller byte av anställning. Dessa tre grupper uppgår till 273 000, 38 000 respektive 66 000 personer. I den fortsatta redovisningen och analysen av de arbetslösa kommer endast den första gruppen, dvs. de arbetslösa som haft förvärvsarbete i minst en eller högst 49 veckor att behandlas här, då den information som finns är fylligast för denna grupp.

Arbetslösheten för denna första grupp kan studeras med fördelning på kön, ålder, medlemskap i arbetslöshetskassa och arbetslöshetens längd. I tabell 1.13 anges dels hur många personer som varit arbetslösa, dels hur stor procentuell andel dessa utgör av totalantalet förvärvsarbetande i re-

Tabell 1.12. Personer som varit arbetslösa någon gång under 1966 med fördelning på kön och ålder

Ålder	Män				Kvinnor				Totalt	
	Arbetslösa som förv. arb. minst 1 vecka	Arbetslösa som ej förv. arb.	Personer som gått miste om någon vecka	Summa arbetslösa	% arb. lösa	Arbetslösa som förv. arb. minst 1 vecka	Arbetslösa som ej förv. arb.	Personer som gått miste om någon vecka	Summa arbetslösa	% arb. lösa
	14—19	22 900	6 100	3 300	32 200	12,1	13 300	8 700	1 100	23 100
20—24	24 800	1 100	7 700	33 600	10,8	19 200	3 200	5 600	28 000	10,8
25—34	38 300	600	7 800	46 700	9,8	21 700	5 300	4 800	31 900	10,7
35—44	17 200	0	9 200	26 400	5,5	19 900	6 300	4 200	30 400	9,1
45—54	29 800	0	10 700	40 400	7,9	22 300	3 900	1 600	27 800	8,0
55—66	28 900	1 100	7 500	37 500	7,6	9 600	1 100	2 100	12 800	4,8
67—74	3 600	500	0	4 100	4,8	1 100	0	0	1 100	4,0
Totalt	165 500	9 200	46 200	221 000	8,4	107 200	28 400	19 600	155 200	8,8
									376 200	8,6

Anm. Den relativa arbetslösheten har erhållits genom att de arbetslösa har satts i relation till totalantalet personer i respektive köns- och åldersgrupp som varit i arbetskraften någon gång under året.

Summeringar av rader och kolumner stämmer ej alltid med angivna marginalsummor på grund av avrundningar.

Tabell 1.13. Personer som varit arbetslösa någon gång under 1966 och som förväruvararbetat minst en och högst högst 49 veckor fördelade efter ålder, kön och medlemskap i erkänd arbetslöshetskassa (eak) samt median för arbetslöshetens längd i antal veckor

Ålder	Män						Kvinnor					
	Medl. i eak			Ej medl. i eak			Medl. i eak			Ej medl. i eak		
	Antal	%	Median	Antal	%	Median	Antal	%	Median	Antal	%	Median
14—19 .....	2 700	6,3	7,8	20 200	9,3	3,9	1 600	6,2	3,0	11 700	6,1	4,8
20—24 .....	12 100	8,3	7,8	12 700	7,7	5,8	4 400	5,6	17,0	14 800	8,4	10,6
25—34 .....	21 100	7,6	5,7	17 200	8,6	7,9	4 400	4,6	17,0	17 400	8,8	9,0
35—44 .....	10 800	4,1	5,2	6 500	3,0	13,0	4 200	4,5	9,1	15 700	6,6	6,5
45—54 .....	17 000	6,5	8,3	12 700	5,1	11,3	7 600	7,4	7,4	14 800	5,9	6,4
55—66 .....	21 700	8,9	7,7	7 500	3,1	14,4	1 100	1,6	4,0	8 600	4,2	11,1
67—74 .....	2 100	..	..	1 500	..	..	0	..	..	1 100	..	..
Summa	87 300	7,0	7,3	78 200	5,8	7,8	23 200	5,0	10,3	84 000	7,5	7,5

Tabell 1.14. Arbetslöshetsrisker i olika åldrar för medlemmar resp. ej medlemmar i arbetslöshetskassa

Ålder	Män		Kvinnor	
	Medl.	Ej medl.	Medl.	Ej medl.
14—19 .....	0,9	1,6	1,3	0,9
20—24 .....	1,2	1,3	1,1	1,3
25—34 .....	1,1	1,5	0,9	1,3
35—44 .....	0,6	0,5	0,9	1,0
45—54 .....	0,9	0,9	1,5	0,9
55—66 .....	1,3	0,5	0,3	0,6

spektive grupp.<sup>1</sup> För männens del skulle den relativa arbetslösheten vara större för medlemmarna i arbetslöshetskassor än för dem som ej är försäkrade. Det bör dock observeras att här har inte gjorts någon fördelning på yrkeställning. För kvinnorna skulle arbetslösheten vara störst för de ej försäkrade.

Den tydliga samvariation med åldern som arbetslösheten uppvisar enligt det material som redovisats i föregående avsnitt, kan man inte finna här, möjligtvis med undantag för de icke försäkrade männen, som uppvisar höga relativa arbetslöshetstal för de yngre och lägre för de äldre. Tolkningen av detta material försvåras dock av att skattningarna är behäftade med slumpfel och de variationer som finns kan ligga inom ramen för dessa slumpfel. Arbetslöshetsriskerna för de olika kategorierna har beräknats på samma sätt som tidigare (jfr tabell 1.10) och redovisats i tabell 1.14. Att riskerna för t. ex. de äldre försäkrade männen inte är så höga enligt detta material jämfört med uppgifterna i tabell 1.10 beror på att enligt detta material räknas en arbetslös person endast en gång oavsett hur många gånger under året han varit arbetslös. Det finns bearbetningar i specialundersökningen som visar att en större andel av de yngre haft endast en arbetslöshetsperiod än de äldre. Medan 84 % och 73 % av personer i åldern 14—19 resp. 20—24 år varit arbetslösa en period, är motsvarande procenttal för personer i åldern 45—54 och 55—66 år 68 % resp. 56 %. Uppgifterna avser samtliga personer oavsett kön och medlemskap i kassa.

Det kan vidare påpekas att de uppgifter som lämnats här för personer som ej är medlemmar i arbetslöshetskassor inte ger den information som efterlystes i det förra avsnittet om arbetslösheten för icke kassamedlemmar som är relativt fast etablerade på arbetsmarknaden. Det kommer, när alla tabeller från undersökningen framställts, att bli möjligt att studera sambandet mellan den tid en person varit i arbetskraften under året och arbetslöshetens längd. Det framgår emellertid mycket tydligt av tabell 1.13 å ena sidan att de äldre icke försäkrade männen har längre arbetslöshets-

<sup>1</sup> I totalantalet förvärvsarbetande inkluderas alla som förvärvsarbetat minst en vecka, således även de som arbetat 50—52 veckor.

Tabell 1.15. Antal anställda som varit arbetslösa någon gång under 1966 med fördelning på ålder och medlemskap i arbetslöshetskassa (eak) samt median för arbetslöshetens längd i antal veckor

Ålder	Medl. i eak			Ej medl. i eak		
	Antal	%	Median	Antal	%	Median
14—19 .....	4 300	6,3	4,0	31 900	8,0	6,2
20—24 .....	16 500	7,4	10,4	26 900	8,1	7,4
25—34 .....	25 500	6,9	6,3	30 800	9,0	8,2
35—44 .....	15 000	4,3	7,1	20 500	5,7	7,7
45—54 .....	24 600	6,8	8,1	25 900	7,2	8,9
55—66 .....	22 500	7,5	9,0	13 400	4,6	13,4
67—74 .....	2 100	11,0	..	2 600	4,5	..
Summa	110 500	6,5	7,7	152 000	7,1	7,5

perioder än de yngre, och å den andra att arbetslösheten för de äldre männen är långvarigare för de icke försäkrade än för de försäkrade.

För kvinnornas del är det svårt att avge något säkert omdöme om eventuella skillnader mellan åldrar. Med all säkerhet är antalet arbetslösa försäkrade i åldern 55—66 år kraftigt underskattat, och det relativt ringa antalet observationer i övrigt, i synnerhet för de försäkrade gör det vanskligt att tolka resultatet.

I det hittills redovisade materialet ingår samtliga förvärvsarbetande oavsett yrkesställning. Det finns emellertid möjlighet att särredovisa de anställdas arbetslöshet med fördelning på ålder, men ej på kön. Även i detta fall ingår dock både de som varit ute på arbetsmarknaden under en lång tid och de nytillträdande. I tabell 1.15 redovisas dels antalet arbetslösa, den relativa arbetslösheten och medianerna för arbetslöshetens längd. Totalantalet arbetslösa anställda uppgår till 262 000, mot totalt 273 000 i tabell 1.13. Således är endast ca 10 000 att hänföra till de två andra yrkesställningskategorierna: företagare och medhjälpare familjemedlemmar. Uppgifterna som lämnas i tabellen kan betraktas som en sammanvägning av de uppgifter som lämnats för män respektive kvinnor i tabell 1.13. Den relativa arbetslösheten för icke försäkrade ligger här dock på en något högre nivå, eftersom företagen och de medhjälpare har så få arbetslösa. Skillnaderna i relativ arbetslöshet är svårtolkad av skäl som redovisats i tidigare, men när det gäller arbetslöshetstidens längd har de icke försäkrade med undantag av en åldersklass högre medianer. Att medianen för totalantalet icke försäkrade är lägre än för de försäkrade sammanhänger med att de icke försäkrade arbetslösa har en lägre medelålder.

#### 1.3.4. Redogörelse för källmaterial och skattningsmetoder för beräkning av antalet anställda i olika åldrar 1960 och 1966

I det statistiska material som föreligger över å ena sidan de arbetslösa, å

den andra de anställda, används i många fall inte samma åldersindelningar. I de högre åldrarna används i statistiken över arbetslösa vanligen gruppen 60—66 år, medan statistik över förvärvsarbetande vanligen indelas i jämna fem- eller tioårsklasser. I folkräkningen 1960 finns ett relativt detaljerat material, som ger möjlighet till en skattning av de önskade åldersklasserna, som troligen kan betraktas som relativt säker. De skattningar som kommer att göras för 1966 måste dock anses ha större osäkerhetsmarginaler, då utgångspunkten här dels är ett mindre detaljerat material, dels är en urvalsundersökning.

#### *Beräkning av antalet anställda i åldern 60—66 år samt 67 år och däröver år 1960*

För 1960 finns material från folkräkningens råtabeller med vars hjälp antalet anställda, dvs. de förvärvsarbetande exklusive företagare och medhjälpande familjemedlemmar, kan beräknas med fördelning på femårsklasser och kön. Som utgångspunkt för beräkning av antalet anställda i gruppen 60—66 och 67—w finns totalantalet förvärvsarbetande med fördelning på ettårsklasser i dessa högre åldrar. De medhjälpande och företagarna har antagits ha en avsevärt jämnare fördelning inom den åldersklass, 65—69 år, som måste »slås isär» för att ge den önskade åldersindelningen. Grunden för detta antagande är att dessa grupper successivt ökar i andel av de förvärvsarbetande med åldern, vilket framgår av följande siffror över respektive grupps andel av de förvärvsarbetande.

	<i>Män</i>		<i>Kvinnor</i>	
	% företagare	% medhjälpande	% företagare	% medhjälpande
55—59	26,3	0,7	9,5	4,0
60—64	29,2	0,9	13,0	3,9
65—69	38,7	1,6	22,1	4,4
70—	59,7	3,1	44,0	4,4

Den åldersfördelning som gjorts för företagare respektive medhjälpande får dock betraktas som relativt skönsmässig. De gjorda antagandena och resultatet av beräkningarna redovisas i tabell 1.16. Antalet förvärvsarbetande med fördelning på yrkesställning och ålder i femårsklasser enligt folkräkningen 1960 (råtabeller) redovisas i tabell 1.17.

#### *Ålders- och könsfördelning för de anställda 1966*

Källmaterialet för år 1966 är den utvidgade arbetskraftsundersökningen (AKU) hösten 1966. Denna undersökning har förutom med de för AKU vanligen förekommande definitionerna även bearbetats utifrån en avgränsning av arbetskraften som i möjligaste mån ansluter sig till den definition som används i folk- och bostadsräkningen 1965.<sup>1</sup> Den viktigaste skillnaden

<sup>1</sup> Statistiska meddelanden V 1967:5 (SCB).

Tabell 1.16. Beräkning av antal förvärvsarbetande med fördelning på yrkesställning i ettårsklasser i åldern 65—69 år, år 1960

Ålder	Män						Kvinnor						
	Antal förv arb enl FR 1960	Företagare		Med- hjälpande		Antal an- ställ- da	Antal förv arb enl FR 1960	Företagare		Med- hjälpande		Antal an- ställ- da	
		Anta- gen ål- ders- fördeln %	Antal	Anta- gen ål- ders- fördeln %	Antal			Anta- gen ål- ders- fördeln %	Antal	Anta- gen ål- ders- fördeln %	Antal		Anta- gen ål- ders- fördeln %
65 .....	23 727	27	8 062	24	289	15 376	5 700	27	1 007	25	187	4 506	
66 .....	20 392	27	8 062	22	265	12 065	4 611	27	1 007	23	172	3 432	
67 .....	14 187	18	5 375	20	241	8 571	2 844	18	671	20	150	2 023	
68 .....	10 180	15	4 480	18	217	5 483	2 012	15	560	17	127	1 325	
69 .....	8 608	13	3 882	16	192	4 534	1 710	13	485	15	112	1 113	
Summa enl FR 1960	77 094	100	29 861	100	1 204	46 029	16 877	100	3 730	100	748	12 399	

mellan den s. k. FoB-definitionen av de förvärvsarbetande och den som annars användes i AKU, är att man enligt den förra hänför endast de som arbetat minst halv normal arbetstid till de förvärvsarbetande.

Som en av utgångspunkterna för de överslagsmässiga kalkyler som nu skall göras av de anställda i för utredningens behov avpassade åldersgrupper finns i den s. k. FoB-bearbetningen av AKU hösten 1966 en fördelning av arbetskraften på ålder och yrkesställning, vilken här återges i tabell 1.18.

För arbetet fordras nu dels en könsfördelning, dels en annan åldersfördelning av de äldre, dvs. de som är 55 år och äldre. Totalt uppgår denna grupp anställda till 520 200 personer. De önskade fördelningarna kan dock anges approximativt. Som utgångspunkt finns i materialet en fördelning av de förvärvsarbetande — oavsett yrkesställning — på kön och ettårsklasser för de äldre. De medhjälpande finns på kön och femårsklasser, men där- emot saknas dels en finare åldersfördelning, dels en könsuppdelning av företagarna.

Det första steget i de approximativa beräkningarna blir att skatta könsfördelningen för företagarna. Denna skattning kan göras med hjälp av den reguljära AKU-bearbetningen för hösten 1966 som har uppgifter om företagarnas könsfördelning i skilda åldersklasser. I tabell 1.19 anges antal företagare enligt de två bearbetningarna och den fördelning på män och kvinnor som gjorts av FoB-bearbetningen. Som kommentar till uppgifterna i tabellen kan nämnas att det lägre antalet företagare totalt sett enligt FoB-bearbetningen beror i första hand på att en del företagare arbetar mindre än 20 timmar i veckan. Det framgår av AKU att av de företagare som var

Tabell 1.17. Förvärvsarbetande med fördelning på yrkesställning, ålder (5-årsklasser) och kön enligt 1960 års folkräkning (råtabeller)

Ålder	Företagare		Medhjälpande		Anställda	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
—19 .....	569	114	20 033	4 444	143 045	132 308
20—24 .....	3 905	874	10 902	2 618	161 876	128 518
25—29 .....	13 363	1 508	6 442	2 204	184 341	86 779
30—34 .....	26 432	2 261	4 317	2 836	196 495	78 101
35—39 .....	40 262	3 780	3 227	4 134	216 563	85 780
40—44 .....	50 153	5 179	2 401	4 642	209 332	87 143
45—49 .....	57 527	6 463	1 947	4 838	199 230	86 694
50—54 .....	60 550	7 390	1 650	4 319	186 077	81 636
55—59 .....	54 944	7 093	1 504	2 991	152 370	64 728
60—64 .....	45 968	5 729	1 434	1 726	110 170	36 637
65—69 .....	29 861	3 730	1 204	748	46 029	12 399
70—74 .....	13 237	1 556	651	185	9 660	2 232
75—w .....	7 038	945	415	52	2 933	713
Summa	403 809	46 622	56 127	35 737	1 818 121	883 668

Tabell 1.18. Förvärvsarbetande med fördelning på ålder och yrkesställning hösten 1966

Ålder	Företagare	Medhjälpande	Anställda	Summa förv. arb.
14—19 .....	1 000	16 900	251 700	269 600
20—24 .....	8 100	12 400	350 700	371 200
25—34 .....	42 100	17 400	576 300	635 800
35—44 .....	82 200	31 100	623 000	736 300
45—54 .....	109 800	35 300	618 600	763 700
55—64 .....	95 300	26 500	443 200	565 000
65— .....	42 000	10 300	77 000	129 300
Summa	380 600	149 900	2 940 400	3 470 900

Källa: SM V 1967:5, tab 4.

Tabell 1.19. Antal företagare i olika åldrar enligt arbetskraftsundersökningen hösten 1966 dels enligt den s k FoB-definitionen dels enligt den reguljära definitionen

Ålder	Fob-def Totalt	AKU-def			Index Fob-def = 100	Beräknad könsfördelning enligt FoB-definition	
		Män	Kvinnor	Summa		Män	Kvinnor
14—19 .....	1 000	1 200	200	1 400	140	900	100
20—24 .....	8 100	7 200	1 700	8 900	110	6 700	1 400
25—34 .....	42 100	38 200	5 600	43 800	104	37 100	5 000
35—44 .....	82 200	72 500	10 200	82 700	101	72 100	10 100
45—54 .....	109 800	98 900	15 100	114 000	104	97 000	12 800
55—64 .....	95 300	88 100	14 200	102 300	107	83 300	12 000
65—w .....	42 000	42 600	6 100	48 700	116	37 600	4 400
Summa	380 600	348 800	53 200	402 000	106	334 800	45 800

Källor: SM V 1967:5, tab 4 (SCB)

AKU hösten 1966, råtabeller, tab 7 A (SCB)

Tabell 1.20. Beräknat antal anställda i vissa åldersgrupper hösten 1966

Alder	Män	Kvinnor
55—59 .....	177 500	86 400
60—66 .....	161 100	60 400
67—w .....	26 500	8 400

i arbete under mätveckan arbetade 4 % av männen respektive 14 % av kvinnorna mindre än 20 timmar. Antas att de som var tillfälligt frånvarande från arbetet under mätveckan har samma fördelning vad avser arbetstiden som de som är i arbete kan approximativt beräknas att 334 800 män och 45 800 kvinnor kan hänföras till företagarna enligt FoB-definitionen. Summan uppgår till 380 600 vilket helt överensstämmer med det antal som anges i FoB-bearbetningen. I tabell 1.19 har även gjorts en jämförelse mellan totalantalet företagare enligt de två bearbetningarna i de olika åldersklasserna, varvid man finner att skillnaden dem emellan är särskilt stor i de yngre och de äldre åldrarna. Könsfördelningen inom de olika åldersklasserna har skattats så att andelen kvinnor minskats något i FoB-bearbetningen jämfört med AKU-bearbetningen.

Med hjälp av materialet i FoB-bearbetningen som anger de förvärvsarbetande i ettårsklasser och de medhjälpare i femårsklasser, båda dessa serier är även fördelade på kön, samt den ovan skattade köns- och åldersfördelningen av företagarna, har antalet anställda i åldersklasserna 55—59, 60—66 och 67—w år skattats under antagandet att andelen medhjälpare och företagare successivt ökar bland de förvärvsarbetande. De resultat som erhållits anges i tabell 1.20.

## KAPITEL 2

### Arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att främja sysselsättningen av äldre arbetstagare

I ett betänkande »Medelålders och äldre arbetskraft», avgivet år 1960 av en arbetsgrupp som tillsatts av AMS, SAF, LO och TCO, (i vissa avsnitt närmare behandlat i följande kapitel 3), framlades förslag till åtgärder för att öka sysselsättningsmöjligheterna för de äldre. Förslagen hade övervägts på grundval av tidigare och under utredningen gjorda erfarenheter. Arbetsgruppen framhöll — bl a med hänsyn till erfarenheterna i andra länder — att den allmänna opinionen måste påverkas i sådan riktning att fördomarna mot att anställa medelålders och äldre arbetskraft motverkas. Arbetsgivarorganisationerna borde uppmana sina medlemmar att vid anställning fästa avseende enbart vid kvalifikationerna. Arbetstagarorganisationerna borde uppmana sina medlemmar att acceptera äldre som arbetskamrater. Propagandan syntes i första hand böra riktas till personalanställare respektive fackligt aktiva på arbetstagersidan.

Arbetsmarknadsstyrelsen antog år 1961 ett aktivitetsprogram för att underlätta anpassningen till arbetsmarknaden för bl a äldre arbetskraft. Programmet har reviderats åren 1964 och 1966. Bland de olika punkterna i detta program kan nämnas

kontinuerlig upplysning om befolkningsutvecklingen till alla som sysslar med personalfrågor,

inventering genom länsarbetsnämnderna av lämpliga arbetsuppgifter för äldre, öppnande av möjligheter för provanställning i sådana fall där personalanställaren känner sig tveksam om en arbetssökande på grund av dennes ålder, uppmärksammande av möjligheter till deltidsarbete,

ökad yrkesutbildning och särskilda kurser för enbart äldre,

åtgärder för avskaffande av alla övre åldersgränser vid utbildning och rekrytering av arbetskraft, bl a särskild uppmärksamhet åt åldersuppgifter i meddelanden om de lediga platser som annonseras i radio och publikationer,

hemställan till arbetsgivarorganisationer om uppmaning till medlemmarna att vid anställning av arbetskraft inte överbetona sökandens ålder och hemställan till arbetstagarorganisationer om uppmaning till medlemmarna att acceptera äldre som arbetskamrater och ej medverka till åldersdiskriminering.

tillsättande vid de största arbetsförmedlingskontoren av en särskild tjänsteman med uppgift att koordinera åtgärder för äldre arbetskraft,

koordinering hos en särskild tjänsteman inom arbetsmarknadsstyrelsen av åtgärder för äldre arbetskraft.

I januari 1967 beslöt arbetsmarknadsstyrelsen att vidtaga vissa arbetsmarknadspolitiska åtgärder, aktualiserade bl a av åtstramningen på arbetsmarknaden. Förutom åtgärder för centralisering av arbetsförmedlingen genom större, mer välutrustade enheter, ökad rörlighet hos arbetsförmedlingen med utökad uppsökande verksamhet samt koncentrerade kraftfulla förmedlingsinsatser i avgränsade områden med sysselsättningsvårigheter och i samband med driftsnedläggelser, innehåller detta beslut beträffande äldre arbetstagare bl a följande.

Information till arbetsgivare om den äldre arbetskraften bör utvidgas och förstärkas. AMS bör i första hand uppta underhandlingar med SAF för en gemensam aktion i syfte att påverka företagets inställning.

Föreliggande möjligheter att vid omskolningscentra låta äldre arbetskraft praktiskt pröva olika yrkesområden bör generöst komma till användning. En sådan åtgärd bör ges prioritet före anvisning till beredskapsarbete och för den sökande framstå som ett frivilligt försök till fortsatt utbildning.

Ett mindre antal familjebostäder uppföres i anslutning till något utbildningscentrum i BD län för att hålla familjen samlad under utbildningstiden och ge andra familjemedlemmar möjlighet till samtidig utbildning.

För äldre svårplacerad arbetskraft i glesbygdsområden som inte ens sommartid kan få arbete i öppna marknaden bör i de fyra nordligaste länen beredskapsarbete på försök koncentreras till sommarhalvåret. Härigenom skulle man kunna uppnå bättre tillgång på billiga objekt, större produktivitet samt gynnsammare arbetsförhållanden för den anvisade arbetskraften.

De redan påbörjade försöken med skogssationer för äldre arbetslösa skogsarbetare bör utvidgas. Sådana stationer bör kunna drivas också inom privatägda skogar.

Försöksverksamheten med industriella beredskapsarbeten fortsättes för efter industrinedläggelser kvarstående arbetslösa men även på enstaka orter i övre Norrlands inland. Anskaffning av arbetsobjekt i form av lego- eller beställningsarbeten från industrin och från statliga myndigheter bör effektiviseras. En klar gränsdragning mot verkstäder för handikappade upprätthålles under betonande av den temporära karaktären hos här angivna åtgärder.

Enligt uppgift planerar arbetsmarknadsstyrelsen även att ta upp frågan om organisering av särskild rådgivning till företag om utbildning och undanröjande av hinder för arbetsplacering av äldre arbetstagare.

I *Kungl. Maj:ts proposition nr 52 till 1966 års riksdag* med förslag till riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken, som i väsentliga delar byggde på arbetsmarknadsutredningens betänkande SOU 1965:9, framhöll föredragande departementschefen om de äldres sysselsättningsproblem att det är angeläget att förbättra de äldres möjligheter att stå kvar i produktionen och att några åldersspärrar inte borde förekomma. Vidare anförde departementschefen bl a följande (sid 227—229).

Utredningen har i sina överväganden om den äldre arbetskraftens problem lagt tonvikten vid arbetskraft i åldrarna 45—65 år. Förslagen är dock inte begränsade till en förbättring av sysselsättningsmöjligheterna för denna kategori utan avser även dem som är över 65 år. Inte heller den lägre åldersgränsen bör betraktas som generell framåller utredningen. Även när det gäller arbetssökande

under 45 år kan inom vissa yrken åldern ibland bidra till att de sökade kan vara svåra att placera.

Liksom utredningen anser jag att olika former av yrkesutbildning kan bidra till att lösa de sysselsättningsproblem som kan uppstå i de angivna åldrarna. Strukturförändringarna berör i samma utsträckning äldre som yngre arbetskraft. Följaktligen är behovet av anpassning till förändrade förhållanden likartat. Därtill kommer att de äldres grundutbildning ligger längre tillbaka i tiden. Den tidigare vanliga uppfattningen att omskolning varken skulle vara lämplig eller möjlig när en person har kommit upp i medelåldern har visat sig vara felaktig. Åtskilliga personer i 50-årsåldern har under senare år omskolats med gott resultat.

I regel torde särskilda utbildningskurser inte behöva anordnas för äldre. Tvärtom torde det ofta vara till fördel att olika åldrar finns representerade i kurserna. I regel bör också utrymme finnas för att inom kursramen lägga upp undervisningen individuellt. Det kan enligt min mening ifrågasättas om det skulle vara till de äldres fördel att utpeka vissa yrken som särskilt lämpliga för dem. Jag kan därför inte biträda utredningens rekommendation att utbildningsprogrammet skall byggas ut med kurser som är inriktade med särskild hänsyn till placeringsmöjligheterna för äldre kursdeltagare efter genomgången utbildning. Däremot är det givet att kursplaner och utbildningsmetoder kan behöva anpassas efter deltagarnas ålder. Jag vill därför inte utesluta att en viss kategoriindelning efter ålder sker när sådana speciella omständigheter motiverar det.

Om en arbetsgivare är tveksam om en arbetssökandes lämplighet kan provanställning eventuellt kombinerad med yrkesutbildning vara lämplig. Detta system har hittills tillämpats i mycket begränsad omfattning och då huvudsakligen inom arbetsvärden. Utredningen föreslår att provanställning används i vidgad omfattning för äldre arbetskraft utan individuella arbetshinder och att utbildningsbidrag därvid skall kunna utgå under högst tre månader. Jag biträder förslaget men vill liksom utredningen understryka att utbildningsbidrag bör utgå endast när det verkligen gäller utbildning till arbetsuppgifter. Bidraget får med andra ord inte användas så att det får karaktär av lönesubvention.

Större delen av dem som sysselsätts i beredskapsarbete är 45 år eller äldre. Som utredningen framhåller bör alla utvägar prövas att skaffa äldre liksom andra arbetssökande arbete på öppna marknaden innan placering i beredskapsarbete tillgrips. Enligt min mening måste dock beredskapsarbete i vissa fall accepteras som den lämpligaste hjälpformen. Jag tänker i främsta hand på äldre innehavare av stöd- eller småjordbruk i glesbygden, vilka tidigare har fått en del av sin utkomst genom skogsarbete och annan kompletterande sysselsättning men som på grund av strukturförändringar inom näringslivet inte längre kan få sådana tillskott till sin försörjning. Omskolning och flyttning är i många av dessa fall inte ett realistiskt alternativ. Kontantunderstöd kan ibland vara en rationell lösning när det gäller temporära sysselsättningsvårigheter men kan inte godtas när det gäller permanent eller återkommande arbetslöshet.

Jag räknar alltså med att beredskapsarbeten för lokalt bunden äldre arbetskraft i glesbygder kommer att fordras även framdeles. Med hänsyn till svårigheterna att finna lämpliga arbetsobjekt för beredskapsarbeten i de berörda bygderna bör det vara en angelägen uppgift för arbetsmarknadsorganen och för de berörda kommunerna att inventera tillgången på lämpliga objekt. Viss försöksverksamhet i fråga om skogsarbete för äldre har inletts av arbetsmarknadsstyrelsen. Till skogsägare som sysselsätter svårplacerade skogsarbetare över 55 år kan statsbidrag enligt arbetsmarknadsstyrelsens föreskrifter utgå med 4 kr./tim. Denna verksamhet bör fortsätta. Statsbidrag bör kunna utgå i enlighet med de

riktlinjer som jag i det följande föreslår beträffande statsbidragsgivningen till enskilda beredskapsarbeten.

Arbetet på att tillgodose den äldre arbetskraftens intressen måste främst drivas på det lokala planet och ute på arbetsplatserna. Arbetsförmedlingarna har här en nyckelposition. Skall denna verksamhet bli framgångsrik, måste de emellertid ha bistånd av arbetsgivare, fackliga organisationer och kommunala organ. För att få samarbete till stånd mellan alla intresserade parter har sysselsättningsnämnder med företrädare för bl a kommunerna och arbetsmarknadens parter inrättats på en del orter. Enligt utredningens mening bör en plan utarbetas med syfte att inrätta sådana nämnder i samtliga län och på de orter där det är lämpligt.

Frågan om att inrätta lokala sysselsättningsnämnder bör enligt min mening avgöras av arbetsmarknadsstyrelsen från fall till fall. Sådana nämnder bör inte tillkomma utan att man först har förvissat sig om att aktiv medverkan kan påräknas från berörda lokala organ. I den mån nämnder inrättas bör deras verksamhetsfält inte begränsas till den äldre arbetskraften. Över huvud taget synes det inte vara lämpligt att genom centrala direktiv avgränsa nämndernas verksamhetsområden till någon viss kategori arbetssökande. Det bör i första hand vara de lokala arbetsmarknadsorganens uppgift att bedöma vilka sysselsättningsfrågor som det med hänsyn till situationen på ortens arbetsmarknad vid varje tidpunkt är mer angeläget att ta upp till behandling. Inte heller beträffande nämndernas lokala verksamhetsområden synes generella riktlinjer behövlige. I regel torde dock kommunalblocket vara det lämpliga området.

I utlåtande (nr 107/1966) över bl a denna proposition anslöt sig statsutskottet till de där angivna riktlinjerna för utbildningsverksamheten för de äldre som enligt utskottets mening på ett tillfredsställande sätt kombinerade valmöjligheterna för de äldre med kraven på en effektiv utbildning.

I kapitel 5 lämnas uppgifter rörande omfattningen av utbildningen av arbetslösa och åldersfördelning bland deltagare i sådan utbildning. Bland de av statsmakterna under senaste året behandlade åtgärderna för att främja de äldres sysselsättning får vi särskilt framhålla följande.

Vid 1967 års riksdag behandlades förslag i Kungl Maj:ts proposition nr 105 bil 6 om *bidrag till företag för yrkesutbildning av äldre arbetskraft* (SU 76, rskr 188). Kungl Maj:t har enligt riksdagens beslut i brev den 25.5 1967 om anslag på tilläggsstat budgetåret 1966 meddelat följande bestämmelser att gälla fr o m den 1.6. 1967.

Bidrag utgår i särskilda fall till företag, som förbinder sig att för anställning i företaget utbilda arbetstagare vilka har fyllt 50 år och bedömes ha ett icke ringa antal återstående år i förvärvslivet samt icke kan antas få stadigvarande arbete utan sådan utbildning.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i cirkulärmeddelande till länsarbetsnämnderna därutöver föreskrivit att bestämmelserna om bidrag till företag för yrkesutbildning av handikappade skall gälla för även dessa bidrag samt lämnat bl a följande anvisningar.

Utbildningen skall ske efter fastställd läroplan. Hänvisning till utbildning lämnas av arbetsförmedling. Bidrag till kostnader för utbildningen utgår till företaget och skall bestämmas till ett visst belopp per timme. Läroplan och tim-

belopp fastställas av länsarbetsnämnd. Företaget får uppbära bidrag under högst sex månader för en och samma arbetstagare. Företaget skall till arbetstagaren (eleven) utge avtalsenliga förmåner under utbildningstiden. Utbildningen skall stå under tillsyn av länsarbetsnämnd.

I samband därmed har arbetsmarknadsstyrelsen även meddelat att tidigare bestämmelser om *provanställning av äldre arbetstagare* fortfarande gäller. Härmed avses fall då arbetsgivare är tveksam om en äldre arbetstagares lämplighet och provanställning kombinerad med yrkesutbildning till nya arbetsuppgifter kan vara önskvärd. Enligt lämnade föreskrifter bör länsarbetsnämnderna i vidgad omfattning använda provanställning för äldre arbetskraft utan individuella arbetshinder. Med äldre arbetskraft anses i regel personer i åldrarna 45—65 år. Åldersgränserna bör dock inte betraktas som absoluta. Vid provanställning utgår utbildningsbidrag till den som genomgår utbildning i kombination med anställning under högst tre månader.

I ovannämnda kungl brev den 25.5. 1967 har även föreskrivits att försöksverksamhet med *inlösen av egna hem* — som sedan 1964 bedrivits i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län — från den 1.6. 1967 tills vidare får ske även på ort i andra delar av landet om synnerliga skäl föreligger därför.

I kapitel 5 lämnas vissa statistikuppgifter om personer som erhållit flyttningshjälp (starthjälp m m) och om deras åldersfördelning.

Efter behandling vid 1967 års riksdag (prop 1967:1 bil 13, SU 11, Rskr 11) har Kungl Maj:t i brev den 12.5. 1967 om anslag under budgetåret 1967/68 utfärdat bestämmelser rörande *särskilt bidrag till försöksvis bedriven halvskyddad sysselsättning*. Sådant bidrag kan utgå till företag för driften av avdelning, som är särskilt avsedd för sysselsättning av handikappade och organiserad i eller i direkt anslutning till företaget, samt för enstaka, för handikappad avsedd arbetsplats, om denna anordnas vid småföretag. Bidraget utgår i sådana fall med 2 500 kronor för halvt år och plats. Som villkor för dessa bidrag gäller dessutom, att ifrågavarande platser tillkommit i samråd med den fackliga organisationen på arbetsplatsen, att arbetstagaren får kontant lön enligt gällande kollektivavtal samt att platserna står till den offentliga arbetsförmedlingens förfogande. Bidragsansökan prövas av arbetsmarknadsstyrelsen eller efter styrelsens bestämmande av länsarbetsnämnd.

Tidigare undersökningar, delvis återgivna i kapitlen 3 och 5, visar att en betydande del av arbetslösa äldre arbetstagare, särskilt långtidsarbetslösa, har andra arbetshinder än åldern, bl a sjukdom och anpassningssvårigheter. Ovannämnda försöksverksamhet med halvskyddad sysselsättning liksom andra *sysselsättningsfrämjande åtgärder för handikappade* kan därför få betydelse i åtskilliga enskilda fall, när möjlighet till arbetsplacering och behov av kontant stöd skall bedömas.

Enligt bestämmelserna om statsbidrag till verkstäder inom arbetsvården utgår bidrag för *anordnande av lokaler för arbetsprövning, arbetsträning och skyddad sysselsättning* samt anskaffning av första uppsättningen maskiner eller likvärdig utrustning för sådana lokaler. Bidrag beviljas av arbetsmarknadsstyrelsen. För styrelsens bidragsgivning hade för budgetåret 1966/67 fastställts en ram av 20 miljoner kronor. Till följd av intresset från huvudmännens sida för att bygga ut den skyddade verksamheten hade den ram inom vilken styrelsen kunde bevilja bidrag under budgetåret blivit praktiskt taget helt utnyttjad redan i början av år 1967. Enligt förslag i Kungl Maj:ts förut nämnda proposition nr 105/1967 beslöts att statsbidraget till anordnande av verkstäder för handikappade under budgetåret 1966/67 fick meddelas intill ett ytterligare belopp av 2 miljoner kronor utöver tidigare anslaget belopp 20 miljoner kronor. Enligt förenämnda kungl brev den 12.5. 1967 om anslag för budgetåret 1967/68 får beslut om anordningsbidrag under det budgetåret meddelas intill ett belopp av 25 miljoner kronor.

I kapitel 5 lämnas uppgifter från undersökningar om utbildning av arbetsvårdssökande och om åldersfördelning bland deltagare i sådan utbildning.

## Allmän motivering till förslag om stödformer för äldre arbetstgare som träffas av särskilda omställningssvårigheter på arbetsmarknaden

### *Målsättning och bakgrund*

Enligt direktiven (anförande till statsrådsprotokollet den 7.4.1967) är det angeläget att karaktären av arbetsmarknadspolitiskt betingat bidrag klart kommer till uttryck vid utformningen av utredningsförslagen. Även i de ursprungliga direktiven (anförande till statsrådsprotokollet den 4.3.1966) framhålles att utredningen bör avse former för kontant stöd vid arbetslöshet som kan finnas lämpligast med hänsyn till övriga arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Samhällets allmänna arbetsmarknadspolitik behandlades senast under 1966 års riksdag. De riktlinjer som därvid framlades av Kungl Maj:t i proposition nr 52 byggde till väsentliga delar på arbetsmarknadsutredningens betänkande (SOU 1965:9). Förslagen i propositionen innebar i stort sett fortsatt utbyggnad av arbetsmarknadspolitiken med i vissa avseenden vidgad målsättning och förbättrad samordning mellan olika verksamhetsformer. Målet för arbetsmarknadspolitiken skall, enligt dessa riktlinjer, vara att i såväl samhällets som den enskildes intresse åstadkomma och bevara full, produktiv och fritt vald sysselsättning.

Erfarenheterna under slutet av år 1966 och början av år 1967 har givit oss anledning att särskilt undersöka de påfrestningar som arbetstgares försörjningstrygghet utsätts för genom den allt snabbare strukturomvandlingen inom näringslivet. Uppgifter från tidigade efterundersökningar av arbetstgare vid nedlagda företag har visat att ett betydande antal av den friställda arbetskraften ännu 6—12 månader efter nedläggningen inte funnit nytt arbete och att — utöver bl a dem som genomgick utbildning eller var sjukskrivna — åtskilliga registrerats som arbetslösa. Vi har vid de undersökningar som hittills kunnat utföras funnit att påtagliga svårigheter uppkommit för olika arbetstgarkategorier inom skilda näringsgrenar och geografiska områden, när de efter friställning söker ny anställning. Samhällets åtgärder efter driftsinskränkningar och företagsnedläggningar — i form av intensiv lokal och interlokal arbetsförmedling, utbildningsstöd, flyttningshjälp, arbetsvård, beredskapsarbeten och skyddad sysselsättning — ger ofta berörda arbetstgare en acceptabel arbets-

situation. Försörjningsläget har dock i åtskilliga fall blivit brydsamt för den enskilde, särskilt då lång tid åtgått för att finna en varaktig ny selsättning.

För medlemmar i de erkända arbetslöshetskassorna kan under sådana förhållanden den i försäkringsvillkoren angivna ersättningstiden — normalt 30 veckor, i vissa kassor 40 veckor — ha utlöpt innan varaktig ny anställning erhållits. Arbetslösa som inte varit försäkrade möter ofta påträngande försörjningsproblem omedelbart efter anställningens upphörande. Den i arbetsmarknadskungörelsen reglerade kommunala kontantunderstödsverksamheten är numera av blygsam omfattning. Den förekommer i ett tiotal kommuner, framför allt i några större städer, och har närmast blivit ett komplement till socialvården och inte en allmänt tillgänglig hjälpform vid arbetslöshet. Däremot har kommuner genom socialhjälp i viss utsträckning lämnat kontant stöd åt arbetslösa som på grund av arbetsbrist drabbats av försörjningssvårigheter. Särskilt i större industriorter, där under längre tid omfattande driftsinskränkningar och företagsnedläggningar ansträngt sysselsättningsläget, har sådan frivillig socialhjälp från kommunen varit av betydande omfattning.

### **Några tidigare undersökningar om äldre arbetstagare**

I tidigare och aktuella diskussioner rörande konsekvenserna av företagsnedläggningar och driftsinskränkningar för friställda arbetstagare har intresset bl a knutits till dem som visat sig ha svårt att för nya anställningar. För en närmare analys av deras omställningsproblem fordras uppgifter om ålders- och yrkessammansättning samt om den lokala arbetsmarknadens karaktär och geografiska belägenhet. En fullständig bild av omställningen efter en företagsnedläggning förutsätter även ingående uppgifter om enskilda arbetstagares arbetsförmåga och personliga inställning till förvärvsarbete. De enskilda omställningsproblemen måste även ställas mot enskilda och offentliga arbetsgivares beredvillighet att medverka till att friställd arbetskraft snabbt återinpassas i arbetslivet. Rationellt utnyttjande av de vid friställningar uppkommande tillskotten i arbetskraftstillgångarna kan därvid motverkas av arbetsgivares föreställningar om viss ålders- eller könsfördelning som önskvärd vid företaget. Särskilt har de äldre arbetstagarnas problem därvid uppmärksamats. Erfarenheterna i detta avseende under de senaste tio åren framträder i följande utdrag från representativa undersökningar.

En *arbetsgrupp*, tillsatt år 1958 och bestående av representanter för *AMS*, *SAF*, *LO* och *TCO*, avgav år 1960 ett betänkande angående »Medelålders och äldre arbetskraft». Arbetsgruppens uppdrag var att belysa den äldre arbetskraftens situation på arbetsmarknaden och på grundval av tidigare och under utredningsarbetets gång gjorda erfarenheter överväga

åtgärder som skulle kunna öka sysselsättningsmöjligheterna för de äldre. Den omedelbara anledningen till att arbetsgruppen tillsattes var att arbetslöshetsstatistiken visade att en betydande del av de långtidsarbetslösa, d v s de som varit arbetslösa två månader eller längre tid, var i åldern 45 år och däröver. I ett avsnitt med arbetsgruppens slutsatser framhålles att gruppens studier och utredningar inte kunnat kvantitativt bestämma omfattningen av de speciella problem som möter den äldre arbetskraften. Resultaten av de olika undersökningarna borde snarast ses som exempel, ägnade att belysa frågeställningarna. Från detta avsnitt återges följande:

Av arbetsgruppens undersökningar har framgått, att arbetslöshetsrisken och särskilt risken att bli arbetslös en längre tid ökar med stigande ålder. Denna tendens börjar göra sig gällande för kvinnorna redan i 35-årsåldern och för männen cirka 10 år senare. Arbetslösheten är särskilt stor i den högsta åldersklass, som arbetsgruppens uppdrag avser, 60—66 år. Bland de äldre arbetslösa finns emellertid åtskilliga andra arbetshinder än åldern, vilket i synnerhet gäller de långtidsarbetslösa. Undersökningen i Göteborg om de långtidsarbetslösa visade, att en tredjedel hade sysselsättningshinder i form av sjukdom, anpassningsvårigheter eller dylikt, som ansågs utgöra den huvudsakliga anledningen till att de inte hade kunnat erhålla arbete. De äldre arbetslösa saknar i stor utsträckning utbildning eller har begränsad eller föråldrad sådan, vilket försvårar den branschmässiga rörligheten. Långtidsarbetslösheten bland äldre torde också sammanhånga med bristande geografisk rörlighet, vilket får särskilt stor aktualitet vid driftsnedläggelser och driftsinskränkningar i trakter eller på orter, vars näringsliv domineras av något enda företag. Den äldre friställda arbetskraften är ofta bunden av eget hem, makens förvärvsarbete, barnens skolgång etc, var till kan komma känslomässig bundenhet till en viss trakt.

Av intervjuerna med såväl personalanställare som arbetsförmedlingens personal har framgått, att arbetsgivarna *utanför den offentliga förvaltningen* ej sällan uppställer åldersgränser för anställning och genomgående föredrar yngre. Situationen är dock väsentligt olika för olika kategorier arbetstagare. Yrkesskickliga arbetare synes i allmänhet kunna få anställning tämligen oberoende av ålder, under det att åldersbarriären är påtaglig för *tempoarbetare* och annan icke yrkesutbildad arbetskraft. På det hela taget synes åldern ha störst betydelse på tjänstemannasidan, vilket torde sammanhånga med utbildnings- och befordringsförhållandena, som oftast bygger på rekrytering av yngre. Större företag tycks i allmänhet anställa en lägre andel äldre än mindre företag. De större torde åtminstone i viss utsträckning sträva efter att genomsnittsåldern bland de anställda inte stiger. Deras anställningspolitik bygger också ofta på att arbetskraften skall utbildas inom företaget, varvid det anses vara en fördel att de som nyanställs har en någorlunda enhetlig ålderssammansättning och är relativt unga. Från arbetsförmedlingens sida har framhållits att arbetsgivarnas krav på arbetskraften i fråga om ålder och andra kvalifikationer starkt varierar med arbetsmarknadsläget. Beträffande dessa krav har arbetsförmedlingarna gjort den erfarenheten, att arbetsgivarna, när de anställer arbetskraft utan att anlita arbetsförmedlingen, är villiga att pruta på sina krav. I vissa fall har anställningen av äldre försvårats av att arbetsbefälet och arbetskamraterna inte velat acceptera dem.

För medelålders kvinnlig arbetskraft som söker förvärvsarbete har utbild-

ningsfrågan ofta stor aktualitet. Även mycket kortvarig utbildning har haft god effekt och gjort det möjligt för äldre kvinnor att komma in på områden, som tidigare varit stängda för dem. Möjligheterna för äldre att erhålla omskolning och vidareutbildning är begränsade, men det har också framhållits, att de äldres villighet att utnyttja möjligheterna till omskolning och vidareutbildning ofta lämnar mycket övrigt att önska.

Intervjuundersökningen visade, att de åtgärder som vidtagits för att underlätta sysselsättningen av äldre i allmänhet avsåg äldre med nedsatt arbetsförmåga. För arbetarnas del var de vanligaste åtgärderna deltidsarbete, omplacering från ackords- till tidlönsarbete och från arbete i den egentliga produktionen till exempelvis förrådsarbete. De flesta företag har emellertid ont om arbetsuppgifter av denna art och anser sig i första hand böra reservera dem för sådana anställda, som på grund av olycksfall i arbetet eller eljest inte kan fortsätta med sitt tidigare arbete. En åtgärd speciellt för äldre hade vidtagits av ett textilföretag, som anställde manliga och kvinnliga arbetare oberoende av ålder och lät de äldre sköta ett mindre antal maskiner. För tjänstemännens del bestod åtgärderna för äldre genomgående av deltidsarbete.

Vad beträffar *den offentliga förvaltningen* har konstaterats, att åldersgränser för nyanställning finns i betydande utsträckning.

#### 1) Speciella problem för äldre arbetare.

Huvudavtalets bestämmelser om turordningen vid uppsägning och permittering verkar genomsnittligt till de äldres förmån. De äldre, som inte lyckas behålla sina anställningar, får emellertid inte nya lika snabbt som de yngre och löper alltså större risk att förbli arbetslösa en längre tid. Förhållandet skärps under perioder av konjunkturedgång; vid konjunkturuppgång gynnas i första hand de yngre.

Av äldre industriarbetare är det två kategorier, för vilka sysselsättningssvårigheterna är särskilt påtagliga. Den ena utgörs av dem, som saknar egentlig yrkesutbildning eller har en alltför begränsad sådan, den andra av dem som inte orkar hålla den arbetstakt, som det moderna industriarbetet med flytande tillverkning kräver. Vad beträffar den förra gruppen, de som är svårplacerade på grund av otillräcklig yrkesutbildning, torde deras svårigheter i betydande utsträckning kunna lösas genom en utökning av utbildningskurserna för arbetslösa. Erfarenheterna tyder på att åldern i och för sig inte behöver utgöra ett hinder för att utbildningen skall bli effektiv. För att inom företaget möjliggöra omplacering av äldre arbetare till andra uppgifter än de minst kvalificerade är det angeläget, att en kontinuerlig fortbildningsverksamhet bedrivs. Om man väntar med omskolning eller vidareutbildning till 55- eller 60-årsåldern, då en omplacering kanske är aktuell omedelbart, är utsikterna att lyckas tämligen små. Den interna fortbildningen synes icke nödvändigt behöva begränsas till vad som traditionellt betecknas som arbetaryrken utan bör även kunna ta sikte på sådana enklare tjänstemannayrken, som icke är karriärbetonade och som ligger nära arbetsområdet. En utbildning av denna art skulle i många fall kunna bli mindre omfattande än den som skulle behöva ges en yngre, som tidigare inte haft anställning i företaget, eftersom den äldre arbetaren har en allmän känedom om företagets produktion och organisation.

Den andra gruppen industriarbetare med speciella sysselsättningsproblem, de som utan att vara partiellt arbetsföra inte orkar hålla den tidigare arbetstakten, har en mycket besvärlig situation. Många arbetare har svårigheter att i oförändrad omfattning fortsätta sitt arbete efter 55 å 60 år. Erfarenhetsmässigt har de även svårigheter att omställa sig till andra arbetsuppgifter och arbetsför-

hållanden. I vissa fall torde den enda framkomliga vägen vara att ge dem mindre arbete i form av deltidarbete eller låta dem hålla den arbetstakt de kan klara.

Som tidigare nämnts skall länsarbetsnämnds igångsättningstillstånd för byggnadsarbete normalt förknippas med föreskrift att en fjärdedel av arbetsstyrkan skall ha fyllt 50 år. Denna bestämmelse, som tillkom 1943, bidrar otvivelaktigt till att minska de äldre byggnadsarbetarnas sysselsättningssvårigheter. Genomsnittsåldern bland byggnadsarbetarna har successivt stigit, så att för närvarande 25 % av männen är över 54 år. Byggnadsarbetareförbundet har därför i olika sammanhang framhållit, att det bör övervägas att höja gränsen till 55 år.

## 2) Speciella problem för äldre tjänstemän.

De äldre tjänstemän, som är arbetslösa och svåra att placera har oftast bristfällig eller alltför ensidig yrkesutbildning och har i regel baserat sin ställning inom företaget enbart på utbildning för arbetsuppgifter inom detta företag. En förbättrad grundläggande yrkesutbildning torde här liksom på andra områden kunna minska risken för att senare bli arbetslös, men även vidareutbildningen bör uppmärksammas. Förutsättningen för att en tjänsteman skall kunna fullgöra sina uppgifter tillfredsställande är framför allt att han fortlöpande får tillägna sig nyheter på såväl det praktiska som det teoretiska planet. Kvinnor, som efter någon tids bortovaro från förvärvslivet önskar återgå till sitt yrke, är ofta i behov av speciella kurser för att friska upp tidigare kunskaper och färdigheter.

En viktig del av tjänstemännens utbildning utgörs av praktiken, vilken för att bli så allsidig som möjligt ofta måste erhållas genom byten av arbetsplats. Cirkulationen innebär inom åtskilliga yrkesspecialiteter en nödvändig förutsättning för att tjänstemannen på sitt område skall bli allsidigt användbar och är därför ett led i utbildningen. I de flesta fall sker cirkulationen mellan olika avsnitt av en och samma verksamhet och framtingar — utom för anställda i vissa storföretag — som regel platsbyten. Med tanke på den snabba omvandlingen av arbetsuppgifterna är en icke obetydlig rörlighet mellan olika arbetsfält värdefull under den tidigare delen av tjänstemännens aktiva tid. Genom att i mindre utsträckning »låsas fast» vid en viss arbetsuppgift eller ett visst företag kommer också tjänstemännens möjligheter att få ny anställning att vara större, om han skulle förlora sin anställning vid högre ålder.

Provtjänstgöring anses ofta göra det lättare för äldre att få anställning, eftersom den äldre får tillfälle att visa vad han duger till och arbetsgivaren inte riskerar att göra en felinvestering.

Löne- och befordringsförhållanden spelar givetvis en betydande roll vid val av personal. I vissa fall kan ett företag vara bäst betjänt av att välja en yngre person som kan anställas mot en tämligen låg begynnelselönen och som efter hand kan anförtros mera kvalificerade uppgifter, men i andra fall — särskilt för arbetsuppgifter vid sidan av de sedvanliga karriärerna — kan det vara fördelaktigast att anställa en något äldre.

Det speciella problem för tjänstemännens del, som legat däri, att pensionskostnaderna försvårat nyanställning av äldre, har i stor utsträckning försvunnit genom tillkomsten av den allmänna tilläggspensioneringen. Utan att i övrigt ta ställning till den allmänna tilläggspensioneringen kan konstateras, att den bör underlätta rörligheten och att göra det lättare för äldre att kunna konkurrera med yngre på arbetsmarknaden. Utformningen av eventuella kompletteringar till den allmänna tilläggspensioneringen kan dock få betydelse för de äldre tjänstemännens situation på arbetsmarknaden.

Vid en av *Studieförbundet Näringsliv och Samhälle* år 1963 ordnad konferens gjordes försök till inventering av de problem som uppstått i samband med förskjutningen inom den svenska befolkningsstrukturen mot övre åldersgrupper samt strukturförändringarna inom näringslivet och hos de enskilda företagen. Särskild tonvikt lades vid det enskilda företagets svårigheter med utgångspunkt från exempel på företag som genom systematisk personalpolitik sökt komma till rätta med sådana problem (»För gammal» SNS' Studier och debatt 1963:3—4). Ur ett sammanfattande avsnitt återges följande (professor Forssman sid 136—137):

Sveriges arbetsmarknad måste anpassas till de begränsade personliga resurserna och någon väsentlig ökning av dessa kan icke beräknas inom den närmaste framtiden. De ytterligare arbetskraftsresurser eller reserver som finns torde vara gifta kvinnor, handikappade och utländsk arbetskraft. Den äldre arbetskraftens arbetsanpassning är ett delproblem i den allmänna arbetsanpassningen, som har uppmärksammats särskilt på 1950-talet i länder med full systerställning.

Orsakerna till de äldres svårigheter i arbetsanpassningen är dels de äldres genom åldrande och ålderssjukdomar nedsatta arbetsförmåga, dels de mycket spridda åsikterna att äldre arbetskraft icke är så »gångbar».

Erfarenheten utvisar även att bland personal, som går arbetslös längre tid, finns en stark övervikt av medelålders och äldre. 50 % av dessa äldre arbetslösa har någon form av handikapp och 20 % av dem kan av någon anledning icke flytta från en plats till en annan.

De äldres anpassningssvårigheter i arbetet kan vara mycket olika i olika yrken och för olika yrkesgrupper. De icke yrkesutbildade har i regel större svårigheter än yrkesutbildade men även mycket specialutbildade äldre, som friställs vid tex automation, kan ha svårigheter att finna ny sysselsättning. De äldre själva har dessutom ofta ett visst motstånd mot vissa arbeten, som de finner mindre »passande» för äldre. De tycks vara särskilt känsliga för den sociala prestige i ett nytt arbete.

Arbetsmarknadsstyrelsen har stimulerat till inventering av arbetstillfällen för äldre, provanställning av äldre, ökad deltidsanställning och studerar särskilt personer som är arbetslösa mer än två månader. I princip bör alla medborgare ha lika rätt till arbete oberoende av åldern. På olika håll har information spritts om de äldres positiva egenskaper som arbetskraft.

Det finns två tendenser som delvis motverkar varandra när det gäller förekomsten av medelålders och äldre på arbetsmarknaden. Ökad levnadsstandard och bättre pensioner kan minska antalet förvärvsarbetande äldre personal inom arbetsmarknaden, som då har »råd att sluta arbeta», medan samtidigt den genom höjd levnadsstandard och bättre hälsotillstånd förbättrade arbetsförmågan kan ge önskemål hos äldre att kvarstanna i arbete för att utnyttja sin bevarade arbetsförmåga, motverka pensioneringens isolering och dessutom genom arbetsförtjänst nå ännu högre levnadsstandard.

I en av *LO* år 1966 publicerad undersökningsrapport »*Fackföreningsrörelsen och den tekniska utvecklingen*» har bl a behandlats omplaceringssvårigheter och inkomstbortfall i samband med företagsnedläggningar. Där framhålles att benägenheten att byta yrke eller arbetsplats

enligt de gjorda undersökningarna synes sjunka starkt med stigande ålder: 85 procent av 60-åringarna önskade inget byte mot 75 procent i gruppen 40—50 år, 66 procent i gruppen 30—40 år och 64 procent i gruppen 25—30 år.

I rapporten anföres vidare (sid 121):

Av olika skäl kan det förväntas att de trögörliga grupperna kommer att få allt större vikt bland de av företagsnedläggning drabbade. Allmänt blir befolkningens åldersstruktur ur rörlighetssynpunkt allt ogynnsammare. Men näringsgrenar med hög nedläggningsfrekvens utgör från samma synpunkt ett negativt urval. En industri med sjunkande arbetarantal tvingas till restriktivitet vid nyrekrytering eller rentav till rekryteringsstopp. Vid risk för nedläggning flyttar sedan de rörligaste först. Vid tidpunkten för nedläggning kvarstår ofta äldre arbetstagare med lång tjänstgöringstid och låg flyttningskapacitet. Denna tendens kommer att skärpas i samma mån som industrigrenar och företag med ogynnsam åldersstruktur kommer i riskzonen. En ytterligare komplikation är, att nedläggningarna erfarenhetsmässigt börjar i differentierade industriorter, där låglöneföretagen slås ut av konkurrerande höglöneföretag i expanderande branscher. När en strukturkris sprider sig till industrins »kärnområde», drabbas även ensidiga industrisamhällen, och omplaceringen av den friställda arbetskraften försvåras än mera. Textilindustrin ser ut att närma sig denna kritiska fas. En annan tendens, kanske särskilt tydlig inom konfektionsindustrin, är avvecklingen av filialföretag, som i ett gynnsamt konjunkturläge etablerats på små tätorter med god tillgång på främst kvinnlig arbetskraft.

Vi har vid genomgången av dessa tidigare undersökningar särskilt beaktat erfarenheterna att *arbetslöshetsrisken såsom den framträder i arbetslöshetsstatistiken ökar med stigande ålder, att denna tendens börjar göra sig gällande för kvinnorna redan i 35-årsåldern och för männen cirka 10 år senare, att arbetslösheten är särskilt stor i åldersklassen 60—66 år samt att det bland de äldre arbetslösa kan förekomma åtskilliga andra arbetshinder än ålder, i synnerhet hos de långtidsarbetslösa.*

Inställningen till äldre på arbetsmarknaden belystes av *arbetsgruppen från AMS, SAF, LO och TCO* bl a genom en undersökning med intervjuer av personalanställare vid ett 50-tal företag. Gränsen mellan yngre och äldre sattes vid 40 år. Från det av arbetsgruppen redovisade allmänna resultatet återges här nedan följande (sid 46—48):

Med tanke på den begränsning undersökningen fått, är det under inga förhållanden möjligt att generalisera dess resultat, som alltså måste behandlas med största försiktighet. Det redovisade materialet torde dock ge en viss belysning av den äldre arbetskraftens situation i arbetslivet.

Mycket få företag hade egentliga problem med de redan anställda äldre. Fler-talet företag — i synnerhet de större — hade konstaterat, att genomsnittsåldern bland de anställda stigit. Detta ansågs utan undantag utgöra ett problem i sig självt.

De företag som hade problem med sin äldre arbetskraft var i första hand större företag, som ej hade tillräckligt med arbeten utanför den egentliga produktionen, där äldre, ej fullt arbetsföra, kunde placeras. Dessa företag hade för övrigt få avgångna äldre före pensionsåldern, troligen beroende på att företagen

gav pension även till arbetare. Av samtliga större industriföretag som intervjuades (18 st) hade 16 företag arbetarpensionering (utfästa pensioner eller pension enligt praxis). De större företagen visade trots svårigheterna med placeringssmögjligheter en liberal personalpolitik gentemot den äldre, ej fullt arbetsföra arbetskraften.

Vid undersökningen framkom också problem av annan art. Det gällde företag med produktion med tvångsstyrd tillverkning, där redan medelålders arbetskraft hade svårigheter att hänga med i de yngres arbetstakt och därför fick lämna arbetet vid bandet. Problemet löstes i regel så, att de som kunde placeras i annat arbete, t ex enskilt monteringsarbete eller avsyning, stannade kvar i företaget, under det att de övriga slutade självmant på grund av den press de ständigt arbetade under. Särskilt markant var detta i ett par företag med övervägande kvinnlig arbetskraft.

Inom byggnadsbranschen, där de flesta nybyggnadsarbetena utförs på lagackord, existerar ungefär samma problem, i det att lagkamraterna ibland söker utesluta en äldre arbetare, när hans arbetstakt sjunker. Inom denna bransch synes dock svårigheterna inträda först vid högre ålder (ungefär 60 år) och i regel finns det inom byggnadsföretag möjligheter att placera de äldre i reparationsarbeten o dyl.

I allmänhet ansåg mindre företag utan serieproduktion att äldre knappast utgjorde någon belastning för företaget. De äldre kunde där lättare än i större företag placeras i annat arbete, när de inte längre orkade hänga med i produktionen. I vissa fall hade de äldre placerats i arbeten, där yrkeskunnighet och erfarenhet kunde utnyttjas, prestige och lön upprätthållas, och där de kunde arbeta utan jäkt. I regel hade dock de äldre omplacerats till mindre kvalificerade arbeten, såsom förråds-, transport- eller städningsarbeten.

Ehuru det i redovisningen av intervjuerna framkommer relativt mycket negativt angående äldre arbetskraft, visar detta inte en allmän negativ inställning utan avspeglar de problem företagen har haft med enstaka äldre anställda.

De största problemen möter medelålders och äldre, då de av någon anledning måste söka nya anställningar. Alla de intervjuade företagen utom ett (ett textilföretag) hade någon eller några restriktioner i fråga om att nyanställa äldre. Hur dessa restriktioner i praktiken påverkat nyanställningen under en tolv månadersperiod (oktober 1958—september 1959) skall belysas med några siffror, varvid valts att ange i vad mån anställning av äldre ej förekommit. Det måste då beaktas, att en sådan framställning endast tar sikte på materialets »mörka sidor». Av 47 intervjuade företag (= alla utom byggnadsföretagen) hade tre haft anställningsstopp och ett inte kunnat besvara frågan. 33 hade inte anställt några arbetare över 60 år (men 10 hade gjort det), 27 hade inte anställt några arbetare över 50 år och åtta hade inte anställt några över 40 år. Åldersgränserna för nyanställning tycks i första hand vara beroende av arbetskraftstillgången. Har företagen möjlighet att välja mellan äldre och yngre, anställs sålunda med mycket få undantag de yngre. I det arbetsmarknadsläge som rådde då intervjuerna gjordes (hösten 1959) anställde de flesta företag yrkesarbetare upp till ganska hög ålder. Utbudet av icke yrkesutbildade arbetare var då så stort, att företagen hade möjlighet att välja, varför efterfrågan kunde tillgodoses inom de yngre åldersgrupperna. Äldre som anställdes för mindre kvalificerade arbeten anställdes i regel för tillfälliga arbeten eller för att utföra sådana uppgifter som yngre inte ville ha, antingen på grund av svåra arbetsförhållanden eller låg betalning.

Företagen ansåg i regel, att i arbeten som yngre kunde utföra och där det

fanns yngre att tillgå, blev de äldre dyrare, då de inte vore lika effektiva som de unga. Många företag framhöll också, att i många arbeten — även okvalificerade — måste företagen ge den nyanställde en viss utbildning. De äldre krävde längre tid för denna utbildning och blev på så sätt dyrare.

Kontorstjänstemän nyanställdes i mycket liten utsträckning över 40 år. Många företag ansåg att äldre måste ges högre lön än yngre, även om de utförde samma arbete på precis samma sätt. Dessutom inträdde för äldre tjänstemän anpassningssvårigheter, dels i förhållande till själva arbetet, vilka problem varierade från ett företag till ett annat, dels i förhållande till den övriga personalen. Däremot syntes cheftjänstemän kunna anställas praktiskt taget oberoende av ålder. Rekryteringen av arbetsledare skedde i allmänhet från den egna arbetarstammen, varför det sällan blev aktuellt att utifrån nyanställa en person som arbetsledare. Atskilliga företag ansåg, att pensionskostnaderna hindrade nyanställning av äldre tjänstemän. Då emellertid många äldre tjänstemän redan vore pensionsförsäkrade, i vilket fall det nya företaget inte åsamkades några speciellt höga pensionskostnader, vore detta problem inte generellt för äldre tjänstemän.

Även av senare undersökningar och erfarenheter framgår att förändringarna i den svenska arbetskraftens åldersstruktur i många fall inte motsvarats av en anpassning i form av ökad efterfrågan på medelålders och äldre arbetstagare. Det har framhållits att strävan att hålla nere genomsittsåldern på arbetsstyrkan i företagen genom att i möjligaste mån rekrytera från botten har lett till en skärpt konkurrens om de yngre åldersgrupperna. Åldern synes därvid ha fått störst betydelse på tjänstemannasidan, vilket torde sammanhånga med utbildnings- och befordrings-system som oftast bygger på rekrytering av yngre. En sådan nyrekrytering av företrädesvis yngre kan leda till att äldre arbetstagare får minskade möjligheter att söka nya anställningar och därmed blir mer bundna vid det företag där de en gång börjat. Detta har framhållits som en allmän nackdel. En äldre arbetare eller tjänsteman vars prestationsförmåga och inkomster avtar skulle med möjligheter till större rörlighet på arbetsmarknaden kunna göra bättre insatser i företag med andra arbetsuppgifter.

Det har vid nämnda undersökningar framhållits att tillämpning av åldersgränser för nyanställning i första hand tycks vara beroende av arbetskraftstillgången. Betydande skillnader i äldre arbetstagares omställningsmöjligheter i olika konjunkturlägen måste därför förutsättas vid en bedömning av de äldre arbetstagarnas omställningssvårigheter. Sysselsättningsutveckling i samband med helhetsutveckling behandlas i följande avsnitt av förutnämnda undersökningsrapport från LO »*Fackföreningsrörelsen och den tekniska utvecklingen*» (sid 75—78):

#### *Sysselsättningsutvecklingen för ekonomin som helhet i Sverige*

I senaste långtidsutredningen görs dels en återblick på sysselsättningsutvecklingen under 50-talet och förra hälften av innevarande decennium, dels ett försök till prognos för sysselsättningen totalt och sektorvis under i första hand

återstoden av 60-talet men i grova drag även för hela 70-talet. Ett dominerande drag i utvecklingen hittills och i ännu högre grad i den som sannolik bedömda framtida utvecklingen är den knappa tillgången på arbetskraft. För den kommande femårsperioden förutses inte blott en kraftig nedgång av antalet årsarbetande utan också, som framgår av nedanstående tablå, en ytterligare nedgång av den årliga arbetstiden och som totalresultat en minskning av arbetskraftsvolymen, i arbetstimmar räknad. Denna tendens väntas fortsätta in mot 70-talet.

*Tillväxttal för faktorinsats och produktion samt för deras relationstal 1950—80. Procent per år.*

	1950—60	1960—65	1965—70	1970—80
<i>A. Arbetskraft</i>				
Antal årsarbetande	+ 0,4	+ 0,9	+ 0,3	+ 0,1
Årlig arbetstid per årsarbetande	— 0,5	— 0,3	— 0,6	— 0,5
Arbetskraftsvolym i arb. tim	— 0,1	+ 0,6	— 0,3	— 0,4
<i>B. Kapitalinsats</i>	+ 3,6	+ 4,2	+ 4,8	+ 5,1
<i>C. Kapitalintensitet</i>				
Kapitalinsats per årsarbetande	+ 3,2	+ 3,3	+ 4,5	+ 5,0
per arbetstimme	+ 3,7	+ 3,6	+ 5,1	+ 5,5
<i>D. Arbetsproduktivitet</i>				
Produktion per årsarbetande	+ 3,0	+ 4,0	+ 3,9	+ 4,3
per arbetstimme	+ 3,5	+ 4,3	+ 4,5	+ 4,8
<i>E. Kapitalets produktivitet</i>				
Produktion per enhet av kapitalinsats	— 0,2	+ 0,7	— 0,6	— 0,7
<i>F. Produktion</i>	+ 3,4	+ 4,9	+ 4,2	+ 4,4

Källa: Svensk ekonomi 1966—70

Av tablå, som i ett nötskal skildrar de centrala dragen i den svenska ekonomin under tre årtionden, framgår också att kapitalinsatsen under perioden stigit resp förutses stiga ytterligare, ehuru i något avsaktande ökningstakt. Ur våra synpunkter är det av intresse att notera, att »kapitalintensiteten (= kapitalinsatsen per sysselsatt eller per arbetstimme) inte stigit mellan 50-talet och förra hälften av 60-talet, beroende på tillskottet av arbetsvolym. Med en förstärkt kapitalinsats och en nedåtriktad tendens för arbetsvolymutvecklingen kommer kapitalintensiteten i fortsättningen att stiga avsevärt. Långtidsutredningens antaganden om den framtida utvecklingen av arbetsproduktiviteten måste dock anses vara försiktiga. Betänker man, att denna produktivetsutveckling är ett resultat av betydande strukturförändringar inom näringslivet, en ständigt ökad kapitalinsats, som innebär en accelererad förnyelse av kapitalstocken samt en nära nog revolutionerande utbyggnad av hela vårt utbildningsväsen, är utredningens antaganden om ökningen av produktivetsstegringen för hela bruttonationalprodukten (0,2 procent årligen mellan 60-talets femårsperioder och 0,3 procent under 70-talet) så modesta, att de rimligtvis bör överträffas av den faktiska utvecklingen. Men även om så skulle bli fallet, ger sifferserien ingen antydning om att vi i Sverige står inför en teknisk revolution med språngvis stigande produktivitet. Det bör också erinras om att bakom antagandena om

utvecklingen av arbetskraft, kapitalinsats och produktivitet ligger för perioden 1965—70 en redovisad och för 70-talet genom framskrivning framkommen brist på arbetskraft. För tiden 1965—70 kan efterfrågan på arbetskraft enligt planer och expertbedömningar uppskattas till 165 000 personer (och ytterligare 100 000 för att kompensera den planerade arbetstidsförkortningen). Mot denna efterfrågeökning står en ökning av utbudet med föga mer än 100 000, varvid man har kalkylerat med en mycket avsevärd ökning av de gifta kvinnornas förvärvsintansitet och oförändrat immigrationsnetto. För 70-talet blir en motsvarande kalkyl ännu vanskligare. Att ett gap mellan utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden kommer att bestå även då synes dock vara ställt utom tvivel. Det är kanske inte helt överflödigt att påminna om att ett för sysselsättningsutvecklingen avgörande antagande är en ständig ökning av efterfrågan, både från konsumtions- och investeringssidan.

En total kalkyl av det här återgivna slaget leder fram till slutsatsen, att även med en avsevärt ökad takt i de tekniska framstegen, en allt intensivare struktumvandling inom vårt näringsliv, en stigande kapitalinsats och en fortgående produktivitetstegring en bristsituation på arbetsmarknaden ter sig under en överskådlig framtid som mera sannolik än uppkomsten av ett nettoöverskott på arbetskraft. Det är självklart, att bakom detta resonemang ligger en rad antaganden, av vilka en målmedveten fullsysselsättningspolitik, oförsvagad internationell konkurrenskraft hos den svenska industrin och fria handelsförbindelser med alla länder är de viktigaste.

### *Utredningens allmänna överväganden*

Våra överväganden av lämpliga ekonomiska stödformer för äldre arbetstagare har skett mot den bakgrund av befolknings- och arbetskraftsförändringen samt planlagda arbetsmarknadspolitiska åtgärder som angivits i kapitel 1 och 2. Vi finner det särskilt angeläget att formerna för kontant stöd vid arbetslöshet anpassas efter övriga arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Därjämte vill vi med hänvisning till den åldersutveckling hos landets befolkning som kan beräknas för de närmaste tio åren framhålla den samhällsekonomiska betydelsen av att de äldre arbetsgarna ges största möjlighet att aktivt delta i förvärvsarbete åtminstone fram till den tid de enligt lagen om allmän försäkring äger uppbära pension. Den offentliga arbetsförmedlingen förutsättes kunna i allt större utsträckning lämna enskilda arbetssökande en service som medför konkreta möjligheter att finna nytt och meningsfullt arbete. Dessa möjligheter kan i de enskilda fallen tidvis försvåras av lokala, landsomfattande eller internationella störningar på arbetsmarknaden eller kompliceras av de allmänna attityder som funnits och fortfarande finns gentemot äldre arbetstagare. Det är också tänkbart att den tekniska och strukturella omvandlingen av näringslivet kommer att i vissa fall försvåra de äldres arbetsmöjligheter. Den pågående utarmningen av glesbygden i fråga om arbetstillfällen är en sådan faktor. I de fall den enskildes arbetssituation är sådan att omställning till nytt yrke eller särskild yrkesspecialitet erfordras, kan avsevärd tid åtgå innan lämpligt arbetserbjudande framkommer.

Det allmänna syftet vid utformningen av utredningens förslag är att för äldre arbetslösa söka skapa trygghet för försörjning under perioder då de är utan arbetsinkomst och då försörjningsskydd i samband med andra arbetsmarknadsåtgärder inte finns. Gränsen mellan detta försörjningsskydd — som avser arbetslösa — och försörjningsskyddet enligt lagen om socialhjälp — som allmänt avser dem som på grund av ålderdom, sjukdom, lyte eller eljest bristande kropps- eller själskrafter inte kan försörja sig genom arbete eller som av hälsoskäl bör helt eller delvis avhålla sig från arbete — bör enligt vår mening vara klart utformad. I detta syfte bör de praktiska möjligheterna att i enskilda fall pröva arbetsförhållanden vidgas. I kapitel 4 lämnas närmare redogörelse härför.

Det arbetsmarknadspolitiskt betingade försörjningsskyddet skall enligt utredningsuppdraget avse äldre arbetstagare som träffas av särskilda omställningssvårigheter på arbetsmarknaden. Innebörden av begreppet »arbetstagare» skulle i detta sammanhang kunna tänkas vara så omfattande att därmed avses varje arbetssökande som ställer sig till arbetsmarknadens förfogande såsom vid offentlig arbetsförmedling inskriven sökande av anställning. Vi anser dock att möjligheterna till stöd bör begränsas till att avse dem som i någon utsträckning tidigare varit verksamma som arbetstagare. Medlem i erkänd arbetslöshetskassa, som inte tillhör grupp för vilken lämnats särskilt medgivande om arbete som självständig företagare, bör anses ha uppfyllt sådana krav genom att fullgöra avgifts- och arbetsvillkoren för ersättningsrätt. För övriga äldre arbetssökande fordras en särskild regel. Denna bör med hänsyn till den praktiska tillämpningen göras så entydig som möjligt. Vi föreslår att den utformas så att stödet skall kunna lämnas den som under viss tidsperiod (3 år) före början av den vid bedömningen aktuella arbetslösheten minst viss tid (24 månader) haft sin huvudsakliga försörjning genom avlönat arbete för annans räkning.

Med denna begränsning av särskilda former för försörjningsskydd åt de äldre på arbetsmarknaden är det angeläget att nuvarande skydd i form av kommunalt kontantunderstöd med statsbidrag kan utnyttjas av övriga äldre arbetssökande. Omvandling av näringslivet på en ort kan även medföra omställningssvårigheter för exempelvis näringsidkare på transport- och serviceområdena samt andra företagare som tvingas avbryta tidigare verksamhet och söka fortsatt utkomst såsom anställda. För dessa och andra på arbetsmarknaden nyinträdande eller efter längre tid återinträdande äldre arbetssökande, som inte kan anvisas lämpligt arbete och behöver hjälp under arbetslösheten, bör hjälpformen kommunalt kontantunderstöd kunna anlitas. Senare i detta avsnitt och i kapitel 5 redogöres för denna hjälpform.

»Särskilda omställningssvårigheter» på arbetsmarknaden är, som förut framhållits, den aktuella orsaken till behovet av särskilda stödformer för

de äldre arbetstagarna. Vi har övervägt om skäl och möjligheter föreligger att allmänt begränsa stödet till att avse arbetslösa, som kan visa att den direkta orsaken till arbetslösheten är företagsnedläggning eller driftsinskränkning som har samband med strukturuomvandling i näringslivet. Därmed skulle det skapas en kategori »strukturarbetslösa» med rätt till särskilda förmåner vid arbetslöshet. Sådana beteckningar på arbetslöshet, beroende av dess huvudsakliga orsak, förekommer i allmänna beskrivningar av arbetsmarknadsförhållanden. Mot förslag att utforma stöd åt äldre arbetstagare med direkt anknytning till en sådan konstruktion kan anföras vissa betänkligheter. I enskilda fall kan det ibland vara svårt att skilja på den omedelbara och den huvudsakliga anledningen till arbetslösheten. Den arbetslöse kan flera år tidigare ha blivit friställd vid en företagsnedläggning och därefter haft svårigheter att finna ny varaktig anställning. Den omedelbara arbetslöshetsorsaken kan då vara uppsägning från ett tillfälligt arbete eller personliga anpassningssvårigheter, medan den tidigare friställningen vid en närmare analys skulle visa sig vara huvudanledningen till sökandens aktuella arbetssituation. Vidare medför strukturuomvandling inom näringslivet genom företagsnedläggning eller driftsinskränkning vid ett företag — förutom primära effekter genom uppsägning av företagets personal — ofta sekundära effekter inom näriggande delar av näringslivet, vilka genom produktion eller handel stått i visst beroende av det direkt berörda företaget eller dess i orten boende personal. Därtill kommer svårigheterna för det organ som skall pröva den arbetslöses rätt till särskilt stöd att utan omfattande undersökningar göra en rättvis bedömning. Vi har därför av principiella och praktiska skäl icke ansett oss böra föreslå någon speciell arbetslöshetsorsak såsom huvudvillkor för rätt till särskilt stöd åt äldre arbetstagare. Däremot kan arbetslöshetsorsaken — såsom nedan utvecklas — få viss betydelse vid bedömning av gränsfall som uppkommer vid tillämpning av en generell åldersgräns.

Särskilda omställningssvårigheter för de äldre arbetstagarna kan framträda på olika sätt. Vi har att begränsa oss till särskilda svårigheter att finna nytt lämpligt arbete. Ifrågavarande arbetstagare antas stå till arbetsmarknadens förfogande på samma sätt som i nu gällande regler om arbetslöshetsförsäkring föreskrives för ersättningsrätt. För de äldre arbetstagare som är *försäkrade* i erkända arbetslöshetskassor kan de särskilda placeringssvårigheterna anses uppenbara genom att arbetslösheten pågått längre tid än den längsta ersättningsperiod — 30 eller i vissa kassor 40 veckor — som föreskrivits i kassans stadgar. Närmare redogörelse härför lämnas i kapitel 4.

Äldre arbetstagare som *inte är arbetslöshetsförsäkrade eller ej har ersättningsrätt i erkänd arbetslöshetskassa* möter akuta försörjningssvårigheter redan vid arbetslöshetens början. Det vore inte rimligt att för dem

antaga att de särskilda omställningssvårigheterna kommer till synes och kan bedömas först efter så lång tid, 30—40 veckors arbetslöshet, som skulle följa med en analog tillämpning av reglerna för de försäkrade. Vederbörande prövningsorgan bör i regel en månad efter anmälan om arbetslösheten avgöra om icke försäkringsskyddad äldre arbetssökande mötts av särskilda omställningssvårigheter på arbetsmarknaden och om övriga förutsättningar för kontant stöd till sökanden föreligger. Ett kontantstöd kan därvid bereda den arbetslöse rådrum och ge arbetsförmedlingen tid att efter närmare analys av hans situation lämna honom bästa hjälp till en varaktig lösning av sysselsättningsproblemet. Vid prövningen av förutsättningarna för kontantstöd bör man ha övervägt då föreliggande möjligheter att placera den arbetslöse i lämpligt arbete på den öppna marknaden eller att underlätta hans placering i sådant arbete samt därjämte ha bedömt lämplighet och möjlighet att hänvisa honom till beredskapsarbete eller arkivarbete.

Vid bedömning av frågan *vilka arbetstagare som skall anses vara »äldre»* vid utformning av särskilda stödformer har vi dels beaktat uttalandet i direktiven beträffande komplettering av arbetslöshetsförsäkringsskyddet att detta bör omfatta arbetstagare som »inom de närmaste åren uppnår pensionsåldern», dels sökt att genom intervjuer med erfarna arbetsförmedlare komplettera de vid tidigare undersökningar framkomna uppgifterna om ålderns betydelse för möjligheterna att arbetsplacera sökande. Av undersökningsmaterialet framgår följande.

Någon viss åldersgräns vid vilken placeringssvårigheterna blir särskilt framträdande kan generellt inte anges. Bland de faktorer som påverkar placeringsmöjligheterna i olika åldrar framhålles särskilt utbildning. Åldern som placeringshinder brukar börja framträda mer allmänt i åldern 45 år för kvinnor och 50 år för män. I åldern 50—55 år — den lägre åldern huvudsakligen av seende kvinnor — blir placeringssvårigheter på grund av ålder ofta förekommande och i åldern omkring 60 år så ofta förekommande att arbetsgivare kan antagas anställa arbetssökanden endast av speciella skäl. Som exempel på sådana skäl har nämnts vissa yrkesspecialiteter.

Även de i kapitlen 1 och 5 redovisade undersökningarna visar att arbetslösheten är särskilt stor i åldersklasserna kring och över 40 år. Den stiger med åldern men accentueras kraftigt efter 60-årsåldern.

Till dessa mer allmänna iakttagelser och undersökningar kan läggas uppgifter om betydande variationer vid bedömning av ålderns betydelse inom olika näringsgrenar och på olika orter. Det är under sådana förhållanden tveksamt om äldre-stödet generellt bör knytas till en bestämd ålder. Härför talar dock angelägenheten av att stödet för den enskilde framträder såsom ett i möjligaste mån garanterat försörjningsskydd vid längre arbetslöshet, vilket i fråga om huvudvillkoren inte i alltför hög grad skall bero på prövningsorganets bedömning av mer allmänna förhållanden. Med ledning av ovanstående bedömningar, tidigare undersök-

ningar och de i utredningsdirektiven lämnade anvisningarna föreslår vi att äldre-stöd som regel skall kunna utgå till arbetslösa arbetstagare i åldern 60—66 år. Då synnerliga omställningssvårigheter föreligger och direkt sammanhänger med en företagsnedläggning eller bestående driftsförändring, bör dock vid ifrågavarande företag långvarigt anställda äldre arbetstagare efter beslut av arbetsmarknadsstyrelsen kunna erhålla äldre-stöd vid lägre ålder än 60 år.

Vid utformningen av äldre-stödet har vi i möjligaste mån sökt anknyta till den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen och dess former för ersättning, dagpenning jämte barntillägg. Vi föreslår att äldre-stödet till *medlemmar i erkända arbetslöshetskassor* med aktuell ersättningsrätt konstrueras på detta sätt och benämnas *särskild dagpenning* (underförstått för äldre). Bestämmelserna om villkoren för den särskilda dagpenningen föreslås införda i arbetslöshetskasseförordningen i anslutning till nuvarande bestämmelser om ersättningstid.

Det kan övervägas om ett äldre-stöd i form av särskild dagpenning i övrigt skall omgärdas av särskilda villkor i skärpande eller mildrande riktningar med hänsyn till äldre arbetstagares speciella förhållanden. I kapitel 4 har angivits i vilka avseenden sådana särskilda regler kan vara påkallade. Det synes emellertid vara av värde för ett okomplicerat införande av den särskilda dagpenningen i nuvarande försäkringssystem, att gällande regler i förordningen om erkända arbetslöshetskassor i största möjliga utsträckning får kvarstå oförändrade och att de särskilda hänsyn, som i vissa avseenden bör tagas till äldre försäkringstagare, grundas på tillämpningsanvisningar utan författningsändring.

Den särskilda dagpenningens belopp föreslår vi bli detsamma som den dagpenning kassamedlemmen är berättigad till vid utgången av den för honom eljest gällande ersättningstiden. Särskild dagpenning bör kunna utgå under högst 150 dagar (30 veckor) efter utförsäkring enligt nu gällande regler, dock längst till och med månaden före den då medlemmen börjar uppbära ålderspension eller hel förtidspension eller helt sjukbidrag enligt lagen om allmän försäkring eller fyller 67 år. Vårt förslag i fråga om särskild dagpenning innebär således införandet av ett för äldre kassamedlemmar på samma nivå som deras tidigare försäkringsskydd utformat särskilt försörjningsskydd som varar viss tid efter utförsäkring enligt nu gällande regler.

Enligt vår mening bör emellertid försörjningsskyddet för alla äldre arbetstagare, som uppfyller kravet att stå till arbetsmarknadens förfogande, utformas så att det kan utgöra ett *fortlöpande skydd* även i de fall särskilda omställningssvårigheter kvarstår under längre tid än den ovan angivna, och flera år återstår till pensionsålder. Denna form av äldre-stöd, som i vårt förslag benämnas *omställningsbidrag*, bör utgå med samma belopp och under samma allmänna villkor till alla kassamedlem-

mar, som uppburit den särskilda dagpenningen under därför gällande längsta tid. Stöd i form av sådant bidrag bör, som nedan motiveras, även utgå till äldre arbetstagare, som inte är kassamedlemmar. Beslut om bidrag — som enligt vårt förslag skall utgå av statsmedel — bör fattas av arbetsmarknadsorgan (länsarbetsnämnd).

Med benämningen »omställningsbidrag» avser vi bl a att särskilt understryka vikten av att beviljande av detta stöd från samhällets eller den enskildes sida inte skall uppfattas som avbrott i ansträngningarna att finna lämplig arbetsplacering. Även i de fall de akuta omställningssvårigheterna ter sig svåröverkomliga, bör ansträngningarna att utnyttja uppkommande arbetstillfällen fullföljas och den fortsatta kontakten mellan arbets sökanden och offentlig arbetsförmedling vara oavbrutet inriktad på att finna lämpligt arbete för den arbetslöse och i övrigt främja hans sysselsättningsmöjligheter.

*Äldre arbetstagare som inte är medlem i erkänd arbetslöshetskassa eller berättigad till ersättning från sådan kassa kan för närvarande erhålla kommunalt kontantunderstöd med statsbidrag enligt bestämmelser i arbetsmarknadskungörelsen (SFS 1966:368).*

I Kungl Maj:ts proposition nr 52 till 1966 års riksdag ang riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken behandlades arbetsmarknadsutredningens (SOU 1965:9) förslag att utbygga den kommunala kontantunderstödsverksamheten och revidera därom gällande bestämmelser i syfte att underlätta en aktivering av verksamheten. Arbetsmarknadsutredningen hade bl a föreslagit en höjning av statsbidraget till kontantunderstödsverksamheten från då vanligen 20 procent till 50 procent av understödets belopp. Jämkning av statsbidraget skulle dessutom enligt utredningens förslag kunna beslutas av arbetsmarknadsstyrelsen i fråga om kommuner med ansträngd ekonomi och med betydande kostnader för arbetslöshetens bekämpande, särskilt om understödsverksamheten omfattade långtidsarbetslös, icke omställningsbar arbetskraft. I propositionen (sid 254) framhöll departementschefen bl a kontanthjälpens uppgift att skapa rådrum för att ge den arbetslöse bättre hjälp till en varaktig lösning av sysselsättningsproblemet än genom rutinmässig hänvisning till beredskapsarbete men ansåg, att frågan om kontanthjälpens ställning inom arbetsmarknadspolitiken och frågan om ett vidgat skydd vid arbetslöshet behövde belysas mer allsidigt. I arbetsmarknadskungörelsen kom därför den tidigare regleringen av den kommunala kontantunderstödsverksamheten att i stort sett bibehållas oförändrad. Enär statsbidraget under senare år inte i något fall överstigit minimibidraget, 20 procent, bestämdes statsbidraget till detta procenttal för att undgå tidigare invecklade beräkningar.

Kontantunderstödsverksamheten leds centralt av arbetsmarknadsstyrelsen och regionalt av länsarbetsnämnderna som fortlöpande skall hålla kommunerna i länet underrättade om behovet av kontantunderstöd åt arbetslösa. Lokalt ombesörjes verksamheten inom kommunerna av särskilt inrättade arbetslöshetsnämnder eller — där sådana ej tillsats — i stad av drätselkammare eller i landskommun av kommunalnämnd (lag 30.6.1944 om arbetslöshetsnämnd, SFS nr 475). På det förvaltningsmässiga planet har, särskilt i de större städerna, i

viss utsträckning skett en utläggning av arbetsuppgifter vid kontantunderstödsverksamheten till socialbyråer.

Kontantunderstöd till vilket statsbidrag lämnas utgöres av dagunderstöd och barntillägg. Kommunen bestämmer om understöd skall lämnas och om understödsbeloppens storlek. Beloppen får enligt ändringar i arbetsmarknadskungörelsen den 17.3.1967 inte överstiga,

dagunderstöd till ensamstående	24 kronor om dagen,
» » makar gemensamt	28 » » »
barntillägg 2 kronor om dagen för varje barn.	

Understöd utgår för högst fem arbetsdagar under en hel kalendervecka.

Länsarbetsnämnds beslut om medgivande till kontantunderstödsverksamhet i en kommun innehåller uppgift om det högsta antal personer till vilka understöd må utges och om tidrymd för medgivandet, vanligen högst fyra veckor.

Närmare uppgifter om hur den kommunala understödsverksamheten fungerar lämnas i kapitel 5. Den allmänna bilden är att denna understödsverksamhet har en blygsam omfattning — den tillämpas endast i omkring 10 kommuner — och inte är någon allmänt tillgänglig hjälpform vid arbetslöshet. I de kommuner där den tillämpas har den dock under första halvåret 1967 kommit till ökad användning. Med ledning av tillgängliga uppgifter om statsbidrag till kommunala kontantunderstöd under budgetåret 1966/67 kan sammanlagda understödsbeloppen under tiden 1.1—30.6.1967 beräknas till ca 850 000 kronor. Under samma tid år 1966 var summan utbetalda kontantunderstöd 284 235 kronor.

Vi har övervägt möjligheterna att effektivisera den kommunala understödsverksamheten så att försörjningstrygghet skapas för äldre arbetstagare som utan försäkringsskydd möter arbetslöshet och särskilda omställningssvårigheter. Arbetsmarknadsutredningen motiverade sitt förslag att komplettera det nuvarande kommunala kontantunderstödssystemet närmast med att arbetstagare vid behov skulle få kontant hjälp vid i första hand kortvariga arbetslöshetsperioder. För fall av långvarig arbetslöshet förordade utredningen kommunala kontantunderstöd i avvaktan på mer långsiktiga och rationella lösningar. Utredningen påvisade att antalet ortsbundna långtidsarbetslösa, framför allt i glesbygderna, växer och att möjligheterna att finna objekt för beredskapsarbeten i närheten av de arbetslösas hemorter kan vara begränsade i dessa områden. Utbetalning av kommunala kontantunderstöd till långtidsarbetslösa i en utflyttningkommun med ett vikande sysselsättningsunderlag kunde enligt utredningen medföra stora ekonomiska påfrestningar för kommunen.

I de fall då äldre arbetstagare träffas av särskilda omställningssvårigheter måste långvariga arbetslöshetsperioder i regel förutsättas. Redan av det skälet kan det ifrågasättas om kommunalt stöd är lämplig hjälpform. Kommuner med tidigare hårt ansträngd ekonomi kan anse sig helt ur stånd att erbjuda sådan hjälp, och andra kommuner kan på grund av

hög och varaktig arbetslöshet inom kommunen ställa visst statsbidrag som villkor för att börja kontantunderstödsverksamheten. Höga kommunala kostnader kan främst verka återhållande i kommuner med ansträngd ekonomi och hög arbetslöshet, d v s vanligen i kommuner där behovet av kontantunderstöd från arbetsmarknadssynpunkt är mest framträdande.

Även om statsbidragsbestämmelserna skulle bli gynnsammare för kommunerna och avpassade efter deras varierande ekonomiska förutsättningar och arbetslöshetsfrekvens, skulle den enskilde äldre arbetstagarens möjlighet till stöd vid arbetslöshet och hans försörjningsskydd under omställningsperioden bli beroende av kommunens beslut huruvida kontantunderstödsverksamhet skall påbörjas och om dess bedrivande samt av villkorens tillämpning i det enskilda fallet.

Enligt vår mening bör ansvaret för den arbetsmarknadsmässiga bedömningen av den arbetslöses behov av omställningsbidrag i första hand åvila de statliga arbetsmarknadsorganen. Samarbete mellan kommunala och statliga organ kan i flera avseenden vara önskvärt. Det primära ansvaret för beslut angående äldre-stöd till kategorin icke försäkrade synes dock böra åvila den statliga myndighet som har att vidtaga de sysselsättningsfrämjande åtgärderna enligt av statsmakterna fastställt arbetsmarknadspolitiskt program.

Det måste från samhällets synpunkt vara rationellt att det arbetsmarknadsmotiverade kontantstödet till äldre arbetstagare utan försäkringskydd klart framträder som ett av de arbetsmarknadspolitiska medel som kan användas av arbetsmarknadsorganen i de enskilda fall då särskilda omställningssvårigheter framträder. På längre sikt bör en sådan stödform inarbetas i ett system som syftar till att lämna ett allmännare och efter varierande arbetslöshetsrisker avpassat försörjningsskydd. Intill dess en sådan utveckling av de allmänna stödformerna vid arbetslöshet skett, föreslår vi att stödet till äldre arbetstagare, som inte är medlem i erkänd arbetslöshetskassa eller berättigad till ersättning från sådan kassa, utformas såsom ett fortlöpande *omställningsbidrag*, utgående av statsmedel med samma belopp och under i stort sett samma allmänna villkor som omställningsbidrag till kassamedlem som uppburit den särskilda dagpenningen under därför gällande längsta tid. Beslut om omställningsbidrag bör fattas av arbetsmarknadsorgan (länsarbetsnämnd).

Den kommunala understödsverksamheten kommer även efter genomförande av ett sådant förslag att ha betydelse. Detta gäller i första hand vid kortvarig arbetslöshet för oförsäkrade arbetstagare och därjämte — som förut framhållits — för de äldre företagare och andra grupper som nyinträder eller återinträder på arbetsmarknaden utan att kunna uppfylla ovan angivna allmänna kvalifikationskrav, avseende tidigare arbete såsom arbetstagare.

Förslag har utformats till särskilda bestämmelser i arbetsmarknads-

kungörelsen. Omställningsbidraget föreslås där ingå såsom en särskild form av arbetslöshetshjälp vid sidan av de nuvarande hjälpformerna beredskapsarbete, arkivarbete, musikerhjälp och kommunalt kontantunderstöd.

Beträffande detaljerna i förslaget hänvisas till kapitel 4. Vi vill i detta sammanhang särskilt framhålla omställningsbidragets karaktär av *försörjningsskydd*. Med detta syfte bör bidraget hållas på en nivå som skapar realistiska möjligheter till den arbetslöse äldre arbetstagarens försörjning. Vi har i kapitel 4 gjort jämförelser med folkpension och socialhjälp samt undersökt de varierande bostadskostnadernas betydelse. Vid bedömning av beloppsnivå och utformning i övrigt av omställningsbidraget har vi fäst avseende vid i första hand följande önskemål och förhållanden.

I vidare mån än som föranledes av regeln att sökande före arbetslöshetens början skall ha haft sin huvudsakliga försörjning genom avlönat arbete för annans räkning minst 24 månader under de senaste tre åren skall ekonomisk behovsprövning i det enskilda fallet inte behöva ske. Skälen härför är dels att bidraget bör utgöra ett försörjningsskydd som den enskilde äldre arbetstagaren — även om det inte är försäkrat — kan påräkna vid inkomstbortfall genom oförvårdad arbetslöshet, dels att en ekonomisk behovsprövning erfarenhetsmässigt blir administrativt betungande och dyrbar i förhållande till betydelsen av de fall där den i och för sig skulle vara motiverad. Av dessa skäl har vi även sökt utforma bidragsbeloppen så generella som möjligt trots svårigheterna att därvid ta hänsyn till de mycket varierande bostadskostnaderna.

Vi har vid avvägningen av bidragsbeloppet sökt att främst anknyta till ersättningsbeloppens utformning och nivå i den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen men föreslår med hänsyn till att långvariga ersättningsperioder kan förekomma i betydande antal att bidraget beräknas per månad och att vid erforderlig dagberäkning per dag räknas 1/22-del av månadsbeloppet (vecka = 5/22-delar).

Enligt för oss i augusti 1967 tillgängliga uppgifter beräknas per den 1.9.1967 av de erkända arbetslöshetskassornas medlemmar 81 procent vara försäkrade för en dagpenning av 32 kronor eller högre. Med denna utgångspunkt föreslår vi att omställningsbidraget bestämmas till ett generellt belopp av 700 kronor per månad med tillägg av 75 kronor per månad för make som ej har egen inkomst och — i förekommande fall — 50 kronor för barn under 16 år.

I fråga om maketillägget får vi särskilt framhålla att omställningsbidraget avser befolkningsgrupper som är i sådan ålder att de allmänt möter stora svårigheter att få arbete. Stödformen utgör enligt vårt förslag en temporär lösning av nu föreliggande problem. Det i bidraget ingående maketillägget har vi därvid funnit för närmaste åren lämpligt och erforderligt mer av praktiska än av principiella skäl.

Vi har i samband därmed även övervägt möjligheterna att göra omställningsbidraget värdebeständigt genom anknötning till basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring och vidare kosekvenserna av att dagpenningbeloppen i arbetslöshetsförsäkringen kan komma att höjas. Förslag om ändringar i arbetslöshetskasseförordningen från kassornas samorganisation i bl a sistnämnda avseende har av Kungl Maj:t remitterats till oss för utlåtande. Med hänsyn till att vårt förslag i fråga om omställningsbidrag närmast är avsett som en temporär stödform för att trygga äldre arbetstagares omställningsskydd, intill dess lämpliga allmänna former för kontant stöd vid arbetslöshet enligt våra ursprungliga direktiv kan genomföras, har vi ansett oss inte böra framlägga något förslag om anknötning till basbelopp.

Ett av grundvillkoren för samhällets arbetslöshetshjälp enligt arbetsmarknadskungörelsen och arbetslöshetskasseförordningen är att den arbetslöse är *arbetsför* och i övrigt oförhindrad att åtaga sig arbete.

I en av arbetsmarknadsstyrelsen utarbetad handbok för redogörare i arbetslöshetskassor anges som allmän regel att en medlem anses arbetsför om han i ett för honom lämpat arbete kan anses prestera normalt arbetsresultat. Den som är helt sjukskriven är inte berättigad till ersättning från arbetslöshetskassa. Medlem som uppbär halv sjukpenning anses däremot tillräckligt arbetsför att få halv ersättning från kassan. Vi förutsätter att bedömningen av arbetsförhet hos dem som söker nu ifrågavarande äldre-stöd — särskild dagpenning eller omställningsbidrag — skall kunna ske efter samma riktlinjer som nu tillämpas inom arbetslöshetsförsäkringen. Bedömningen kan emellertid kompliceras av åldersfaktorn och den skiftande värderingen av dennes betydelse inom olika företag, näringsgrenar och geografiska områden. Vid personbedömningen kan även olika individuella symptom beroende på ålder och långvarig arbetslöshet skapa osäkerhet och tveksamhet hos prövningsmyndigheten. När det gäller omställningsbidrag, som avses kunna utgå fortlöpande under längre tid, förordas därför att utredningsorganet — i regel arbetsförmedlingen i sökandens bostadsort — i tveksamma fall samråder med förtroendemän eller tjänstemän i kommun och allmän försäkringskassa och där får tillgängliga upplysningar som kan belysa frågan om sökanden är arbetsför, d v s i ett för honom lämpligt arbete kan utföra en normal arbetsprestation.

I alla tveksamma fall, särskilt då arbetsvård eller placering i någon form av skyddad sysselsättning övervägts, förordar vi att samrådet utvidgas till en särskilt planerad arbetsprövning med representanter för närbelägen skyddad verkstad och i svårare fall med den expertis av bl a läkare och psykolog som kan finnas tillgänglig vid arbetsträningsinstitut i länet. I de fall där sökandens arbetsförmåga vid en sådan prövning bedöms vara så avsevärt och varaktigt nedsatt att andra åtgärder än arbets-

marknadspolitiska kan övervägas, bör erforderliga initiativ i samråd med sökanden kunna tagas av läkaren i samrådsgruppen, bl a genom kontakt med förtroendeläkare i allmän försäkringskassa.

I kapitel 4 går vi närmare in på frågan om detta samråd men vill här allmänt framhålla värdet av att bedömningen av äldre bidragssökandens arbetsförhet i alla tveksamma fall sker med anlitande av tillgänglig personkännedom och arbetsmedicinsk sakkunskap, särskilt i de fall då arbetsförmedlingen inte genom arbetsanvisning har kunnat direkt pröva bidragssökandes förmåga och vilja till arbete. Genom noggrann individuell prövning av tveksamma fall skulle omställningsbidragets karaktär av arbetsmarknadspolitiskt betingat stöd kunna klart upprätthållas.

Vi vill slutligen ånyo understryka att omställningsbidragets karaktär av fortlöpande försörjningsstöd åt äldre arbetstagare, som mött särskilda och under längre tid kvarstående omställingsvårigheter på arbetsmarknaden, inte får föranleda att bidragstagaren under ersättningstiden lämnas utan aktivt stöd för placering i arbete. Den arbetsförmedling där bidragstagaren är inskriven bör genom regelbunden information samt fortlöpande bevakning av lämpliga arbetstillfällen och utbildningsmöjligheter hålla bidragstagaren väl förtrogen med utvecklingen på arbetsmarknaden. Minst en gång varje kvartal bör denna arbetsförmedling lämna rapport till länsarbetsnämnden om arbetsplacering av bidragstagare eller utvecklingen av möjligheterna härtill för de bidragstagare som under kvartalet ej kunnat placeras. En sammanställning av dessa rapporter bör kunna ge en god bild av arbetsförmedlingarnas möjligheter att aktivt medverka till att de äldre arbetstagarna får tillfälle att göra sin insats i arbetslivet.

## KAPITEL 4

### Förslag och specialmotiveringar

De i kapitel 3 behandlade nya formerna för kontant stöd till arbetslösa äldre arbetstagare som träffas av särskilda omställningssvårigheter på arbetsmarknaden (äldre-stöd) kan schematiskt sammanställas med de för dessa arbetstagare nu gällande stödformerna på följande sätt:

	Kortvarig arbetslöshet omkr en månad	Arbetslöshet därefter intill 30—40 veckor	Fortsatt arbetslöshet intill 60—70 veckor	Därefter fortgående arbetslöshet
<i>Arbetslösa med ersättningsrätt i erkänd arbetslöshetskassa för arbetstagare.</i>	Nu gällande stöd: Dagpenning	Nu gällande stöd: Dagpenning	<i>Förslag till nytt stöd:</i> Särskild dagpenning	<i>Förslag till nytt stöd:</i> Omställningsbidrag
<i>Arbetslösa utan ersättningsrätt i erkänd arbetslöshetskassa för arbetstagare.</i>	Nu gällande stöd: Kommunalt kontantunderstöd	<i>Förslag till nytt stöd:</i> Omställningsbidrag	<i>Förslag till nytt stöd:</i> Omställningsbidrag	<i>Förslag till nytt stöd:</i> Omställningsbidrag

Det bör till denna schematiska framställning anmärkas att nuvarande regler om ersättningstid i arbetslöshetskasseförordningen kan möjliggöra att dagpenning i enskilda fall utgår under sammanlagt längre tid än ovan angivna 30—40 veckorna. Om exempelvis kassamedlem under ett försäkringsår blir arbetslös under våren eller sommaren och får ersättning i löpande följd till försäkringsårets utgång den 31.8 samt därefter fortfarande är arbetslös, har han — om arbets- och avgiftsvillkoret under senast förflutna 12 månader upfylles vid början av det nya försäkringsåret — rätt att vid fortsatt arbetslöshet få ersättning för ytterligare 30 respektive 40 veckor under detta nya försäkringsår. Hänsyn skall i dylika fall således ej tagas till antalet ersättningsdagar under föregående försäkringsår. Beroende på när arbetslösheten börjat under det första försäkringsåret kan den sammanlagda ersättningstiden vid arbetslöshet i löpande följd under två försäkringsår i särskilda fall komma att väsentligt överstiga det i 31 § arbetslöshetskasseförordningen angivna högsta antalet försäkringsdagar under varje försäkringsår (150 resp 200).

Vi föreslår att de nya stödformerna *särskild dagpenning* och *omställningsbidrag* införes såsom komplettering av nuvarande försörjningsskydd för arbetslös arbetstagare, som är arbetsför och i övrigt oförhindrad att åtaga sig arbete samt under försäkrings- resp. kalenderåret fyller lägst 60 år eller, om han är yngre, av arbetsmarknadsstyrelsen förklarats berättigad till stödet under arbetslöshet som utgör omedelbar följd av att företag, där han varit långvarigt anställd, nedlagts eller vidtagit bestående driftförändringar. För rätt till omställningsbidrag för arbetslös utan ersättningsrätt i erkänd arbetslöshetskassa för arbetstagare föreslår vi att som ytterligare villkor skall gälla, att arbetstagaren under minst 24 månader under en period av tre år närmast före arbetslöshetens början har haft sin huvudsakliga försörjning av avlönat arbete för annans räkning.

I det följande redogörs för vissa delfrågor i utformningen av de båda stödformerna.

### Särskild dagpenning

Såsom villkor i övrigt för rätt till särskild dagpenning bör i största möjliga utsträckning gälla samma bestämmelser som nu gäller för dagpenning enligt arbetslöshetskasseförordningen. Detta innebär att den särskilda dagpenningen närmast får karaktär av fortsatt ersättning till äldre arbetslösa kassamedlemmar under en för dem förlängd ersättningstid. Beträffande vissa av de bestämmelser om villkor för rätt till ersättning i arbetslöshetskasseförordningen, vilka sålunda föreslås gälla även den särskilda dagpenningen, får vi anföra följande och i anslutning därtill redogöra för erforderliga tillägg i förordningen.

#### 22 §. Ansökan om arbete

Reglerna att ersättningssökande medlem först skall personligen anmäla sig som arbetssökande hos arbetsförmedlingen och sedan personligen infinna sig hos förmedlingen minst en gång i veckan blir omprövade i samband med att försök göres att finna nya former för arbetsförmedling och tekniska kontakter mellan förmedling och arbetssökande. De personliga besöken på arbetsförmedlingen är i första hand av värde för förmedlingsaktivitet och individuell behandling av medlemmens placeringsproblem. För anmälan av arbetslöshet och markering av fortsatt arbetslöshet har nyligen andra tekniska lösningar börjat prövas inom arbetsmarknadsverket. I avvaktan på resultaten av denna försöksverksamhet förordar vi, att medlem som uppstår särskild dagpenning skall följa samma föreskrifter om kontakt med offentlig arbetsförmedling som gäller för övriga ersättningsberättigade.

#### 23 — 24 §§. Arbets- och avgiftsvillkor

*5-månadersvillkoret* i 23 § 2 mom innebär att ersättning första gången

under varje försäkringsår får utges endast om medlemmen arbetat och erlagt avgifter minst 5 månader (20 veckor) under de 12 månaderna närmast före arbetslöshetens inträdande. Är medlem arbetslös vid övergången mellan två försäkringsår skall ny arbetslöshet anses ha inträtt vid ingången av det senare försäkringsåret. Dessa regler kan inte förenas med en rätt till särskild dagpenning, avsedd att ge skydd under arbetslöshet som kan fortgå under flera försäkringsår med eller utan avbrott för tillfälliga arbeten. I de fall arbetslösheten efter det rätten till särskild dagpenning har inträtt fortgår oavbrutet, kan regeln om att ny arbetslöshet skall anses ha inträtt vid ingången av ett nytt försäkringsår inte tillämpas. Om arbetslösheten för medlem som börjat uppbära särskild dagpenning avbrytes genom arbete, vilket inte pågår så länge att 5-månadersvillkoret på nytt blir uppfyllt, bör han vid ny arbetslöshet vara skyddad genom att särskild dagpenning efter föreskriven karenstid ånyo utgår intill dess den längsta ersättningstiden för den särskilda dagpenningen (30 veckor) uppnåts. Medlem som vid arbetslöshet har varit berättigad till särskild dagpenning och därefter har fullgjort 5-månadersvillkoret eller vid försäkringsårsskifte befunnits uppfylla detta villkor äger vid återkommande arbetslöshet uppbära dagpenning och — om det åter blir aktuellt — särskild dagpenning.

Det sistnämnda följer av nu gällande försäkringsvillkor. I övrigt föranleder vad ovan anförts den ändringen i 23 § 2 mom att detta moment ej gäller särskild dagpenning och barntillägg till sådan dagpenning.

### 28 §. Karensregler

Vi har övervägt om samma karensregler skall gälla för rätt till särskild dagpenning som gäller för rätt till nuvarande ersättning. Dessa regler kan medföra att medlem som uppbär särskild dagpenning efter en period av tillfälligt arbete blir utan försörjningsskydd under de fem karensdagarna. Med hänsyn bl a till att en gång fullgjord karenstid gäller under återstoden av försäkringsåret har vi inte ansett att särregler för särskild dagpenning behöver föreslås i detta avseende. I förslaget till författningstext har endast gjorts redaktionella ändringar i syfte bl a att göra karensreglerna tillämpliga även för särskild dagpenning. Kassornas behörighet att själva för visst yrke föreskriva längre karenstid anser vi dock böra begränsas till nuvarande dagpenning med hänsyn till vårt förslag att den särskilda dagpenningen helt skall finansieras av statsmedel.

### 29 — 30 §§. Ersättningens storlek

Vi föreslår att särskild dagpenning skall utgå med det belopp som anges i den dagpenningssklass medlemmen tillhör. Därmed skulle nuvarande be-

stämmelser med vissa redaktionella ändringar gälla även särskild dagpenning och barntillägg därtill.

I fråga om ersättningsrätt vid *deltidsarbete* under arbetslöshet enligt 29 § 2 mom har arbetsmarknadsstyrelsen enligt skrivelse till Kungl Maj:t den 20.6. 1967 beslutat att halv ersättning enligt 4-timmarsregeln (avlönat arbete över två dock högst fyra timmar per dag) skall kunna utges för det antal dagar som i varje kassa gäller för utgivande av hel ersättning. Efter remiss från Kungl Maj:t har vi den 8.9. 1967 avgivit utlåtande om vissa av arbetsmarknadsstyrelsen i samband därmed föreslagna ändringar av arbetslöshetskassaförordningens bestämmelser om karens, utförsäkring och statsbidrag.

I anslutning härtill får vi framhålla att det särskilt för äldre arbetstagare är önskvärt att alla möjligheter till arbete — även *deltidsarbete* — kan tagas till vara. Arbetsmarknadsstyrelsens förslag i fråga om utförsäkring innebär att om medlem uppburit halv dagpenning för två dagar dessa dagar vid tillämpning av utförsäkringsreglerna skall anses motsvara en dag för vilken hel dagpenning utgått. Vi föreslår att en liknande regel skall gälla särskild dagpenning.

*Nuvarande ersättningsnivå* i arbetslöshetsförsäkringen framgår av följande uppgifter, samlade hos arbetsmarknadsstyrelsen i början av september 1967.

Dagpenning kronor	Tillförsäkrad procentandel av kassamedlemmarna
16	0,4
18	0,9
20	1,5
22	0,8
25	6,4
27	0,7
30	8,4
32	3,6
35	12,5
40	64,8

De Erkända Arbetslöshetskassornas Samorganisation har i skrivelse till Kungl Maj:t den 25.7. 1967 föreslagit ändring av vissa bestämmelser för arbetslöshetsförsäkringen. Vi har den 8.9. 1967 efter remiss från Kungl Maj:t avgivit särskilt utlåtande över förslaget.

### 31 §. Ersättningstid

Huvudbestämmelserna om särskild dagpenning föreslås införda dels i 20 §, dels i denna paragraf såsom ett nytt tredje moment. Vi avser därmed bl a att framhålla stödets karaktär av förlängd ersättningstid utöver den enligt försäkringsvillkoren eljest gällande längsta förmånstiden. Men den för ersättning i form av särskilda dagpenningen föreslagna längsta tiden, 150 dagar motsvarande 30 veckor, skulle den sammanlagda ersättningstiden för de äldre kassamedlemmarna kunna uppgå till 60—70 veckor, beroende

på om den för dagpenning gällande ersättningstiden är 150 eller 200 dagar, samt vid arbetslöshet som fortgår över försäkringsårsskifte enligt exempel angivet i början av detta kapitel i vissa fall betydligt längre sammanlagd tid. Det bör enligt vår mening kunna ligga inom arbetslöshetsförsäkringens område att till äldre arbetstagare som drabbats av särskilda omställnings-svårigheter på arbetsmarknaden, utge ersättning under denna tid, i regel ej överstigande 18 månader. Om arbetslösheten fortgår längre tid eller utvecklas till att bli kronisk bör arbetslöshetsförsäkringens uppgift anses slutförd och medlemmens fortsatta försörjningsskydd ordnas genom andra åtgärder direkt från samhällets sida.

Vid bestämningen av *den nedre åldersgränsen 60 år* (20 §) har vi utgått från det undersökningsmaterial och de erfarenheter som redovisats i kapitlet 1 och 3. Förekomsten av särskilt stor arbetslöshet bland arbetstagare i åldern 60—66 år och den beräknade stora arbetslöshetsrisken i denna ålder motiverar enligt vår mening en allmän regel för denna grupp arbetstagare. De kan i regel beräknas möta särskilda svårigheter som arbets-sökande på arbetsmarknaden.

Särskilda arbetslöshetsrisker och uppenbara, huvudsakligen av ålder för-orsakade särskilda omställningssvårigheter vid arbetslöshet föreligger dock även för kassamedlemmar som är *yngre än 60 år*. Vid våra undersökningar i några medelstora industristäder har exempelvis framhållits att svårig-heterna att placera äldre arbetssökande redan före 60-årsåldern kan vara ofta förekommande genom att arbetsgivare anställer sådan arbetssökande endast av speciella skäl. Vi föreslår därför en möjlighet även för medlem-mar, vilka är yngre än 60 år, att efter arbetsmarknadsstyrelsens prövning få särskild dagpenning. I dessa enskilda fall bör det vara praktiskt möjligt att bedöma om arbetslösheten utgör omedelbar följd av företagsnedlägg-ning eller bestående driftsförändring inom ett företag. Vi förutsätter att arbetsmarknadsverket genom omställningskommittéer och arbetsförmed-lingar registrerar och systematiskt följer upp vidtagna åtgärder för de be-rörda arbetstagarna samt att länsarbetsnämnderna med detta material i god tid kan rapportera till arbetsmarknadsstyrelsen vilka av fallet berörda arbetstagare som kan ifrågakomma för rätt till särskild dagpenning.

Vi har övervägt om särskilda regler skall utformas för de arbetssökande kassamedlemmar som lämnat tidigare anställning med ålderspension grundad på sådan anställning (*tjänstepension*). Enligt uppgift från statens personalpensionsverk (SPV) var SPV-beståndet pensionärer i november 1966 omkring 155 000, av vilka omkring 55 000 var födda 1900—1926, alltså i ålder 40—66 år. I det närmaste 40 000 var födda 1900—1906 d v s i ålder 60—66 år. Det kan sålunda förutsättas att regler om nedsättning av ersätt-ning från arbetslöshetsförsäkringen på grund av ålderspension kan få en viss tillämpning för medlemmar i dessa åldrar. Enligt vår mening bör nuvarande bestämmelser i 30 § 3 och 4 mom om nedsättning enligt en av

Kungl Maj:t fastställt avdragstabell jämte den beskrivning av benämningen »ålderspension», som lämnats i Kungl Maj:ts proposition nr 115 år 1964 (sid 27), kunna tillämpas för särskild dagpenning på samma sätt som för annan ersättning enligt förordningen.

Särskild dagpenning skall ej kunna utgå längre än till och med månaden före den då medlemmen börjar uppbära ålderspension eller hel förtidspension eller helt sjukbidrag enl lagen om allmän försäkring eller fyller 67 år. Vid övervägandet av denna regel har vi i fråga om rätten till *förtidspension* (sjukbidrag) enligt lagen om allmän försäkring sökt underlag för att belysa invaliditetsbedömningen inom förtidspensioneringen. Vi beräknar att under den fortsatta utredningen kunna få aktuellt material i detta avseende. I nuvarande skede får vi hänvisa till följande utdrag av byråchefen vid riksförsäkringsverket Sten-Erik Strandbergs föredrag vid konferensen med försäkringskassornas direktörer och förtroendeläkare den 14 och 21 februari 1964 i ett avsnitt där »*den medicinska invaliditeten*» behandlas.

Föredragande departementschefen anslöt sig i propositionen nr 90/1962 med förslag till lag om allmän försäkring till socialförsäkringskommitténs uttalande att syftet med den allmänna pensioneringens förtidspension i princip är att tillförsäkra medborgarna rätt till ekonomisk trygghet vid förtida förlust eller nedsättning av arbetsförmågan. Pensionen skall inte vara en lytesersättning utan en kompensation för sådana försörjningsekonomiska konsekvenser som har sin grund i sjukdom eller skada.

Av uttalandet följer att, även om invaliditetsbegreppet är utformat som en arbetsinvaliditet, grunden för den bristande arbetsförmågan likväl måste utgöras av medicinska faktorer. Detta har departementschefen särskilt betonat i ett uttalande, i vilket han erinrar om att en grundläggande förutsättning för rätt till förtidspension är att arbetsförmågan av medicinska skäl — sjukdom, lyte eller dylikt — är nedsatt i betydande grad. Föreligger icke en sådan grund för nedsättningen utan beror denna på någon annan omständighet, är rätt till förtidspension icke för handen. Om exempelvis en frisk person drabbas av arbetslöshet och därmed förlorar sin arbetsinkomst, så har detta i och för sig ingen inverkan på frågan, huruvida rätt till förtidspension föreligger. Å andra sidan följer av definitionen av invaliditetsbegreppet att det icke är tillräckligt för rätt till förtidspension att det föreligger en från medicinsk synpunkt betydande kroppslig eller själslig defekt. Det fordras också att defekten medför betydande konsekvenser för vederbörandes förmåga att försörja sig genom eget arbete samt att dessa konsekvenser inte kan neutraliseras genom olika åtgärder för att återställa arbetsförmågan.

Då det gäller att avgöra, om den medicinska defekt som i visst fall anges ligga till grund för bristande arbetsförmåga är »betydande», ger lagstiftningens förarbeten ingen vägledning för bedömningen. I de anvisningar som åtföljde de i samband med den nya lagstiftningens ikraftträdande fastställda formulären för läkarintyg uttalade emellertid Riksförsäkringsverket att en nedsättning med omkring hälften eller mera torde få anses betydande.

Sistnämnda uttalande, som tagits till intäkt för den nu gängse uppfattningen att en av förutsättningarna för rätt till förtidspension är att det föreligger en »medicinsk invaliditet» av minst 50 %, har emellertid gett upphov till oklarhet och tveksamhet, främst beroende på att något allmängiltigt medicinskt invaliditetsbegrepp näppeli-

gen existerar. Även vid bestämmandet av den medicinska faktorns betydelse i visst fall måste man utgå från den försäkrades individuella förhållanden. Det gäller att fastslå sjukdomens eller skadans påverkan medicinskt sett på hans förmåga att utföra sådant arbete som motsvarar hans krafter och färdigheter och som rimligen kan begäras av honom med hänsyn till hans utbildning och tidigare verksamhet samt ålder, bosättningsförhållanden och därmed jämförliga omständigheter. Man har ej sällan en känsla av att intygsskrivande läkare vid sin bedömning av om det medicinskt sett föreligger en betydande nedsättning av arbetsförmågan utgått från ett tänkt normalfall, motsvarande exempelvis arbetsprestationerna hos en person med icke alltför tungt kroppsarbete, såvida inte läkaren rent av grundat bedömningen mera på defektens inverkan på sökandens allmäntillstånd. I själva verket måste, om man skall göra en gradering av nedsättningen av arbetsförmågan med hänsyn till den enskilde sökandens speciella förhållanden, en sådan social och ekonomisk utredning förebringas att den medger en bedömning av vilket slags arbete som rimligen bör kunna ifrågakomma för honom. Det torde framstå som ganska klart att man i de flesta fall inte kan begära att en läkare, som utfärdar ett läkarintyg rörande en försäkrad, skall äga en sådan kännedom om alla de olika faktorer som konstituerar den försäkrades så att säga arbetsmässiga bakgrund att man kan anmoda honom att avge ett omdöme, huruvida den försäkrades arbetsförmåga med hänsyn till sjukdomen eller skadan är nedsatt i betydande grad. I det nya formulär till läkarutlåtande som inom kort skall ersätta det hittills använda har man därför slopat de kryssrutor i vilka den intygsgivande läkaren skall intyga, om han anser en betydande nedsättning av arbetsförmågan föreligga eller ej. En sådan värdering ankommer å pensionsdelegationen, som har en bättre överblick över de arbetsmässiga förhållandena, att verkställa.

Vid uppskattningen av de medicinska faktorernas inverkan på den försäkrades arbetsförmåga har man i första hand att bedöma, hur det förhåller sig med utgångspunkt från vederbörandes gamla yrke. Har han ett yrke som i och för sig är lämpligt för honom och bedömes han trots skadan eller sjukdomen kunna utföra mer än hälften av normal arbetsprestation inom detta yrke, kan en betydande nedsättning av arbetsförmågan inte anses föreligga. Är den försäkrade trots detta ur stånd att förskaffa sig fortsatt arbete inom yrket, får fallet i allmänhet betraktas som ett arbetslöshetsfall, där förtidspension ej bör ifrågakomma.

Är den medicinska nedsättningen sådan att den försäkrade icke anses vara i stånd att utföra halv arbetsprestation inom sitt gamla yrke, uppkommer frågan om han kan vara i stånd att utföra annat lättare eller lämpligare arbete. Här måste man emellertid begränsa sig till arbete av sådant slag som anges i 7 kap. 3 § första stycket lagen om allmän försäkring, d v s arbete som motsvarar hans krafter och färdigheter etc. Om den försäkrade bor på en ort med så pass differentierat näringsliv att man utan vidare kan utgå från att arbete av för honom lämpligt slag normalt finns att tillgå, får man bedöma graden av nedsättning med hänsyn till hans förmåga att utföra sådant arbete.

Bor den försäkrade däremot å en ort med sämre arbetsmöjligheter och bedömes hans tillstånd vara sådant att han eventuellt skulle kunna sköta ett lättare eller lämpligare arbete än det han förut haft men nu är ur stånd att sköta, måste man klarlägga antingen om länsarbetsnämnden — eventuellt efter omskolning av den försäkrade eller vidtagande av andra arbetsvårdande åtgärder — kan skaffa fram något lämpligt arbete åt honom på orten eller om man kan påfordra att han skall flytta till annan ort, där arbetsmarknadsmyndigheterna kan ordna arbete för honom. Kan länsarbetsnämnden inte ordna något lämpligt arbete för honom

på bostadsorten och kan man med hänsyn till hans ålder, familjeförhållanden, fastighetsinnehav o dyl inte rimligen begära att han flyttar till annan ort, måste man vid invaliditetsbedömningen begränsa sig till att avgöra om sjukdomen eller skadan medför betydande nedsättning av hans förmåga att utföra sitt gamla yrke.

I detta sammanhang bör framhållas vad departementschefen i prop nr 90/1962 uttalade i fråga om förhållandet mellan sjukbidrag och förtidspension. Skillnaden mellan sjukbidrag och förtidspension hänför sig, säger departementschefen, till varaktighetskravet. I övrigt gäller för sjukbidraget i princip samma invaliditetsbegrepp och samma regler för invaliditetsbedömningen som en förtidspension. Detta utesluter dock inte att man vid invaliditetsbedömningen kan komma till olika resultat beroende på om frågan avser sjukbidrag eller varaktig pension. I förra fallet bör vid bedömning av den försäkrades arbetsförmåga en väsentlig betydelse tillmätas hans möjlighet att fortsätta sitt tidigare arbete, medan i det senare fallet bör beaktas hans förvärvsmöjligheter efter omskolning till annat arbete.

I handboken för redogörare i erkända arbetslöshetskassor anges möjligheterna för den som har förtidspension att få ersättning från kassan. Avgörande härvid är i vilken utsträckning medlemmens arbetsförmåga är nedsatt. Förtidspensionärer indelas efter graden av sådan nedsättning av arbetsförmågan i tre grupper enligt följande.

<i>Grupp</i>	<i>Invaliditet</i>	<i>Pension</i>	<i>Ersättning från arbetslöshetskassan</i>
I	1/1—5/6	1/1	Ingen
II	5/6—2/3	2/3	I princip ej ersättningsberättigad Ersättningsrätt om medlem efter pensioneringstillfället haft förvärvsarbete och erlagt avgiften i sådan omfattning att 5-månadersvillkoret uppfylles
III	2/3—1/2	1/3	I princip ersättningsberättigad inom ramen för överförsäkringsreglerna.

Dessa regler bör enligt vår mening kunna tillämpas även för särskild dagpenning. Förtidspensionär med mindre än hel förtidspension bör efter graden av sin arbetsoförmåga kunna få särskild dagpenning enligt samma regler som för annan ersättning i arbetslöshetsförsäkringen.

För medlem som uppbär *sjukbidrag* — då nedsättningen av arbetsförmågan inte anses varaktig men väntas bestå minst ett år — gäller samma regler som för förtidspensionär.

I fall då medlem uppbär *livränta* från statlig eller enskild försäkringsinrättning på grund av yrkesskada eller olycksfall, bör för särskild dagpenning gälla samma föreskrifter som för kassaersättning i övrigt.

Frågeställningar i samband med förtidspension och sjukbidrag behandlas även i ett följande avsnitt om rätt till omställningsbidrag.

### 36 §. Avstängning på grund av självförvårdad arbetslöshet

Redogörelse för gällande bestämmelser om självförvårdad arbetslöshet lämnas i ett följande avsnitt rörande omställningsbidrag.

Regler, anvisningar och praxis på detta område är en central del i varje konstruktion av kontant stöd vid arbetslöshet. I vårt fortsatta arbete kommer vi därför att försöka belysa dessa frågor från olika aspekter och söka finna lösningar som kan motsvara moderna arbetsmarknadspolitiska krav.

När vi nu har att utforma förslag till lämpliga stödformer för äldre arbetstagare, som drabbats av särskilda omställningssvårigheter på arbetsmarknaden, anser vi emellertid att ett snabbt genomförande av erforderliga åtgärder kan underlättas genom att man ej utan tvingande skäl vid regelutformningen för ifrågavarande särskilda dagpenning avviker från gällande regler och praxis för avstängning vid självförvårdad arbetslöshet.

I ett avseende får vi dock särskilt framhålla att speciell hänsyn bör tagas till äldre arbetssökande. Fjärde stycket av denna paragraf innehåller en bestämmelse att erbjudet arbete skall anses lämpligt under förutstättning att »icke heller eljest särskilda omständigheter föreligga med hänsyn till sökandens personliga förhållanden eller arbetets natur». För kassamedlem i nu ifrågavarande ålder bör denna föreskrift särskilt beaktas och speciell hänsyn tagas till sökandens bosättnings- och familjeförhållanden samt skäligen önskemål om fortsatt bosättning på samma ort.

Det må slutligen framhållas att *säsongsbegränsning*, d v s begränsning av rätten till dagpenning i yrke där arbetslöshet årligen regelbundet förekommer (34 § arbetslöshetskassaförordningen), inte bör förekomma i fråga om rätt till särskild dagpenning samt att denna dagpenning är avsedd att utgå endast till medlem som är utförsäkrad enligt bestämmelserna i 31 § förordningen.

### Omställningsbidrag

Såsom framgår av sammanställningen i början av detta kapitel föreslår vi att detta stöd skall kunna utnyttjas dels vid kassamedlems arbetslöshet som fortgår längre tid än den längsta ersättningstiden för särskild dagpenning, dels för arbetslösa arbetstagare som inte har ersättningsrätt hos erkänd arbetslöshetskassa. I det förra fallet får omställningsbidraget karaktär av stöd vid långvarig arbetslöshet. I det senare fallet kan det även användas vid mer kortvarig arbetslöshet och har då till syfte att förlänga den tid under vilken ny sysselsättning kan planeras utan påträngande försörjningsproblem för den arbetslöse.

I 72 § arbetsmarknadskungörelsen anges såsom en av de allmänna förutsättningarna för arbetslöshetshjälp att den arbetslöse icke kan anvisas lämpligt arbete på den öppna marknaden samt att icke heller annan åtgärd lämpligen kan vidtagas för att underlätta hans placering i sådant ar-

bete. Sådan åtgärd kan avse exempelvis prövning av arbetsförmåga, arbets-  
träning, skyddad sysselsättning, omskolning eller annan utbildning. Arbets-  
förmedling och länsarbetsnämnd bör beakta och anvisa varje enligt deras  
mening lämplig arbetsmarknadsåtgärd för arbetssökanden. Om denne inte  
följer sådan anvisning och inte har goda skäl för denna vägran, bör arbets-  
marknadsorganet bedöma om ovan angivna förutsättning för omställnings-  
bidrag föreligger och om sökandens vilja och förmåga till arbete är sådan  
att han kan anses arbetsför och i övrigt oförhindrad att åtaga sig arbete  
för annans räkning. Med hänsyn till de skiftande förhållanden under vilka  
villkor för omställningsbidrag kan komma att prövas, synes det lämpligt  
att erforderliga föreskrifter och anvisningar för tillämpningen av denna  
och övriga allmänna förutsättningar för arbetslöshetshjälp även i fråga  
om omställningsbidrag lämnas av arbetsmarknadsstyrelsen med stöd av  
nuvarande 105 § arbetsmarknadskungörelsen.

Vid våra allmänna överväganden i kapitel 3 har framhållits att rätt till  
omställningsbidrag måste begränsas till *arbetstagare* och föreslagit att för  
sådan rätt bör fordras att den arbetslöse under minst 24 månader under  
en period av tre år närmast före arbetslöshetens inträde har haft sin hu-  
vudsakliga försörjning genom avlönat arbete för annans räkning. Erforder-  
liga detaljbestämmelser för tillämpning av en sådan regel har vi funnit  
lämpligen kunna utformas på samma sätt som kvalifikationskraven för  
semester. Vi föreslår att möjlighet till bidrag skall finnas för bidragssö-  
kande som under var och en av ifrågavarande månader har utfört arbete  
minst det antal dagar som enligt lagen om semester fordras för rätt till  
semester två dagar. Med arbetsdag bör därvid jämsställas semester- och  
sjukdomstider under pågående anställning enligt samma regler som gäller  
för beräkning av semesterns längd enligt 7 § i nämnda lag. Vi har övervägt  
om någon särskild inskränkning kan erfordras för den som enligt dessa  
regler skulle få inräkna längre sjukdomsperioder i antalet arbetsmånader.  
Med hänsyn bl a till de i det följande av oss förutsatta möjligheterna att i  
enskilda fall kunna pröva bidragssökandes arbetsförmåga, torde det dock  
ej erfordras någon undantagsbestämmelse i detta avseende.

### **Bidragsbelopp**

Vi har sökt finna en generell och enhetlig form för det försörjningsgrund-  
skydd som omställningsbidraget är avsett att bli för såväl långtidsarbets-  
lösa äldre kassamedlemmar som äldre arbetstagare utan försäkringsskydd  
under den längre eller kortare tid de är arbetslösa. Vid bedömningen av  
lämplig och möjlig bidragsnivå har vi bl a gjort jämförelser med folk-  
pensions- och socialhjälpbelopp enligt följande.

*Folkpension* (juli 1967) i form av ålderspension eller hel förtidspension eller sjukbidrag, årsbelopp kronor

Ogift samt gift person vars make ej uppbär förtidspension, sjukbidrag eller ålderspension och ej fyllt 67 år	Gift person vars make fyllt 67 år eller dessförinnan uppbär ålderspension eller hel förtidspension eller sjukbidrag	Kommunala bostadstillägg. Uppgivna maximibelopp enligt kommunernas grunder varierar mellan 300 och 5 300 *)
4 931	3 848	

\*) För beräkningen av de kommunala bostadstilläggen har tre system uppgivits vara tillämpade:

- alt 1 som innebär att tillägget beräknas generellt, t ex 600 kronor per år, oberoende av faktisk bostadskostnad;
- alt 2 som innebär att tillägget knytes till den faktiska bostadskostnaden med viss begränsning; samt
- alt 3 som innebär att en kombination av alt 1 och alt 2 med anknytning till den faktiska bostadskostnaden men med viss fast del.

*Socialhjälp.* Med den individuella prövning av hjälpbehovet som i princip skall göras kan jämförelse med förefintliga enhetliga normer och riktlinjer bli missvisande. Vi har jämfört med inhämtade uppgifter från olika kommuner och förslag till vissa riktlinjer från storstadsdelegationens kommitté för vägledande normer för socialhjälp. Viss ledning har vi funnit i följande rekommendation från Svenska Stadsförbundet och Svenska Kommunförbundet om ersättningsbelopp ifråga om kommunernas inbördes ersättningskyldighet beträffande socialhjälp. Dessa ersättningsbelopp, som dock enligt uttrycklig uppgift inte är avsedda som norm vid utgivande av understöd, anges i en taxa över högsta månadsersättningsbelopp. Ur denna taxa återges följande.

1.7.1967—31.12.1967

Vuxen person	460 kronor
Makar	720 »
Vuxen person med 1 barn	560 »
Makar med 1 barn	820 »

Enligt uppgift har man vid beräkningen av taxebeloppen för vuxen person och makar utgått från folkpensionsnivå och sedan för viss täckning av bostadskostnad tillagt 50 kronor för ensam vuxen person och 80 kronor för makar.

Genom undersökningarna av folkpensions- och socialhjälpnivåerna har vi sökt finna en erfarenhetsgrundad bild av försörjningskostnaderna för enskilda arbetstagare vid bortfall av arbetsinkomst. Därefter har *omställningsbidraget* konstruerats så att det i första hand kan jämföras med ersättningsbelopp från erkänd arbetslöshetskassa. Enligt uppgifter per den 1.9. 1967 registrerade hos arbetsmarknadsstyrelsen i juli 1967, var 81 % av de erkända arbetslöshetskassornas medlemmar försäkrade för en dagpenning av 32 kronor eller högre, motsvarande per månad 704 kronor.

I övrigt hänvisar vi till de uppgifter om tillförsäkrade dagpenningbelopp som förut lämnats i avsnittet om särskild dagpenning.

Med detta bedömningsunderlag har vi funnit att en generell del av omställningsbidraget bör innefatta dels vad i andra bidragsformer benämnes »grundbidrag», dels ersättning för bostadskostnad. Vi föreslår att detta generella belopp bestämmes till 700 kronor per månad. Därutöver bör av skäl som angivits i kapitel 3 utgå ett maketillägg à 75 kronor per månad i de fall maken inte har egen inkomst samt — i förekommande fall — barn-tillägg med 50 kronor per månad och barn under 16 år.

Beräkningen av de föreslagna bidragsbeloppen har gjorts under förutsättning att de inte skall hänföras till skattepliktig inkomst.

Vi har även förutsatt att utbildningsbidrag enligt arbetsmarknadskun-görelsen kommer att utgå med belopp som i jämförbara fall är högre än omställningsbidraget.

### Nedsättning av omställningsbidrag och avdrag för arbetsinkomst

Undersökning av bidragssökandens och familjemedlemmarnas inkomster och ekonomiska förhållanden skulle med den föreslagna generella utformningen av omställningsbidraget inte behöva ske annat än för bedömning av villkoret för maketillägg. Omställningsbidraget skulle därmed i huvudsak få samma karaktär som icke behovsprövat stöd som den särskilda dagpenningen.

Enligt 30 § arbetslöshetskasseförordningen skall nedsättning av dagpenningbelopp ske

- enligt 1 mom. efter överförsäkringstabell med hänsyn till den inkomst medlemmen vanligen hade före arbetslöshetens inträdande;
- enligt 2 mom. på grund av »fortlöpande understöd från arbetsgivaren eller från annan sammanslutning för meddelande av arbetslöshetshjälp än erkänd arbetslöshetskassa» med en på visst sätt beräknad skillnad mellan ersättningen från erkänd arbetslöshetskassa och understödet; samt
- enligt 3 mom. efter särskild avdragstabell för åtnjuten ålderspension.

Med hänsyn till omställningsbidragets föreslagna nivå anser vi att det inte finns tillräckliga skäl att komplicera beräkningen av omställningsbidraget genom att föreslå regler motsvarande de ovan under 1 mom och 2 mom återgivna bestämmelserna i arbetslöshetskasseförordningen.

I fråga om bidragssökande med ålderspension från tidigare anställning (*tjänstepension*) kan samma skäl anföras för nedsättning av omställningsbidraget som beträffande särskild dagpenning. Bidraget utgör enligt vårt förslag ett komplement till det stöd vartill samhället medverkar genom arbetslöshetsförsäkringen. 1960 års arbetslöshetsförsäkringsutredning framhöll i sitt betänkande (SOU 1963:40 sid 145) att pensioneringssystemen i flertalet fall medger variabel pensionsålder och att en lägre pensionsålder

ej bör motivera undantag från avdragsregeln. Endast för sådana pensionsliknande anordningar som medlem helt privat tagit initiativ till för sin framtida försörjning borde enligt utredningen undantag göras. Föredragande departementschefen anförde härom i förut åberopade uttalande i propositionen nr 115 år 1964 (sid 27) följande.

Principiellt sett borde man vid tillämpningen av avdragsregeln ta hänsyn till hur pensionsrätten byggts upp och hur pensioneringen är utformad. Klart är att ålderspension i form av folkpension och allmän tilläggspension bör dras av. Av administrativa skäl bör detsamma gälla de flesta andra former av ålderspension som utgår till följd av anställning. Som utredningen föreslår bör däremot sådana pensioner som medlem privat tagit initiativ till för sin framtida försörjning inte påverka rätten till försäkringsersättning. Hit bör räknas exempelvis frivillig pensionsförsäkring enligt lagen om allmän försäkring samt pensioner som utgår till följd av försäkringsavtal med enskilda försäkringsinrättningar eller medlemskap i understödsföreningar.

Om nedsättningen av omställningsbidraget på grund av ålderspension sålunda skall ske enligt de principer som gäller för arbetslöshetsförsäkringen bör även reglerna för reduktionen (avdragstabell) kunna tillämpas för omställningsbidraget.

Bidragssökande som uppbär *mindre än hel förtidspension eller mindre än helt sjukbidrag* bör erhålla en efter den kvarvarande arbetsförmågan avpassad del av omställningsbidraget enligt samma principer som gäller inom arbetslöshetsförsäkringen. Detta innebär att sökande i regel ej är berättigad till bidrag om invaliditeten är  $1/1$ — $2/3$ , såvida särskild anledning till annan bedömning av kvarstående arbetsförmåga ej föreligger.

Om invaliditeten är  $2/3$ — $1/2$  utgår förtidspension (sjukbidrag) med  $1/3$ . Den som uppbär eller under löpande bidragstid beviljas sådan förtidspension (sjukbidrag) bör kunna erhålla en viss del av helt omställningsbidrag. Vid beräkning av denna del kan reglerna i arbetslöshetsförsäkringen inte helt följas. De bygger på tillämpning av arbetsvillkor och överförsäkringsregler, vilka enligt vårt förslag inte skulle införas i bestämmelserna om omställningsbidrag. Vi har därför som en av administrativa skäl önskvärd allmän regel för nedsättning av omställningsbidrag för den som uppbär  $1/3$  förtidspension övervägt nedsättning av omställningsbidraget i förhållande till pensionsandelen. Den som uppbär  $1/3$  förtidspension skulle därmed få  $2/3$  omställningsbidrag. Om nedsättningen av omställningsbidraget skall beräknas med den faktiskt utgående förtidspensionsdelen som grund, kan även övervägas att utgå från pensionsbeloppet och beräkna nedsättningen efter den avdragstabell vi förut föreslagit för den som uppbär tjänstepension. Skäl för sistnämnda metod är bl a att därmed skapas en ytterligare administrativ förenkling och en viss spärr mot överkompensation. Vi förordar därför den senare metoden.

Av samma skäl föreslår vi att de förordade reglerna för beräkning av omställningsbidrag till förtidspensionär skall gälla även omställningsbi-

drag till den som uppbär *livränta* på grund av yrkesskada eller olycksfall från statlig eller enskild försäkringsinrättning.

Ett alternativ till ovan föreslagna avdragsregler i de fall bidragstagare eller bidragssökande uppbär tjänstepension, förtidspension eller livränta skulle kunna vara den bestämmelse som nu gäller för utbildningsbidrag enligt 24 § arbetsmarknadskungörelsen. Där föreskrives att utbildningsbidraget — om bidragstagaren åtnjuter pension, livränta, sjukpenning eller annan därmed jämförlig ersättning för samma tid som bidraget — skall minskas med ersättningsbeloppet, dock icke med belopp som utgör invaliditetstillägg eller invaliditetsersättning enligt lagen om allmän försäkring.

Efter övervägande av dessa alternativ föredrar vi den förstnämnda metoden med avdragstabell som medför en begränsning av nedsättningsregeln till vissa bestämda fall och möjlighet att vid avdragets konstruktion generellt ta viss hänsyn till att icke skattepliktigt bidrag skall minskas med skattepliktiga pensions- eller livränteinkomster.

I de fall bidragstagaren erhåller *sjukpenning* eller annan därmed jämförlig ersättning synes det lämpligast att även för omställningsbidrag utgå från omfattningen av kvarvarande arbetsförmåga och lämna föreskrift motsvarande den i 29 § 2 mom sista stycket arbetslöshetskasseförordningen: Åtnjuter bidragstagare för viss tid halv sjukpenning enligt lagen om allmän försäkring eller lagen om yrkesskadeförsäkring, skall omställningsbidraget för samma tid nedsättas till hälften av vad det eljest skolat utgå.

Även i de fall bidragstagaren utfört *avlönat arbete* under tid då han i övrigt varit arbetslös, bör största möjliga överensstämmelse mellan reglerna för arbetslöshetsförsäkring och omställningsbidrag eftersträvas. Vi föreslår därför att för omställningsbidrag skall gälla den regeln, att bidraget utgår oducerat om bidragstagaren inte utfört avlönat arbete längre tid än två timmar dagligen. Om han viss tid utfört avlönat arbete under längre tid, dock högst fyra timmar dagligen, bör omställningsbidrag utges med hälften av vad eljest skulle utgå under förutsättning att bidragstagaren söker heltidsarbete och är oförhindrad att åtaga sig sådant arbete. Vid den prövning av arbetsförmåga som därvid skulle göras förutsätter vi att sådan begränsning av möjliga arbetsuppgifter, som enligt allmän erfarenhet kan vara ofrånkomlig för äldre arbetssökande, ej skall anses begränsa sökandens arbetsutbud. Vidare bör för omställningsbidrag tillämpas samma begränsning som för dagpenning i arbetslöshetsförsäkringen att endast halv ersättning kan utgå till den som bara kan åtaga sig arbete under kortare arbetstid än vad som är normalt och i sådant fall under villkor att arbetsutbudet avser minst 4 timmar per dag.

Bevakning av bidragstagares arbetsinkomst bör liksom vid sjukdom byggas på skriftlig deklARATION från bidragstagaren varje månad han utfört avlönat arbete respektive uppburit sjukpenning.

## Ersättningstid

Omställningsbidraget skall vid fortlöpande arbetslöshet principiellt kunna utgå utan annan begränsning än att prövningsmyndigheten (länsarbetsnämnden i det län där bidragstagaren är bosatt) varje kalenderkvartal efter rapport från utredningsorganet (i regel den arbetsförmedling där bidragstagaren är inskriven) gör en ny bedömning av bidragstagarens omställningssituation och möjligheter att finna lämpligt arbete. Därtill kommer en regel motsvarande den som gäller för särskild dagpenning: Omställningsbidrag skall inte utgå längre tid än t o m månaden före den då bidragstagaren börjar uppbära ålderspension eller hel förtidspension eller helt sjukbidrag enligt lagen om allmän försäkring eller han fyller 67 år.

## Prövning av arbetsförmåga och arbetsvilja

Under våra överväganden av möjligheten att för arbetsföra äldre arbetslösa arbetstagare skapa en trygghet för försörjning, även om de närmast synbara svårigheterna att finna lämpligt arbete ter sig svåröverkomliga, har framhållits betydelsen av att i de enskilda fallen kunna genomföra en allsidig och rättvis prövning av bidragssökandens arbetsförmåga.

Likaså har gentemot invändningar om risk för missbruk genom verklighetsfrämmande arbetsutbud från sökande påpekats, att möjlighet bör finnas att på annat sätt än genom arbetsanvisning pröva arbetssökandens vilja och förmåga att utföra det arbete han anmält sig söka.

Enligt vår uppfattning är denna fråga av väsentlig betydelse. Prövning av arbetsförmåga och arbetsvilja genom arbetsanvisning kan ge riktiga utslag under tider och i områden som erbjuder så stor tillgång på arbetstillfällen att för prövningen tillräckliga valmöjligheter föreligger. Om andra förhållanden råder bör för den begränsade grupp som detta delförslag avser möjlighet skapas att bygga upp ett system för arbetsprövning av de äldre arbetslösa med särskilda omställningssvårigheter på arbetsmarknaden, som i tveksamma fall kan lämna underlag för bedömning av ersättningsrätt och för andra stödjande, vägledande och informativa insatser från samhällets sida.

I LO:s arbetsmarknadspolitiska program framhålls att antalet sökande inom *arbetsvården* under senare år har stigit mycket kraftigt men att *arbets- och anlagsprövningarna* ännu synes komma till användning i alltför begränsad omfattning. Behovet av arbetsprövning inom arbetsvården kan endast i ringa grad tillgodoses inom den nuvarande organisationen, vilket medför att väntetiderna för anlagsprövning i många fall är alltför långa.

Det kan under sådana förhållanden ifrågasättas om en för äldre arbetstagare speciellt utformad arbetsprövning bör knytas till den inom arbetsvården utbildade arbetsprövningen.

En utbyggnad av arbetsprövningsorganisationen till en omfattning som

av anförda olika skäl synes erforderlig, kan medföra betydande anspråk på samhällsinsatser. Önskemål har framförts om ökade statsbidrag till verksamheten för att stimulera till nödvändig utbyggnad. I kapitel 6 med kostnadsberäkningar och finansieringsförslag har vi sökt närmare redogöra för betydelsen av sysselsättningsfrämjande åtgärder för att nedbringa kostnaderna för kontantstöd. En vidare utbyggd organisation av arbetsprövning med resurser att individuellt bedöma äldre arbetstagares vilja och förmåga till arbete kan skapa betydelsefulla möjligheter för samhällsorganen att ta egna initiativ för att klarlägga vilka sysselsättningsfrämjande åtgärder som är lämpligast i tveksamma fall. Enskild bidragssökande skulle därjämte kunna få tillfälle till särskild undersökning av egen arbetsförmåga.

Av dessa principiella och ekonomiska skäl vill vi understryka behovet av en utbyggnad av organisationen för arbets- och anlagsprövning varigenom möjligheter skapas ej blott att tillgodose de egentliga arbetsvårdsfallens behov utan även att pröva arbetsförmåga och arbetvilja hos äldre arbetssökande, för vilka särskilda omställningssvårigheter på arbetsmarknaden orsakat långvarig arbetslöshet och behov av längre tids kontant stöd från samhället.

### **Självförvårdad arbetslöshet**

En grundläggande princip i arbetslöshetsförsäkringen är att ersättning ej skall utgå vid självförvårdad arbetslöshet. De fall då en försäkringstagare skall anses själv ha vållat sin arbetslöshet är då han

frivilligt utan giltig anledning lämnat sitt arbete, skilts från arbetet på grund av otillbörligt uppförande eller avvisat erbjudet lämpligt arbete eller på annat sätt genom sitt uppträdande uppenbarligen vållat att anställning ej kommit till stånd.

Reglerna härom i 36 § arbetslöshetskasseförordningen överensstämmer med de allmänna förutsättningarna för arbetslöshetshjälp enligt 74 § arbetsmarknadskungörelsen. Även påföljden av att arbetslösheten anses självförvårdad är i enstaka arbetsvägransfall densamma i de båda författningarna, nämligen avstängning från försäkringsersättning respektive arbetslöshetshjälp under 28 eller, om arbetet avsågs pågå högst två dagar, 14 dagar närmast efter det nämnda förhållanden inträffat.

Den vid bedömningar enligt dessa regler centrala frågan *när erbjudet arbete skall anses lämpligt* har även behandlats på likartat sätt i de båda författningarna (36 § arbetslöshetskasseförordningen och 75 § arbetsmarknadskungörelsen). Erbjudet arbete skall anses lämpligt, under förutsättning att

- 1) arbetet motsvarar arbetssökandens krafter och färdigheter,
- 2) lönen för arbetet är skälig med hänsyn till den lön som utgår för sådant

arbete enligt kollektivavtal, om sådant finnes, eller som vanligen utgår i arbetsorten för sådant arbete,

- 3) arbetet icke hänför sig till arbetsplats där arbetskonflikt råder,
- 4) förhållandena på arbetsplatsen väsentligen motsvarar vad som är föreskrivet för att förebygga ohälsa eller olycksfall,
- 5) annan särskild omständighet med hänsyn till den arbetssökandes personliga förhållanden eller arbetets art icke föreligger.

Vi har övervägt om de här återgivna bestämmelserna bör tillämpas även i fråga om omställningsbidrag. Viss kritik mot dem har framförts. I LO:s arbetsmarknadspolitiska program anføres att bestämmelserna om arbetsvägran av arbetslöshetsförsäkrad ofta medger ett alltför kort rådrum, vilket kan tvinga den arbetslöse till ett förhastat och ofördelaktigt val av arbete där framtidsutsikterna och trygghetsaspekterna är begränsade. Framförda önskemål avser bl a en översyn av bestämmelserna och deras tillämpning i syfte att förlänga rådruksmöjligheterna samt förstärka de informativa och vägledande insatserna.

Översyn av ifrågavarande bestämmelser och deras tillämpning kommer att ske i samband med vår fortsatta utredning. I samband med nu förevarande delförslag har vi närmast övervägt om dessa bestämmelser kan komma att motverka skapandet av det rådruks för omställning av arbetslösa äldre arbetstagare, som är ett av huvudsyftena med vårt förslag till särskilda stödåtgärder för denna grupp. Vi har därvid ansett oss kunna förutsätta att arbetsmarknadsstyrelsen, som är tillsynsmyndighet inom arbetslöshetsförsäkringen och prövnings- eller besvärmyndighet vid tillämpning av arbetsmarknadskungörelsen, kommer att medverka till att bedömningspraxis även med bibehållande av nuvarande regler blir anpassad efter stödformernas angivna syfte. Särskild hänsyn bör vid dessa bedömningar tagas till sökandes och bidragstagares personliga förhållanden. Vi föreslår, liksom förut i fråga om kassamedlemmar, att för arbetssökande i nu ifrågavarande ålder särskilt skall beaktas sökandens bosättnings- och familjeförhållanden samt skäligen önskemål om fortsatt bosättning på samma ort.

För att förhindra att möjligheter till omställningsbidrag missbrukas bör prövningsorganet noga undersöka de fall då sökandens vilja och förmåga till arbete kan ifrågasättas därför att han lämnat tidigare anställning på egen begäran utan giltig anledning. Skälen att lämna anställningen bör, för att godtagas, vara synnerligen starka och sakliga, t ex att sökanden inte erhållit lön i vederbörlig ordning eller av hälsoskäl — dock ej i den omfattning att arbetsoförmåga föreligger — lämnat arbetet.

Med otillbörligt uppförande menas inom arbetslöshetsförsäkringen exempelvis onykterhet i arbetet, vägran att efterkomma arbetsledningens order, upprepad sen ankomst eller frånvaro utan giltig anledning. Såsom exempel på att arbetssökande genom sitt uppträdande vållar att anställning ej kom-

mer till stånd anges i arbetslöshetsförsäkringen, att den sökande vid besök hos arbetsgivare varit påtagligt onycter, lämnat vilseledande uppgifter om sin kompetens eller visat uppenbar brist på intresse för arbetet.

Påföljden enligt arbetsmarknadskungörelsen av att bidragssökande själv vållat sin arbetslöshet på sätt ovan angivits ingår i de allmänna bestämmelserna om arbetslöshetshjälp. De i kungörelsen nu angivna hjälpformerna är beredskapsarbete, arkivarbete, musikerhjälp och kommunalt kontantunderstöd. Vi föreslår att bestämmelserna om omställningsbidrag införes i arbetsmarknadskungörelsen som en ytterligare form för arbetslöshetshjälp. Att komplicera dessa allmänna regler med att där införa någon för omställningsbidrag speciellt utformad påföljd vid fall av självförvållad arbetslöshet har vi inte funnit tillräckligt motiverat.

### **Beslut och utbetalning**

Vi har förut angivit skälen för att bedömning av rätt till omställningsbidrag skall göras av arbetsmarknadsmyndighet. Utredning av de enskilda fallen förutsättes ske vid den arbetsförmedling där sökanden eller bidragstagaren är inskriven som arbetssökande. Beslut om bidrag bör i regel fattas av den länsarbetsnämnd som har det huvudsakliga ansvaret för arbetsmarknadsåtgärder i samband med sökandens eller bidragstagarens omställnings- och arbetslöshetsproblem.

Besvär över sådana beslut bör kunna anföras i samma ordning som gäller i fråga om andra bidragsformer enligt arbetsmarknadskungörelsen.

Utbetalning av omställningsbidrag kan ifrågakomma under både korta och långa perioder. I arbetsrutinerna för utbetalning bör ingå även regelbunden bevakning av att sjukpenning, sjukbidrag, pension eller annan förmån, som skall medföra minskning av bidragsbeloppet, inte utgått under bidragsperioden. En sådan bevakning bör som förut framhållits bygga på skriftliga deklARATIONER från bidragstagaren. Viss kontroll bör dock ske genom uppgifter från de allmänna försäkringskassorna.

### **Ikraftträdande och bestämmelser i samband därmed**

Antalet varsel om väntade personalinskränkningar inom industrin till följd av företagsnedläggningar eller driftsändringar ökade påtagligt år 1966. Ökningstendensen har fortsatt under innevarande år. Samtliga varsel om avskedanden och permittering under år 1965 berörde 189 arbetsställen och 8 890 arbetstagare. Motsvarande antal var år 1966 563 respektive 20 733, varav under andra halvåret 329 respektive 11 513. Första halvåret 1967 var antalet 358 respektive 13 733.

Med hänsyn till denna utveckling är det angeläget att de föreslagna nya stödformerna för äldre arbetstagare kan börja tillämpas snarast möjligt.

Vi föreslår att de träder i kraft den 1.4. 1968 samt att i anslutning därtill bestämmelser utfärdas som öppnar viss möjlighet för äldre arbetstagare, vilka tidigare blivit utan arbete och ännu är arbetslösa, att söka någon av de föreslagna stödformerna.

Vårt förslag till övergångsbestämmelser i arbetslöshetskasseförordningen innebär att kassamedlem, som blivit utförsäkrad under försäkringsåret 1966/67 eller senare, skall kunna söka särskild dagpenning hos arbetslöshetskassan efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande och sedan uppbära sådan dagpenning från den tidpunkt därefter då kassan finner att medlemmen uppfyller de föreskrivna ersättningsvillkoren.

Den som inte uppburit särskild dagpenning skall för att få omställningsbidrag enligt vårt förslag bl a minst 24 månader under en period (ramtid) av tre år närmast före anmälan till arbetsförmedlingsorgan om arbetslöshetens inträde ha haft sin huvudsakliga försörjning genom arbete mot avlöning för annans räkning. Förslaget till bestämmelser om omställningsbidragets ikraftträdande i arbetsmarknadskungörelsen innebär att den angivna ramtiden kan räknas från tidpunkt före ikraftträdandet, dock tidigast från den 1.7. 1967. Den som blivit utan arbete före de nya bestämmelsernas ikraftträdande men haft stadigvarande anställning minst 24 månader närmast före den 1.7. 1966 eller senare tidpunkt skulle därmed kunna få omställningsbidrag, om han söker sådant stöd hos arbetsmarknadsorgan och då uppfyller de för bidraget angivna villkoren.

## KAPITEL 5

### Särskilda undersökningar för belysning av omställningsproblem, arbetslöshet och nuvarande stödformer

#### 5.1 I maj 1967 arbetslösa personer som efter år 1965 mist stadigvarande anställning genom företagsnedläggning eller driftsinskränkning eller annan driftsomläggning

Bakgrunden till följande redogörelse är de från företagen till arbetsmarknadsstyrelsen ingivna *varselmeddelandena* om väntade personalreduceringar till följd av företagsnedläggelser eller driftsinskränkningar. Av materialet framkommer att antalet varsel i vad avser både antalet arbetstagare och antalet arbetsställen har ökat under första halvåret 1967 i jämförelse med samma tid föregående år. Hur många av de meddelade varslen som verkstälts saknas dock närmare uppgifter om.

År	Företagsnedläggningar berörande		Övriga avskedanden och permitteringar (exkl. korttid) berörande		Samtliga avskedanden och permitteringar (exkl. korttid) berörande	
	Antal arbetsställen	Antal arbetstagare	Antal arbetsställen	Antal arbetstagare	Antal arbetsställen	Antal arbetstagare
Första halvåret 1966 .....	123	5 389	111	3 831	234	9 220
Andra halvåret 1966 .....	113	5 032	216	6 481	329	11 513
Hela år 1966 .....	236	10 421	327	10 312	563	20 733
Första halvåret 1967 .....	126	7 571	232	6 162	358	13 733

För att närmare söka belysa de allmänna följderna för arbetstagarna av företagsvarslen företog arbetsmarknadsstyrelsen efter samråd med KSA-utredningen i samband med arbetslöshetsräkningen den 16.5. 1967 en särskild undersökning av arbetslösa personer som sedan januari 1966 till den 16.5. 1967 mist stadigvarande anställning.

Undersökningen tillgick så att varje arbetslös person tillfrågades: »Har Ni i år eller under förra året haft stadigvarande anställning från vilken Ni blivit uppsagd på grund av driftsnedläggelse, driftsinskränkning eller annan driftsomläggning?» Med stadigvarande anställning avsågs en anställning som från början inte varit avsedd att vara tidsbegränsad.

Arbetsmarknadsstyrelsen har publicerat undersökningen i serien: Arbets-

marknadsstatistik Nr 14 B 1967; Arbetslösa i maj 1967 p. g. a. företagsnedläggelse eller driftsinskränkning sedan januari 1966. I följande redogörelse lämnas uppgifter från en av utredningens sekretariat utförd bearbetning av undersökningsmaterialet.

### Resultat

Av undersökningen framgår att antalet arbetslösa personer som enligt egen uppgift under perioden mist anställning på grund av driftsändring var 5 603, därav 3 716 män och 1 887 kvinnor. Dessa kallas i det följande specialgruppen. Samtliga vid undersökningstillfället arbetslösa personer, som i det följande benämnes totalgruppen, var 31 603 därav 26 140 män och 5 463 kvinnor, vilket innebär att 17,7 % av samtliga arbetslösa var att hänföra till specialgruppen. Motsvarande relativa andelar för män och kvinnor var 14,2 % resp. 34,5 %. De kvinnliga arbetslösa hade således relativt sett i högre grad varit utsatta för avsked p. g. a. driftsändringar. Sistnämnda förhållande styrks av en liknande undersökning som utfördes i december 1966, i vilken den relativa skillnaden dock inte var lika påfallande men likväl betydande.

### De arbetslösas ålder

Följande tablå belyser den relativa åldersstrukturen bland de arbetslösa inom special- och totalgruppen.

	Personer som mist stadigvarande anställning p g a driftsändring (specialgruppen)			Samtliga personer ingående i arbetslöshetsräkningen (totalgruppen)		
	Procentandelar					
	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv
Under 21 år .....	9	8	9	11	17	11
22—44 » .....	34	33	33	31	36	32
45—54 » .....	18	28	22	19	23	20
55—59 » .....	12	15	13	12	10	12
60—66 » .....	24	16	21	23	13	21
67—w » .....	3	—	2	5	1	4
	100	100	100	100	100	100

För männens del är det inga betydande skillnader i åldersstruktur mellan specialgruppen och totalgruppen. Specialgruppens kvinnor däremot är i genomsnitt äldre än totalgruppens. Medan 41 % av specialgruppens kvinnor är under 45 år, återfinns 53 % av totalgruppens i denna ålder.

### Regional fördelning

För att systematisera materialet har arbetslösa i specialgruppen sammanförts i tre regioner: storstadslän, skogslän och övriga län. Till storstadslänen har räknats Stockholms stad och län, Malmöhus län samt Göteborgs och Bohus län. I skogslänen ingår Värmlands och Kopparbergs län samt norrlandslänen. Specificerade data om de arbetslösa personernas ålder och inom vilket län de är bosatta återfinns i tabell 5.1.

Av samtliga personer i specialgruppen återfinns 22 % i storstadslänen, 27 % i skogslänen och 51 % i övriga län. Av totalantalet arbetslösa återfanns vid samma tillfälle 21 % i storstadslänen, 43 % i skogslänen och 36 % i övriga län.

Följande tablå belyser hur arbetslösheten fördelar sig procentuellt på de tre regionerna.

Region	Personer som mist stadigvarande anställning p g a driftsändring (specialgruppen)			Samtliga personer ingående i arbetslöshetsräkningen (totalgruppen)		
	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv
Storstadslänen .....	24	18	22	22	16	21
Skogslänen .....	28	25	27	44	36	43
Övriga län .....	48	57	51	34	48	36
	100	100	100	100	100	100

För varje län inom angivna regioner varierar den andel av de arbetslösa som tillhör specialgruppen kraftigt. Som exempel på detta kan nämnas, att i Gotlands län var andelen 7 % medan motsvarande andel i Jönköpings län var hela 39 %. I medeltal av samtliga arbetslösa var, som tidigare nämnts, 17,7 % at hänföra till specialgruppen.

I tabell 5.1 belyses också åldersfördelningen av personer ingående i specialgruppen i samtliga län. Med ledning därav kan studeras hur äldre i specialgruppen fördelar sig på regionerna. I storstadslänen var i specialgruppen 43 % av männen och 51 % av kvinnorna över 55 år. Inom skogslänen var motsvarande andelar för männen 31 % och för kvinnorna 20 %. I övriga län var motsvarande procentandelar 42 resp. 30. För riket som helhet slutligen var motsvarande andelar i specialgruppen 39 % för männen och 31 % för kvinnorna. Detta ger vid handen att vid räkningstillfället andelen äldre arbetslösa personer i specialgruppen var större i storstadslänen än inom de andra två regionerna. Särskilt markerat är detta förhållande beträffande kvinnorna av vilka procentandelen över 55 år var nära dubbelt så stor i storstadslänen som i de båda andra regionerna.

### Arbetslöshet överstigande en månad

Vid räkningstillfället tillfrågades samtliga arbetslösa om de varit arbetslösa mer än en månad. 61 % av totalgruppen svarade ja på denna fråga. Differensen mellan män och kvinnor var där obetydlig. Inom specialgruppen hade 67 % varit arbetslösa mer än en månad. Av männen i denna grupp sade sig 64 % ha varit arbetslösa mer än en månad medan motsvarande andel för kvinnorna var 72 %. I detta fall är den relativa skillnaden mera uttalad. Av följande sammanställning framgår att andelen arbetslösa mer än en månad ökar vid stigande ålder såväl för män som för kvinnor i specialgruppen.

### Specialgruppen fördelad efter arbetslöshetstidens längd

Ålder	Män			Kvinnor			Män+Kvinnor		
	Samtliga	därav arbetslösa > 1 mån		Samtliga	därav arbetslösa > 1 mån		Samtliga	därav arbetslösa > 1 mån	
		Antal	%		Antal	%		Antal	%
—21 .....	352	186	53	151	103	68	503	289	57
22—34 .....	734	401	55	292	195	67	1 026	596	58
35—44 .....	524	338	65	330	224	68	854	562	66
45—59 .....	1 090	703	64	805	584	73	1 895	1 287	68
60—w .....	1 016	752	74	309	260	84	1 325	1 012	76
Summa	3 716	2 380	64	1 887	1 366	72	5 603	3 746	67

Av arbetsmarknadsstyrelsens förut nämnda publikation framgår att det inte var någon större skillnad i fråga om andelen arbetslösa över en månad inom specialgruppen fördelad på de olika regionerna. Andelen arbetslösa över en månad var 68 % inom storstadsläna, 65 % inom skogsläna och 67 % inom övriga län. Den längsta arbetslöshetstiden förekom inom Örebro-, Västmanlands- och Gävleborgs län, där 3/4 av de arbetslösa hade en arbetslöshetsperiod på över en månad. I Norrbottens län hade hälften av de arbetslösa i specialgruppen en arbetslöshet på över en månad.

### Arbetslöshetsförsäkrade och icke arbetslöshetsförsäkrade

Av samtliga arbetslösa inom specialgruppen utgjorde de icke arbetslöshetsförsäkrade 405 personer eller 7 %, därav 308 män eller 8 % och 97 kvinnor eller 5 %. Det förefaller vara så att specialgruppen var i högre grad arbetslöshetsförsäkrad än totalgruppen. Av denna grupp var 16 % icke arbetslöshetsförsäkrade, därav 16 % män och hela 32 % kvinnor. Till en del kan dessa skillnader förklaras med att de ny- och återinträdande på arbetsmarknaden i totalgruppen inte kunnat bygga upp ett försäkringskydd.

I följande tablå har en procentuell åldersindelning gjorts av försäkrade och icke försäkrade personer i special- och totalgruppen.

Alder	Samtliga arbetslösa personer					
	Arbetslöshetsförsäkrade			Icke arbetslöshetsförsäkrade		
	Män	Kvinnor	Summa	Män	Kvinnor	Summa
Under 18 år .....	1	—	1	8	16	11
18—21 ” .....	6	7	6	24	30	26
22—24 ” .....	4	6	5	11	10	11
25—34 ” .....	11	11	11	18	15	17
35—44 ” .....	14	18	14	14	12	13
45—54 ” .....	20	28	21	13	11	12
55—59 ” .....	13	13	13	7	4	6
60—66 ” .....	26	16	24	5	2	4
67—w ” .....	5	1	5	—	—	—
Summa	100	100	100	100	100	100

Alder	Personer som mist stadigvarande anställning					
	Arbetslöshetsförsäkrade			Icke arbetslöshetsförsäkrade		
	Män	Kvinnor	Summa	Män	Kvinnor	Summa
Under 18 år .....	1	—	1	7	13	8
18—21 ” .....	7	6	7	14	22	16
22—24 ” .....	6	5	6	12	11	12
25—34 ” .....	12	10	12	25	11	21
35—44 ” .....	14	18	15	14	16	15
45—54 ” .....	18	28	21	15	17	16
55—59 ” .....	12	15	13	8	6	7
60—66 ” .....	26	17	23	5	4	5
67—w ” .....	4	1	2	—	—	—
Summa	100	100	100	100	100	100

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen

Om de arbetslöshetsförsäkrade inom specialgruppen uppdelas efter kassa-tillhörigheten finner man att 28 % tillhörde Metallindustriarbetarnas arbetslöshetskassa medan andelen för var och en av Textilarbetarnas, Handelsanställdas, Industritjänstemännens, Fabriksarbetarnas och Beklädnadsarbetarnas arbetslöshetskassor var 6 å 7 % av de arbetslösa inom specialgruppen. Övriga kassor hade relativt små andelar. Av de försäkrade inom specialgruppen tillhörde 69 % industrikassor, 27 % övriga kassor och 4 % byggnadskassor. Specialgruppens försäkrade utgjorde 20 % av samtliga arbetslöshetsförsäkrade i totalgruppen. Av dessa tillhörde 35 % industrikassor, 33 % byggnadskassor och 32 % övriga kassor.

Tabell 5.1 Antal vid arbetsförmedlingen i maj 1967 anmälda arbetslösa män och kvinnor som sedan januari 1966 mist stadigvarande anställning genom företagsnedläggning eller driftsändring. Fördelning efter län och ålder.

Län	Under 21 år		22—44 år		45—54 år		55—59 år		60—66 år		67—w		Summa		M+Kv
	M	Kv	M	Kv	M	Kv	M	Kv	M	Kv	M	Kv	M	Kv	
Stockholm .....	5	1	97	6	69	21	16	38	52	28	26	1	287	73	360
Stockholms .....	4	3	22	13	18	16	9	11	15	7	4	3	74	51	125
Uppsala .....	4	11	12	11	4	12	2	2	10	5	5	—	37	41	78
Södermanlands .....	11	7	35	17	17	8	10	7	25	4	13	—	111	43	154
Östergötlands .....	23	7	80	44	41	41	32	40	86	30	6	1	268	163	431
Jönköpings .....	21	13	48	34	37	39	20	20	28	10	10	—	164	110	274
Kronobergs .....	5	1	21	10	5	8	5	12	11	7	1	—	48	38	86
Kalmar .....	14	3	49	31	20	12	14	4	42	9	3	—	142	59	201
Gotlands .....	1	—	2	—	1	—	1	1	—	—	—	—	4	1	5
Blekinge .....	7	6	44	19	7	7	8	5	11	6	—	—	77	43	120
Kristianstads .....	12	2	80	18	31	17	29	9	25	6	5	—	132	52	184
Malmöhus utom Malmö stad ..	8	4	28	31	26	28	27	19	68	24	17	1	174	107	281
Hallands .....	12	4	23	21	15	11	8	6	16	8	—	—	74	50	124
Göteborgs och Bohus utom Göteborgs stad .....	7	1	22	5	10	2	8	1	22	2	1	—	70	11	81
Älvsborgs .....	27	7	73	36	39	49	38	26	98	28	4	—	279	146	425
Skaraborgs .....	11	13	36	41	23	33	20	17	30	13	2	—	122	117	239
Värmlands .....	20	9	51	30	34	23	19	14	34	8	3	—	161	84	245
Örebro .....	16	9	78	49	42	27	21	20	50	14	5	—	212	119	331
Västmanlands .....	10	10	39	45	18	29	16	5	38	8	1	1	122	98	220
Kopparbergs .....	23	3	52	12	27	6	15	2	28	5	2	—	147	27	174
Gävleborgs .....	27	12	78	59	41	69	10	23	31	10	3	—	180	173	353
Västernorrlands .....	11	4	50	16	29	18	18	11	66	3	4	—	178	52	230
Jämtlands .....	2	2	15	3	18	3	4	2	22	2	—	—	51	12	63
Västerbottens .....	28	13	81	29	17	27	7	3	25	9	2	—	160	81	241
Norrbottnens .....	21	2	70	21	25	10	17	2	18	2	—	—	151	37	188
Malmö stad .....	12	2	70	15	34	2	18	8	41	42	1	2	176	71	247
Göteborgs stad .....	10	2	52	6	17	7	20	3	15	10	1	—	115	28	143
Hela riket	352	151	1 258	622	655	525	435	280	897	300	119	9	3 716	1 887	5 603

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen

### Arbetslösheten näringsgrensvis

Av de arbetslösa i specialgruppen hade mer än 3/4 av både män och kvinnor haft sitt senaste stadigvarande arbete inom industri och hantverk samt gruvbrytning. Av männen hade 11 % och av kvinnorna 22 % senast arbetat inom servicenäringarna samfärdsel, handel och tjänster. Inom byggnadsverksamhet hade 10 % män och 1 % kvinnor sysselsatts. Slutligen hade 3 % av männen och 1 % av kvinnorna senast arbetat inom jordbruk, skogsbruk och fiske.

### Arbetslösheten i tjänstemannayrken

Vid räkningstillfället undersöktes också de arbetslösas yrkestillhörighet. Av tabell 5.2 framgår att 18 % av specialgruppen kan hänföras till tjänstemannayrken. Till tjänstemannayrkena har därvid hänförts yrkesgrupperna 0, 1, 2 och 3 enligt yrkesindelningen i tabellen. Arbetsförmedlingen undersökte vid samma tillfälle samtliga arbetslösas yrkestillhörighet. Om ovan angivna uppdelning användes var andelen tjänstemannayrken i totalgruppen 9 %.

Fördelade efter ovan angivna regionala indelning utgjorde andelen arbetslösa, tillhörande tjänstemannayrken, i specialgruppen 29 % i storstadslän, 17 % i skogslän och 14 % inom övriga län.

Tabell 5.2. Antal vid arbetsförmedlingen i maj 1967 anmälda arbetslösa personer, som sedan januari 1966 mist stadigvarande anställning genom driftsändring eller företagsnedläggning. Fördelning efter yrkesområde och kön samt region.

Yrkesområde	Män	Kvinnor	Summa	Storstadslän	Skogslän	Övriga län
0 Tekniskt, naturvetenskapligt, samhällsvetenskapligt, humanistiskt och konstnärligt arbete .....	387	51	438	218	87	133
1 Administrativt arbete .....	9	—	9	3	3	3
2 Kameralt och kontorstekniskt arbete .....	132	108	240	79	46	115
3 Kommersiellt arbete .....	121	195	316	61	112	143
4 Lantbruks-, skogs- och fiskeriarbete .....	99	5	104	10	52	42
5 Gruv- och stembrytningsarbete .....	45	2	47	—	14	33
6 Transport- och kommunikationsarbete ...	99	25	124	27	41	56
7—8 Tillverkningsarbete .....	2 694	1 289	3 983	760	1 021	2 202
9 Servicearbete .....	110	202	312	62	107	143
10 Arbete ej hänförligt till annat yrkesområde .....	20	10	30	16	11	3
Samtliga yrkesområden	3 716	1 887	5 603	1 236	1 494	2 873
Därav tjänstemannayrkesområden (0—3)	649	354	1 003	361	248	394

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen

### *Sammanfattning*

Arbetslösa personer som mist stadigvarande anställning på grund av företagsnedläggning eller driftsändring (specialgruppen) utgjorde 18 % av samtliga arbetslösa (totalgruppen). Vid en jämförelse av åldersstrukturen inom special- och totalgrupperna är det för männens del inga betydande skillnader medan andelen äldre kvinnor är högre inom specialgruppen. Andelen äldre personer i specialgruppen var högre i storstadslänen än inom skogslän och övriga län. Arbetslöshetsperiod överstigande en månad uppgavs för en större andel av specialgruppen än av totalgruppen (67 resp. 61 %). Kvinnorna i specialgruppen hade i högre grad än männen varit arbetslösa mer än en månad. De icke arbetslöshetsförsäkrade utgjorde 7 % inom specialgruppen medan motsvarande andel inom totalgruppen var 16 %. Av samtliga personer i specialgruppen hade 76 % senast haft sitt stadigvarande arbete inom industri och hantverk samt gruvbrytning. I specialgruppen kan 18 % hänföras till tjänstemannayrken. Motsvarande andel inom totalgruppen var 9 %.

### *5.2 Vissa resultat från en påbörjad uppföljning av arbetslöshet bland arbetstagare som varit anställda vid arbetsställen där driften nedlagts under åren 1966 — 1967*

Inom arbetsmarknadsverket pågår ett utvecklingsarbete för att genom enhetliga uppföljningsrutiner och en utbyggd varselrapportering få en kontinuerlig information om utfallet vid större företagsnedläggningar och driftsinskränkningar. Som en första punkt på vår allmänna arbetsplan har vi upptagit kartläggning och analys av kontantstödsbehov hos befolkningsgrupper som har blivit arbetslösa till följd av strukturomvandlingen inom näringslivet. Vid denna undersökning har vi först sökt bestämma arbetsställets företagstillhörighet och huvudsakliga verksamhet samt därefter — genomgående med fördelning på män och kvinnor samt åldersfördelning 60—66 år och därefter i yngre 5-årsgrupper — sökt erhålla uppgifter om antal

- a) vid arbetsstället anställda vid tidpunkten för nedläggningen eller början av successiv avveckling,
- b) vid undersökningstillfället kvarvarande i anställning vid arbetsstället,
- c) vid undersökningstillfället arbetsplacerade på öppna marknaden med särskilda uppgifter om antal som placerats vid annat arbetsställe inom det berörda företaget och om antal tjänstemän,
- d) personer enligt a) som vid undersökningstillfället genomgått eller genomgår omskolning eller annan arbetsmarknadsutbildning,

- e) hänvisade till beredskapsarbete,
- f) arbetsvårdsfall eller eljest placerade i skyddat arbete,
- g) vid undersökningstillfället enligt uppgift från vederbörande arbetsförmedling och länsarbetsnämnd arbetslösa med fördelning på arbetslöshetsförsäkrade och icke arbetslöshetsförsäkrade i fråga om både tjänstemän och andra arbetstagare samt särskild uppgift om antal fall av aktuell utförsäkring,
- h) berörda arbetstagare som erhållit eller sökt pension enligt lagen om allmän försäkring,
- i) berörda arbetstagare som erhållit pensionsförmåner från företaget,
- j) aktuella socialhjälpfall och — om kommunalt kontantunderstöd bedrivs inom kommunen — antal sådana fall.

Denna undersökning pågår och avses kunna fullföljas i anslutning till de inom arbetsmarknadsverket utarbetade uppföljningsrutinerna. Det har inte varit möjligt att i detta delbetänkande redovisa några allmänna resultat av undersökningen. För att dock belysa omställningssvårigheterna för äldre arbetstagare har uppgifter enligt ovan angivna punkt g) sammanställts för ett antal arbetsställen varom viss information redan kunnat erhållas. Redovisningen begränsas således till antal arbetstagare som varit anställda vid arbetsställe, där driften har nedlagts eller väsentligt inskränkts, och viss tid därefter enligt uppgift från arbetsförmedling eller länsarbetsnämnd ännu är arbetslösa.

En del av det redovisade materialet har erhållits från rapporter till arbetsmarknadsstyrelsen och där pågående undersökningar. I övrigt utgör underlaget uppgifter som lämnats till vårt sekretariat från arbetsförmedlingar och länsarbetsnämnder. Uppgifter om ålder är i några fall ej sammanställda på likartat sätt och upplysningar om bl.a. tjänstemän och icke arbetslöshetsförsäkrade är ofullständiga för flera arbetsställen. I den mån sådana uppgifter erhållits har de dock angivits för att belysa förhållandena vid arbetsstället i fråga.

#### ARBETSSTÄLLE 1. Pappersmassaindustri i Norrland

Antal kollektivavtalsanställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling: 258

Antal anmälda arbetslösa vid undersökningstillfället, omkring 1 månad efter nedläggning eller början av successiv avveckling som skedde i maj 1967

Yngre än 45 år	45—49 år	50—54 år	55—59 år	60—66 år	Äldre än 66 år	Totalt
2	1		1	10	6	20

Antal anmälda arbetslösa kollektivavtalsanställda under 67 år i förhållande till deras antal vid nedläggning eller början av successiv avveckling: ca 5 %.

## ARBETSSTÄLLE 2. Pappersmassaindustri i Norrland

Antal kollektivavtalsanställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling: 248

Antal anmälda arbetslösa vid undersökningstillfället, omkring 2 månader efter nedläggning eller början av successiv avveckling som skedde i maj 1967

Yngre än 45 år	45—49 år	50—54 år	55—59 år	60—66 år	Äldre än 66 år	Totalt
2	5		1	16	5	29

Antal anmälda arbetslösa kollektivavtalsanställda under 67 år i förhållande till deras antal vid nedläggning eller början av successiv avveckling: ca 10 %.

## ARBETSSTÄLLE 3. Pappersmassaindustri i Svealand

Antal kollektivavtalsanställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling: 155

Antal anmälda arbetslösa vid undersökningstillfället, omkring 2 månader efter nedläggning eller början av successiv avveckling som skedde i juni 1967

	Yngre än 45 år	45—49 år	50—54 år	55—59 år	60—66 år	Äldre än 66 år	Totalt
Män	1	1	2	—	1	3	8
Kvinnor	2	—	1	—	1	—	4
Samtliga	3	1	3	—	2	3	12

Antal anmälda arbetslösa kollektivavtalsanställda under 67 år i förhållande till deras antal vid nedläggning eller början av successiv avveckling: ca 6 %.

Av 28 tjänstemän vid detta arbetsställe hade vid undersökningstillfället 25 anmält sig som arbetssökande vid arbetsförmedlingen. 21 av dessa hade arbetsplaceras, 4 var fortfarande oplacerade.

## ARBETSSTÄLLE 4. Pappersmassaindustri i Norrland

Antal kollektivavtalsanställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling: 161

Antal anmälda arbetslösa vid undersökningstillfället, omkring 3 månader efter nedläggning eller början av successiv avveckling som skedde i mars 1967

Yngre än 45 år	45—49 år	50—54 år	55—59 år	60—66 år	Äldre än 66 år	Totalt
2	3		—	6	1	12

Antal anmälda arbetslösa kollektivavtalsanställda under 67 år i förhållande till deras antal vid nedläggning eller början av successiv avveckling: ca 7 %.

## ARBETSSTÄLLE 5. Textilindustri i Götaland

Antal anställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling:

Män	49	Kvinnor	69	Samtliga	118
-----	----	---------	----	----------	-----

Antal anmälda arbetslösa vid undersökningstillfället, omkring 3 månader efter nedläggning eller början av successiv avveckling som skedde i mars 1967

	Yngre än 45 år	45—49 år	50—54 år	55—59 år	60—66 år	Äldre än 66 år	Totalt
Män	1	—	1	1	5	—	8
Kvinnor	8	7	4	5	4	—	28
därav tjänste- män	—	1	—	—	—	—	—
Samtliga	9	7	5	6	9	—	36

Antal anmälda arbetslösa under 67 år i förhållande till antalet anställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling: ca 30 %.

#### ARBETSSTÄLLE 6. Metallindustri i Svealand

Antal anställda vid början av successiv avveckling:	Män	Kvinnor	Samtliga
	88	1	89

Antal anmälda arbetslösa vid undersökningstillfället, omkring 4 månader efter slutförande av successiv avveckling som skedde i oktober 1966

	Yngre än 45 år	45—49 år	50—54 år	55—59 år	60—66 år	Äldre än 66 år	Totalt
Män	—	—	—	3		—	3*

\* 5 friställda manliga arbetare var sjukskrivna, pensionerade eller av andra skäl ej aktuella arbets sökande.

Antal anmälda arbetslösa i förhållande till antalet anställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling: ca 3 %.

#### ARBETSSTÄLLE 7. Pappersmassaindustri i Norrland

Antal kollektivavtalsanställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling: 230

Antal anmälda arbetslösa vid undersökningstillfället, omkring 5 månader efter nedläggning eller början av successiv avveckling som skedde i november 1966

Yngre än 45 år	45—49 år	50—54 år	55—59 år	60—66 år	Äldre än 66 år	Totalt
—	—	—	4	26	2	32

Antal anmälda arbetslösa kollektivavtalsanställda under 67 år i förhållande till deras antal vid nedläggning eller början av successiv avveckling: ca 13 %.

#### ARBETSSTÄLLE 8. Textilindustri i Svealand

Antal anställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling:	Män	Kvinnor	Samtliga
	87	84	171

Antal anmälda arbetslösa vid undersökningstillfället, omkring 6 månader efter slutförande av successiv avveckling som skedde i juli 1966

	Yngre än 45 år	45—49 år	50—54 år	55—59 år	60—66 år	Äldre än 66 år	Totalt
Män	3			8		—	11
därav tjänste- män	1		—	1		—	—
Kvinnor	13		—	10		—	23
Samtliga	16		—	18		—	34

Antal anmälda arbetslösa i förhållande till antalet anställda vid början av successiv avveckling: ca 20 %.

#### ARBETSSTÄLLE 9. Textilindustri i Norrland

Antal anställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling:	Män	Kvinnor	Samtliga
	52	68	120

Antal anmälda arbetslösa vid undersökningstillfället, omkring 6 månader efter nedläggning eller början av successiv avveckling som skedde i februari 1967

	Yngre än 45 år	45—49 år	50—54 år	55—59 år	60—66 år	Äldre än 66 år	Totalt
Män	—	—	—	2	7	1	10
därav tjänstemän	—	—	—	1	2	—	—
Kvinnor	6	3	9	8	1	—	27
Samtliga	6	3	9	10	8	1	37

Antal anmälda arbetslösa under 67 år i förhållande till antalet anställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling: 30 %. Samtliga var medlemmar i arbetslöshetskassa.

#### ARBETSSTÄLLE 10. Sägverk i Svealand

Antal anställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling:	Män	Kvinnor	Samtliga
	59	1	60

Antal anmälda arbetslösa vid undersökningstillfället, omkring 7 månader efter nedläggning eller början av successiv avveckling som skedde i december 1966. Tillgängliga uppgifter om antal oförsäkrade anges inom parentes.

	Yngre än 45 år	45—49 år	50—54 år	55—59 år	60—66 år	Äldre än 66 år	Totalt
Män	1	—	—	—	3	6	10 (1)

Antal anmälda arbetslösa under 67 år i förhållande till antalet anställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling: 7 %.

#### ARBETSSTÄLLE 11. Pappersmassa- och pappersindustri i Svealand

Antal anställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling:	Män	Kvinnor	Samtliga
	316	91	407

Antal anmälda arbetslösa vid undersökningstillfället, omkring 9 månader efter början av successiv avveckling som skedde i november 1966 och slutfördes i maj 1967

	Yngre än 45 år	45—49 år	50—54 år	55—59 år	60—66 år	Äldre än 66 år	Totalt
Män	—	1	—	3	16	6	26
Kvinnor	1	1	2	1	—	1	6
därav tjänstemän	1	1	—	1	—	—	—
Samtliga	1	2	2	4	16	7	32

Antal anmälda arbetslösa under 67 år i förhållande till antalet anställda vid början av successiv avveckling: ca 6 %.

Av de arbetslösa männen uppgavs ett flertal vara svårt handikappade. 3 av kvinnorna hade avvisat arbetserbjudande. Av de arbetslösa var endast en tjänsteman icke försäkrad. 7 av de nedläggningsberörda uppbar enligt lagen om allmän försäkring ålderspension och en av dem förtida uttag av ålderspension.

#### ARBETSSTÄLLE 12. Sågverk i Svealand

Antal anställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling:	Män	Kvinnor	Samtliga
	33	1	34

Antal anmälda arbetslösa vid undersökningstillfället, omkring 12 månader efter nedläggning eller början av successiv avveckling som skedde i juli 1966

	Yngre än 45 år	45—49 år	50—54 år	55—59 år	60—66 år	Äldre än 66 år	Totalt
Män	2	—	—	1	3	2	8
Kvinnor	—	—	—	1	—	—	1
Samtliga	2	—	—	2	3	2	9

Antal anmälda arbetslösa under 67 år i förhållande till antalet anställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling: ca 21 %.

#### ARBETSSTÄLLE 13. Skoindustri i Svealand

Antal anställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling:	Män	Kvinnor	Samtliga
	31	36	67

Antal anmälda arbetslösa vid undersökningstillfället, omkring 12 månader efter nedläggning eller början av successiv avveckling som skedde i juli 1966

	Yngre än 45 år	45—49 år	50—54 år	55—59 år	60—66 år	Äldre än 66 år	Totalt
Män	1	—	—	—	3	1	5
därav tjänste- män	—	—	—	—	—	1	—
Kvinnor	6	1	—	2	—	—	9
Samtliga	7	1	—	2	3	1	14

Antal anmälda arbetslösa under 67 år i förhållande till antalet anställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling: ca 20 %.

Vid undersökningstillfället i juni 1967 var utförsäkring i arbetslöshetskassa aktuell för 10 kvinnor och 6 män av de berörda arbetstagarna. I samband med en undersökning i augusti 1966 uppgavs att 5 av de då arbetslösa icke var försäkrade i arbetslöshetskassa, 4 av dem var yngre än 45 år och 1 var i åldern 45—49 år.

#### ARBETSSTÄLLE 14. Textilindustri Götaland

Antal anställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling:	Män	Kvinnor	Samtliga
	79	93	172

Antal anmälda arbetslösa vid undersökningstillfället, omkring 14 månader efter nedläggning eller början av successiv avveckling som skedde i juni 1966. Tillgängliga uppgifter om antal oförsäkrade anges inom parentes.

	Yngre än 45 år	45—49 år	50—54 år	55—59 år	60—66 år	Äldre än 66 år	Totalt
Män därav tjänste- män	—	1	2	1	6 (1)	—	10
Kvinnor	1	1	—	—	1	—	2
Samtliga	1	2	2	1	6	—	12

Antal anmälda arbetslösa under 67 år i förhållande till antalet anställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling: ca 7 %.

Vid undersökningstillfället var 8 män och 23 kvinnor av de berörda arbetstagnarna sysselsatta i beredskapsarbete. Av dessa var 5 män i åldern 60—66 år, 7 kvinnor i åldern 55—59 år och 5 kvinnor i åldern 60—66 år.

#### ARBETSSTÄLLE 15. Textilindustri i Götaland

Antal anställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling: 199. Av de kollektivavtalsanställda var 77 män och 97 kvinnor.

Antal anmälda arbetslösa vid undersökningstillfället, omkring 16 månader efter nedläggning eller början av successiv avveckling som skedde i maj 1966

	Yngre än 45 år	45—49 år	50—54 år	55—59 år	60—66 år	Äldre än 66 år	Totalt
Män därav tjänste- män	—	1	—	2	2	2	7
Kvinnor	5	4	1	1	1	—	12
Samtliga	5	5	1	3	3	2	19

Antal anmälda arbetslösa under 67 år i förhållande till antalet anställda vid nedläggning eller början av successiv avveckling: ca 8 %.

Vid undersökningstillfället var 14 män och 15 kvinnor sysselsatta i beredskapsarbete. Av dessa var 9 män och 3 kvinnor i åldern 60—66 år samt 2 män och 5 kvinnor i åldern 55—59 år. Av de arbetslösa kvinnorna under 45 år uppgavs några ha visst arbetshinder på grund av sjukdom eller barntillsyn.

Det redovisade materialet är avsett att belysa läget vid olika tidpunkter efter nedläggning eller successiv avveckling (1—16 månader) i olika näringsgrenar och på skilda orter med skiftande näringsgrensstruktur. Av de före nedläggning eller början av successiv avveckling anställda 2 489 personerna var 311 personer, eller ca 12 %, arbetslösa. De 311 arbetslösa var till 65 %, 202 personer, i åldern 55 år och däröver. Om de två arbetsställen frånräknas där uppgifter om åldersfördelning lämnats på avvikande sätt, var antalet anställda vid övriga arbetsställen före nedläggning eller successiv avveckling 2 229 personer. Av dessa var 274 personer arbetslösa, därav 34 i åldersgruppen 55—59 år och 111 i åldersgruppen 60—66 år. I procent av de arbetslösa utgjorde sistnämnda antal 12 % resp. 40 %.

Vid åtta arbetstillfällen för vilka fullständiga uppgifter lämnades om åldersfördelning för män och kvinnor framgår det, att de arbetslösa männen i större utsträckning är äldre än kvinnorna. Andelen män över 60 år var 70 %. Kvinnorna däremot visar större spridning på de olika åldersklasserna. Andelen kvinnor över 60 år var 9 procent. Följande tabell belyser förhållandet vid de åtta arbetsställena.

	Yngre än 45 år	45—49 år	50—54 år	55—59 år	60—66 år	Äldre än 66 år	Totalt
Män	5	4	5	10	43	15	82
Kvinnor	29	17	17	18	7	1	89

### 5.3. Utbildning av arbetslösa

Olika former av yrkesutbildning kan, såsom framhållits i kapitel 2 bl. a. i departementschefens där återgivna anförande i proposition nr 52 till 1966 års riksdag, bidra till att lösa sysselsättningsproblemen för de äldre arbetstagarna. Den tidigare vanliga uppfattningen att omskolning varken skulle vara lämplig eller möjlig när en person har kommit upp i medelåldern har visat sig vara felaktig och åtskilliga personer i 50-årsåldern har under senare år omskolats med gott resultat.

#### 5.3.1. Nuvarande omfattning av yrkesutbildning för arbetslösa

Länsarbetsnämnderna lämnar varje månad rapport över det antal personer som den 15:e erhåller utbildning för arbetslösa och är hänvisade dit genom arbetsmarknadsverket. Enligt en sammanställning av sådana rapporter för *maj månad 1967 var antalet kursdeltagare fördelade efter ålder följande.*

Län	Samtliga	Därav i åldern						
		Under 18 år	18—20 år	21—24 år	25—34 år	35—44 år	45—54 år	55 år och däröver
Stockholms stad och län ...	3 802	61	396	894	1 085	725	497	144
Uppsala .....	1 040	29	121	288	309	179	89	25
Södermanlands .....	448	9	39	105	128	100	58	9
Östergötlands .....	856	17	101	181	249	166	119	23
Jönköpings .....	655	5	60	157	164	133	112	24
Kronobergs .....	674	40	96	136	152	123	97	30
Kalmar .....	967	136	101	152	203	182	154	39
Gotlands .....	237	29	42	50	47	35	24	10
Blekinge .....	609	31	87	163	146	88	65	29
Kristianstads .....	513	14	64	100	129	109	78	19
Malmöhus .....	842	32	100	242	252	135	70	11
Hallands .....	354	12	37	54	95	69	57	30
Göteborgs och Bohus .....	1 195	134	130	255	328	187	124	37
Älvsborgs .....	1 288	75	110	282	313	265	189	54
Skaraborgs .....	532	20	51	116	150	102	82	11
Värmlands .....	865	21	111	152	182	192	158	49
Örebro .....	640	9	83	167	190	123	59	9
Västmanlands .....	981	146	137	216	237	142	79	24
Kopparbergs .....	793	14	123	184	198	131	108	35
Gävleborgs .....	1 340	119	197	257	295	243	172	57
Västernorrlands .....	1 152	123	162	217	280	218	134	18
Jämtlands .....	736	50	175	123	135	132	89	32
Västerbottens .....	1 941	38	275	462	490	367	263	46
Norrbottens .....	2 552	167	414	504	691	477	245	54
Hela riket	25 012	1 331	3 212	5 457	6 448	4 623	3 122	819

*Kursdeltagarnas fördelning på kursstyp var följande:*

	Antal	Procentuell fördelning						
		Under 18 år	18—20 år	21—24 år	25—34 år	35—44 år	45—54 år	55 år och däröver
Skolöverstyrelsens nybörjarkurser .....	818	69,9	25,4	3,8	0,6	0,3	—	—
omskolningskurser .....	11 758	2,9	11,0	21,1	27,6	20,5	13,9	3,0
fortbildningskurser .....	413	—	8,2	36,6	27,3	17,7	9,2	1,0
Utbildning inom företag ...	3 419	3,7	14,2	18,6	22,6	20,0	15,0	5,9
Kurser inom det ord. yrkesskolväsendet .....	7 245	3,9	14,9	26,3	27,8	15,6	9,4	2,1
Övriga kurser .....	1 359	0,9	7,9	18,7	22,1	23,9	18,7	7,8
Samtliga	25 012	5,3	12,8	21,8	25,8	18,5	12,5	3,3
Därav kvinnor .....	8 586	5,1	14,7	20,0	21,4	20,0	15,1	3,7

*Källa: Arbetsmarknadsstyrelsens meddelande 5:6/1967 från statistiksektionen.*

### 5.3.2. Utbildning av arbetsvårdssökande

I betänkandet »Medelålders och äldre arbetskraft», avgivet år 1960 av en arbetsgrupp tillsatt av AMS, SAF, LO och TCO, framhålls att det bland äldre arbetslösa framträder åtskilliga andra arbetshinder än åldern. En av arbetsgruppen redovisad undersökning från Göteborg av äldre långtidsarbetslösa visade, att en tredjedel hade sysselsättningshinder i form av sjukdom, anpassningssvårigheter eller dylikt, vilket ansågs utgöra den huvudsakliga anledningen till att de inte hade kunnat få arbete. Arbetsmarknadsstyrelsen publicerade år 1966 (Arbetsmarknadsstatistik nr 8 B) en undersökning rörande *arbetsvårdssökande som avslutade yrkesutbildning under april—december 1964*, beviljad av arbetsmarknadsverket. Undersökningen omfattade 3 086 män och 963 kvinnor, sammanlagt 4 049 personer. Av undersökningen framgår utbildningsdeltagarnas *ålder och handikappgrupper*. De redovisas i följande tablåer.

#### *Kursdeltagarnas procentuella åldersfördelning*

	Antal kursdeltagare	Procentuell fördelning					
		Under 18 år	18—20 år	21—34 år	35—44 år	45—54 år	55—w år
Män .....	3 086	2,3	12,9	37,4	24,5	17,5	5,4
Kvinnor .....	963	3,5	20,5	39,2	20,4	14,5	1,9
Samtliga	4 049	2,6	14,7	37,8	23,5	16,8	4,6



Vissa olikheter i åldersfördelning för personerna i skilda handikappgrupper förekom, vilket framgår av följande tablå.

Handikappgrupp	Antal kursdeltagare	Procentuell fördelning					
		Under 18 år	18—20 år	21—34 år	35—44 år	45—54 år	55—w år
<b>Män</b>							
Rörelsehinder .....	1 330	0,8	8,1	32,3	29,7	22,5	6,6
Psykisk sjukdom eller defekt .....	400	4,5	14,5	45,0	23,3	9,5	3,2
Annan sjukdom .....	693	1,8	10,5	40,6	21,9	18,6	6,6
Social missanpassning .....	279	7,2	39,4	45,2	5,7	2,5	—
Alkoholmissbruk .....	135	0,7	3,0	40,0	38,5	14,8	3,0
Övriga handikappgrupper .....	249	4,0	18,5	33,3	19,7	18,5	6,0
Samtliga	3 086	2,3	12,9	37,4	24,5	17,5	5,4
<b>Kvinnor</b>							
Rörelsehinder .....	301	3,3	18,3	29,9	26,9	19,9	1,7
Psykisk sjukdom eller defekt .....	208	1,9	17,8	48,1	19,2	11,1	1,9
Annan sjukdom .....	216	4,1	22,2	44,0	13,9	14,4	1,4
Annat arbetshinder .....	138	3,6	17,4	42,0	21,8	12,3	2,9
Övriga handikappgrupper .....	100	6,0	33,0	35,0	15,0	9,0	2,0
Samtliga	963	3,5	20,5	39,2	20,4	14,5	1,9

Kursdeltagarnas fördelning efter utbildningens art (dvs. den skoltyp i vilken utbildningen ägde rum) var följande.

Utbildningens art	Antal		Summa	Procentuell fördelning		
	Män	Kvinnor		Män	Kvinnor	Summa
Det ordinarie yrkes- skolväsendet .....	322	278	600	10,4	28,9	14,8
Specialskola .....	150	88	238	4,9	9,1	5,9
SÖ-kurs .....	2 104	442	2 546	68,2	45,9	62,9
Företagsutbildning .....	510	155	665	16,5	16,1	16,4
Samtliga	3 086	963	4 049	100,0	100,0	100,0

Specialskolor är särskilda skolor för handikappade. Männen genomgick SÖ-kurser i större utsträckning än kvinnorna. Däremot deltog en större andel av kvinnorna än av männen i utbildning inom det ordinarie yrkesskolväsendet.

Syftet med denna undersökning var att få kännedom om resultatet av yrkesutbildningen för de arbetsvårdssökande. För olika grupper av kursdeltagare undersöktes hur lång tid som förflöt innan den första anställningen efter kursen erhöles. Undersökningsperioden avslutades den 1.3 1965. Av följande tablå framgår vilka andelar av kursdeltagarna som erhöles anställning inom viss tid efter kursens slut.

	Antal kursdeltagare	Procentuella andelar kursdelatagare som erhöll anställning efter nedan angivna antal veckor						
		0	1—4	5—8	9—11	12—48	Tidsuppgift saknas	Ej erhållit anställning senast den 1.3.65 eller uppgift saknas
Män .....	3 086	34,0	21,9	8,4	3,9	10,0	0,1	21,7
Kvinnor .....	963	21,5	25,8	10,6	4,9	13,3	0,1	23,8
Samtliga	4 049	31,0	22,9	8,9	4,1	10,8	0,1	22,2

### 5.3.3. Undersökning rörande äldre personer (45 år och däröver) som under mars och april 1963 slutade utbildning vid KÖY:s (numera skolöverstyrelsen) omskolningskurser för arbetslösa m fl

Från en av arbetsmarknadsstyrelsen utgiven publikation »Arbetsmarknadsstatistik» nr 1 B/1967 återges här följande.

Arbetsmarknadsstyrelsen publicerade i början av år 1965 en undersökning rörande personer som under mars och april 1963 slutade utbildning vid KÖY:s omskolningskurser för arbetslösa m. fl. (Arbetsmarknadsstatistik nr 1 B, 1965). I denna undersökning redogöres för vilka slags kurser personerna genomgått, i vilken utsträckning de fullföljt kurserna, hur många av dem som inom viss tid efter kursen erhöll anställning, inom vilka yrken de fick anställning osv. I redogörelsen har någon differentiering på olika åldersgrupper icke skett.

För att undersöka om och i vad mån främst sysselsättningsförhållandena efter kursen blev olika för personer i lägre och högre åldersgrupper, har undersökningsmaterialet för kursdeltagare som vid början av 1963 var 45 år eller äldre bearbetats separat, så att data om dessa personer erhållits. Då uppgifter om samtliga personer redan var kända, har data kunnat framräknas även för personerna i åldrarna under 45 år. I det följande redogöres för undersökningsresultaten avseende de äldre kursdeltagarna. Jämförelse sker i tillämpliga fall med data för eleverna under 45 år.

Den ovan nämnda undersökningen omfattade 1 674 personer. Av dessa var 267 personer, dvs. 16 %, 45 år eller äldre. Antalet män var 201 och antalet kvinnor 66.

#### Aldersfördelning

Personerna i åldrarna 45 år och däröver var fördelade på följande åldersgrupper.

	45—49 år	50—54 år	55—59 år	60—64 år	Summa
Män .....	88	78	29	6	201
Kvinnor .....	43	19	3	1	66
Samtliga .....	131	97	32	7	267
Procentuell fördelning ...	49,1	36,3	12,0	2,6	100,0

### Hur kursdeltagarna fullföljde utbildningen

Omkring 3/4 av kursdeltagarna som var 45 år eller äldre genomgick kurserna fullständigt. Av de övriga i dessa åldrar utskrevs några före kursens slut på grund av anställning i utbildningsyrket eller på grund av att de erhållit erforderlig färdighet i utbildningsyrket på kortare tid än den fastställda kurstiden. De återstående eleverna avbröt utbildningen. Den vanligaste avbrottsorsaken var sjukdom. Andra orsaker var anställning i annat yrke än utbildningsyrket, bristande intresse för eller oförmåga att tillgodogöra sig utbildningen samt familjeförhållanden. Av följande tablå framgår i vilken utsträckning eleverna fullföljde utbildningen.

Utskrevs från kursen	Antal	Procent
a) vid kurstidens slut .....	202	75,7
b) före kurstidens slut .....	16	6,0
Avbröt kursen		
a) på grund av sjukdom .....	25	9,3
b) på grund av andra orsaker .....	24	9,0
Samtliga .....	267	100,0

Denna fördelning skiljer sig betydligt från motsvarande fördelning för kursdeltagarna under 45 år. Eleverna i sistnämnda grupp fullföljde utbildningen i något mindre utsträckning än de äldre kursdeltagarna. De avbröt utbildningen på grund av sjukdom i mindre omfattning och på grund av andra orsaker i större omfattning än de äldre.

### Första anställningen efter kursen

Uppgifterna om första anställningen efter kursen avser anställning, som efter kursens slut i mars—april 1963 erhöles senast vid utgången av mars 1964. Av följande tablå framgår att de flesta kursdeltagarna erhöles anställning senast vid denna tidpunkt.

	Erhållet anställning		Ej erhållet anställning	Uppgift saknas	Summa
	Hela antalet	Därav i utbildningsyrket			
Män .....	174	93	23	4	201
Kvinnor .....	55	47	9	2	66
Samtliga	229	140	32	6	267
Procentuell fördelning .....	85,8	52,4	12,0	2,2	100,0

Dessa fördelningar är i stor sett likartade med motsvarande fördelningar för kursdeltagarna under 45 år.

De flesta av de äldre kursdeltagarna med förvärvsarbete vid slutet av mars 1964 var kvar i den första anställning de fått efter kursen. Detta framgår av följande tablå.

	Antal			Procentuell fördelning		
	Kvar i första anställningen efter kursen	I annan anställning	Summa	Kvar i första anställningen efter kursen	I annan anställning	Summa
Män .....	89	50	139	64,0	36,0	100,0
Kvinnor .....	30	11	41	..	..	..
Samtliga	119	61	180	66,1	33,9	100,0

För KSA-utredningen har det varit av särskild betydelse att få uppgifter om de äldre personer i undersökningsgruppen som under utbildningsåret 1963 var i *åldern 55—64 år*. Enligt tablåen med åldersfördelning var deras antal 39, därav 35 män och 4 kvinnor. Av dessa 39 kursdeltagare hade i slutet av mars 1964 sammanlagt 23 anställning. 16 hade då inte förvärvsarbete. Från en uppföljningsundersökning av arbetsmarknadsstyrelsen i december 1966 har uppgift lämnats att 24 av dessa kursdeltagare då hade anställning. 3 av dem hade avlidit och 12 hade inte förvärvsarbete. Det framgår således att även kursdeltagarna i dessa högsta åldersgrupper i betydande utsträckning kan finna varaktig anställning efter omskolning.

#### 5.4. Flyttningshjälp till arbetslösa under år 1966

Enligt meddelande 8: 2/1967 från arbetsmarknadsstyrelsens statistiksektion har *flyttningshjälp* under år 1966 beviljats i den utsträckning som framgår av den på nästa sida införda tablåen.

Län	Antal personer som beviljats				Samtliga <sup>1</sup>	Därav kvinnor
	start-hjälp	familje-bidrag	flytt-nings-bidrag	utrust-nings-bidrag		
Stockholms stad .....	17	—	4	—	17	6
Stockholms .....	46	9	15	—	55	10
Uppsala .....	219	33	37	—	245	40
Södermanlands .....	356	73	85	—	405	43
Östergötlands .....	222	47	46	—	253	28
Jönköpings .....	295	46	72	—	311	56
Kronobergs .....	188	19	30	—	208	39
Kalmar .....	409	68	80	—	454	86
Gotlands .....	72	7	7	—	76	15
Blekinge .....	208	27	32	1	225	28
Kristianstads .....	171	22	37	—	187	29
Malmöhus .....	173	15	69	—	205	44
Hallands .....	97	17	25	—	113	22
Göteborgs och Bohus .....	291	30	78	—	354	56
Älvsborgs .....	518	135	129	—	579	58
Skaraborgs .....	322	46	87	—	356	58
Värmlands .....	1 174	209	134	27	1 282	237
Örebro .....	284	25	77	—	304	50
Västmanlands .....	340	61	66	—	375	63
Kopparbergs .....	1 251	293	186	48	1 456	289
Gävleborgs .....	1 274	200	160	121	1 378	319
Västernorrlands .....	2 064	255	310	282	2 245	646
Jämtlands .....	2 077	268	239	222	2 372	793
Västerbottens .....	2 047	235	295	243	2 300	656
Norrbottnens .....	3 963	488	497	448	4 650	1 229
Hela riket	18 078	2 628	2 797	1 392	20 405	4 900
Jämförelser						
År 1965 .....	21 144	2 771	3 192	1 866	23 822	6 137
År 1964 .....	23 194	3 662	3 627	2 152	25 959	5 894

<sup>1</sup> En person kan ha beviljats hjälp i en eller flera av dessa former under året. Slut-siffran utgör därför icke en summering av de fyra föregående kolumnerna.

Fördelning på ålder och kön av personer som under år 1966 beviljats *start-hjälp* var enligt ovannämnda meddelande följande.

Ålder	Män	Kvinnor	Samtliga	
			Antal	Procentuell fördelning
Under 18 år .....	1 081	1 423	2 504	13,8
18—21 ” .....	3 762	1 890	5 652	31,3
22—24 ” .....	1 998	490	2 488	13,8
25—34 ” .....	2 814	391	3 205	17,7
35—44 ” .....	1 866	224	2 090	11,6
45—54 ” .....	1 420	214	1 634	9,0
55—59 ” .....	308	52	360	2,0
60—w ” .....	128	17	145	0,8
Samtliga	13 377	4 701	18 078	100,0

Antalet personer som beviljats *starthjälp januari—december åren 1963—1966* var enligt samma meddelande från arbetsmarknadsstyrelsens statistiksektion följande.

Månad	Hela antalet				Därav för anställning inom bygnadsverksamhet			
	1966	1965	1964	1963	1966	1965	1964	1963
Januari .....	1 883	2 020	2 374	1 202	233	261	476	170
Februari .....	1 708	1 911	2 107	1 089	251	302	327	216
Mars .....	1 700	2 038	1 614	1 143	334	384	303	253
April .....	1 899	1 650	2 276	1 159	407	371	481	230
Maj .....	1 728	1 871	2 018	1 456	462	463	537	396
Juni .....	1 934	1 917	2 092	1 270	451	437	406	330
Juli .....	934	1 373	1 430	1 002	176	196	216	216
Augusti .....	1 505	2 203	2 416	1 928	220	284	345	353
September .....	1 476	2 054	2 329	2 081	212	307	343	301
Oktober .....	1 361	1 573	1 923	2 045	180	237	288	246
November .....	1 183	1 589	1 581	1 770	157	276	247	252
December .....	767	945	1 034	983	123	133	169	143
Summa	18 078	21 144	23 194	17 128	3 206	3 651	4 138	3 106

### 5.5. Kommunala kontantunderstöd

#### Utveckling

Denna understödsverksamhet nådde sin största omfattning under år 1933 då mer än 60 000 personer erhöll dagunderstöd. Därefter har verksamheten avsevärt minskat i omfattning. I nedanstående sammanställning lämnas uppgifter för verksamheten sedan 1955 och, för jämförelse, under åren 1950 och 1940.

År	Genomsnittligt antal understödda	Totalkostnader kronor	Statsbidrag kronor
1940	3 764	4 095 000	1 268 000
1950	144	358 000	86 000
1955	96	169 000	45 000
1956	248	278 800	65 100
1957	1 144	2 937 000	654 000
1958	2 470	6 000 000	1 600 000
1959	1 570	5 600 000	1 500 000
1960	490	1 800 000	455 000
1961	245	1 336 000	228 000
1962	224	805 000	209 000
1963	243	885 000	260 000
1964	169	647 200	175 100
1965	101	410 500	112 000
1966	162	672 060	194 338

Kontantunderstödsverksamheten ökade i omfattning under konjunkturdämpningen åren 1957—1959. Enligt uppgifter i 1960 års arbetsmarknadsutrednings betänkande (SOU 1965: 9 sid. 257) utbetalades under dessa år dagunderstöd till arbetslösa i 26 städer, 24 landskommuner och 4 köpingar,

representerande 12 län förutom Stockholms stad. Bland de län som helt saknade kommunal kontantunderstödsverksamhet var Norrbottens, Jämtlands och Kopparbergs län.

Verksamheten har därefter åter minskat. Den har under senare år haft sin största omfattning i Stockholm, Göteborg och Malmö samt några andra större städer. Enligt uppgift i arbetsmarknadsutredningens betänkande (sid. 257) utgjordes understödstagarna till stor del av ett restklientel med uppenbara svårigheter att få arbete.

Omfattningen av den kommunala kontantunderstödsverksamheten i de olika kommunerna åren 1964—1966 framgår av följande sammanställning.

Kommun	Antal understödsdagar			Utbetalt understöd kronor		
	1964	1965	1966	1964	1965	1966
Stockholm .....	10 334	6 561	7 002	148 770	91 525	108 060
Linköping .....	2 036	—	—	27 760	—	—
Norrköping .....	10 982	6 707	20 266	158 229	99 113	322 936
Malmö .....	5 728	4 775	6 932	89 697	72 797	111 871
Halmstad .....	1 014	—	—	12 157	—	—
Göteborg .....	3 074	2 383	2 125	43 545	34 862	30 303
Uddevalla .....	2 752	797	282	38 074	11 354	4 765
Kristinehamn .....	1 572	301	—	18 789	3 325	—
Västerås .....	8 825	5 773	5 709	102 261	88 428	93 126
Gällivare .....	225	—	—	4 464	—	—

Dagunderstödet genomsnittliga storlek har under senare år utvecklats på följande sätt.

År	Dagunderstöd i genomsnitt per dag i kronor			Barntillägg	Genomsnitt per hjälpsökande och dag
	Makar	Ensamstående	Makar och ensamstående		
1960 .....	13,94	11,09	12,07	1,76	12,58
1961 .....	15,19	11,98	13,11	2,00	13,64
1962 .....	15,00	12,17	13,04	2,00	13,53
1963 .....	15,13	12,85	13,56	2,00	14,33
1964 .....	16,38	13,19	13,97	2,00	14,64
1965 .....	16,71	13,90	14,50	2,00	15,03
1966 .....	16,73	14,36	15,03	2,00	15,78

Kungl. Maj:t har i kungörelse den 17 mars 1967 (SFS 1967:93) om ändring i arbetsmarknadskungörelsen den 3 juni 1966 (nr 368) förordnat, att om kommunalt kontantunderstöd från den 18.4.1967 skall gälla följande:

Kontantunderstöd utgöres av dagunderstöd och barntillägg.

Kommunen bestämmer understödsbeloppen. De få dock icke överstiga, dagunderstöd till ensamstående 24 kronor om dagen (tidigare 15 kronor), dagunderstöd till makar gemensamt 28 kronor om dagen (tidigare 19 kronor), barntillägg 2 kronor om dagen för varje barn.

Kontantunderstöd utgår för högst fem (tidigare 6) arbetsdagar under en kalendervecka.

Om understödstagarnas sociala förhållanden redogjorde arbetsmarknadsutredningen med uppgifter från en intervjuundersökning av arbetslösa män med dagunderstöd i oktober och november 1959, som socialvårdens planeringskommitté i Stockholm genomförde år 1960. Undersökningen visade jämfört med 1930-talet en stark förskjutning till högre åldrar och i övrigt bl. a. följande.

Flertalet var ensamma personer och påfallande många var frånskilda. Ett stort antal hade haft arbetslöshetshjälp periodvis under många år. Närmare hälften av de intervjuade hade tidigare varit straffade, 18 procent tre gånger eller mera. Över hälften hade fått böta för fylleri och nära två tredjedelar var kända av nykterhetsnämnden. Flertalet var kroppsligt eller psykiskt sjuka eller skadade. Endast 17 procent var fullt arbetsföra, medan arbetsförmågan hos en tredjedel var starkt nedsatt. Oaktat dessa handikapp ansåg dock intervjuade arbetsförmedlingstjänstemän att arbetsdugligheten var tämligen hygglig i 66 procent av fallen.

Arbetsmarknadsstyrelsen företog på uppdrag av 1960 års arbetslöshetsförsäkringsutredning en undersökning av kommunala kontantunderstödsverksamheten i oktober 1962. Undersökningen omfattade 159 personer — 108 män och 51 kvinnor — som denna månad erhöll dagunderstöd från arbetslöshetsnämnd.

Av nämnda personer var 38 procent 55 år eller äldre. I Malmö, Göteborg och Uddevalla var hälften i denna ålder. 26 procent av de personer undersökningen omfattade var medlemmar i arbetslöshetskassa och nästan samtliga var verk samma inom arbetsområden, där möjlighet förelåg att ansluta sig till arbetslöshetskassa. Antalet understödsveckor per person under tio månader 1962 uppgick i genomsnitt för de arbetslöshetsförsäkrade till 17 och för övriga personer till 12. Av uppgifterna om understödsperiodens längd framgick följande.

	Antal personer som januari—oktober 1962 erhållit kontantunderstöd under					
	1—4 veckor	5—8 veckor	9—13 veckor	14—26 veckor	27—43 veckor	Summa pers.
Arbetslöshetsförsäkrade ...	5	8	6	15	7	41
Icke arbetslöshetsförsäkrade .....	45	20	14	20	19	118
Samtliga	50	28	20	35	26	159

### Nuvarande omfattning

Utvecklingen av den kommunala kontantunderstödsverksamheten under år 1966 och de månader under år 1967, för vilka uppgifter har kunnat erhållas, framgår av följande två tablåer avseende år 1966 resp början av år 1967.

## Sammandrag av kontantunderstödsverksamheten år 1966

	År 1966					
	jan	febr	mars	april	maj	juni
Antal understöds-kommuner .....	6	6	7	5	5	5
Antal bevlj. understödsrum .....	285	360	339	295	253	242
<i>Kommunernas kostnader (kronor)</i>						
1) Mantalsskrivna i kommunen .....	51 593	45 280	46 737	46 561	36 244	28 172
2) Mantalsskrivna i annan kommun .....	841	1 419	1 054	1 388	1 418	1 424
3) Utlänningar .....	3 987	5 654	5 258	3 063	1 827	1 775
4) Hyreshjälp till kassamedlemmar .....	—	180	270	90	—	—
<i>Summa totalt (kronor) ...</i>	56 421	52 533	53 319	51 102	39 489	31 371
Antal understödsdagar ....	3 548	3 271	3 394	3 189	2 465	1 975
Antal arbetslösa som erhållit understöd .....	164	172	158	129	101	87
	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Antal understöds-kommuner .....	5	5	5	5	6	5
Antal bevlj. understödsrum .....	238	246	257	285	375	574
<i>Kommunernas kostnader (kronor)</i>						
1) Mantalsskrivna i kommunen .....	37 418	35 251	35 562	56 242	63 057	106 195
2) Mantalsskrivna i annan kommun .....	1 423	563	1 027	452	11 768	2 054
3) Utlänningar .....	1 603	1 651	1 885	7 298	8 984	14 852
4) Hyreshjälp till kassamedlemmar .....	—	90	—	180	—	270
<i>Summa totalt (kronor) ...</i>	40 444	37 555	38 474	64 172	83 809	123 371
Antal understödsdagar ....	2 596	2 475	2 500	4 050	5 263	7 617
Antal arbetslösa som erhållit understöd .....	120	108	137	174	291	362

Om kontantundersödsverksamheten 1.1.1966—30.6.1967 har från arbetsmarknadsstyrelsen lämnats följande allmänna uppgifter:

Under kalenderåret 1966 utgjorde antalet understödsdagar 42 350 mot 27 000 år 1965. Antalet årsunderstödda var 162 personer (exkl. familjemedlemmar) mot 101 år 1965. Den totala kostnaden för kontantunderstödsverksamheten uppgick under år 1966 till 672 000 kronor mot 410 500 år 1965. Av totalbeloppet utbetalades till utländska medborgare 57 800 kronor mot 27 800 år 1965. Kontantunderstödet medeltal uppgick till 15:78 kronor per understödd person och dag mot 15:03 kronor år 1965.

I statsbidrag beviljades under kalenderåret 1966 ca 195 000 kronor mot 112 000

## Sammandrag av kontantunderstödsverksamheten under början av år 1967

	År 1967					
	jan	febr	mars	april	maj	juni
Antal understöds-kommuner .....	8	10	10	7	7	7
Antal bevilj. understödsrum .....	643	927	959	944	954	830
<i>Kommunernas kostnader (kronor)</i>						
1) Mantalsskrivna i kommunen .....	143 774	172 853	235 619	230 243		
2) Mantalsskrivna i annan kommun .....	1 385	345	360	360		
3) Utlänningar .....	18 085	45 090	33 899	33 317		
4) Hyreshjälp till kassamedlemmar .....	1 000	510	680	540		
<i>Summa totalt (kronor) ...</i>	<i>164 164</i>	<i>218 798</i>	<i>360 558</i>	<i>364 460</i>		
Antal understödsdagar ...	10 054	13 317	16 719	15 041		
Antal arbetslösa som erhållit understöd .....	545	668	767	774		

år 1965. Under tiden 1.7 1966—30.6 1967 har bokförts sammanlagt 361 000 kronor i statsbidrag.

Antalet understödsrum har under senare tid visat en ökning i jämförelse med motsvarande tid föregående år, vilket framgår av följande tablå.

## Antal beviljade understödsrum

Dec 1966=559	Jan 1967=643
Dec 1965=265	Jan 1966=285
Mars 1967=959	Maj 1967=954
Mars 1966=339	Maj 1966=253

Bland de kommuner som bedrivit kontantunderstödsverksamhet i större omfattning under senare år framträder i förut återgivna sammanställning i främsta rummet Norrköping med över 20 000 understödsdagar och utbetalt understöd, uppgående till nära 323 000 kronor, under år 1966. Från länsarbetsnämnden och kommunala myndigheter i Norrköping har bl. a. lämnats följande uppgifter om arbetslösa anmälda hos arbetslöshetsnämnden den 5.4.1967. Uppgifterna ingick i stadens ansökan om statsbidrag till understödsverksamhet.

Fördelning	Antal försörjningspliktiga			Antal icke försörjningspliktiga			Hela antalet
	16—25 år	26—50 år	över 50 år	16—25 år	26—50 år	över 50 år	
Dagunderstöd med statsbidrag .....	16	24	15	33	45	25	158
Socialhjälp (enl § 13) .....	5	2	1	8	7	2	25
Ej hjälpta .....	1	4	1	6	2	3	17
<b>Summa</b>	<b>22</b>	<b>30</b>	<b>17</b>	<b>47</b>	<b>54</b>	<b>30</b>	<b>200</b>

## Organisation och handläggning

Arbetsmarknadsutredningen framhöll att väsentliga förändringar under senare år inträtt vad gäller kommunernas befattning med arbetslöshetsfrågor. Ansvar för kommunala åtgärder borde, enligt utredningens uppfattning, läggas på kommunernas verkställande organ som har den erforderliga överblicken över den kommunala verksamheten och befogenhet att uppdraga åt andra kommunala organ att verkställa kommunala beslut och intentioner av betydelse för sysselsättningen.

För att belysa organisations- och handläggningsfrågor i samband med den kommunala kontantunderstödsverksamheten har vi inhämtat uppgifter från bl. a. *Stockholm*, där under september 1967 vissa arbetslöshetsärenden kommer att överföras till socialbyråerna från arbetslöshetsnämndens och socialnämndens gemensamma organisation. Ur en i samband med denna omorganisation den 14.6.1967 upprättad promemoria från Stockholms stads socialnämnd återges följande.

Den 15/11 1965 beslöt stadsfullmäktige i princip godkänna ett av stadskansliets organisationsavdelning i samråd med socialvårdens planeringskommitté framlagt förslag till arbetslöshetsberedskapens och restarbetslöshetens organisatoriska lösning i Stockholms stad. Enligt principbeslutet skulle arbetslöshetsnämnden upphöra och dess arbetsuppgifter överföras till andra stadens nämnder. Den allmänna sociala servicen jämte kontantunderstödsverksamheten skulle läggas på socialnämnden och beredskapsarbetena för arbetslösa drivas i direkt regi av de nämnder som berörs av planerade beredskapsprojekt, främst gatunämnden. Beredskapsarbeten för på arbetsmarknaden svårplacerad arbetskraft däremot, liksom andra uppgifter av arbetsvårdande karaktär samt yrkesutbildning och omskolningsverksamhet skulle läggas på en nyinrättad självständig nämnd — arbetsvårdsnämnden — som från socialnämnden samtidigt övertog den kommunala arbetsvården. Den nya nämnden skall fungera också som beredskapsorgan för sammanhållning av arbetslöshetsfrågorna samt planering och uppbyggnad av i olika lägen nödvändig beredskap.

I samband med principbeslutet uppdrog stadsfullmäktige åt stadskollegiet att bland annat vidta åtgärder så att förslaget kunde genomföras utan hinder av nu gällande föreskrifter i lag av den 30 juni 1944 om arbetslöshetsnämnd och kungörelsen av den 27 maj 1949 angående vissa statliga och statsunderstödda åtgärder vid arbetslöshet. Det visade sig emellertid nödvändigt att tills vidare bibehålla arbetslöshetsnämnden som nämndorgan, varför denna alltjämt kommer att fungera som nämnd i frågor som enligt arbetslöshetskungörelsen skall handhas av sådan nämnd. Arbetslöshetsnämnden kommer emellertid att ha en med den nya arbetsvårdsnämnden gemensam förvaltning, som sålunda blir det verkställande organet för båda nämnderna.

### Beslutsförfarande.

Det tillkommer arbetslöshetsnämnden att fatta beslut om understöd enligt gällande kungörelse angående statsbidrag till arbetslöshetshjälp åt den som är arbetsför och ofrivilligt arbetslös. Därest sådan hjälp ej kan beviljas och behov av under-

stöd ändock föreligger ankommer det på socialnämnden att pröva och besluta om hjälp enligt gällande författningar angående socialhjälp.

Arbetslöshetsärendena har hittills handlagts dels vid den av socialnämnden och arbetslöshetsnämnden gemensamma organisationen, dels vid socialbyrå 9 för arbetslösa boende inom dess upptagningsområde. Arbetslöshetsnämndens delegerade för understödsärenden har uppdragit åt inspektörerna vid den gemensamma organisationens sociala avdelning och socialbyrå 9 att bevilja understöd enligt gällande bestämmelser i arbetsmarknadskungörelsen. Redovisningen till delegerade av beviljade ärenden sker genom att besluten förtecknas på särskilda listor. Inspektörerna har jämväl med redovisningsskyldighet inför socialnämndens delegerade för socialhjälpärenden givits befogenhet att enligt av socialnämndens fastställda riktlinjer besluta om kompletterande socialhjälp till utgående understöd enligt arbetsmarknadskungörelsen.

Med anledning av de angivna organisatoriska förändringarna kommer socialförvaltningen att hos arbetslöshetsnämnden begära bemyndigande för samtliga inspektörer (socialbyråchefer och gruppleddare) att besluta om kommunalt kontantunderstöd efter de riktlinjer arbetslöshetsnämnden fastställer.

Utläggningen av arbetslöshetsärendena på socialbyråerna synes av praktiska skäl även kräva en revidering i den administrativa handläggningen då det gäller socialhjälp till arbetslösa. Nuvarande ordning med beslutsättning och redovisning av beslut inför socialnämndens socialhjälpdelegerade bör lämpligen ändras därhän att dessa ärenden inordnas under samma handläggningsförfarande som gäller för socialhjälp till annan än arbetslös. Det innebär att ärendena som regel handläggs av socialhjälpstyrelse (ev. på anmälningslista) och av socialnämndens understödsdelegerade endast i de fall då ärendet är av den art att det bör underställas delegerade. Förvaltningen kommer senare att ta upp denna fråga i socialnämnden för beslut.

### **Tendens under senaste tid**

Under första halvåret 1967 framträder en tendens till ökning av kontantunderstödsverksamheten i kommuner som tidigare tillämpat denna stödform. Antalet sådana kommuner har däremot ändrats obetydligt. Om de i april månad 1967 vidtagna ändringarna i arbetsmarknadskungörelsen, innebärande höjning av maximibeloppen för kontantunderstöd, kommer att medföra ökad användning av stödformen, kan ännu inte bedömas. Uppgift har lämnats att i statsbidrag för tiden 1.7.1966—30.6.1967 bokförts sammanlagt 361 000 kronor. Om det förutsattes att statsbidragsandelen för nämnda budgetår varit ungefär densamma som de närmast föregående åren (inräknat utläningar för vilka statsbidraget är 100 procent) skulle de under budgetåret 1966/67 utbetalade kontantunderstöden ha uppgått till ca 1 250 000 kronor. Under första hälften av nämnda budgetår, 1.7.—31.12.1966, utgjorde de totala understödskostnaderna närmare 400 000 kronor. Till den senare hälften av budgetåret, 1.1.—30.6.1967, skulle därmed kunna hänföras en total kostnad av ca 850 000 kronor. Detta innebär en väsentlig ökning jämfört med första halvåret 1966, då det totala understödsbeloppet var 284 235 kronor.

### 5.6 Antalet utförsäkrade i de erkända arbetslöshetskassorna

Arbetsmarknadsstyrelsen har infordrat uppgifter från arbetslöshetskassorna om antalet utförsäkrade medlemmar under försäkringsåren 1964/65 och 1965/66 samt tiden 1.9.1966—1.7.1967.

Av 44 kassor hade 29 svarat. Svaren är i vissa fall ofullständiga. De omfattar 1 304 000 medlemmar motsvarande 79 % av totala antalet medlemmar i arbetslöshetskassorna. Enligt inkomna uppgifter har nedanstående antal medlemmar utförsäkrats. Uppgifterna redovisas separat för medlemmar med olika antal ersättningsdagar per försäkringsår. För att kunna följa arbetslöshetsutvecklingen under den angivna tiden anges nederst i sammanställningen antalet ersättningsdagar per årsmedlem, varvid värdet för 1966/67 utgör en uppskattning avseende hela försäkringsåret.

Antal ersättningsdagar	1964/65	1965/66	1966/67 (t o m juni)
200 .....	36	46	33
150 .....	1 002	1 254	1 322
75 (medlemmar som fyllt 67 år) .....	4 599	4 442	3 350
Summa	5 637	5 742	4 705
Antal ersättningsdagar per årsmedlem .....	2,3	2,8	(3,3)

Värdena för de tio månaderna av försäkringsåret 1966/67 är mycket osäkra, då det föreligger endast ofullständiga uppgifter från vissa kassor. Vidare saknas helt uppgifter för tiden juli—augusti 1967, vilket påverkar siffrorna relativt kraftigt, eftersom enligt sakens natur utförsäkringsfallen koncentreras till försäkringsårets senare del.

De utförsäkringsfall som avser medlemmar vilka fyllt 67 år och där högsta antalet ersättningsdagar är 75 under ett försäkringsår, dominerar helt och utgör mellan tre fjärdedelar och fyra fjärdedelar av samtliga fall. Deras antal är relativt konstant, medan övriga fall ökar progressivt vid stegring av antalet ersättningsdagar per medlem.

Göres en jämförelse mellan försäkringsåren 1964/65 och 1965/66 kan konstateras att antalet ersättningsdagar per årsmedlem ökat med drygt 20 %, medan totala antalet utförsäkringsfall ökat med endast ca 2 %. Antalet utförsäkringsfall för medlemmar som fyllt 67 år har minskat något (3 %), medan antalet utförsäkrade med 200 eller 150 dagar ökat med 25 %. Samma tendenser avspeglar sig i siffrorna för försäkringsåret 1966/67.

Frekvensen och utvecklingen är ej enhetlig i de olika kassorna. Som exempel på några kassor där arbetslösheten ökat starkt under senare år, delvis i samband med nedläggning av företag, kan nämnas beklädnadsfackens kas-

sor. Av dessa värden framgår att antalet utförsäkringsfall med 150 ersättningsdagar ökat kraftigt under den här aktuella tiden.

	1964/65	1965/66	1966/67 (t o m juni)
Beklädnadsarbetar- nas e a k .....	37	96	157
Sko- och läderarbe- tarnas e a k .....	24	48	115
Textilarbetarnas e a k	56	89	240

Motsvarande siffror för exempelvis kommunalarbetarnas kassa var 44 respektive 41 och 36, vilket tyder på väsentligt stabilare förhållanden.

#### *Utförsäkring i åldersgruppen 60—66 år*

I detta sammanhang saknar den grupp medlemmar som utförsäkrats efter fyllda 67 år intresse. Av de övriga koncentreras intresset till dem som utförsäkrats i åldern 55—59 och 60—66 år. Arbetsmarknadsstyrelsen har begärt redovisning i åldersgrupper. Här föreligger ännu större brister hos materialet än vad som gäller uppgifterna om totala antalet utförsäkrade.

Alder	1964/65	1965/66	1966/67
55—59	99	162	196
60—66	449	560	639

Ovanstående siffror anger som väntat en markant stegring i antalet utförsäkrade i åldern 60—66 år jämfört med gruppen 55—59 år.

Då de nu aktuella åtgärderna i första hand avser personer i åldern 60—66 år, är det närmast antalet utförsäkrade i denna åldersgrupp som bör läggas till grund för bedömning av det antal försäkrade, som kan komma att erhålla särskild dagpenning. År 1965/66 utförsäkrades i denna grupp 560 personer. Nämnade antal utförsäkrade har redovisats av 25 kassor med 64 % av det totala medlemsantalet. Antages utförsäkringsfrekvensen vara någorlunda enhetlig i hela försäkringskollektivet skulle utförsäkringsfallen inom åldersgruppen totalt utgöra 875. Antalet ersättningsdagar var försäkringsåret 1965/66 i genomsnitt 2,8 per medlem. Medelvärdet för en tioårsperiod är 3,3 dagar, eller 18 % högre. Efter justering med hänsyn härtill skulle totala antalet utförsäkrade under ett genomsnittsår bli 1 030 i den nu aktuella gruppen.

## Kostnadsberäkningar och finansieringsförslag

### Kostnadsberäkningar

Vi har i motiveringen till förslaget om omställningsbidrag framhållit att alla möjligheter till arbetsplacering eller andra sysselsättningsskapande åtgärder i det enskilda fallet bör vara grundligt undersökta och övervägda innan bidrag beviljas. En fortlöpande uppföljning av förändringar i bidragstagarens möjligheter till arbetsplacering bör därefter ske med periodiskt återkommande kontroller och rapportering till vederbörande länsarbetsnämnd. Bidragstagare som avvisat erbjudet lämpligt arbete kan avstängas från rätt till bidrag viss tid. Underlåter bidragstagare att följa prövningsmyndighetens föreskrifter kan beslutet om bidrag upphävas.

Medlem i erkänd arbetslöshetskassa, som enligt utredningens förslag kan uppbära särskild dagpenning, har under lång tid regelbundet haft kontakt med den offentliga arbetsförmedlingen såsom arbetssökande. Medlemmen skall därefter under den tid särskild dagpenning utgår vara underkastad i huvudsak samma regler i fråga om sökande av arbete och villighet att anta lämpligt arbetserbjudande eller förslag om utbildning som andra arbetslösa kassamedlemmar.

Vi förutsätter vidare att ett rationellt system utvecklas för bedömning av arbetsförhållanden hos sökande av omställningsbidrag. I de fall arbetsförmedlingen inte därigenom eller genom arbetsanvisning har kunnat direkt pröva bidragssökandens förmåga och vilja till arbete, bör i tveksamma fall bedömningen av sökandens arbetsförhållanden ske med anlitande även av kommunala myndigheters personkännedom och annan sakkunskap.

Dessa restriktiva regler syftar dels till en begränsning av den särskilda dagpenningens och omställningsbidragets tillämpningsområde till fall av klart arbetsmarknadsmässiga stödbehov, dels till en begränsning av de kontanta arbetsmarknadsstödet till de enskilda fall där det inte för tillfället föreligger någon realistisk möjlighet till arbetsplacering med eller utan särskild utbildning eller andra arbetsmarknadsåtgärder.

Omfattningen av samhällets kostnader för den särskilda dagpenningen och omställningsbidraget kommer att till betydande del bestämmas av den allmänna inställningen på arbetsmarknaden till äldre arbetstagare.

Vi har ansett oss kunna förutsätta att denna inställning allmänt sett skall bli positiv. Vi anser oss även kunna förutsätta att arbetsmarknadsorganen i

alla enskilda fall skall sträva efter att utnyttja varje möjlighet att placera arbetssökande i den öppna marknaden eller vidtaga andra åtgärder för att underlätta eller skapa sysselsättning för honom.

Även med en tillämpning av de restriktiva reglerna och en inställning på arbetsmarknaden som helt motsvarar dessa förutsättningar måste emellertid omfattningen av samhällsstödet åt äldre arbetslösa antagas komma att bli betydande, särskilt i lägen på arbetsmarknaden som påverkas både av skärpning i näringslivets strukturomvandling och nedgång i den allmänna konjunkturen. Kostnaderna kan därför beräknas variera betydligt under olika år.

### *Underlag för kostnadsberäkningar*

I kapitlen 1 och 5 lämnas följande uppgifter i fråga om de åldersgrupper som berörs av vårt förslag om äldre-stöd:

#### A. Befolkningen i vissa åldersklasser 1965—1975

År	Män		Kvinnor	
	55—59 år	60—66 år	55—59 år	60—66 år
1965	250 536	282 785	254 168	306 544
1970	254 700	318 100	255 300	334 300
1975	255 600	333 300	255 100	344 000

#### B. Antal anställda i vissa åldersklasser 1966—1975

År	Män		Kvinnor	
	55—59 år	60—66 år	55—59 år	60—66 år
1966	180 000	160 000	90 000	60 000
1970	180 000	173 000	99 000	69 000
1975	180 000	180 000	104 000	72 000

#### C. Genomsnittligt antal försäkrade arbetslösa i vissa åldersgrupper år 1966

	Män		Kvinnor	
	55—59 år	60—66 år	55—59 år	60—66 år
	2 454	4 747	493	550

#### D. Långvarig arbetslöshet för försäkrade arbetslösa

a) Arbetslösa mer än 2 månader enligt uppgifter för mars månad 1966—67. Procentandel i vissa åldrar.

År	Män		Kvinnor	
	55 - 59 år	60—66 år	55—59 år	60—66 år
1966	38,5	49,6	51,0	61,4
1967	40,9	52,7	58,6	66,0

b) Arbetslösa mer än 6 månader. Procentandel i vissa åldrar. Förbehåll om att dessa siffror kan vara underskattade utvecklas närmare i kapitel 1.

År	Män		Kvinnor	
	55 - 59 år	60—66 år	55—59 år	60—66 år
1966	3,5	8,3	12,2	23,7
1967	4,2	9,1	16,9	29,4

E. De försäkrades procentandel av totalantalet anställda i vissa åldrar år 1966

Män 55—66 år	Kvinnor 55—66 år
71,5	44,7

F. Antal utförsäkrade i de erkända arbetslöshetskassorna

I kapitel 5 (5.6) lämnas vissa uppgifter om antal utförsäkrade i åldern 60—66 år under perioden 1.9 1964—30.6 1967. Det totala antalet utförsäkrade i denna åldersgrupp under ett genomsnittså beräknas till omkring 1 000. Beräkningarna för genomsnittså anknyts till medelvärdet av antalet ersättningsdagar i genomsnitt per medlem och försäkringsår under senaste tioårsperiod. Dessa beräkningar avser huvudsakligen försäkringsåren 1964/65 och 1965/66 då sysselsättningsläget på arbetsmarknaden påverkades av driftsförändringar och företagsnedläggningar i mindre omfattning och inom färre industrigrenar än under senare delen av år 1966 och hittills under år 1967. Till de av omställningssvårigheter för arbetstagarna tidigast berörda hör beklädnadsindustrierna. I kapitel 5 redovisas uppgifter från Beklädnadsarbetarnas, Sko- och läderarbetarnas samt Textilarbetarnas arbetslöshetskassor, som för de tio första månaderna försäkringsåret 1966/67 (t o m juni) visar en stark stegring av antalet utförsäkringsfall jämfört med tidigare år. Det är sannolikt att samma tendens senare kommer till synes i flera av de övriga kassor, vars medlemmar först i slutet av år 1966 och början av år 1967 berörts av de svårigheter som tidigare mött arbetstagare i beklädnadsindustrierna. Vi har därför ansett oss böra antaga att antalet utförsäkrade per år i åldern 60—66 år i ett försämrat arbetsmarknadsläge kan komma att uppgå till 2 000.

Kostnadsberäkningar för särskild dagpenning kan grundas på antaganden om antal utförsäkrade och den tid under ett försäkringsår dessa i genomsnitt kommer att uppbära särskild dagpenning. Växlande möjligheter att få arbete, tillfälliga arbetens skiftande varaktighet, mellankommande sjukdomsperioder m. m. medför dock att beräkningarna måste göras med så stora marginaler att det kan vara motiverat att i stället grunda dem på »årskostnadsrum» och från denna utgångspunkt söka uppskatta det antal utförsäkrade som kan rymmas inom ett sådant rum. Därigenom underlättas även jämförelser med omställningsbidraget, som är fortlöpande och därför naturligtast kostnadsberäknas i årskostnadsrum.

#### *Kostnader för utgående ersättning*

Kostnadsposter:

1. Särskild dagpenning till försäkrade i ålder 60—66 år.
2. Omställningsbidrag till försäkrade i ålder 60—66 år.
3. Omställningsbidrag till icke försäkrade i ålder 60—66 år.
4. Särskild dagpenning och omställningsbidrag till friställda arbetstagare i lägre ålder än 60 år enligt beslut av arbetsmarknadsstyrelsen.

Genomsnittlig *ersättningsårskostnad* för särskild dagpenning beräknas efter 37 kronor per ersättningsdag (inkl ev barntillägg) till  $260 \times 37 = 9\,260$  kronor.

Genomsnittlig *ersättningsårskostnad* för omställningsbidrag beräknas efter 730 kronor per ersättningsmånad (inkl ev make- och barntillägg) till  $12 \times 730 = 8\,760$  kronor.

Antalet *årskostnadsrum* har vi sökt uppskatta enligt de i början av detta kapitel avgivna förutsättningarna och med ledning av det tillgängliga bedömningsunderlaget. Vi har därjämte antagit att det för närvarande hos arbetslösa arbetstagare finns ett ej obetydligt stödbehov som inte direkt framkommit i arbetslöshetsstatistik eller i uppgifter om kommunernas hjälpverksamhet. Vi har därvid kommit till följande uppskattning av antal årskostnadsrum för de olika kostnadsposterna under *det första året efter stödformernas ikraftträdande*. Under detta första år kan det beräknas uppstå en särskild merkostnad av ca 50 % för kostnadspost 1 på grund av att ersättningsberättigade enligt vårt förslag även skulle bli de personer som utförsäkrats under året före ikraftträdandet. Genom omställningsbidragets konstruktion med tillgodoräkning av arbetad tid före stödformens ikraftträdande, kommer även kostnaderna för detta stöd sannolikt att bli större under första året.

Beräknat antal årskostnadsrum:	Kostnadspost 1	1 200
	Kostnadspost 2	500
	Kostnadspost 3	1 500

*Antalet personer* som kan inrymmas i varje årskostnadsrum blir beroende av de faktiska möjligheterna att återplacera dessa arbetstagare i varaktigt arbete och samhällets resurser att medverka till att sådan placering sker så snabbt som möjligt med utnyttjande av alla lämpliga arbetstillfällen. De antaganden som nu kan göras i detta avseende har lett till följande uppskattning av antal personer som i genomsnitt årligen skulle kunna få stöd enligt förenämnda tre kostnadsposter.

Kostnadspost 1	$2\frac{1}{2} \times$ antalet årskostnadsrum	= ca 3 000
Kostnadspost 2	$2 \times$ antalet årskostnadsrum	= ca 1 000
Kostnadspost 3	$2 \times \frac{1}{3}$ -del av antalet årskostnadsrum, motsvarande antaget antal långtidsfall	= ca 1 000
	$4 \times \frac{2}{3}$ -delar av antalet årskostnadsrum, motsvarande antaget antal arbetslösa med kortare arbetslöshetsperiod och mindre omställningssvårigheter	= ca 4 000

Antalet personer i åldern 60—66 år som kan beräknas få särskild dagpenning och/eller omställningsbidrag under någon period av det första året skulle därmed kunna uppgå till närmare 10 000. Om det visar sig att antalet personer som behöver detta stöd blir högre eller att dessa personer möter större svårigheter att få arbete eller att samhällets resurser att medverka till arbetsplacering av dem blir mindre än vi ovan antagit, kommer genomsnittskostnaderna att öka i motsvarande mån.

De totala *kostnaderna* för av oss föreslaget stöd till arbetslösa arbetstägare i åldern 60—66 år, beräknade på så sätt att antalet årskostnadsrum multipliceras med den för varje stödform angivna ersättningsårskostnaden, skulle därmed under *första året* bli följande.

	kronor
Kostnadspost 1	$1\,200 \times 9\,620 = 11\,544\,000$
Kostnadspost 2	$500 \times 8\,760 = 4\,380\,000$
Kostnadspost 3	$1\,500 \times 8\,760 = 13\,140\,000$
	<hr/> ca 29 000 000

För kostnadspost 4 kan specificerade uppskattningar nu inte göras. Om det antages att dessa kostnader skulle uppgå till omkring 20 % av summan av kostnadsposterna 1—3, skulle kostnadsbeloppet enligt ovanstående uppskattningar av dessa poster bli omkring 6 000 000 kronor. *Summan av kostnadsposterna 1—4* skulle därmed under första året uppgå till omkring 35 miljoner kronor.

Under *de följande åren* kan kostnaderna bli påverkade av flera förhållanden: Bortfall sker delvis av den merkostnad som under första året uppstått genom att i stort sett två års utförsäkringsfall reglerats under ett år. Antalet personer i den aktuella åldern från omkring 60 till 66 år ökar. De sysselsättningsfrämjande arbetsmarknadsåtgärderna bör samtidigt kunna ge ökad effekt bland de äldre arbetstägarna. Antalet anställda kvinnor i den aktuella åldern ökar.

Såvitt nu kan bedömas skulle kostnadsposterna 1—4 under dessa följande år kunna nedgå till 25—30 miljoner kronor under förutsättning att de äldre arbetstägarnas möjligheter till arbetsplacering successivt förbättras. I annat fall kan kostnaderna öka väsentligt. Skulle endast hälften så många av det antal personer i åldern 60—66 år, som förut antagits söka stöd under första året, rymmas inom förut uppskattade antal årskostnadsrum eller skulle antalet arbetslösa öka väsentligt, kan kostnaderna för detta året komma att uppgå till 60—70 miljoner kronor och kostnaderna de följande åren under sådana förhållanden att uppgå till 50—60 miljoner kronor.

Genomförande av stödformerna särskild dagpenning och omställningsbidrag kan antagas i viss utsträckning komma att minska kostnader för bl. a. socialhjälp och kommunala kontantunderstöd. Storleken av sådana kostnadsminskningar på andra områden har vi ännu inte möjlighet att bedöma. Vi planerar att under hösten 1967 göra en undersökning av bl. a. orsaker till hjälpbehov bland socialhjälpssökande och avser därmed kunna belysa åldersfördelningen bland dessa hjälpsökande och frekvensen av fall där brist på arbete varit huvudanledning till hjälpbehovet. Utvecklingen av den kommunala kontantunderstödsverksamheten kommer vi även att följa.

### *Förvaltningskostnader för utgivande av ersättning*

Till den del som avser *omställningsbidrag* kommer det administrativa arbetet att utföras inom arbetsmarknadsverket. Inom arbetsmarknadsverket kommer arbetsuppgifterna i samband med bidragsadministrationen att delvis sammanfalla med arbetsförmedling och andra arbetsmarknadsåtgärder, som nu ingår i länsarbetsnämndernas och arbetsmarknadsstyrelsens uppgifter. Det har för oss inte varit möjligt att närmare undersöka i vad mån de av omställningsbidragets administration direkt föranledda nya arbetsuppgifterna för arbetsmarknadsverket kommer att medföra behov av särskild personal och ökade kostnader i övrigt.

Beträffande förvaltningskostnader för utgivande av *särskild dagpenning* må följande framhållas och anföras:

Administrationskostnaderna i arbetslöshetskassorna kan sägas utgöra två huvuddelar, kostnaderna för den centrala förvaltningen och kostnaderna för den lokala förvaltningen. Dessa huvuddelar kan i sin tur — bortsett från vissa kostnader för styrelse, föreningssammanträde, stadgetryck och dylikt — hänföras till antingen kostnaden för avgiftsuppbörd och avgiftsredovisning eller kostnaden för utbetalning av ersättning. Storleken av de förstnämnda kostnaderna påverkas väsentligt av den parallellkoppling av kassornas administration och den fackliga administration, som råder i flertalet fall. Utbetalning av ersättning och kontrollen därav är däremot helt en kassaangelägenhet, för vilken kostnaden helt faller på kassan.

Förvaltningskostnaderna varierar starkt mellan olika kassor, beroende på en rad olika faktorer. Härvid inverkar kassornas storlek, ersättningsutbetalningens omfattning (variationer mellan 0,2 och 12,0 ersättningsdagar per årsmedlem) liksom även det förhållandet att en kassa administreras fristående eller tillsammans med en fackorganisation. I viss mån påverkar även de olika principerna som tillämpas för kostnadsfördelningen mellan kassa och förbund de förvaltningskostnader som kommer att åvila arbetslöshetskassorna. Kostnaden per medlem och år låg för försäkringsåret 1965/66 mellan 3 och 43 kr, med ett medeltal vid ca 11 kr.

Det är svårt att beräkna hur mycket av förvaltningskostnaden som faller på avgiftsuppbörden och på utbetalningen av ersättning. Några nu ingående kostnadsanalyser torde ej ha gjorts på detta område, vilket kan sammanhånga med att statens förvaltningsbidrag utgår med ett fast belopp per medlem och år, oberoende av den faktiska förvaltningskostnaden. Viss rationalisering av förvaltningen har företagits. Databehandling har införts främst vid avgiftsuppbörden, framför allt i de större kassorna. Kassaenheterna (förbunden) är emellertid ofta relativt små och därför mindre väl lämpade för de elektroniska hjälpmedlen.

Kostnaderna för den centrala förvaltningen av den särskilda dagpenningen bör bli relativt små. De inskränker sig i stort sett till bokföring av utbetald ersättning, som måste särredovisas, sökande av statsbidrag samt

prövning av ersättningsrätten i vissa fall. Den särskilda ersättning till äldre torde vålla relativt sett mindre arbete än den ordinarie ersättningen eftersom den särskilda ersättningen bygger på så att säga »stabilare förhållanden». Prövningen av avgiftsvillkoren och en del andra villkor bortfaller. Kvar står bl. a. prövningen av karensvillkoret och omprövning av tjänstepensionärernas inplacering i pensionsavdragsklass vid ingången av nytt försäkringsår.

Med hänsyn till den mindre omfattning i förhållande till kassornas totala verksamhet som administrationen för den särskilda dagpenningen kan beräknas få, har vi inte funnit ändring erforderlig i nuvarande bestämmelser om statligt förvaltningsbidrag till kassorna (8 § förordning 14.12 1956 om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor, SFS nr 630, med ändringar 14.3 1958, SFS nr 101, och 4.6 1964, SFS nr 496).

## **Finansieringsförslag**

### *Omställningsbidrag*

I vår allmänna motivering för de föreslagna formerna av äldrestöd i kapitel 3 har anförts att omställningsbidraget bör regleras av statsmakterna såsom ett av arbetsmarknadspolitikens medel, varvid ansvaret för beslut om bidraget skall åvila den statliga myndighet som har att vidtaga arbetsförmedlande och sysselsättningsskapande åtgärder enligt av statsmakterna fastställt arbetsmarknadspolitiskt program.

I enlighet därmed föreslår vi att alla kostnader för utgående omställningsbidrag och därmed sammanhängande förvaltning helt bestrides av statsmedel.

### *Särskild dagpenning*

För statsbidrag till den särskilda dagpenningen torde man ha att välja mellan tre alternativ:

1. Samma statsbidrag som till den ordinarie ersättningen från erkänd arbetslöshetskassa.

2. Statsbidrag enligt 1. men med enhetligt dagpenningbidrag om 75 %.

3. Statsbidraget täcker den totala kostnaden.

1. Statsbidrag enligt samma grunder som för statsbidrag till den ordinarie ersättningen betyder att bidrag utgår i form av grundstatsbidrag (ev. med tillägg), dagpenningbidrag och barntilläggbidrag. Grundstatsbidraget är det proportionella bidraget, som varierar med dagpenningens storlek mellan 35 och 50 %. Det progressiva dagpenningbidraget bestäms av antalet ersättningsdagar per årsmedlem enligt tabell i statsbidragsförordningen och stiger från 0 till 75 % mellan 2,5 och 22 ersättningsdagar. Antalet dagar för vilka särskild dagpenning utgivits antages ingå i det antal ersättningsdagar, som bestämmer dagpenningbidragets procentsats. Denna högre procentsats räknas på den totala utbetalningen av dagpenning i en

klass. Detta kan medföra ett relativt stort — i vissa fall orimligt stort — statsbidrag till den särskilda dagpenningen om man hänför den totala ökningen enbart till kostnader för nämnda dagpenning. Dessa negativa konsekvenser kan emellertid undvikas genom att antalet dagar med särskild dagpenning ej medtages vid beräkningen av antalet ersättningsdagar per årsmedlem för bestämmande av dagpenningbidragets storlek.

En nackdel med denna norm för statsbidraget till särskild dagpenning är att bidraget kommer att variera starkt mellan olika kassor. Försäkringsåret 1965/66 varierade statens bidrag till den utbetalade ersättningen (dagpenning och barn tillägg) mellan 38 och 85 % av kostnaderna, med ett genomsnitt för alla kassor av 67 %. De negativa konsekvenserna härav torde emellertid begränsas av att de kassor, som kommer att betala ut särskild ersättning i någon större omfattning, i regel kommer att vara sådana kassor inom vilkas verksamhetsområde den allmänna arbetslösheten är relativt stor och därmed antalet ordinarie ersättningsdagar och även statsbidraget ligger på en relativt hög nivå.

2. Ojämnheten i statsbidraget mellan olika kassor kan undvikas om grundstatsbidraget bibehålles oförändrat och progressiviteten hos dagpenningbidraget upphäves genom fastställande av en fixerad procentsats. Härvid torde lämpligen kunna väljas 75 %, som är den högsta i den progressiva skalan och uppnås vid 22 ersättningsdagar per årsmedlem. Även barn tilläggsbidraget ligger på denna nivå. Med hänsyn till de kassor som på grund av stor arbetslöshet redan har ett statsbidrag om 75 % — detta är undantagsfall — torde ej annan procentsats kunna väljas. Ur teknisk synpunkt är vilken procentsats som helst möjlig. Inom ramen av detta system kan erhållas varje tänkbar avvägning mellan statens och kassans del i kostnaderna för den särskilda dagpenningen.

3. Statsbidrag med 100 % av kostnaderna för särskild dagpenning ger liksom alternativ 2 kassorna lika ersättning för dessa kostnader, men innebär ingen egentlig fördelning av kostnaderna, eftersom dessa i sin helhet kommer att belasta staten.

Detta alternativ liksom alternativ 2 kräver att kostnaderna för den särskilda dagpenningen bokföres för sig. Eventuellt bör med anledning därav speciella kassakort användas för den särskilda dagpenningen. Detta kan även vara motiverat av de avvikelser i besöksordning m. m. som kan komma att tillämpas för den som uppbär denna ersättning.

För barn tillägget bör enligt alternativ 1 och 2 utgå 75 %, vilket är det samma som ordinarie bidrag. I alternativ 3 bör hela kostnaden för barn tillägg helt ersättas av staten.

Vid våra överväganden av statsbidragets storlek har framhållits att omställningsbidrag — som enligt vårt förslag skulle helt finansieras av staten — kommer att kunna utgå till icke försäkrad under arbetslöshetstid motsvarande den då försäkrad arbetslös uppbär särskild dagpenning. Strävan

efter likställighet i statsbidragshänseende mellan grupperna försäkrade och icke försäkrade skulle vid sådant förhållande kunna leda till en uppdelning av den särskilda dagpenningen i två delar, dels ett belopp motsvarande omställningsbidraget, dels det belopp varmed den särskilda dagpenningen i det enskilda fallet kommer att överstiga omställningsbidraget. Likställigheten skulle då innebära att sistnämnda överskjutande belopp skulle avgiftsfinansieras enligt något av förut angivna alternativ 1 och 2.

I direktiven för det nu föreliggande utredningsuppdraget angående stödformer för äldre arbetstagare framhålles att vi i samband med vårt allmänna uppdrag att göra en översyn av arbetslöshetsförsäkringens omfattning och utformning har att även lösa finansieringsfrågor samt att därvid överväga alternativa finansieringsformer. I avvaktan på detta bör, enligt dessa direktiv, förslag till en temporär lösning av finansieringsfrågorna läggas fram för det nu avsedda kompletterande trygghetsskyddet för de äldre arbetstagarna, varvid övergångsvis nu gällande finansieringsprinciper i huvudsak skall kunna tillämpas.

Vi har därför när det gäller den särskilda dagpenningen inte ingått på de möjligheter till fördelning av kostnader på olika berörda parter eller på de jämförelser med finansiering av sjukförsäkring eller annan allmän försäkring som annars kunnat vara motiverade. För en temporär lösning av den nu föreliggande finansieringsfrågan har vi ej heller ansett erforderligt att belasta bestämmelserna om statsbidrag med regler som varierar efter den särskilda dagpenningens skiftande belopp eller efter antalet ersättningsdagar per årsmedlem i den kassa den arbetslöse tillhör. Därmed har vi funnit att statsbidrag till den särskilda dagpenningen bör kunna bestämmas enhetligt för alla kassor och kassamedlemmar, för vilka denna stödform kan komma i fråga. I valet mellan förenämnda alternativ 2, innebärande ett enhetligt dagpenningbidrag till särskild dagpenning av 75 %, och alternativ 3, innebärande att statsbidraget täcker hela kostnaden för utgående särskild dagpenning, förordar vi det sistnämnda med hänvisning till nämnda jämförelser med icke försäkrade, som under motsvarande arbetslöshetstid uppbär ett helt av statsmedel finansierat omställningsbidrag, och med hänsyn även till att de försäkrade själva genom arbetslöshetskassorna medverkar i och bekostar administrationen av denna nya stödform.

Vi föreslår således att i förordningen om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor införes bestämmelser om en ny bidragsform, *särskilt dagpenningbidrag*, som per försäkringsår utgår med 100 % av belopp utgivna såsom särskild dagpenning.

Slutligen får vi beträffande båda stödformerna ånyo understryka att vårt finansieringsförslag endast avser en temporär lösning intill dess övriga i våra ursprungliga direktiv angivna problem rörande kontant stöd vid arbetslöshet blivit lösta.

## Förslag till

### Kungörelse om ändring i arbetsmarknadskungörelsen den 3 juni 1966 (nr 368)

Härigenom förordnas, *dels* att 71 och 91 §§ arbetsmarknadskungörelsen den 3 juni 1966 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges, *dels* att i kungörelsen skall efter 94 § införas en ny rubrik och sju nya paragrafer, betecknade 95—101 §§, av nedan angiven lydelse, *dels ock* att nuvarande 95—105 §§ i kungörelsen skall erhålla ny paragrafnumrering och därvid betecknas respektive 102—112 §§.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

#### 71 §.

Arbetslöshetshjälp meddelas i form av beredskapsarbete, arkivarbete, musikerhjälp eller kommunalt kontantunderstöd.

Arbetslöshetshjälp meddelas i form av beredskapsarbete, arkivarbete, musikerhjälp, kommunalt kontantunderstöd *eller omställningsbidrag*.

#### 91 §.

Dagunderstöd får icke utges till arbetslös för tid då han uppbär dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa. I ömmande fall får dock för sådan tid utges dagunderstöd till bostadskostnad, om den arbetslöse genom intyg av erkänd arbetslöshetskassa styrker att han under de 30 dagar som förflutit närmast innan understödet skulle börja utgå uppburit dagpenning för sammanlagt minst 15 dagar, i vilka även tid då han åtnjutit dagunderstöd får inräknas.

Dagunderstöd får icke utges till arbetslös för tid då han uppbär dagpenning *eller särskild dagpenning* från erkänd arbetslöshetskassa *eller omställningsbidrag* enligt denna kungörelse. I ömmande fall — — — får inräknas.

(Föreslagen lydelse)

#### *Omställningsbidrag*

#### 95 §.

Omställningsbidrag utgöres av grundbidrag, maketillägg, barntillägg.

## 96 §.

Omställningsbidrag utgår till

1) medlem i erkänd arbetslöshetskassa som uppburit särskild dagpenning under den längsta tid som medges i förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor,

2) annan arbetslös som under kalenderåret fyller lägst 60 år och som under minst 24 månader under en period av tre år närmast före anmälan till arbetsförmedlingsorgan om arbetslöshetens inträde har haft sin huvudsakliga försörjning genom arbete mot avlöning för annans räkning.

Arbetsmarknadsstyrelsen kan förklara den som ej fyllt 60 år berättigad till omställningsbidrag, om han är arbetslös som omedelbar följd av verksamhetens nedläggning eller bestående driftsändring vid företag där han varit långvarigt anställd.

Under den i första stycket angivna kvalifikationstiden av minst 24 månader, under vilken den arbetslöse skall ha utfört arbete mot avlöning för annans räkning, skall den arbetslöse varje kalendermånad ha utfört sådant arbete minst femton dagar. Med dag, å vilken arbete utförts, jämställs dag, varunder den arbetslöse under pågående anställning

a) åtnjutit semester,

b) varit oförmögen till arbete på grund av sjukdom, dock att dag, som infaller efter det att den arbetslöse till följd av sjukdom varit frånvarande från arbetet under nittio dagar ett kalenderår, jämställs endast om arbetsförmågan föranletts av yrkesskada.

## 97 §.

Grundbidrag utgår med 700 kronor i månaden. Maketillägg utgår för make, som icke har egen inkomst, med 75 kronor i månaden. Barntillägg utgår för eget eller makes barn under 16 år med 50 kronor i månaden.

Bidrags- eller tilläggsbelopp för dag utgör en tjugotvåondel av månadsbeloppet.

## 98 §.

Halvt omställningsbidrag utgår för dag då bidragstagaren

1) utför avlönat arbete mer än två och högst fyra timmar men i övrigt är arbetslös, om han hade heldagsarbete innan han blev arbetslös och fortfarande söker sådant arbete,

2) uppbär halv sjukpenning enligt lagen om allmän försäkring eller lagen om yrkesskadeförsäkring.

Avlönat arbete i högst två timmar under dag då bidragstagare i övrigt är arbetslös utgör ej hinder för helt omställningsbidrag.

Omställningsbidrag till den som uppbär

1) annan ålderspension än enligt lagen om allmän försäkring,

2) mindre än hel förtidspension eller mindre än helt sjukbidrag enligt lagen om allmän försäkring eller

3) livränta från försäkringsinrättning på grund av yrkesskada eller olycksfall

nedsättes med det belopp som anges i följande tabell:

*Avdragstabell*

Pensions- eller annat förmånsbelopp:		Avdrag per dag, kr	Avdrag per månad, kr
för år, kr	för månad, kr		
— 1 049	— 87	0	0
1 050 — 2 099	88 — 175	5	110
2 100 — 3 149	176 — 262	8	176
3 150 — 4 199	263 — 350	11	242
4 200 — 5 249	351 — 437	14	308
5 250 — 6 299	438 — 525	17	374
6 300 — 7 349	526 — 612	20	440
7 350 — 8 399	613 — 700	23	506
8 400 — 9 449	701 — 787	26	572
9 450 — 10 499	788 — 875	29	638
10 500 — 11 549	876 — 962	32	704
11 550 —	963 —	35	770

99 §.

Omställningsbidrag upphör vid utgången av månaden före den då bidragstagaren fyller 67 år eller enligt lagen om allmän försäkring börjar uppbära ålderspension, hel förtidspension eller helt sjukbidrag.

100 §.

Omställningsbidrag får icke utges till arbetslös som har ett sådant levnadssätt att möjligheterna för honom att få arbete på den öppna marknaden försvåras.

101 §.

Den som uppbär omställningsbidrag är skyldig att anmäla sig hos den offentliga arbetsförmedlingen i den ordning arbetsmarknadsstyrelsen föreskriver.

*Denna kungörelse träder i kraft den 1 april 1968.*

*Den i 96 § angivna perioden av tre år närmast före anmälan till arbetslöshetsförmedlingsorgan om arbetslöshets inträde får, om sökande av omställningsbidrag så önskar,*

räknas från den tidpunkt före de nya bestämmelsernas ikraftträdande då sökanden till offentlig arbetsförmedling anmält att arbetslöshet inträtt, dock ej från tidigare tidpunkt än den 1 juli 1967.

### Förslag till

#### Förordning om ändring i förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor

Härigenom förordnas, dels att 18 och 20 §§, 23 § 2 mom., 28 § 1 mom., 30 § 1, 2 och 3 mom. samt 32 § förordningen den 14 december 1956 om erkända arbetslöshetskassor skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges, dels att i envar av 29 och 31 §§ förordningen skall införas ett nytt moment, benämnt 3 mom. med nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

#### 18 §.

Erkänd arbetslöshetskassa skall utgiva ersättning dels i form av ett för dag beräknat belopp, benämnt dagpenning, dels ock i form av barn-tillägg till dagpenningen.

Erkänd arbetslöshetskassa skall utgiva ersättning dels i form av ett för dag beräknat belopp, benämnt dagpenning eller särskild dagpenning, dels ock i form av barn-tillägg till dagpenningen eller den särskilda dagpenningen.

Ersättning må — — — — — annan ort.

I annan form — — — — — ej utgivas.

#### 20 §.

Ersättning må — — — — — åtaga sig arbete.

*Särskild dagpenning och barn-tillägg till sådan dagpenning må utgå endast till medlem som icke omfattas av medgivande enligt 24 § tredje stycket och som under försäkrings-*

året fyller lägst 60 år. Tillsynsmyndigheten äger dock förklara yngre medlem berättigad härtill under arbetslöshet som utgör omedelbar följd av verksamhetens nedläggning eller bestående driftsändring vid företaget där medlemmen har varit långvarigt anställd.

## 23 §.

2 mom. Ersättning må första gången under varje försäkringsår utgivas endast under förutsättning att medlemmen för minst tjugo veckor eller, i kassa med månadsavgifter, för minst fem månader under en period av tolv månader närmast före arbetslöshetens inträdande

erlagt avgift,

varit befriad från avgiftsplikt på grund av yrkesutbildning eller tjänstgöring som värnpliktig eller

åtnjutit tilläggssjukpenning enligt 3 kap. 13 § lagen om allmän försäkring.

2 mom. Annan ersättning än särskild dagpenning och barntillägg till sådan dagpenning må — — — allmän försäkring.

I den — — — — — sig arbete.

Därest tillsynsmyndigheten — — — fyra månader.

Är medlem — — — senare försäkringsåret.

## 28 §.

1 mom. Dagpenning må icke utgå till medlem, förrän han under en sammanhängande tid av högst fem kalenderveckor varit arbetslös fem dagar (karenstid) och för dessa dagar företett intyg som sägs i 22 §.

Omfattar kassans verksamhetsområde yrke, inom vilket arbetslöshet årligen regelbundet förekommer, äger kassan för medlemmar, som tillhöra sådant yrke, i sina stadgar föreskriva längre karenstid än i

1 mom. Dagpenning och särskild dagpenning må icke utgå till medlem, förrän han under en sammanhängande tid av högst fem kalenderveckor varit arbetslös fem dagar (karenstid) och för dessa dagar företett intyg som sägs i 22 §.

Omfattar kassans verksamhetsområde yrke, inom vilket arbetslöshet årligen regelbundet förekommer, äger kassan för medlemmar, som tillhöra sådant yrke, i sina stadgar

första stycket sägs, varvid den tid inom vilken karenstiden beräknas skall förlängas i motsvarande omfattning.

I karenstid inräknas endast dag, för vilken hel dagpenning skulle hava utgått, om karenstiden gått till ända. Dag, för vilken dagpenning jämlikt 29 § 2 mom. fjärde stycket skulle hava utgått med nedsatt belopp eller för vilken dagpenning jämlikt 33 § icke skulle hava utgått, må dock inräknas i karenstiden.

*beträffande dagpenning* föreskriva längre karenstid — — — motsvarande omfattning.

I karenstiden inräknas endast dag, för vilken hel dagpenning, *eller i fråga om särskild dagpenning hel sådan ersättning eller hel dagpenning*, skulle hava utgått, om karenstiden gått till ända. Dag, för vilken dagpenning *eller särskild dagpenning* jämlikt 29 § 2 mom. fjärde stycket — — — i karenstiden.

I karenstid — — — 32 § andra stycket 2).

Förekommer inom — — — — — i karenstiden.

### 29 §.

*3 mom. Bestämmelserna i 1 och 2 mom. gälla även särskild dagpenning och barntillägg till sådan dagpenning. Särskild dagpenning utgår med det belopp, som anges för den dagpenningklass medlemmen tillhör.*

### 30 §.

*1 mom.* Såsom dagpenning jämte, i förekommande fall, barntillägg må ej utgivas högre belopp i förhållande till medlemmens dagsförtjänst än som framgår av en av Konungen fastställd tabell (överförsäkringstabell).

*1 mom.* Såsom dagpenning och *särskild dagpenning* jämte i — — — (överförsäkringstabell).

Med dagsförtjänst — — — hans dagsförtjänst.

Saknas underlag — — — som medlemmen.

*2 mom.* Åtnjuter medlem i anledning av arbetslöshet fortlöpande understöd från arbetsgivaren eller från annan sammanslutning för meddelande av arbetslöshets hjälp än erkänd arbetslöshetskassa, må dagpenning och barntillägg utgivas

*2 mom.* Åtnjuter medlem — — — erkänd arbetslöshetskassa, må dagpenning, *särskild dagpenning* och barntillägg utgivas högst — — — preliminär skatt.

högst med belopp som motsvarar skillnaden mellan den högsta ersättning, som må utgå enligt 1 mom., och understödet sedan detta minskats med vad som må hava avdragits för gäldande av preliminär skatt.

3 mom. Åtnjuter medlem ålderspension skall han, då ansökan om ersättning första gången göres under försäkringsåret, inplaceras i avdragsklass enligt en av Konungen fastställd tabell (avdragstabell). Dagpenning och barntillägg skola nedsättas med det mot avdragsklassen svarande avdragsbeloppet. Ersättning understigande fem kronor för dag utbetalas ej.

3 mom. Åtnjuter medlem — — — (avdragstabell). Dagpenning, särskild dagpenning och barntillägg — — — utbetalas ej.

### 31 §.

3 mom. Särskild dagpenning får uppbäras för högst etthundrafemtio dagar efter utgången av den tid under vilken medlemmen äger uppbära dagpenning enligt 1 mom., dock ej under tid då han på nytt äger uppbära sådan dagpenning samt längst till och med månaden före den då medlemmen fyller 67 år eller enligt lagen om allmän försäkring börjar uppbära ålderspension, hel förtidspension eller helt sjukbidrag.

### 32 §.

Dagpenning må icke utgå för flera dagar under en kalendervecka än att ersättningsdagarnas antal, ökat med summan av antalet under veckan infallande arbetsdagar samt i karenstid ingående dagar, uppgår till högst fem. Med arbetsdag förstås härvid dag, då medlem utfört arbete i sådan utsträckning att dagpenning ej kunnat utgå för den dagen.

Dagpenning och särskild dagpenning må icke — — — — för den dagen.

Dagpenning må icke utgivas för

1) söndag,

2) annan helgdag samt påskafton, pingstafton, midsommarafton, julafton och nyårsafton, såvida icke tillsynsmyndigheten medgivit, att dagpenning må utgå för dylik dag,

3) dag, då medlemmen äger rätt till tilläggssjukpenning enligt 3 kap. 13 § lagen om allmän försäkring, och

4) dag, för vilken medlemmen sökt arbete för kortare tid än fyra timmar.

Om särskilda skäl — — — — — av dem.

Dagpenning och särskild dagpenning må icke — — — fyra timmar.

---

*Denna förordning träder i kraft den 1 april 1968.*

*Har den tid under vilken medlem enligt 31 § 1 mom. ägt uppbära dagpenning utgått före de nya bestämmelsernas ikraftträdande, dock ej tidigare än den 1 september 1966, skall medlemmen efter framställning därom äga uppbära särskild dagpenning från den tidpunkt efter förordningens ikraftträdande då kassan funnit övriga villkor för sådan ersättning föreligga.*

---

## Förslag till

## Förordning om ändrad lydelse av 1, 2 och 10 §§ förordningen den 12 december 1956 (nr 630) om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor

Härigenom förordnas, att 1, 2 och 10 §§ förordningen den 14 december 1956 om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

## 1 §.

Statsbidrag, som avses i förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor, utgår till envar sådan kassa såsom grundstatsbidrag, dagpenningbidrag, barntilläggsbidrag och förvaltningsbidrag.

Statsbidrag, som avses i förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor, utgår till envar sådan kassa såsom grundstatsbidrag, dagpenningbidrag, barntilläggsbidrag, *bidrag till särskild dagpenning* och förvaltningsbidrag.

## 2 §.

Grundstatsbidrag utgår — — — — — 35,0.

Överstiger — — — — — av detta.

*Statsbidrag till särskild dagpenning och barntillägg till sådan dagpenning utgår för varje dag, för vilken sådan ersättning utgivits, med 100 procent av ersättningen.*

## 10 §.

Statsbidrag utbetalas — — — efter ansökan.

När skäl äro därtill må efter tillsynsmyndighetens beprövande till kassa utbetalas intill hela beloppet av grundstatsbidrag och barntilläggsbidrag, som belöpa å tiden från försäkringsårets början till utbetalningsdagen, samt intill nio tiondelar av medlemsbidrag och dagpenningbidrag, som skäligen kunna antagas belöpa å samma tid.

När skäl — — — hela beloppet av grundstatsbidrag, *statsbidrag till särskild dagpenning* och barntilläggsbidrag, som — — — samma tid.

*Denna förordning träder i kraft den 1 april 1968.*

## Sammanfattning

Kapitel 1 behandlar *befolkningsförändringar åren 1965—1980*. Sveriges befolkning uppgick i slutet av år 1965 till 7,8 milj. personer. Fram till år 1980 skulle tillväxten enligt den senast gjorda befolkningsframskrivningen bli nära 1 milj. personer. Utvecklingen belyses i kapitel 1 av befolkningspyramider för åren 1965, 1970, 1975 och 1980. Den aktiva delen av befolkningen har där angivits i femårsgrupper i ålder fr. o. m. 20 år t. o. m. 65 år. Befolkningsframskrivningen visar att den aktiva delen av befolkningen kan väntas öka relativt svagt. Ökningen är från år 1965 till år 1980 endast 5 %, mot 12 % för hela befolkningen. Antalet personer under 20 år ökar med 11 % och antalet över 66 år med 45 %.

Fram mot år 1970 och under hela 1970-talet kommer således den aktiva befolkningen att växa mycket svagt i förhållande till hela befolkningen. Andelen äldre inom den aktiva befolkningen, åldrarna 55—66 år, väntas förändras obetydligt. De kommer att år 1970 uppgå till omkring en fjärdedel av hela den aktiva befolkningen. Denna andel väntas sedan bibehållas under hela 1970-talet.

Mellan åren 1960 och 1965 minskade glesbygdsbefolkningens andel av den totala befolkningen från 27,2 till 22,6 %. Fram till år 1980 beräknas den ha sjunkit till 17 %. Denna förskjutning av befolkningen från glesbygd till tätort sker inte likformigt över alla åldrar. Enligt beräkningar för år 1980 skulle skillnaden i den aktiva befolkningens andel av den totala befolkningen i tätort respektive glesbygd inte bli så stor, men fördelningen mellan äldre och yngre i denna grupp visar en högre medelålder i glesbygden och framför allt kommer befolkningsandelen över 64 år att där bli mycket stor.

För att belysa utvecklingen av de äldre åldersgrupperna i olika delar av landet har beräknats hur stor förändringen av antalet personer i åldern 55—64 år kan bli under perioderna 1965—1970 och 1970—1975 i samtliga kommunblocksanpassade A-regioner. Regioner som omfattar de större städerna uppvisar i allmänhet en hög tillväxt av de äldre. Med dessa undantag kan för hela Götaland och framför allt i de västra delarna av Svealand väntas en minskning eller lägre tillväxt än för hela riket i antalet 55—64 åringar. I framför allt de nordligaste delarna av Norrland finner man regioner med en tillväxt i antalet 55—64 åringar som är lika hög eller högre än hela rikets.

Om *arbetskraftens åldersstruktur* lämnas även uppgifter i kapitel 1. Genom att sammanställa material av olika slag har det varit möjligt att få en bild av de äldre arbetstagarnas andel av arbetskraften och en jämförelse mellan deras arbetslöshetsrisker i förhållande till de yngres. En jämförelse av antalet anställda i olika åldrar åren 1960 och 1966 visar för männen inte någon förändrad åldersfördelning, medan det för kvinnorna skett en viss förskjutning mot högre åldrar. Antalet anställda år 1966 i åldersgrupperna 55—59 år och 60—66 år har beräknats till 180 000 män och 90 000 kvinnor i åldern 55—59 år samt 160 000 män och 60 000 kvinnor i åldern 60—66 år.

För männen beräknas antalet anställda i åldern 55—59 år fram till år 1980 inte undergå några större förändringar, medan åldersgruppen 60—66 år skulle öka, under perioden 1966—1970 med omkring 13 000 personer och under perioden 1970—1975 med omkring 7 000 personer för att därefter stagnera.

För anställda kvinnor beräknas åldersgruppen 55—59 år öka, under perioden 1966—1970 med 9 000 personer och under perioden 1970—1975 med 5 000 personer för att därefter stagnera. I åldersgruppen 60—66 år beräknas antalet anställda kvinnor öka, under perioden 1966—1970 med 9 000 personer och under perioden 1970—1975 med 3 000 personer.

*Arbetslösheten i olika åldrar* enligt arbetsförmedlingsstatistiken belyses i kapitel 1. I bilaga till kapitlet lämnas en av byrådirektör Margit Strandberg, expert hos utredningen, utarbetad redogörelse »Statistiken över arbetslösa — en jämförelse mellan olika statistikällor».

Av uppgifterna framgår att arbetslöshetsrisken stiger kraftigt med åldern. Stegringen sker successivt men accentueras påtagligt efter 60-årsåldern. Männen har en högre relativ arbetslöshet, mätt i andelen arbetslösa bland de försäkrade, än kvinnor, men kvinnornas risktal överstiger männens i åldrarna från 35 år och upp mot 60 år för att bland de äldsta ligga under männens risktal. För kvinnorna skulle således arbetslösheten inte vara lika koncentrerad till de högre åldrarna som för männen. Vid bedömning av skillnaden mellan männens och kvinnornas arbetslöshet bör dock beaktas att det bland kvinnorna troligen finns en avsevärt större tendens att helt utträda ur arbetskraften när en anställning upphör eller arbetslösheten blir långvarig.

*Arbetslöshetstidens längd* belyses i kapitel 1 med uppgifter om de försäkrade arbetslösa för mars månad under åren 1961—1967 i olika erkända arbetslöshetskassor. Uppgifter har därvid sammanställts om de arbetslösa åldersfördelning och andel av de arbetslösa som varit utan arbete mer än 2 månader. Den statistik som finns över den längre arbetslösheten — över 6 månader — visar i arbetsförmedlingsstatistiken mycket låga tal men dessa får troligen anses underskattade, då en så lång arbetslöshet för

många lett till utförsäkring och därigenom minskade incitament till regelbundna besök vid arbetsförmedlingen.

*Sysselsättningsfrämjande samhällsåtgärder* för äldre arbetstagare behandlas i kapitel 2, där korta redogörelser lämnas för arbetsmarknadsstyrelsens aktivitetsprogram för att underlätta de äldre arbetstagarnas anpassning till arbetsmarknaden samt för behandlingen av de äldres sysselsättningsproblem vid 1966 års riksdag. Därjämte lämnas uppgifter om vissa åtgärder som behandlades vid årets riksdag, bl. a. bidrag till företag för yrkesutbildning av äldre arbetskraft och i samband därmed uppgifter om provanställning av äldre arbetstagare, inlösen av egna hem, särskilt bidrag till försöksvis bedriven halvskyddad sysselsättning och andra sysselsättningsfrämjande åtgärder för handikappade.

I anslutning härtill lämnas i kapitel 5 statistiska uppgifter rörande nuvarande omfattning av yrkesutbildning för arbetslösa med fördelning på ålder och kurstyp. I detta kapitel återges en undersökning av arbetsvårdsökande, som avslutade yrkesutbildning under april—december 1964, med uppgifter om fördelning efter ålder och olika handikappgrupper samt om antal kursdeltagare som erhöll anställning inom viss tid efter kursens slut. Vidare lämnas i kapitel 5 redogörelse för en undersökning av de äldre personer (45 år och däröver) som under mars och april 1963 slutade utbildning vid omskolningskurser för arbetslösa. Från en uppföljningsundersökning av denna grupp som arbetsmarknadsstyrelsen gjorde i december 1966 lämnas särskilda uppgifter om de personer i gruppen som utbildningsåret 1963 var i åldern 55—66 år. Dessa uppgifter tyder på att även kursdeltagarna vid denna ålder i betydande utsträckning kan finna varaktig anställning efter omskolning.

I kapitel 5 redogöres för några undersökningar som genomförts eller påbörjats för att belysa *arbetstagarnas omställningsproblem efter företagsnedläggningar eller driftsinskränkningar*. Vid arbetslöshetsräkningen i maj 1967 gjordes en särskild undersökning av arbetslösa personer som sedan januari 1966 mist stadigvarande anställning på grund av driftsnedläggning, driftsinskränkning eller annan driftsomläggning. Deras antal var ca 5 600 eller 18 % av samtliga arbetslösa enligt denna arbetslöshetsräkning. I fråga om denna grupp lämnas även uppgifter om fördelning på kön, ålder, vissa regioner, näringsgrenar och yrken samt om arbetslöshetstid och försäkringsförhållanden.

Från en påbörjad uppföljning av arbetslöshet bland arbetstagare, som varit anställda vid arbetsställen där driften nedlagts under åren 1966—1967, har sammanställts uppgifter om antal sådana arbetstagare som olika perioder (1—16 månader) efter nedläggning eller successiv avveckling ännu är arbetslösa. Sammanställningen avser 15 arbetsställen i några olika näringsgrenar och på skilda orter i Norrland, Svealand och Götaland. Av de före nedläggning eller början av successiv avveckling anställda 2 489

personerna var 311 personer, eller omkring 12 %, arbetslösa vid undersökningstillfället. Av undersökningsmaterialet framgår att 65 % av dessa arbetslösa var i åldern 55 år och däröver samt att — i den del av undersökningsgruppen, ca 90 % av hela gruppen, där specificerade ålderuppgifter kunnat erhållas — 12 % av de arbetslösa var i åldern 55—59 år och 40 % i åldern 60—66 år.

*Nuvarande former för kontant stöd vid arbetslöshet* är arbetslöshetsförsäkring i erkända arbetslöshetskassor och kommunalt kontantunderstöd. Medlemsantalet i kassorna uppgick vid slutet av försäkringsåret 1965/1966 (31.8 1966) till 1 632 812, varav ca 373 000 kvinnor. Under samma försäkringsår utbetalade kassorna i försäkringsersättning sammanlagt 140 miljoner kronor. Statsbidraget till ersättningar utgjorde 94 miljoner kronor, motsvarande nära 67 % av det utbetalade beloppet. Totala antalet ersättningsdagar uppgick till 4 562 744. Per medlem utgjorde detta antal dagar 2,8.

Den kommunala kontantunderstödsverksamheten, som nådde sin största omfattning i början av 1930-talet då exempelvis under år 1933 60 000 personer erhöll dagunderstöd, har därefter minskat mycket. I kapitel 5 lämnas uppgifter därom. År 1966 var det genomsnittliga antalet understödda 162, totalkostnaden 672 000 kronor och statsbidraget 194 338 kronor. Tillgängliga uppgifter för år 1967 visar en uppgång av verksamheten. För tiden 1.7 1966—30.6 1967 har bokförts 361 000 kronor i statsbidrag till kommunala kontantunderstöd.

De av oss föreslagna stödformerna för äldre arbetstagare som träffas av särskilda omställningssvårigheter på arbetsmarknaden anknyses delvis till försäkringen i de erkända arbetslöshetskassorna, som numera kan beräknas omfatta mer än hälften av de anställda på arbetsmarknaden. Vi har även övervägt möjligheterna att effektivisera och bredda den kommunala kontantunderstödsverksamheten för att skapa erforderligt försörjningsskydd för de icke försäkrade äldre arbetstagare som möter arbetslöshet och särskilda omställningssvårigheter. Arbetsmarknadsutredningen och arbetsmarknadsstyrelsen har tidigare föreslagit att bestämmelserna om statsbidrag skulle göras gynnsammare för kommunerna och mer anpassas efter varierande ekonomiska förutsättningar och arbetslöshet i olika kommuner. Vi har emellertid funnit att det försörjningsskydd som erfordras för äldre arbetstagare i den arbetslöshetssituation, varom nu är fråga, inte bör göras beroende av kommunala beslut om att understödsverksamhet skall påbörjas eller om sätt och villkor för dess bedrivande. Enligt vår mening bör det primära ansvaret för den arbetsmarknadsmässiga bedömningen av den arbetslöses behov av kontant stöd åvila de statliga organ — arbetsmarknadsverket med den offentliga arbetsförmedlingen — som har att vidtaga sysselsättningsfrämjande åtgärder enligt av statsmakterna fastställt arbetsmarknadspolitiskt program. Därmed skulle det kontanta stödet klart kun-

na framträda såsom ett av de arbetsmarknadspolitiska medel som kan användas, då särskilda omställningssvårigheter framträder för de äldre arbetstagarna.

Vårt förslag till *nya stödformer* för dessa arbetstagare kan schematiskt framställas på följande sätt.

	Kortvarig arbetslöshet omkring en månad	Arbetslöshet därefter intill 30—40 veckor	Fortsatt arbetslöshet intill 60—70 veckor	Därefter fortgående arbetslöshet
Arbetslösa med ersättningsrätt i erkänd arbetslöshetskassa för arbetstagare	Nu gällande stöd: Dagpenning	Nu gällande stöd: Dagpenning	<i>Förslag till ny stödform:</i> Särskild dagpenning	<i>Förslag till ny stödform:</i> Omställningsbidrag
Arbetslösa utan ersättningsrätt i erkänd arbetslöshetskassa för arbetstagare	Nu gällande stöd: Kommunalt kontantunderstöd	<i>Förslag till ny stödform:</i> Omställningsbidrag	<i>Förslag till ny stödform:</i> Omställningsbidrag	<i>Förslag till ny stödform:</i> Omställningsbidrag

För den till antalet största grupp som kan beräknas komma i fråga för de nya stödformerna — medlemmar i erkända arbetslöshetskassor — har vi som förut framhållits sökt anknyta det särskilda stödet åt de äldre till nuvarande försäkring. Stödet får för dem karaktär av förlängd ersättningstid utöver den enligt försäkringsvillkoren eljest gällande längsta förmåns-tiden. Vi föreslår därför benämningen *särskild dagpenning*. Det bör kunna ligga inom arbetslöshetsförsäkringens uppgift att till ifrågavarande äldre medlemmar utge ersättning under ovan angivna sammanlagda tid som i vissa fall, beroende på ersättningstidens beräkning enligt nuvarande regler, även kan uppgå till längre tid än 60—70 veckor. Om arbetslösheten fortgår ännu längre tid, bör arbetslöshetsförsäkringens uppgift anses slutförd och medlemmens fortsatta försörjningsskydd ordnas genom andra åtgärder direkt från samhällets sida.

Vi föreslår att det kontanta stödet vid sådan fortsatt arbetslöshet liksom stödet åt icke försäkrade arbetstagare benämnes *omställningsbidrag*. Med denna benämning avser vi bl. a. att särskilt understryka vikten av att beviljande av detta stöd från samhällets och den enskildes sida inte skall uppfattas som avbrott i ansträngningarna att finna lämplig arbetsplacering. Även i de fall de akuta omställningshindren ter sig svåröverkomliga, bör ansträngningarna att utnyttja uppkommande arbetstillfällen fullföljas och den fortsatta kontakten mellan arbets sökande och offentlig arbetsförmedling vara oavbrutet inriktad på att finna lämpligt arbete för den arbetslöse och i övrigt främja hans sysselsättningsmöjligheter.

Den särskilda dagpenningens *belopp* skall enligt vårt förslag beräknas

efter samma dagpenningklass i arbetslöshetskassans stadgar som medlemmen tillhörde vid utgången av den eljest gällande ersättningstiden. Omställningsbidrag föreslår vi skall utgå generellt med 700 kronor per månad. Såsom tillägg till detta belopp föreslår vi dels 75 kronor per månad för make som inte har egen inkomst, dels 50 kronor per månad för bidragstagarens barn under 16 år. Beräkningen av de föreslagna bidragsbeloppen har gjorts under förutsättning att de inte skall hänföras till skattepliktig inkomst.

*Huvudvillkoren* för rätt till de föreslagna nya stödformerna är i förslaget desamma för särskild dagpenning och för omställningsbidrag. Stödet gäller arbetslös arbetstagare, som är arbetsför och i övrigt oförhindrad att åtaga sig arbete samt under försäkrings- respektive kalenderåret fyller lägst 60 år eller, om han är yngre, av arbetsmarknadsstyrelsen förklarats berättigad till stödet under arbetslöshet som utgör omedelbar följd av att företag, där han varit långvarigt anställd, nedlagts eller vidtagit bestående driftsändring. När vi föreslår att den generella lägre åldersgränsen skall sättas vid 60 år har vi beaktat erfarenheterna från tidigare undersökningar, delvis återgivna i kapitel 3, av vilka framgår bl. a. att arbetslösheten varit särskilt stor i åldersgruppen 60—66 år, samt ovan redovisade uppgifter i kapitel 1 att stegringen av arbetslöshetsrisken sker successivt med åldern men accentueras påtagligt efter 60 år.

Därutöver föreslås för omställningsbidrag gälla att bidragssökanden skall ha haft sin huvudsakliga försörjning genom avlönat arbete för annans räkning under minst 24 månader under en period av tre år före arbetslöshetens början.

*Ersättningstiden* föreslås för den särskilda dagpenningen begränsad till 150 dagar, dvs. 30 veckor enligt de regler om femdagarsvecka som infördes i arbetslöshetsförsäkringen år 1964. Omställningsbidragets ersättningstid föreslås däremot bli fortlöpande. För båda stödformerna gäller den allmänna begränsningen att de inte skall utgå längre tid än t. o. m. månaden före den då kassamedlemmen eller bidragstagaren enligt lagen om allmän försäkring börjar uppbära ålderspension, hel förtidspension eller helt sjukbidrag eller han fyller 67 år. I de fall då den som söker stödet uppbär ålderspension från tidigare anställning eller mindre än hel förtidspension (sjukbidrag) eller livränta på grund av yrkesskada eller olycksfall föreslås att för särskild dagpenning skall gälla nuvarande regler i arbetslöshetsförsäkringen samt att dessa regler för omställningsbidrag skall kompletteras med en avdragstabell, upprättad enligt samma principer som den nu i arbetslöshetsförsäkringen gällande pensionsavdragstabellen.

*Övriga villkor* för rätt till särskild dagpenning bör i största möjliga utsträckning vara desamma som nu gäller för dagpenning enligt arbetslöshetskassaförordningen. Erforderliga nya bestämmelser har införts i förslag till ändring av denna förordning. Bestämmelserna rörande omställnings-

bidrag har vi funnit lämpligt att införa i arbetsmarknadskungörelsen. Bidraget föreslås där ingå såsom en särskild form av arbetslöshetshjälp vid sidan av de nuvarande hjälpformerna beredskapsarbete, arkivarbete, musikerhjälp och kommunalt kontantunderstöd.

Beträffande *kommunalt kontantunderstöd* frambålles att föreslagen begränsning av de särskilda formerna för försörjningsskydd åt de äldre på arbetsmarknaden till att avse arbetstagare (medlem i erkänd arbetslöshetskassa för arbetstagare eller andra som haft sin huvudsakliga försörjning genom avlönat arbete under viss tid före arbetslösheten) gör det angeläget att stödformen kommunalt kontantunderstöd med statsbidrag även i fortsättningen kan utnyttjas. Detta gäller exempelvis företagare som möter omställningssvårigheter efter förändringar inom näringslivet på orten eller andra på arbetsmarknaden nyinträdande eller efter längre tid återinträdande, som inte kan anvisas lämpligt arbete och behöver hjälp under arbetslöshet. Även vid kortvarig arbetslöshet för icke arbetslöshetsförsäkrade arbetstagare får denna stödform alltjämt betydelse.

*Kostnaderna* för de föreslagna nya stödformerna har vi beräknat för ett arbetsmarknadsläge med större antal utförsäkringsfall i arbetslöshetskassorna än som framgår av de uppgifter, huvudsakligen avseende försäkringsåren 1964/65 och 1965/66, som hittills kunnat erhållas. Under stödformerens första tillämpningsår kan det beräknas uppstå merkostnader på grund av att ersättningsberättigade enligt vårt förslag även skulle bli arbetstagare som utförsäkrats eller blivit arbetslösa under året närmast före bestämmelsernas ikraftträdande. För det första året beräknar vi kostnaderna för utgående ersättningar enligt de båda nya stödformerna till omkring 35 miljoner kronor. Under de följande åren kan kostnaderna påverkas av flera förhållanden. Under förutsättning att de äldre arbetstagarnas möjligheter till arbetsplacering då successivt förbättras, beräknar vi att kostnaderna de därpå följande åren kan nedgå till 25—30 miljoner kronor. Om det visar sig att antalet arbetslösa som behöver kontant stöd blir högre eller att dessa personer möter större svårigheter att få arbete än vi har antagit, kommer kostnaderna att öka. Under sådana mer ogynnsamma förhållanden på arbetsmarknaden kan kostnaderna för stödet, enligt våra uppskattningar, uppgå till 60—70 miljoner kronor under första året och därefter till 50—60 miljoner kronor per år.

Vårt förslag till *finansiering* innebär i fråga om omställningsbidraget att alla kostnader för utgående bidrag och därmed sammanhängande förvaltning helt bestrides av statsmedel. När det gäller särskild dagpenning föreslår vi att i förordningen om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor införes bestämmelser om bidrag till särskild dagpenning samt att detta statsbidrag skall utgå med 100 % av utgiven ersättning. I bestämmelserna om statligt förvaltningsbidrag till arbetslöshetskassorna föreslår vi icke någon ändring.

Beträffande båda föreslagna nya stödformer för äldre arbetstagare och särskilt i fråga om deras finansiering framhåller vi att förslagen endast avser temporära åtgärder intill dess övriga i våra direktiv angivna problem rörande kontant stöd vid arbetslöshet blivit lösta.

## Reservation och särskilt yttrande

### *Reservation av herr Svensson beträffande finansiering av den särskilda dagpenningen*

Utredningens majoritet har föreslagit att den särskilda dagpenningen skall finansieras med statsbidrag till 100 %. Detta skulle enligt min mening medföra en icke acceptabel olikställighet mellan utförsäkrade medlemmar i arbetslöshetskassorna och andra arbetslösa. Av kassamedlemmarna är 64,8 % tillförsäkrade maximal dagpenning, 40 kr, och 80,9 % är tillförsäkrade en dagpenning av lägst 32 kr. Särskild dagpenning föreslås bli lika stor som vanlig dagpenning. I de fall dagpenningen är 40 kr kommer den särskilda dagpenningen att per månad utgöra 880 kr. Omställningsbidraget till äldre arbetslösa som icke är arbetslöshetsförsäkrade föreslås bli 700 kr per månad med tillägg av 75 kr per månad för make som ej har egen inkomst. Omställningsbidraget skall i sin helhet finansieras med statsbidrag. Utförsäkrade kassamedlemmar som kommer i åtnjutande av särskild dagpenning får sålunda i flertalet fall en försörjningsnivå som är väsentligt högre än de icke försäkrades, en likställighet som endast kan motiveras om kassamedlemmarna genom egna avgifter bidrager till finansieringen av den särskilda dagpenningen. I tilläggsdirektiven talas om ett nytt »försäkringsskydd» för utförsäkrade kassamedlemmar. Det är tveksamt om en förmån som till 100 % finansieras med statsbidrag kan betraktas som en försäkringsförmån. Erkänd arbetslöshetskassa som utbetalar särskild dagpenning överstigande omställningsbidraget bör själv svara för den del av kostnaderna för den särskilda dagpenningen som svarar mot det överskjutande beloppet. Jag föreslår att statsbidraget till kassornas utgifter för den särskilda dagpenningen begränsas till en dagpenning om 34 kr, motsvarande ca 750 kr per månad.

### *Särskilt yttrande av herrar Erik Filip Petersson i Alvesta, Nordgren och Elmstedt angående särskild dagpenning och omställningsbidrag*

Kommitténs förslag angående särskild dagpenning och omställningsbidrag innebär väsentliga framsteg i trygghetsskapande syfte. Vid övervägandena angående finansieringen har kommittén stannat för en lösning som innebär att varken den särskilda dagpenningen eller omställningsbidraget till

någon del skall finansieras med avgifter utan helt med statliga medel. Omställningsbidraget föreslås emellertid bli lägre än den särskilda dagpenningen. En sådan ordning är givetvis inte tillfredsställande, då samtliga kostnader bestrids av statsmedel, och förmånerna därför icke i realiteten kan betecknas som försäkringsförmåner. I sammanhanget kunde övervägas åtgärder för att ge samma stöd åt icke försäkrade som åt utförsäkrade kassamedlemmar under den tid, då särskild dagpenning utgår till de senare. Vi anser oss böra framhålla lämpligheten av att därest maximutbetalningen inom de erkända arbetslöshetskassorna framöver kommer att höjas, en höjning av omställningsbidraget sker i förhållande härtill. I avvaktan på den mera definitiva lösning av hithörande frågor som kommittén har att föreslå enligt huvuddirektiven, har vi avstått från att yrka på någon annan konstruktion än den av kommittén föreslagna.

Genom det föreslagna omställningsbidraget vidgas den krets som vid arbetslöshet kan erhålla regelmässigt ekonomiskt stöd. Förslaget kan i princip anses vara ett steg på vägen mot en allmän arbetslöshetsförsäkring. Dock kommer åtskilliga, som förlorar sin sysselsättning i samband med företagsnedläggelse eller liknande, att sakna rätt till omställningsbidrag. För rätt härtill krävs nämligen att vederbörande skall ha utfört arbete för annans räkning mot avlöning under minst 24 av de sistförflutna 36 månaderna. Detta krav utesluter t. ex. småföretagare, lantbrukare, entreprenörer och underleverantörer. Enligt vår mening finns det inte skäl för ett dylikt uteslutande, men eftersom den lösning som kommittén nu föreslår är av temporär natur har vi i nuläget anslutit oss till densamma. Vi vill emellertid klart deklarerera att en bättre lösning för dessa grupper måste eftersträvas, då kommittén går att lösa sina huvuduppgifter.

## Statistiken över arbetslösa — en jämförelse mellan olika statistikällor

### *1. Inledning*

Vi har i Sverige två statistikgrenar som belyser arbetslösheten. De är de s.k. arbetskraftsundersökningarna (AKU) och arbetsförmedlingarnas räkning av de arbetslösa, som görs regelbundet i mitten av varje månad. I fortsättningen benämnes denna källa af-statistiken. Dessa två källor ger emellertid olika mått på arbetslöshetens storlek, så t. ex. var i februari 1967 97 200 personer arbetslösa enligt AKU, medan arbetsförmedlingarna registrerade 49 240 arbetslösa. Denna skillnad från två olika källor, som mäter ett och samma fenomen vid samma tillfälle, ger självklart upphov till en rad frågor.

Med utgångspunkt från de definitioner som används i de två statistikgrenarna och de olika indelningar av de arbetslösa som finns kan man emellertid visa att det finns både likheter och olikheter och det går även att i viss mån numeriskt ange dessa.

För kommitténs arbete är det också viktigt att granska de definitioner som används för att kunna bedöma om de ger ett mått på den arbetslöshet som nu är föremål för utredning och åtgärder både när det gäller tilläggsdirektiven om de äldre och de allmänna direktiven.

### *2. Definitioner och undersökningsmetodik*

#### **2.1 Arbetskraftsundersökningarna**

AKU har utförts sedan 1959 men de första undersökningarna hade ren försökskaraktär och resultaten från dessa kan inte utan vidare jämföras med de senare undersökningarna. Fr. o. m. augusti 1961 har AKU gjorts regelbundet varje kvartal av SCBs utredningsinstitut i samråd med AMS. AKU ger inte information endast om arbetslösheten utan data även om hur de sysselsatta fördelar sig på olika kategorier som kön, civilstånd och åldrar samt näringsgrenar, yrken, antal arbetade timmar m. m.

AKU är en urvalsundersökning. Ca 12 000 personer, vilket motsvarar ungefär 0,2 % av befolkningen över 14 år, intervjuas oftast per telefon — om sin sysselsättningssituation under mittveckan i det kvartal som är föremål för mätning. Hösten 1966 gjordes ett större urval, 60 000 personer eller 1 % av den vuxna befolkningen. Urvalet spriddes då ut över 10 veckor, från den 11 september till den 19 november, och resultatet härifrån ger ett genomsnitt av situationen under denna period.

Varje statistisk undersökning både urvals- och totalundersökningar är behäftad med fel, och undersökningarnas tillförlitlighet beror av de ansträngningar som läggs ned på att undanröja eller åtminstone minimera felkällorna. Man har pro-

blem med bortfall och mätfel såsom felaktiga klassificeringar inte bara i urvalsundersökningar men för sådana undersökningar tillkommer även de s. k. slumpfelen.

Med hjälp av en urvalsundersökning kan man inte mäta någonting helt exakt, men däremot kan man ange inom vilket intervall en skattad siffra med en viss sannolikhet ligger. Tyvärr har utredningsinstitutet inte haft så stora anslag för AKU att man regelbundet kunnat göra beräkningar för att ange dessa intervall, men vid några tillfällen har detta gjorts. För att illustrera hur stora dessa intervall är kan nämnas att i augusti 1964 skattades antalet arbetslösa personer till 65 000 och de kompletterande beräkningarna visar att med 95 % sannolikhet ligger det faktiska värdet mellan 53 000 och 77 000 personer.<sup>1</sup> När man sedan vill gå in och studera vissa detaljer om arbetslösheten kommer man in på allt mindre grupper och därmed kommer detta slumpfel som nivåskattningarna har att bli relativt sett större. Dessa slumpfel gör det också vanskligt att studera förändringarna mellan olika tidpunkter och avgöra om de förändringar som resultaten uppvisar är slumpens verk eller faktiskt avspeglar något som skett i verkligheten. Den utvidgade AKU har genom sitt större urval mindre slumpfel men några beräkningar av dessa har inte gjorts.

Här skall fyra av AKU:s definitioner beröras.

Antal personer i *arbetskraften* består av de sysselsatta och de arbetslösa.

*De sysselsatta omfattar*

- a) alla personer som under mätveckan utförde något arbete,
- b) alla personer, som hade anställning eller var egen företagare och var tillfälligt frånvarande.

Som *arbetslös* klassificeras den person som inte utförde något arbete under mätveckan men var arbetssökande, och vars arbetsutbud avsåg denna vecka. Vidare räknas som arbetslösa sådana personer som

- a) avvaktade att få återgå till arbete från vilket de permitterats,
- b) väntade på att inom 30 dagar börja ett arbete som de redan erhållit,
- c) skulle ha sökt arbete om de inte varit tillfälligt sjuka under mätveckan.

Det *relativa arbetslöshetsstalet* anger andelen arbetslösa i procent av antalet personer i arbetskraften.

## 2.2 Arbetsförmedlingens arbetslöshetsstatistik

Vid mitten av varje månad insänder arbetsförmedlingarna till AMS uppgifter om antalet arbetslösa som finns anmälda vid arbetsförmedlingarna. Uppgifterna avser förhållandena första helgfria dagen i den vecka då den 15:e infaller. I princip medtas samtliga på räkningsdagen anmälda arbetslösa som under den vecka som börjar nämnda dag haft kontakt med arbetsförmedlingen och som konstaterats vara arbetslösa räkningsdagen.

Denna statistik erhålls således genom en totalundersökning, varför den i och för sig skulle kunna ge ett exakt mått på det som definitionen avser, dvs. skattningarna är inte behäftade med några slumpfel. Men helt fri från bortfall eller mätfel torde den inte vara, huruvida dessa eventuella fel är av någon mer betydande storleksordning kan endast avgöras genom kvalitetskontroll.

<sup>1</sup> I diagram 1 har detta intervall och det intervall som finns beräknat även för maj 1963 inritats.

## 2.3 Arbetslösheten februari 1963 — februari 1967, en jämförelse mellan AKU och af-statistiken

Antal arbetslösa personer enligt de två statistikkällorna har tecknats i diagram 1. Från af-statistiken har endast medtagits de räkningar som sammanfaller med AKU. När en jämförelse dem emellan nu skall göras kan man inte hårdra den på detaljer, främst därför att AKUs skattningar är behäftade med ett slumpfel. För maj 1963 och augusti 1964 har de intervall inom vilka den faktiska arbetslösheten med 95 % sannolikhet enligt AKUs definition ligger inritats för att ge en bild av intervalllets storleksordning.

Den regelbundet återkommande säsongarbetslösheten som den framkommer enligt af-statistiken med höga tal i februari som successivt sjunker till augusti och åter ökar i november, märks något men framkommer inte lika tydligt i AKU. Det mest frapperande är den höga arbetslösheten enligt af-statistiken i februari 1966, som inte framkommer lika tydligt i AKU. Att man i en urvalsundersökning som representerar 0,2 % av befolkningen inte har så stor chans att träffa rätt vid den speciella arbetslöshet som den snöiga och kalla vintern 1966 gav är inte förvånansvärt. Den arbetslöshet vi hade i februari 1967 var mer utbredd både geografiskt och yrkesmässigt och därför även lättare att fånga genom ett slumpmässigt urval. Innan säsongsvängningarna diskuterats mer utförligt bör dock skillnaderna i skattningen av nivån penetreras.

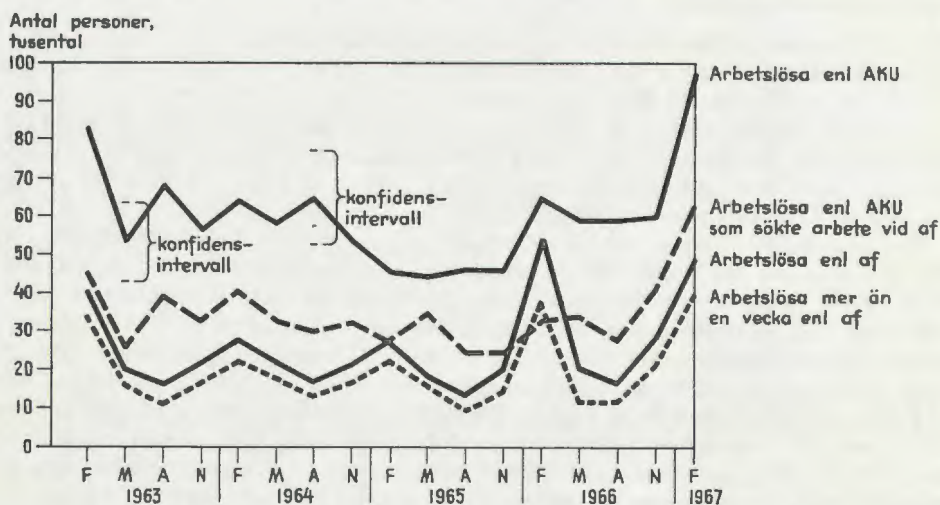
Som synes ligger AKUs skattningar av antalet arbetslösa många gånger dubbelt så högt som antalet enligt af-statistiken. För det första mäter AKU alla arbetslösa, även de som ej varit i kontakt med arbetsförmedlingen. Däremot redovisas i AKU de arbetslösa som sökt arbete genom förmedlingen. Genomsnittligt brukar ca 60 % uppge att de sökt arbete genom arbetsförmedlingen men denna andel uppvisar en stor variation. I diagram I har antalet arbetslösa i AKU som uppgivit sig anlita arbetsförmedlingen inritats och man kommer då ner på en nivå, som korresponderar bättre med af-statistiken.

Men det är ytterligare några påpekanden om olikheter i definitionerna som bör göras. I AKU kommer en person som börjar ett arbete under mätveckan efter att ha varit arbetslös någon eller några dagar i början eller en som mist sitt arbete under mätveckan och som söker arbete genast att hänföras till de sysselsatta. Endast de personer, som inte haft någon sysselsättning och som börjar att söka arbete på tisdagen eller senare kommer att hänföras till de som varit arbetslösa mindre än en vecka. Som regel är det i AKU inga eller ett mycket ringa antal personer som klassificeras som arbetslösa mindre än en vecka. Af-statistiken däremot mäter arbetslösheten en dag och de som får arbete nästa dag eller senare i veckan räknas till de arbetslösa. Fram t. o. m. januari 1967 har de personer som varit arbetslösa en vecka eller mer särredovisats, varvid det varit möjligt att beräkna det antal som varit arbetslösa mindre än en vecka. Genomsnittligt reduceras antalet vid arbetsförmedlingen anmälda arbetslösa med ca 20 % om hänsyn endast tas till de som varit arbetslösa mer än en vecka för att få samma tidsavgränsning som användes i AKU.

För att komma med som arbetslös i af-statistiken skall vidare den arbetslöse ha varit i kontakt med arbetsförmedlingen den vecka vari räkningsdagen ingår. De försäkrade skall ju stå i regelbunden kontakt med förmedlingen, men de oförsäkrades kontakter med förmedlingen kan förväntas variera med hur de bedömer förmedlingens möjligheter att bereda dem arbete och detta varierar dels med det yrkesområde den arbetssökande tillhör, dels med konjunkturläget.

En jämförelse mellan de två statistikkällorna borde ge en relativt god sam-

Diagram 1. Antalet arbetslösa enligt arbetskraftsundersökningarna (AKU) och arbetsförmedlingsstatistiken (af) febr 1963—febr 1967.



stämmighet för de försäkrade. Dels skall de försäkrade gå till arbetsförmedlingen och således återfinnas i af-statistiken, dels kan man förvänta att de flesta som är arbetslösa och som får ersättning från arbetslöshetskassa torde vara medvetna om att de faktiskt är försäkrade. I tabell B.1 har en jämförelse gjorts mellan de försäkrade arbetslösa enligt AKU och de försäkrade som varit arbetslösa mer än en vecka och varit anmälda vid arbetsförmedlingen. I kolumn 6 har relationen mellan de två serierna beräknats. I sju observationer av arton sammanfaller de två serierna inom marginalen  $\pm 10\%$ . Man kan som förut anförts inte förvänta att AKU skall ge ett exakt mått på arbetslösheten på grund av de slumpfel som skattningarna är behäftade med. Några slumpfel har inte beräknats just för den kategori som nu studeras men uppskattningsvis är, om slumpfelen kunde beaktas, den marginal om  $\pm 10\%$  som använts ovan för snäv för en rättvisande jämförelse. Ser man emellertid på samtliga observationer som ett genomsnitt är relationen mellan de försäkrade arbetslösa enligt AKU och försäkrade anmälda vid arbetsförmedling 92%. Det finns en detalj i definitionerna som gör att man i stället kunde ha väntat sig få en överskattning. De personer som fått ett arbete på tisdagen eller senare i mätveckan är inte arbetslösa enligt AKU men väl i af-statistiken. Med hänsyn tagen till de olikheter som ligger i definitionerna, dvs. för de försäkrades del huvudsakligast i tidsdimensionen i de två källorna, som således har varit möjlig att ta en viss hänsyn till, kan det slutliga omdömet nog bli för de försäkrades del att genomsnittligt sett ger AKU samma skattning av dessa arbetslösa.

Jämförelsen hittills har avsett nivån i skattningarna. När det gäller förändringarna har för den period som undersökts och som omfattar sju observationstidpunkter (AKU hösten 1966 undantagen) endast i två fall förändringens riktning skattats olikartat. Dessa två är dels mellan februari och maj 1964, där enligt AKU de försäkrade arbetslösa skulle ha ökat något (600 personer), men då det enligt af-statistiken var en minskning med 3 500 personer, dels mellan november 1964 och februari 1965 då AKU angav en minskning med 3 500 arbetslösa försäkrade men af-statistiken pekade på en ökning av denna kategori med

Tabell B 1 Antalet arbetslösa enligt arbetskraftsundersökningarna (AKU) som sökt arbete genom arbetsförmedlingen samt antalet vid arbetsförmedlingen anmälda arbetslösa enligt arbetsförmedlingsstatistiken (af)

	Arbetslösa enl. AKU			Vid af anmälda arbetslösa (mer än 1 vecka)		Jämförelse mellan AKU och af	
	Sökt arbete gm af	Därav försäkr. <sup>1</sup>	Ej förs.	Försäkr.	Ej förs.	Försäkr. 2:4 (%)	Ej försäkr. 3:5 (%)
	1	2	3	4	5	6	7
1963 febr. ....	45 000	23 500	21 500	30 240	4 003	78	5
maj .....	24 800	9 300	15 500	13 566	2 380	69	6
aug. ....	39 100	5 700	33 400	8 442	2 915	67	11
nov. ....	32 100	11 700	20 400	11 834	3 496	99	6
1964 febr. ....	39 500	17 500	22 000	19 182	3 015	91	7
maj .....	31 500	18 100	13 400	15 697	2 290	115	6
aug. ....	28 600	11 200	17 400	9 429	2 864	119	6
nov. ....	31 500	15 800	15 700	13 258	2 629	119	6
1965 febr. ....	26 700	12 300	14 400	19 820	2 233	62	6
maj .....	34 700	11 900	22 800	12 949	1 664	92	14
aug. ....	23 900	7 000	16 900	7 227	2 040	97	8
nov. ....	24 200	11 300	12 900	11 919	2 371	95	5
1966 febr. ....	33 200	23 900	9 300	34 893	2 571	69	4
maj .....	33 500	20 900	12 600	14 818	1 786	141	7
aug. ....	28 400	8 700	19 700	8 915	2 706	98	7
nov. ....	41 600	18 200	23 400	16 114	4 656	113	5
hösten ....	33 100	12 700	20 400	12 170 <sup>a)</sup>	3 666 <sup>a)</sup>	104	6
1967 febr. ....	63 000	30 200	32 800	34 700 <sup>a)</sup>	4 800 <sup>a)</sup>	87	7

Anm.

1. Det har här förutsatts att samtliga arbetslösa försäkrade har sökt arbete genom arbetsförmedlingen, de ej försäkrade som sökt arbete genom förmedlingen framkommer således som en restpost.

2. AKU hösten 1966 ger en bild av arbetsmarknadsläget som ett genomsnitt av läget under sept.—nov., därför är de redovisade siffrorna enligt af-statistiken beräknade som ett medelvärde av mittmånadsstatistiken för dessa månader.

3. Fr. o. m. februari 1967 särredovisas inte de som varit arbetslösa mer än 1 vecka, utan AMS har övergått till att redovisa de som varit arbetslösa över 1 månad. Den angivna siffran är en skattning som gjorts med hjälp av den tidigare statistiken.

6 500 personer. I båda dessa fall finns februari månad med och det kan nog bedömas som en av de besvärligaste tidpunkterna att skatta arbetslösheten med hjälp av en relativt liten urvalsundersökning om arbetslösheten är huvudsakligen betingad av väderleksförhållanden. Denna goda skattning av förändringarna är en effekt av AKUs uppläggning som just syftar till att ge goda förändringsskattningar. Man arbetar nämligen med ett s. k. roterande urval. De 12 000 personerna utgör nämligen en panel, där 1/6 förnyas vid varje undersökning medan de övriga kvarstår och således intervjuas ca 10 000 personer två gånger i följd.

De icke försäkrade arbetslösa brukar i af-statistiken uppgå endast till en bråkdel av de försäkrades antal. Om man från dem som i AKU uppgivit att de sökt arbete vid arbetsförmedling drar de arbetslösa försäkrade, så får man en bild

av hur många icke försäkrade arbetslösa som sökt arbete vid förmedlingen. I tabell B 1 finns en jämförelse mellan de arbetslösa icke försäkrade som sökt arbete vid arbetsförmedling, beräknat från AKU och de icke försäkrade arbetslösa anmälda vid arbetsförmedlingen, som varit arbetslösa mer än en vecka. Det kan nämnas att av de icke försäkrade i af-statistiken har 30 à 40 % varit arbetslösa mindre än en vecka. Hade således inte denna reduktion gjorts hade det varit en bättre överensstämmelse mellan AKU och af-statistiken. AKU ger en siffra för denna kategori som vanligtvis ligger 6 à 7 gånger högre än af-statistiken, ibland ännu högre. Det bör uppmärksammas att de som vid intervjun för AKU säger att de sökt arbete vid arbetsförmedling inte behöver ha gjort detta just under mätveckan. Genomsnittligt är proportionerna mellan de två kategorierna arbetslösa som sökt arbete genom arbetsförmedling enligt AKU 56 % icke försäkrade och 44 % försäkrade. Det kan nämnas här att som ett led i statskontorets organisationsundersökning av arbetsmarknadsverket, gjordes i november 1966 en specialundersökning av de som var inskrivna vid arbetsförmedling under månaden. De arbetslösa uppgick i denna undersökning totalt till 100 454 personer, varav 47 % var försäkrade och 53 % icke försäkrade. Antalet arbetslösa vid mitten av samma månad vid den ordinarie räkningen var 28 414 personer, varav 77 % var försäkrade. Om arbetsförmedlingarna vid dessa räkningar verkligen skulle fånga alla icke försäkrade arbetslösa så skulle dessa siffror innebära att de flesta icke-försäkrade anvisades arbeten mycket snabbt. Visserligen finns i denna kategori några grupper som snabbt — många gånger samma dag som arbete söks — får arbete, såsom diskare och stuveriarbetare m. fl., men dessa grupper skulle svara för en mycket stor andel av de icke försäkrade om man skulle uppfatta antalet icke försäkrade arbetslösa enligt af-statistiken som en mer korrekt skattning av arbetslösheten än antalet enligt AKU.

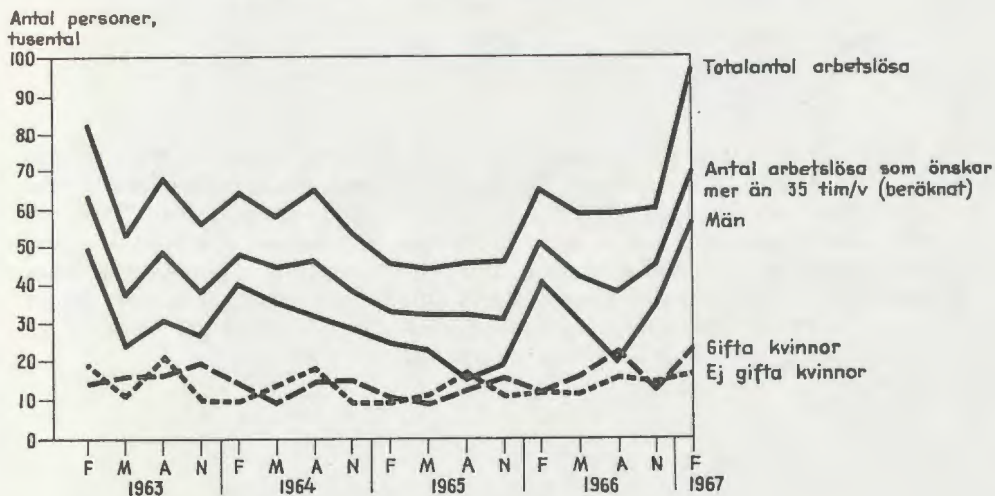
Slutligen redovisas i AKU den grupp arbetslösa som inte sökt arbete vid arbetsförmedling utan på annat sätt, såsom direkt hos arbetsgivare, genom annons el. dyl. Dessa uppgår genomsnittligt till ca 41 % av samtliga arbetslösa i AKU.

Denna jämförelse mellan de två källorna visar att de försäkrade arbetslösa skattats till ungefärligen samma antal, om man korrigerar för den mycket korta arbetslösheten som inte fångas i AKU, medan de icke försäkrade arbetslösa får anses uppgå till ett större antal än som redovisas i af-statistiken och att det vidare tillkommer ett antal arbetslösa som ej sökt arbetsförmedlingens tjänster.

Under den studerade perioden, febr. 1963—febr. 1967, har genomsnittligt enligt AKU redovisats 58 500 arbetslösa fördelade på 15 000 försäkrade och 43 500 ej försäkrade, varav i sin tur 19 000 sökt arbete på arbetsförmedling. För samma tidpunkter som AKU gjorts har af-statistiken genomsnittligt 16 400 försäkrade och 2 700 ej försäkrade, totalt 19 100 anmälda arbetslösa då de korttidsarbetslösa exkluderas. Tas även dessa med är genomsnittssiffrorna 19 300 respektive 4 500, totalt 23 800 arbetslösa. Dessa siffror för arbetslösheten representerar således dels ett genomsnitt av de konjunkturen som vi upplevt under den studerade perioden, dels ett genomsnitt av säsongsvängningarna.

En arbetslöshet omfattande 58 500 personer, motsvarar då 2,0 % om samtliga arbetslösa hänföres till kategorin anställda och antalet anställda har i kapitel 1 beräknats uppgå till 2 940 400 hösten 1966. Totalantalet försäkrade uppgick i oktober 1966 till 1 638 770 personer. Om endast den arbetslöshet som är längre än en vecka medräknas, motsvarar de anförda siffrorna 1,0 % arbetslöshet för de försäkrade, inkluderas även den kortare kan den genomsnittliga arbetslösheten beräknas till 1,2 %. För totalantalet anställda skulle således arbetslösheten vara större än för enbart de försäkrade. Detta resultat kan förefalla överraskande då

Diagram 2. Antalet arbetslösa män, gifta resp ej gifta kvinnor enligt arbetskraftsundersökningarna, samt beräknat antal (jfr texten) arbetslösa som önskar mer än 35 tim arbete/vecka.



det kan bedömas att mycket stora delar av den arbetskraft som står utanför försäkringen har en relativt ringa arbetslöshetsrisk.

I tablmässig form kan dessa överslagskalkyler fortsättas för att ge en bild av den information som finns tillgänglig.

Antal anställda enl. AKU hösten -66 med minst halv normal arbetstid, s. k.

FoB-definition <sup>1</sup> .....	2 940 400
Samtliga försäkrade 31/10-66 antas ha minst halv normal arbetstid .....	1 638 800
Ej försäkrade anställda .....	1 301 600
Genomsnittligt antal arbetslösa .....	58 500
Ca 95 % antas önska mer än 20 tim/vecka <sup>2</sup> .....	55 600
Samtliga försäkrade arbetslösa antas önska mer än 20 tim/vecka .....	15 000
Ej försäkrade som önskar mer än 20 tim/vecka .....	40 600

Anm.

<sup>1</sup> De större AKU bearbetas även med en definition av arbetskraften som så nära som möjligt ansluter sig till den definition som används i folkräkningarna, dvs. minst normal halv arbetstid.

<sup>2</sup> Här har endast tagits hänsyn till uppgifterna från hösten -66 och februari 1967 för denna skattning. En genomsnittssiffra för fler undersökningar kan ge en något lägre andel.

De 40 600 ej försäkrade som önskar mer än 20 timmars arbete/vecka antas höra till gruppen ej försäkrade anställda med minst halv normal arbetstid och arbetslösheten skulle då uppgå till 3,1 % genomsnittligt för denna grupp, varvid inte medräknats den arbetslöshet som är kortare än en vecka.

Denna höga arbetslöshetsprocent för de icke försäkrade ger anledning att förmoda att den har en speciell sammansättning. Medan de vuxna männen relativa arbetslöshet i AKU i allmänhet ligger på en nivå som väl ansluter sig till andelen arbetslösa försäkrade i af-statistiken, så brukar procentsatsen arbetslösa yngre och gifta kvinnor i allmänhet ligga högre. För de yngre är det speciellt augustisiffrorna som ligger högt, detta gäller också ofta för de gifta kvinnornas del. I nedanstående tablå ges dels ett årsgenomsnitt, dels augustisiffrorna för den relativa arbetslösheten (%) enligt AKU för ungdomar och gifta kvinnor.

		Arsgenomsnitt	Aug.
14—24 år	1963	3,2	4,4
	1964	3,1	3,6
	1965	2,4	3,0
	1966	2,9	3,1
Giftn kvinnor	1963	2,1	2,0
	1964	1,7	2,0
	1965	1,5	1,7
	1966	1,9	2,7

I diagram 2 har antalet arbetslösa enligt AKU tecknats, där män, giftn respektive ej giftn kvinnor särredovisats. En jämförelse med af-statistiken skulle visa att arbetslösheten enligt AKU inte har samma säsongsvängningar. Man finner att de giftn och i synnerhet de ej giftn kvinnorna har toppar i arbetslösheten i augusti. Angående de ej giftn kvinnorna kan den anmärkningen göras att de unga kvinnorna överväger i populationen. Detta antyder att en mycket stor del av de icke försäkrade arbetslösa är personer som står i begrepp att träda ut på arbetsmarknaden och råkar ut för en viss initialarbetslöshet.

## NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1967

1. Nordiskt institut för samhällsplanering.
2. Nordiskt samarbete inom forskningens och den högre undervisningens område.
3. Mellanriksväg Kiruna—Nordnorge.
4. Internordisk verkställighet med anledning av beslut rörande vårdnad om barn m. m.
5. Nordisk Institut for videreuddannelse i havekonst og landskabsplanlægning.
6. Dansk, norsk og svensk presses indhold af nordisk stof.
7. Jagt- og viltvårdskonference.
8. Nordiska bestämmelser för skeppsapotek.
9. Nordisk skolmatematik.
10. Matematik och ingenjörer.
11. New School Mathematics in the Nordic Countries.
12. Pohjoismaiden koulumatematikka Mietinnön suomenkielinen lyhennelmä.

# STATENS

## OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967

### Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

#### Justitiedepartementet

Allmänna arvsfonden. [2]  
Utsökningsrätt VI. [3]  
Ny domkretsindelning för underrätterna. [4]  
Partiell författningsreform. [26]  
Förtidsröstning och gemensamma tvådagarsval. [27]  
Tryckfrihet och upphovsrätt. [28]  
Firmaskydd. [35]  
Förslag till lag om skyldighet att föra räkenskaper, m. m. [49]  
Förundersökning. [59]

#### Utrikesdepartementet

Svenska Institutet. [56]

#### Försvarsdepartementet

Tjänsteställning inom krigsmakten. [15]

#### Socialdepartementet

Barnstugor. Barnavårdsmannaskap. Barnolycksfall. [8]  
Medicinalstyrelsens narkomanvårdskommitté. 1. Narkotikaproblemet. Del I. [25] 2. Narkotikaproblemet. Del II. [41]  
1964 års nykterhetsvårdsundersökning. 1. Nykterhetsvårdens läge. Del I. [36] 2. Nykterhetsvårdens läge. Del II. Bilagor. [37]  
Samhällets barn tillsyn, barnstugor och familjedaghem. [39]  
Läkares grundutbildning och vidareutbildning. [51]  
Barnbidrag och familjetillägg. [52]  
Handikapputredningen. 1. Kommunerna och den sociala omvårdnaden. [53] 2. Bättre hjälpmedel för handikappade. [60]  
Adoption av utländska barn. [57]  
Semesterspridning. [61]

#### Kommunikationsdepartementet

Länsförvaltningsutredningen. 1. Den statliga länsförvaltningen. I. [20] 2. Den statliga länsförvaltningen. II. Bilagor. [21]  
Skatteförvaltningen. [22]  
Länsindelningsutredningen. [23]  
Transportkostnaderna i Gotlandstrafiken. [29]  
Kanaltrafikutredningen. 1. Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet. [32] 2. Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet. Bilagor. [33]

Kommunalrättskommittén. IX. Kommunala befogenheter inom turistväsendet. [50] X. Enhetlig kommuntyp. Städernas auktionsmonopol m. m. [56]  
Fasta förbindelser över Öresund. [54]

#### Finansdepartementet

Statlig publicering. [5]  
Finansiella långtidsperspektiv. [6]  
Statskontorets programbudgetutredning. 1. Programbudgetering. Del I. [11] 2. Programbudgetering. Del II — Studier och försök. [12] 3. Programbudgetering. Del III — En sammanfattning. [13]  
Lag om Skatterätt. [24]  
Kompensation i vissa fall för bensinskatt som utgår vid användande av motorsåg och snöskoter. [34]

#### Ecklesiastikdepartementet

Rikskonserter. [9]  
Organisationskommittén för anordnande av högre utbildning i Linköping: Subkommittén för teknisk högskola i Linköping. 1. Linköpings högskola. Del I. [10] 2. Linköpings högskola. Del II. [55]  
Skolans arbetstider. [14]  
1958 års utredning kyrka—stat: VII. Folkbokföringen. [16] VIII. De teologiska fakulteterna. [17]  
IX. Kyrklig organisation och förvaltning. [45] X. Kyrklig egendom. Skattefrågor, Prästerskapets privilegier. [46]  
1962 års ungdomsutredning. Statens stöd till ungdomsverksamhet V. [19]  
Filmens inflytande på sin publik. [31]  
Läroutbildning för folkhögskolan. [47]  
Yrkesutbildningen. III. [48]

#### Jordbruksdepartementet

Den framtida jordbrukspolitik. [7]  
Skoglig yrkesutbildning. II. [38]  
1964 års naturresursutredning. 1. Utsädesbetningens effekter. [42] 2. Miljövärdhetsforskning. Del I. Forskningsområdet. [43] 3. Miljövärdhetsforskning. Del II. Organisation och resurser. [44]

#### Inrikesdepartementet

Kommunal bostadsförmedling. [1]  
Invandringen. [16]  
Höga eller låga hus? [30]  
Företagareföreningarnas framtida organisation och verksamhet. [40]  
Stödformer för arbetslösa äldre arbetstagare. [62]